

**UCHWAŁA NR XXXVI/445/2016
RADY MIASTA GORZOWA WLKP**

z dnia 13 grudnia 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025 +

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.) oraz art. 14 ust. 1 i art. 19 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. poz.1777 ze zm.).

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025 +, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Gorzowa Wlkp.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta

Sebastian Pieńkowski

Gminny Program Rewitalizacji GORZÓW 2025+

Opracowanie niniejszego Programu zostało zainicjowane uchwałą Rady Miasta Gorzowa Nr XXXII/389/2016 z dnia 31 sierpnia 2016 o *przystąpieniu do sporządzania Gminnego Programu Rewitalizacji*. Projekt dokumentu był poddany konsultacjom społecznym, które trwały od 8 września do 8 października 2016 r. Po rozpatrzeniu uwag i wniosków złożonych podczas konsultacji został sporządzony ostateczny projekt Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+, który zostanie przedłożony Radzie Miasta Gorzowa z wnioskiem o jego uchwalenie.

Autor opracowania:

Wojciech Kłósowski

Gorzów Wielkopolski, listopad 2016 r.

Preambuła

Niniejszy Gminny Program Rewitalizacji GORZÓW 2025+ jest strategicznym programem rozwojowym miasta Gorzowa na najbliższe 9 lat z perspektywą na lata kolejne, wypracowanym i przyjętym przez samorząd Miasta. Jak wskazuje Krajowa Polityka Miejska:

„(...) problem degradacji dotyczy istotnej części terenów zurbanizowanych w polskich miastach, a miasta z enklawami biedy i wykluczenia, o substandardowych warunkach życia, nie mają szans, by być konkurencyjnymi i dynamicznymi. Ich potencjał rozwojowy pozostaje niewykorzystany. Czynnikiem degradacji są najczęściej negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze skutkujące segregacją społeczną i dziedziczeniem biedy, oraz niekorzystne zmiany infrastrukturalno-przestrzenne (dekapitalizacja tkanki miejskiej, ułomna struktura urbanistyczna), występujące najczęściej w historycznych śródmieściach.”

Wszystkie opisane w Krajowej Polityce Miejskiej problemy dotyczą także Gorzowa: koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, ułomna struktura urbanistyczna historycznych części miasta i degradacja techniczna infrastruktury miejskiej obniżają szanse rozwojowe Gorzowa i osłabiają jego konkurencyjność. W czerwcu 2016 r. Rada Miasta Gorzowa na wniosek Prezydenta Miasta wyznaczyła obszar rewitalizacji¹, dając początek strategicznemu procesowi przezwyciężenia kryzysu na wskazanych obszarach. Zadaniem miasta Gorzowa – jego mieszkańców i władz – jest odzyskanie poczucia sprawczości i odbudowanie spójności społecznej w tych częściach miasta, gdzie została ona naruszona, dostarczenie bodźców rozwojowych lokalnej gospodarce, poprawa ładu funkcjonalno-przestrzennego i poprawa technicznych warunków życia. Wszystkie te zadania zostały ujęte w sposób spójny i komplementarny w niniejszym Gminnym Programie Rewitalizacji – spójny plan działań na najbliższe 9 lat, służących nadaniu centrum Gorzowa nowej dynamiki rozwojowej i sprawieniu, że gorzowianie będą coraz bardziej dumni ze swego zmieniającego się miasta.

¹Uchwałą NR XXVIII/367/2016 Rady Miasta Gorzowa Wlkp. z dnia 29 czerwca 2016 roku w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Gorzowa Wlkp.

SPIS TREŚCI:

1	Wprowadzenie	6
1.1	Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+	6
1.2	Obszar rewitalizacji objęty Programem	8
1.3	Powiązania GPR z dokumentami strategicznymi Gorzowa.....	9
1.3.1	Usytuowanie GPR w systemie planowania strategicznego Gorzowa	9
1.3.2	Spójność z ogłoszonymi w 2015 roku założeniami do Strategii Rozwoju Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2022+.....	9
1.3.3	Powiązania GPR z Polityką Społeczną Gorzowa Wielkopolskiego 2023+	10
1.3.4	Powiązania GPR ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	11
1.3.5	Powiązania GPR ze Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp.	11
2	SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA	12
2.1	Wprowadzenie metodyczne do szczegółowej diagnozy.....	12
2.1.1	Przyjęty cel szczegółowej diagnozy.....	12
2.1.2	Przyjęta struktura diagnozy	13
2.2	Analiza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na obszarze rewitalizacji.....	13
2.2.1	Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych – analiza współdziałania	13
2.2.2	Koncentracja pozostałych negatywnych zjawisk	25
2.3	Analiza lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji	45
2.3.1	Potencjał aktywności gospodarczej	45
2.3.2	Potencjał demograficzny	48
2.3.3	Potencjał aktywności obywatelskiej	49
2.3.4	Kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego.....	49
2.4	Uczestnictwo interesariuszy w tworzeniu Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+.....	50
2.4.1	„Z Prezydentem na «Kwadracie»” – spotkanie otwierające konsultacje	50
2.4.2	Spacery badawcze.....	51
2.4.3	Dyżury konsultacyjne	65
2.5	Zdiagnozowana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych	70
2.5.1	Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przywracania spójności społecznej.....	70
2.5.2	Potrzeby w zakresie pobudzania przedsiębiorczości i ożywienia gospodarczego	71
2.5.3	Potrzeby w zakresie poprawy jakości obszaru zamieszkania.....	71
2.5.4	Potrzeby w zakresie dostępu mieszkańców do inkluzywnych przestrzeni publicznych wysokiej jakości	72
3	CZĘŚĆ PLANISTYCZNA	73
3.1	Wizja i cele rewitalizacji, oraz odpowiadające im kierunki działań	73
3.1.1	Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	73
3.1.2	Misja Gminnego Programu Rewitalizacji	74
3.1.3	Przewodnie hasło promocyjne procesu rewitalizacji.....	74
3.1.4	Struktura celów rewitalizacji.....	75
3.1.5	Przyjęte kierunki działań odpowiadających celom rewitalizacji	77
3.2	Zasady wdrażania celów rewitalizacji.....	88
3.2.1	Partycypacja w procesie tworzenia GPR – włączenie interesariuszy rewitalizacji.....	88
3.2.2	Wytyczne dla kształtowania przestrzeni publicznych w obszarze rewitalizacji	89
3.2.3	Zasady dotyczące trwałego utrzymania efektu ekologicznego osiągniętego w ramach Programu „KAWKA” 99	
3.3	Przedsięwzięcia rewitalizacyjne.....	100
3.3.1	Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	100
3.3.2	Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	159
3.4	Partycypacja w procesie wdrażania GPR – włączenie interesariuszy rewitalizacji	162

3.4.1	Obywatelski udział we wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	162
3.4.2	Obywatelski udział w monitoringu wdrażania i ocenie postępów realizacji celów GPR	163
3.5	Niezbędne zmiany w dokumentach strategicznych Gorzowa	163
3.5.1	Niezbędne zmiany w polityce mieszkaniowej Gorzowa	164
3.3.2	Niezbędne zmiany w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego	164
3.6	Specjalna Strefa Rewitalizacji.....	165
4	CZĘŚĆ ZARZĄDCZA	166
4.1	Struktura zarządzania realizacją Programu	166
4.2	Harmonogram realizacji procesu rewitalizacji.....	167
4.3	Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych	167
4.3.1	Kompleksowość programu	168
4.3.2	Koncentracja interwencji	168
4.3.3	Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	168
4.3.4	Realizacja zasady partnerstwa i partycypacji.....	171
4.4	Szacunkowe ramy finansowe Programu	172
4.5	Monitorowanie realizacji Programu	172
4.5.1	Monitorowanie przedsięwzięć.....	172
4.5.2	Monitorowanie realizacji całego GPR	172
4.6	Ocena postępów osiągnięcia celów Programu.....	173
4.7	System wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia	174

1 Wprowadzenie

1.1 Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+

Niniejszy **Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+** (zwany dalej GPR) został sporządzony w zgodzie z przepisami ustawy o rewitalizacji², zwanej dalej Ustawą, i obejmuje swym zakresem całość zamierzeń rewitalizacyjnych w Gorzowie Wielkopolskim na lata 2017-2025 z perspektywą oddziaływań do 2030 roku. Ustawa w art. 15 ust. 1 wskazuje wymagany zakres zawartości gminnego programu rewitalizacji. Program taki zawiera w szczególności:

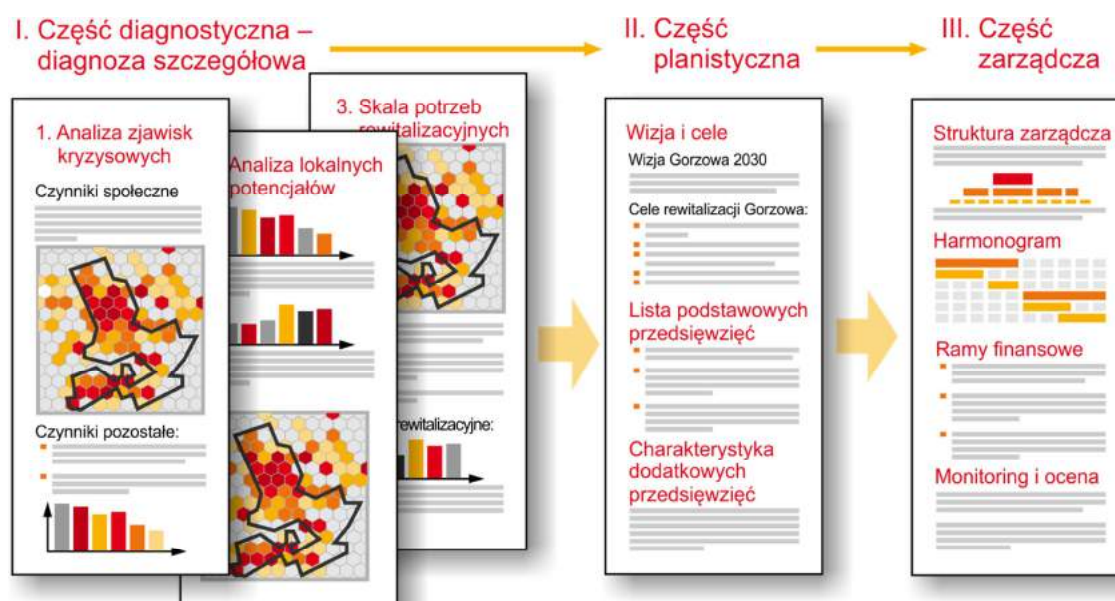
1. szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji: zjawisk negatywnych i lokalnych potencjałów;
2. opis powiązań GPR z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych;
3. opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji;
4. cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań;
5. opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w tym:
 - a. listę planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wraz z ich opisami zawierającymi każdorazowo: nazwę i podmiot realizujący, zakres zadań, lokalizację, szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny;
 - b. charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
6. mechanizmy integrowania działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
7. szacunkowe ramy finansowe GPR wraz z oszacowaniem środków publicznych i prywatnych;
8. opis struktury zarządzania realizacją gminnego programu rewitalizacji, wskazanie kosztów tego zarządzania wraz z ramowym harmonogramem realizacji programu;
9. system monitorowania i oceny gminnego programu rewitalizacji;
10. określenie niezbędnych zmian w uchwałach dotyczących gospodarki mieszkaniowej gminy;
11. określenie niezbędnych zmian w uchwale, o Komitecie Rewitalizacji, o ile była podjęta;
12. wskazanie, czy na obszarze rewitalizacji ma zostać ustanowiona specjalna strefa rewitalizacji, wraz ze wskazaniem okresu jej obowiązywania;
13. wskazanie sposobu realizacji GPR w zakresie zagospodarowania przestrzennego, w tym:
 - a. wskazanie zakresu niezbędnych zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
 - b. wskazanie miejscowych planów koniecznych do uchwalenia albo zmiany,
 - c. w przypadku wskazania konieczności uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji, wskazanie granic obszarów, dla których plan ten będzie procedowany łącznie z procedurą scaleń i podziałów nieruchomości, a także wytyczne w zakresie jego ustaleń;
14. załącznik graficzny przedstawiający ustalenia GPR na mapie w skali co najmniej 1:5000.

Niniejszy dokument zachowuje w pełni strukturę wskazaną w Ustawie, jako zalecaną.

² Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz. U. RP. 2015 r. poz. 1777, ze zmianami

- Część I – **wprowadzenie** – obejmuje:
 - wskazanie obszaru rewitalizacji, którego dotyczy program
 - opis powiązań z dokumentami strategicznymi Gorzowa.
- Część II – **szczegółowa diagnoza** – obejmuje:
 - pogłębioną diagnozę problemów obszaru rewitalizacji wraz z próbą odkrycia powiązań i współoddziaływań pomiędzy nimi,
 - pogłębioną diagnozę potencjałów obszaru rewitalizacji mogących przyczynić się do rozwiązania problemów,
 - wskazanie skali i charakteru zdiagnozowanych potrzeb rewitalizacyjnych.
- Część III to **część planistyczna**. Obejmuje ona:
 - wizję 2030 obszaru rewitalizacji w Gorzowie,
 - strukturę celów rewitalizacji Gorzowa,
 - przyjęte kierunki działań odpowiadających celom rewitalizacji,
 - wytyczne w zakresie kształtowania przestrzeni obszaru rewitalizacji,
 - charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
 - opis niezbędnych zmian w dokumentach strategicznych miasta,
 - wskazania dla utworzenia specjalnej strefy rewitalizacji.
- Część IV to **część zarządcza**. Obejmuje ona:
 - opis struktury zarządzania rewitalizacją Gorzowa,
 - harmonogram realizacji procesu rewitalizacyjnego,
 - opis mechanizmu integrowania przedsięwzięć,
 - szacunkowe ramy finansowe programu,
 - opis monitorowania realizacji programu i oceny postępów osiągnięcia jego celów,
 - system wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia.

Ryc. 1. Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+

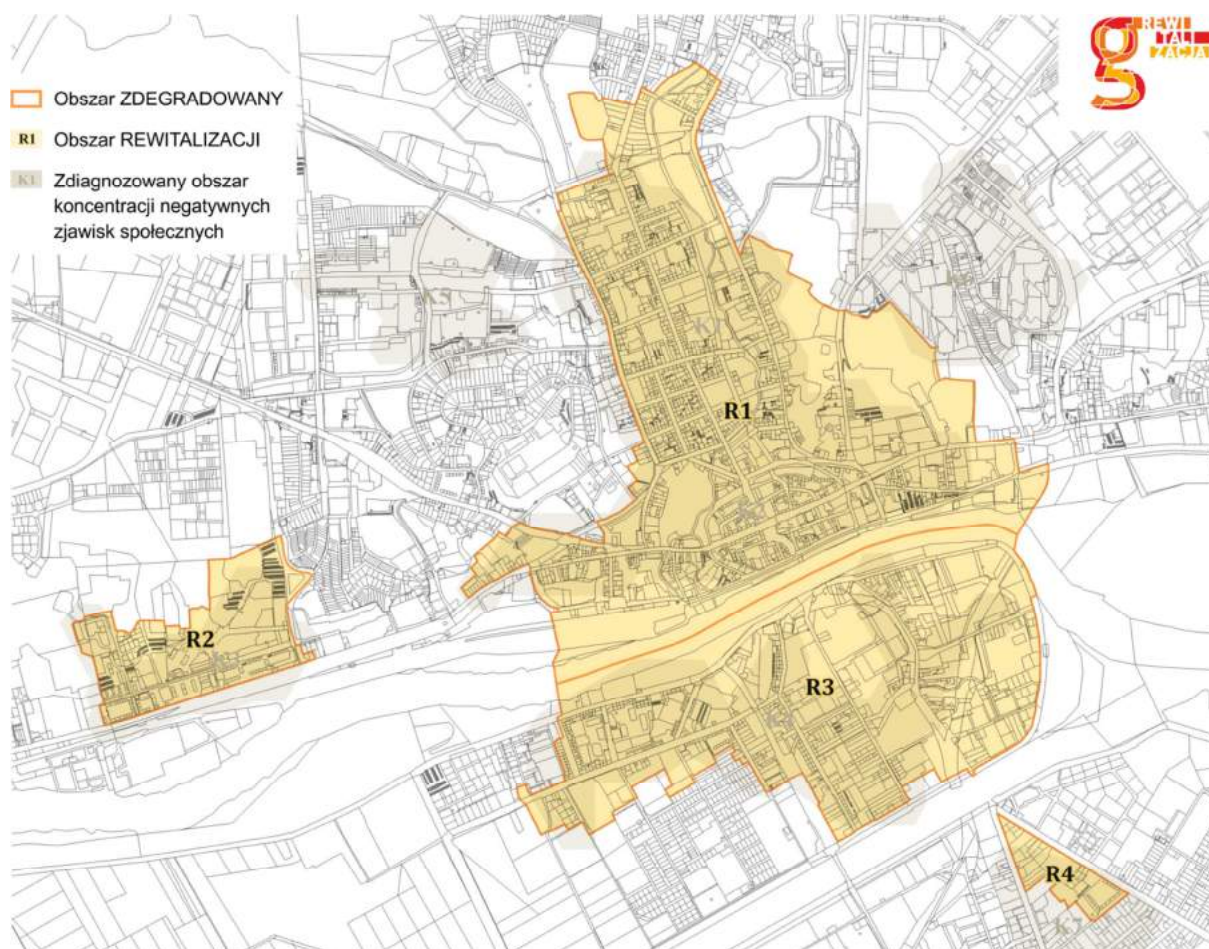

Opracowanie: W. Kłosowski

1.2 Obszar rewitalizacji objęty Programem

Ustawa w art. 14. ust. 2 stanowi, że GPR jest sporządzany dla obszaru rewitalizacji wyznaczonego w drodze odrębnej uchwały rady gminy, o której mowa w art. 8. Ustawy. W odniesieniu do Gorzowa aktem wyznaczającym te obszary jest **Uchwała Rady Miasta Gorzowa Wlkp. nr XXVIII/367/2016 z dnia 29 czerwca 2016 w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Gorzowa Wielkopolskiego**. Uchwała ta wyznacza dla Gorzowa obszar rewitalizacji o granicach tożsamych z granicami obszaru zdegradowanego, zgodnie z poniższą mapą (ryc. 2).

Ryc. 2. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji dla miasta Gorzowa

Źródło: Uchwała Rady Miasta Gorzowa Wlkp. nr XXVIII/367/2016.

Całkowita powierzchnia wyznaczonego obszaru rewitalizacji wynosi **434,55 ha** (co stanowi **5,06%** całkowitej powierzchni Gorzowa Wlkp.³) a zamieszkuje go **27 341 osób** co stanowi **23,32%** całej populacji mieszkańców miasta⁴. Obszar rewitalizacji jest podzielony na cztery podobszary: R1 – Centrum, R2 – Osiedle Słoneczne, R3 – Zamoście i R4 – Zakanale.

³ Całkowita powierzchnia Gorzowa Wlkp. wynosi **8572,28 ha**

⁴ Całkowita liczba ludności w mieście to **117 262 osób** (dane Wydziału Spraw Obywatelskich z marca 2016 r.: osoby zameldowane na pobyt stały).

1.3 Powiązania GPR z dokumentami strategicznymi Gorzowa

1.3.1 Usytuowanie GPR w systemie planowania strategicznego Gorzowa

Ze względu na swój – wskazany Ustawą – interdyscyplinarny charakter, GPR nie jest jedną z polityk branżowych Gorzowa, ale stanowi płaszczyznę integracji działań należących merytorycznie do różnych polityk branżowych Miasta: społecznej, przestrzennej, inwestycyjnej, mieszkaniowej itd. W sensie realizacyjnym GPR jest wspólną ramą operacyjną służącą spójnemu zarządzaniu działaniami należącymi do różnych branż a prowadzonymi równolegle na obszarze rewitalizacji.

1.3.2 Spójność z ogłoszonymi w 2015 roku założeniami do Strategii Rozwoju Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2022+

Podstawą dla niniejszego GPR jest dokument „Strategia Rozwoju Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2022+: ZAŁOŻENIA” – ideowy zarys nowej ogólnej strategii rozwoju miasta, która zastąpi „Strategię Zrównoważonego Rozwoju Miasta Gorzowa Wlkp. na lata 2010–2020” przyjętą Uchwałą LXVIII/1073/2010 Rady Miasta Gorzowa Wlkp. z dnia 3 lutego 2010 r. W „Założeniach” czytamy:

Obowiązująca dotychczas Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Gorzowa Wlkp. – wyczerpała się i w żadnym stopniu nie odpowiada już wyzwaniom rozwojowym stojącym dziś przed naszym miastem. W międzyczasie Gorzów przyjął inne dokumenty o znaczeniu strategicznym, ustanawiające wizję rozwoju miasta w poszczególnych aspektach, a kolejne zasadnicze dokumenty strategiczne zaczynamy właśnie tworzyć.

GPR zachowuje spójność z założeniami do nowej strategii rozwoju miasta. W dokumencie tym zdefiniowano wstępnie misję i główne pola strategiczne rozwoju miasta. Misja rozwoju Gorzowa Wielkopolskiego brzmi:

Misją strategiczną miasta Gorzowa jest stałe wzbogacanie pola szans indywidualnej samorealizacji każdej osoby mieszkającej w Gorzowie, spełniania przez nią jej indywidualnego potencjału.

Gminny Program Rewitalizacji realizuje wprost tę misję, w szczególności w odniesieniu do tych mieszkańców Gorzowa, którzy mają obecne ograniczone szanse indywidualnej samorealizacji poprzez fakt zamieszkiwania w obszarze zdegradowanym. Ponadto w „Założeniach do strategii...” zdefiniowano osiem pól strategicznych. **Niniejszy GPR realizuje bezpośrednio drugie z tych pól: „Rewitalizacja – ponowne ożywienie serca miasta”.** W opisie tego pola czytamy:

W historycznym centrum Gorzowa, w dzielnicach Nowe Miasto i Zawarcie przez dziesięciolecia ukształtował się obszar narastających i wzajemnie nasilających się problemów, które obecnie przerodziły się w wielowymiarowy kryzys.

- *Nakładają się tu na siebie koncentracje zjawisk świadczących o kryzysie, takich jak: korzystanie ze wsparcia pomocy społecznej, wielomiesięczne zadłużenia czynszowe, wysoki odsetek bezrobotnych wśród mieszkańców, zły stan budynków i lokali, w które przez lata nie inwestowano. Zamiera drobny handel i usługi, które nie znajdują wystarczającej siły nabywczej na ubogim lokalnym rynku.*

- *Dodatkowo obszar ma źle zorganizowany i głęboko zdekapitalizowany układ komunikacyjny. Brakuje tu także dobrych przestrzeni publicznych sprzyjających spotkaniom. Poczucie bezradności i braku szans na lepsze życie jest przekazywane już trzeciemu pokoleniu. A stan kryzysu centralnej części miasta rozregulowuje funkcjonowanie całego miasta. W odpowiedzi na ten szczególny splot zjawisk kryzysowych, który utrwał się przez dziesięciolecia, potrzebna jest kompleksowa rewitalizacja centrum Gorzowa.*

Potrzebne jest obudzenie optymizmu wśród mieszkańców, stworzenie im nowych szans na stopniową poprawę ich sytuacji. W centrum Gorzowa muszą być skoncentrowane masowe działania rozbudzające lokalną inicjatywę, pomysłowość i kreatywność. Towarzyszyć temu musi przemyślany system działań wspierających w pierwszym okresie nowo podejmowane aktywności mieszkańców.

Dlatego priorytetowym obszarem strategii rozwoju miasta będzie rewitalizacja jego centrum – symbolicznego serca miasta.

Cały GPR jest rozwinięciem i realizacją tych zapisów. Ponadto GPR jest spójny z trzema innymi polami strategicznymi „Założeń”:

- Pole strategiczne 1: Miasto to ludzie: podmiotowa aktywność mieszkańców,
- Pole strategiczne 3: Kapitał ludzki gorzowian: kompetencje, postawy i marzenia,
- Pole strategiczne 4: Spójność społeczna, równość szans i kapitał społeczny w Gorzowie,
- Pole strategiczne 5: Nowoczesna gospodarka i trwały rozwój gospodarczy,
- Pole strategiczne 6: Ochrona środowiska i niezbędne inwestycje w gospodarkę komunalną,
- Pole strategiczne 7: System komunikacyjno-transportowy: krwioobieg miasta.

1.3.3 Powiązania GPR z Polityką Społeczną Gorzowa Wielkopolskiego 2023+

Niniejszy GPR jest ściśle powiązany z Polityką Społeczną Gorzowa Wielkopolskiego 2023+⁵ w zakresie dwóch pól strategicznych tego dokumentu, i trzech celów strategicznych, oraz jest komplementarny z siedmioma następującymi programami strategicznymi tej polityki:

- W ramach Pola Strategicznego A: Odzyskać wiarę w Gorzów:
 - Cel strategiczny A.1.: Budować gorzowskie poczucie tożsamości i dumy
 - Program A.1.1.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna
 - Program A.1.2.: Nasz Gorzów – kampania animacyjno-kulturalna
 - Cel strategiczny A.2.: Wzmacniać kapitał społeczny młodych gorzowian
 - Program A.2.1.: „Dobry Początek” – program kluczowy.
- W ramach Pola Strategicznego C: Ożywić centrum – serce Gorzowa:
 - Cel strategiczny C.1.: Ożywić obszar ścisłego centrum miasta
 - Program C.1.1.: Centrum miasta w centrum uwagi

⁵ UCHWAŁA NR XXVIII/366/2016 RADY MIASTA GORZOWA WLKP z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych oraz Programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych pod wspólną nazwą: Polityka Społeczna Gorzowa Wielkopolskiego 2023+

- Cel strategiczny C.2.: Wydźwignąć z kryzysu Nowe Miasto
 - Program C.2.1.: Nowe Miasto – nowe szanse
- Cel strategiczny C.3.: Przywrócić spójność społeczną na Zawarcu
 - Program C.3.1.: Zawarcie: nowe otwarcie
- Cel strategiczny C.4.: Przerwać spiralę problemów na Osiedlu Słonecznym
 - Program C.4.1.: Osiedle Słoneczne wychodzi z cienia.

1.3.4 Powiązania GPR ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego w chwili opracowywania niniejszego Programu przechodzi proces gruntownej aktualizacji. Niniejszy program jest zasadniczo zgodny ze studium obowiązującym dotychczas jak i z założeniami do projektu nowego Studium.

1.3.5 Powiązania GPR ze Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp. (zwana dalej skrótowo Strategią ZIT) wyznacza Cel 2. *Gospodarka niskoemisyjna i funkcjonalna przestrzeń MOF GW*, w ramach którego, w *Priorytecie 2.3. Rozwój obszarów zmarginalizowanych* sytuuje się **Działanie 2.3.1. Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej w MOF GW**. Z tym właśnie elementem Strategii ZIT jest ściśle powiązany niniejszy GPR. W opisie działania 2.3.1. czytamy:

Działanie 2.3.1. jest powiązane z Celem tematycznym 9 Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją Umowy partnerstwa wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich) i będzie wykorzystywało wsparcie finansowe środkami RPO Lubuskie 2020, zapisanymi w Działaniu 9.2. Rozwój obszarów zmarginalizowanych, Poddziałaniu 9.2.2. Rozwój obszarów zmarginalizowanych - ZIT Gorzów Wlkp., zgodnie z SzOOP – Lubuskie 2020.

2 SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA

Niniejsza szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji odnosi się do obszaru wyznaczonego Uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wlkp. nr XXVIII/367/2016 z dnia 29czerwca 2016 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Gorzowa Wielkopolskiego. Składa się ona z czterech rozdziałów:

- W rozdziale 2.1. przedstawiono wprowadzenie metodyczne do diagnozy;
- W rozdziale 2.2. przedstawiono skrót analizy negatywnych zjawisk na obszarze rewitalizacji;
- W rozdziale 2.3. przedstawiono skrót analizy lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji;
- W rozdziale 2.4. przedstawiono syntetyczne podsumowanie diagnozy i wnioski.

2.1 Wprowadzenie metodyczne do szczegółowej diagnozy

Niniejsza diagnoza nie jest tożsama ze sporządzoną wcześniej odrębnie *diagnozą służącą wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji* (choć korzysta między innymi z jej wyników). Stąd też dla uniknięcia pomyłek i zgodnie z ustawą o rewitalizacji jest nazywana w tekście niniejszego opracowania diagnozą szczegółową.

2.1.1 Przyjęty cel szczegółowej diagnozy

Ustawa w artykule 15 ust. 1 p. 1) wskazuje jako obowiązkowy element GPR-u „szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji (...) obejmującą analizę negatywnych zjawisk, o których mowa w art. 9 ust. 1, oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie tego obszaru”. Diagnoza niniejsza nie jest więc tożsama z diagnozą dokonaną dla celów *wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji*: różni się od niej trzema istotnymi elementami:

1. Diagnoza dotyczy obszaru rewitalizacji (a nie całego miasta, jak w przypadku sporządzonej wcześniej *diagnozy służącej wytyczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji*),
2. Diagnoza jest szczęgółowa i obejmuje analizę zjawisk, przez co rozumiemy, że jest ona ukierunkowana na nie tylko na odkrycie samego faktu występowania zjawisk i ich przestrzennego rozmieszczenia (taki cel miała *diagnoza służąca wytyczeniu obszaru...*), ale – na odkrycie mechanizmów przyczynowo - skutkowych powstania obecnego stanu kryzysowego i negatywnych synergii między zdiagnozowanymi problemami,
3. Diagnoza dotyczy tym razem nie tylko zjawisk negatywnych (tworzących kryzys), ale i potencjałów, na których można się oprzeć przezwyciężając kryzys.

Konkluzja 1. Celem niniejszej diagnozy jest odkrycie mechanizmów przyczynowo - skutkowych powstania obecnego kryzysu w obszarze rewitalizacji, w tym negatywnych synergii między zdiagnozowanymi problemami, oraz wskazanie potencjałów obszaru, które mogą posłużyć do rozwiązania kryzysu.

2.1.2 Przyjęta struktura diagnozy

Szczegółowa diagnoza dzieli się na trzy odrębne części:

1. Analiza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na obszarze rewitalizacji,
2. Analiza lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji,
3. Zdiagnozowana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych.

2.2 Analiza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na obszarze rewitalizacji

2.2.1 Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych – analiza współdziałania

Diagnoza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych – zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy – obejmuje w szczególności kwestie bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji⁶ lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Jednak dla trafnej analizy tych zjawisk niezbędne jest opisanie ich tła demograficznego.

2.2.1.1 Problemy społeczne w obszarze rewitalizacji – tło demograficzne

Należy zakładać, że poszczególne zjawiska społeczne – zarówno problemy, jak i potencjały – zależą od profilu demograficznego ludności w danym obszarze ze względu na jej wiek⁷. W obszarach, gdzie w populacji mieszkańców dominują osoby starsze, mogą się ujawniać problemy zdrowotne, problemy osamotnienia i deprivacji potrzeby włączenia społecznego, zaś w obszarach, gdzie większy jest udział w populacji dzieci i młodzieży – problemy związane z poziomem oświaty, dostępem do usług opiekuńczych adresowanych do dzieci oraz ubóstwa skorelowanego statystycznie z wielodzietnością i samotnym rodzicielstwem. Z kolei zdecydowana dominacja osób w wieku produkcyjnym w danej części miasta może podnosić w tej części miasta znaczenie wskaźników bezrobocia.

Ryc. 3. Proporcje udziału w populacji Gorzowa poszczególnych grup wiekowych

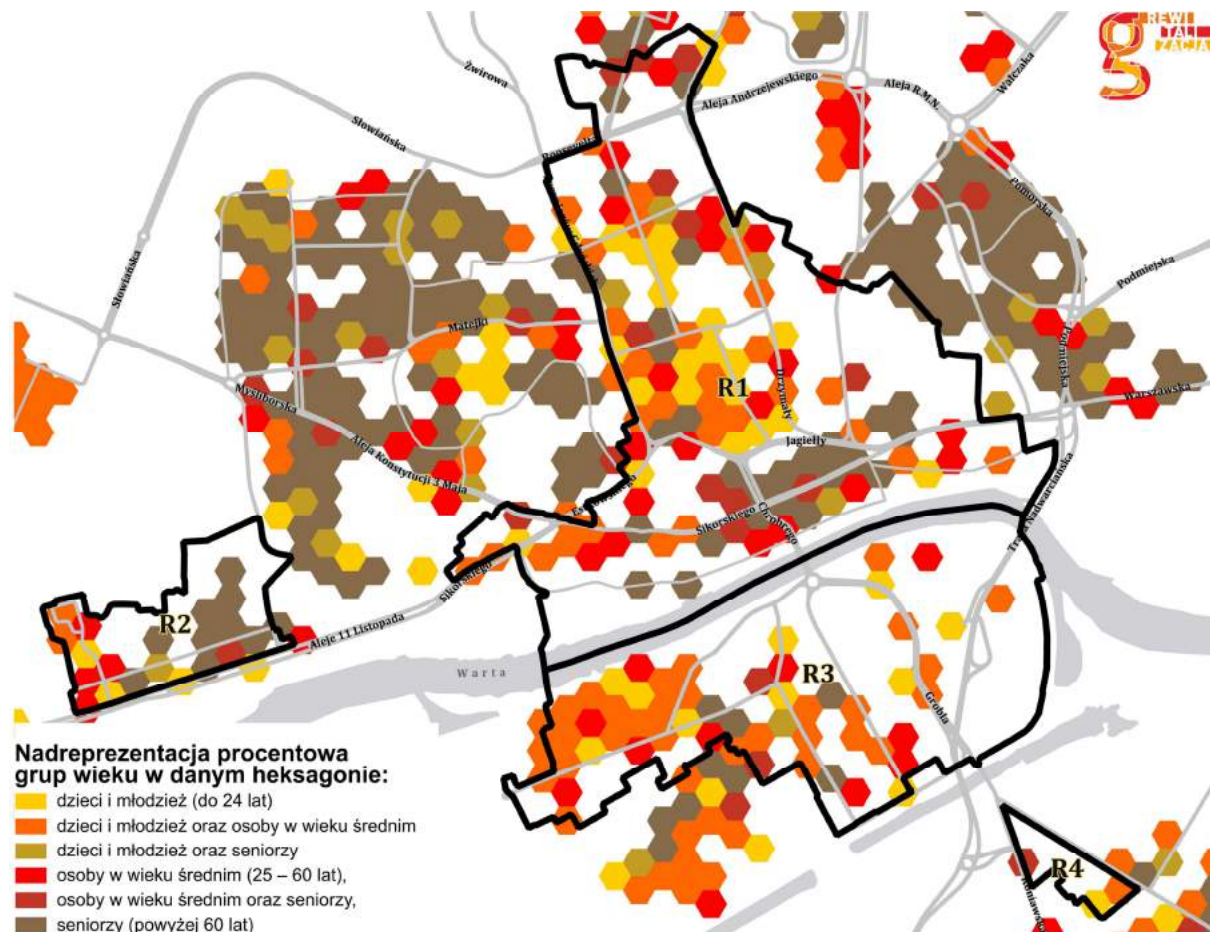
Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych z ewidencji ludności

⁶ Sformułowanie „niski poziom edukacji” – zacytowane dosłownie z ustawy o rewitalizacji – będziemy w niniejszym Programie rozumieli przede wszystkim przez pryzmat niskich wyników edukacyjnych.

⁷ Zastosowaliśmy podział zbliżony do ekonomicznych grup wieku (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny): grupę do 25 lat „dzieci i młodzieź”, grupę w przedziale 25 – 60 „wiek średni” i powyżej 60 lat „seniorzy”.

Ponieważ poszczególne części Gorzowa były zasiedlane w konkretnych latach, ich profile demograficzne ukształtowały się bynajmniej nie losowo, ale właśnie według tych fal zasiedlenia. Także inne czynniki (np. emigracja osób w wieku produkcyjnym) współkształtowały tę sytuację. Poniższa mapa pokazuje, która grupa (lub które grupy) wieku w danym heksagonie jest nadreprezentowana w stosunku do jej procentowego udziału w całej populacji mieszkańców miasta.

Ryc. 4. Nadreprezentacja poszczególnych grup wiekowych w obszarze rewitalizacji: rozkład przestrzenny

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych PUP w Gorzowie.

Opinie mieszkańców zaczerpnięte z wywiadów pokazywały centrum Gorzowa i Zawarcie jako dzielnice z opinią „dzielnic ludzi starszych”. Nadreprezentację seniorów wskazywano często jako podstawową cechę wyróżniającą tych dzielnic. Jak widać na mapie – wbrew opinii formułowanej intuicyjnie – analiza przestrzennego rozkładu grup wiekowych wykazuje, że Nowe Miasto i Zamoście w rejonie ulic Śląskiej i Fabrycznej – stereotypowo postrzegane jako dzielnice „stare” – okazują się dzielnicami demograficznie młodymi, przy czym Nowe Miasto jest wręcz dzielnicą o największej w mieście koncentracji przestrzennej nadreprezentacji dzieci i młodzieży. Młode demograficznie jest też Zakanale.

Centrum miasta w obrębie owalnego zarysu historycznych murów miejskich jest demograficznie starsze, ale już jego części poza tym obrysem – zarówno rejon zachodni pomiędzy ulicami: Dworcową, Sikorskiego, Młyńską, Spichrzową i Składową, jak i rejon wschodni pomiędzy Warszawską, Szpitalną, Teatralną i Cichońskiego – to już obszary demograficznie średnio-młode.

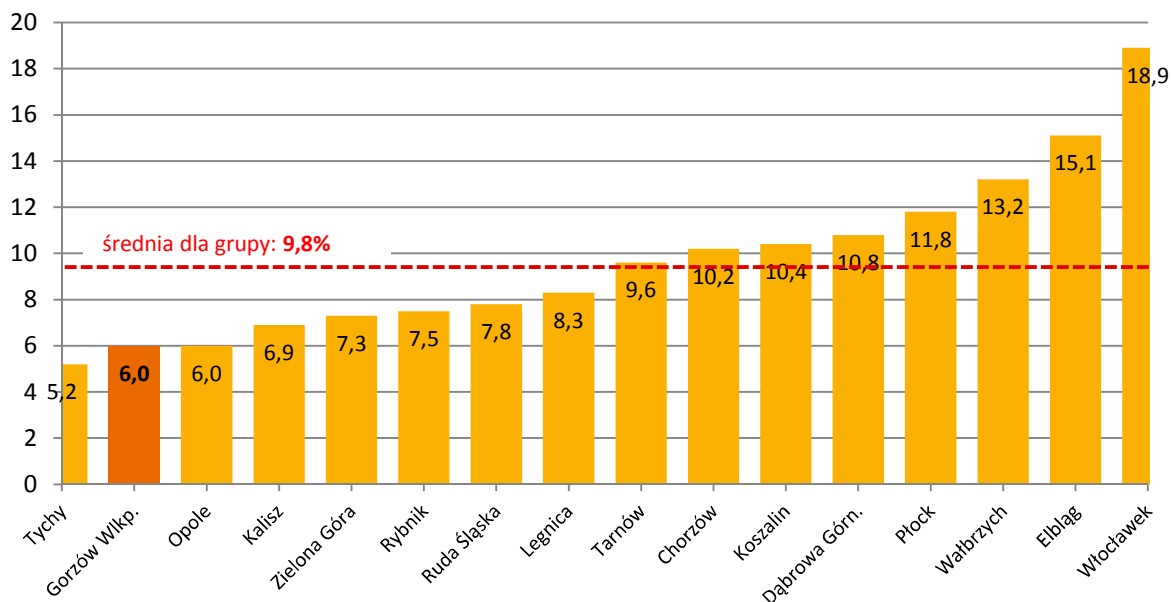
Osiedle Słoneczne jest wyraźnie zróżnicowane na dwa podobszary: rejon ul. Gwiazdzistej jest demograficznie starszy, natomiast rejon ul. Plac Słoneczny jest demograficznie młody⁸.

Konkluzja 2. Podczas analizy dalszych zjawisk społecznych należy je odnosić do opisanego powyżej tła demograficznego. Kwestia perspektywiczności populacji i zastępowalności pokoleń oraz zapotrzebowania w poszczególnych częściach miasta na poszczególne kategorie usług społecznych i rodzaje infrastruktury musi być tu brana pod uwagę.

2.2.1.2 Analiza problemów rynku pracy

Gorzów ma niemal najniższą stopę bezrobocia wśród miast podobnej wielkości w kraju. Relatywnie dobra sytuacja na gorzowskim rynku pracy jest przesłanką do stwierdzenia, że bezrobocie w przypadku Gorzowa ma mniejszy niż przeciętnie wpływ na generowanie kryzysu w mieście, a deprywacja zatrudnienia w Gorzowie jest zdecydowanie niska.

Tab. 1. Stopa bezrobocia rejestrowanego; Gorzów na tle grupy porównawczej (2014)

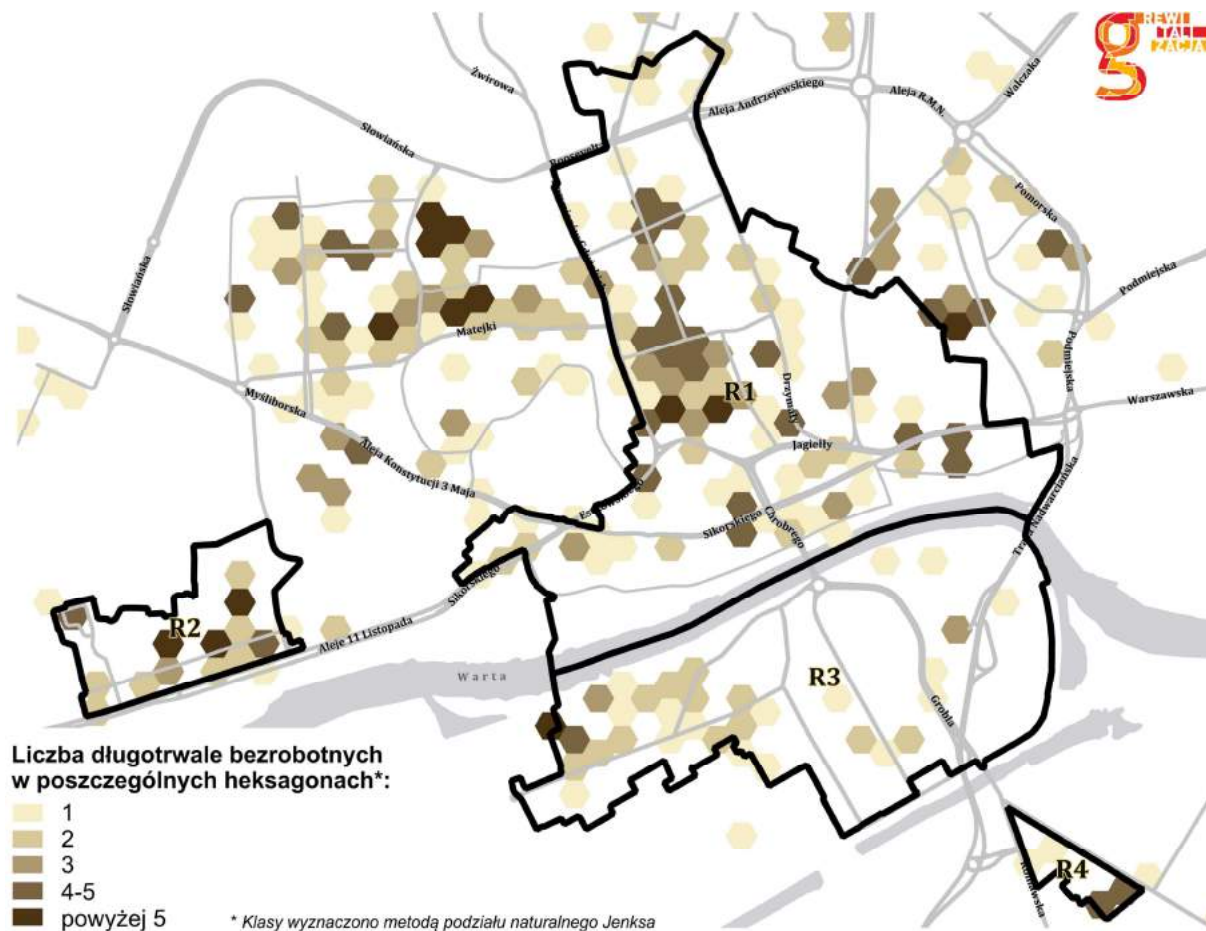

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Oprac.: W. Kłosowski

W sytuacji niskiego bezrobocia i dość płynnego rynku pracy wielkością krytyczną jest nie tyle bezrobocie ogółem, co **bezrobocie długotrwałe**, które trafniej oddaje przestrzenne rozmieszczenie faktycznych problemów deprywacji zatrudnienia. Rozmieszczenie bezrobotnych długotrwałe w obszarze rewitalizacji obrazuje poniższa mapa.

⁸Z kolei jak wykazała podobna analiza zrobiona dla całego miasta przy wytyczaniu obszarów, demograficznie najstarsze w Gorzowie są: Osiedle Staszica (w którym pojawia się też zjawisko „populacji dziadków z wnukami”) oraz osiedle Dolinki – dość jednolicie zdominowane przez seniorów. Górczyn jest obszarem generalnie średnio-młodym, jednak z bardzo wyrazistym zróżnicowaniem według okresu budowy i zasiedlania poszczególnych jego części. Osiedle Piaski jest obszarem zróżnicowanym, o bardzo zrównoważonym udziale poszczególnych grup wiekowych, bez wyraźnej dominacji którejkolwiek.

Ryc. 5. Bezrobocie długotrwałe w obszarze rewitalizacji – rozkład terytorialny

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych PUP w Gorzowie; mapę wygenerowano na podstawie danych dotyczących 88,5% bezrobotnych.

Rozkład przestrzenny bezrobocia długotrwałego w Gorzowie nie wykazuje szczególnych koncentracji przestrzennych. Ewentualną koncentrację można wskazać na terenie Nowego Miasta, jednak nie jest to koncentracja wyrazista. Jednak zarówno na podstawie danych statystycznych, jak i z badań jakościowych⁹ z lat 2015-2016 wyłania się **obraz bardzo niskiej jakości zatrudnienia w Gorzowie**.

Konkluzja 3. W Gorzowie stosunkowo duża liczba zatrudnionych otrzymuje wynagrodzenie minimalne lub bliskie minimalnemu, w skutek czego mamy do czynienia ze zjawiskiem tzw. „ubogich pracujących” – osób zatrudnionych na pełny etat, jednak z tak niską płacą, że np. wynajmując mieszkanie po cenach rynkowych faktycznie znajdują się oni w sferze ubóstwa wydatkowego.

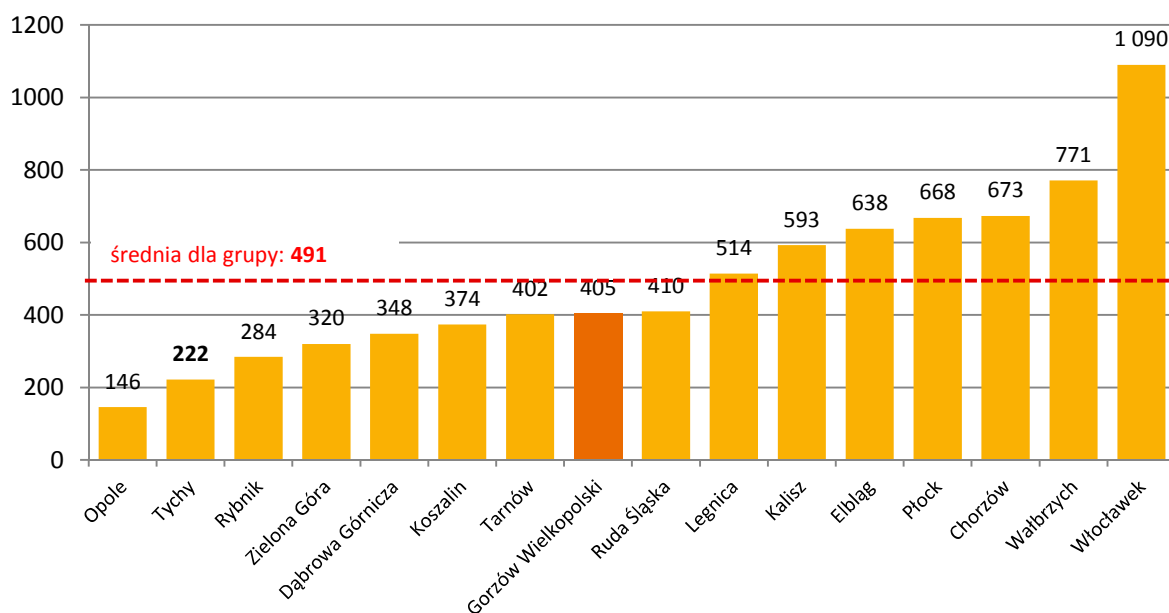
Konkluzja 4. Z tych samych badań jakościowych wynika, że w Gorzowie istnieje potrzeba wsparcia kobiet – szczególnie tych, których oddalenie od rynku pracy nastąpiło w związku z urodzeniem dziecka – w zdobywaniu kompetencji do wykonywania pracy wysoko płatnych, o wysokich wymogach kompetencyjnych. Respondenci wskazywali też na konieczność rozwoju podmiotów ekonomii społecznej.

⁹ Wywiady pogłębione prowadzone przez W. Kłosowskiego ze specjalistami d.s. rynku pracy na terenie Gorzowa w 2015 i 2016 roku; 8 wywiadów indywidualnych + czteroosobowy wywiad grupowy.

2.2.1.3 Zjawisko ubóstwa

Kryterium diagnostycznym ubóstwa jest **natężenie korzystania z zasiłków pomocy społecznej** uwarunkowanych kryterium dochodowym. Kryterium to od 1 października 2015 r. wynosi dla osoby samotnie gospodarującej – **634 zł**, a dla osoby w rodzinie – w wysokości **514 zł**. Warto zaznaczyć, że kryteria dochodowe obowiązujące w chwili sporządzania tej diagnozy są bliskie poziomowi **minimum egzystencji**, które dla 2013 roku zostało wyliczone przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych na – odpowiednio – 541,91 zł dla osoby samotnej i 455,90 zł na osobę w gospodarstwie dwuosobowym (dwóch osób dorosłych)¹⁰. Wg tego samego opracowania dla wszystkich innych typów rodzin minimum egzystencji jest wyższe, niż oficjalne kryterium dochodowe. A więc skalę korzystania w danym mieście ze środowiskowej pomocy społecznej, w szczególności przez osoby będące poniżej kryterium dochodowego, można uważać za **trafną miarę skrajnego ubóstwa** w tym mieście.

Tab. 2. Korzystający ze środowiskowej pomocy będący poniżej kryterium dochodowego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców; Gorzów na tle grupy porównawczej (2013)

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Oprac.: W. Kłosowski

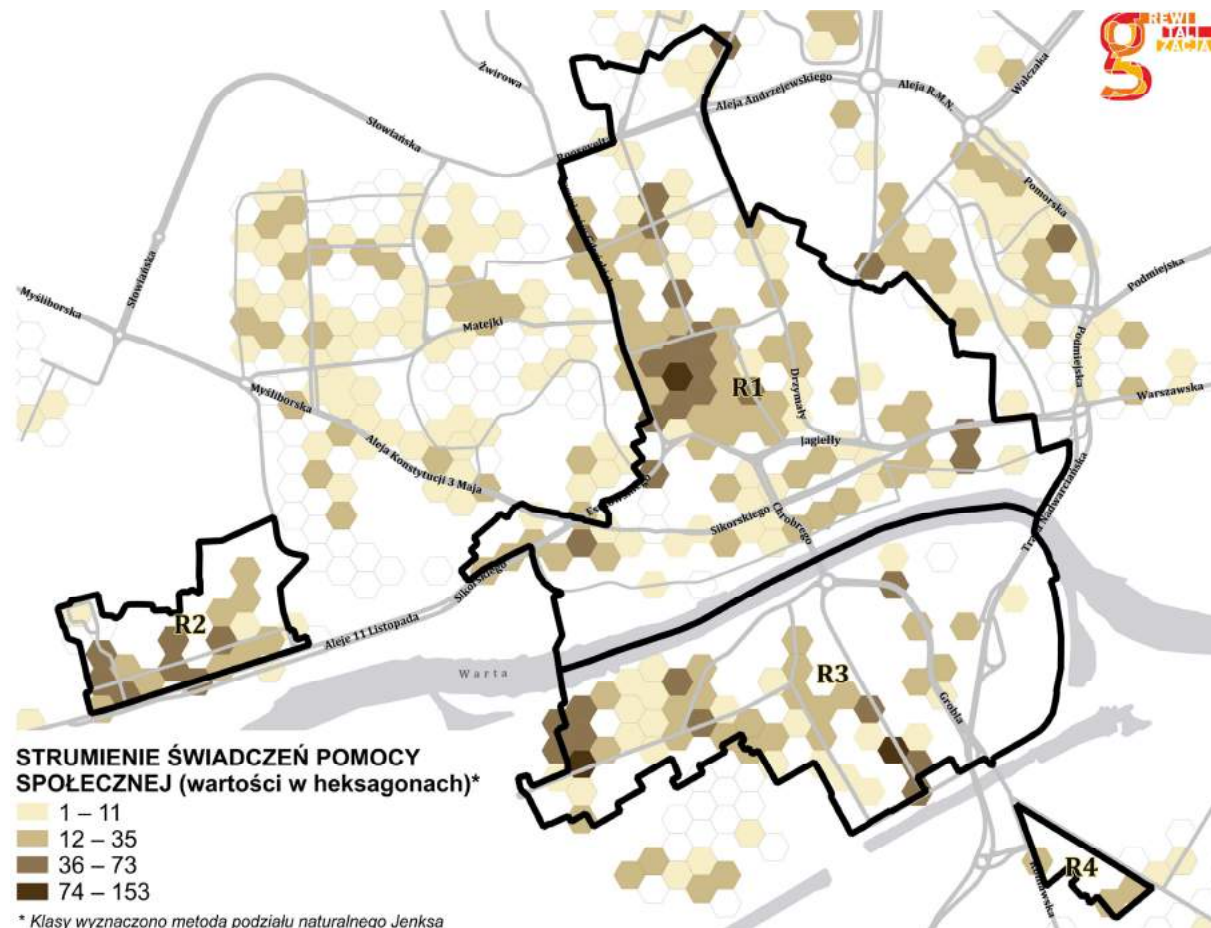
Jak odnotowano już w *Diagnozie służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji*, w tej statystyce Gorzów wypada na tle grupy porównawczej niemal równo w medianie i nieco poniżej średniej (wskaźnik korzystania z pomocy społecznej dla kraju (2013) wynosił **7,4%**, podczas gdy średnia w grupie porównawczej wyniosła **4,9%** a wskaźnik dla Gorzowa tylko **4,1%**).

Warto spojrzeć na rozkład terytorialny zasiłków poprzez całkowitą liczbę bezwzględną obrazującą zsumowaną (umowną) liczbę osób w rodzinach otrzymujących świadczenia w danym heksagonie. Wskaźnik ten nazywamy **całkowitym strumieniem świadczeń**. Warto pamiętać, że *strumień świadczeń* w tym ujęciu, to nie faktyczna ilość osób w rodzinach, ale wielkość umowna, ponieważ rodzina

¹⁰ „Poziom i struktura zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2013 r. (na podstawie danych średniorocznych)”, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa, 28 marca 2014 r., Tabela 1, s. 2

otrzymująca więcej niż jedno świadczenie będzie uwzględniona we wskaźniku więcej niż jeden raz. służy to świadomemu wychwyceniu (i uwzględnieniu w wartości indeksu) sytuacji, gdy w danej rodzinie koncentruje się więcej problemów, uzasadniających przyznanie kilku świadczeń.

Ryc. 6. Całkowity strumień świadczeń – rozkład terytorialny w obszarze rewitalizacji

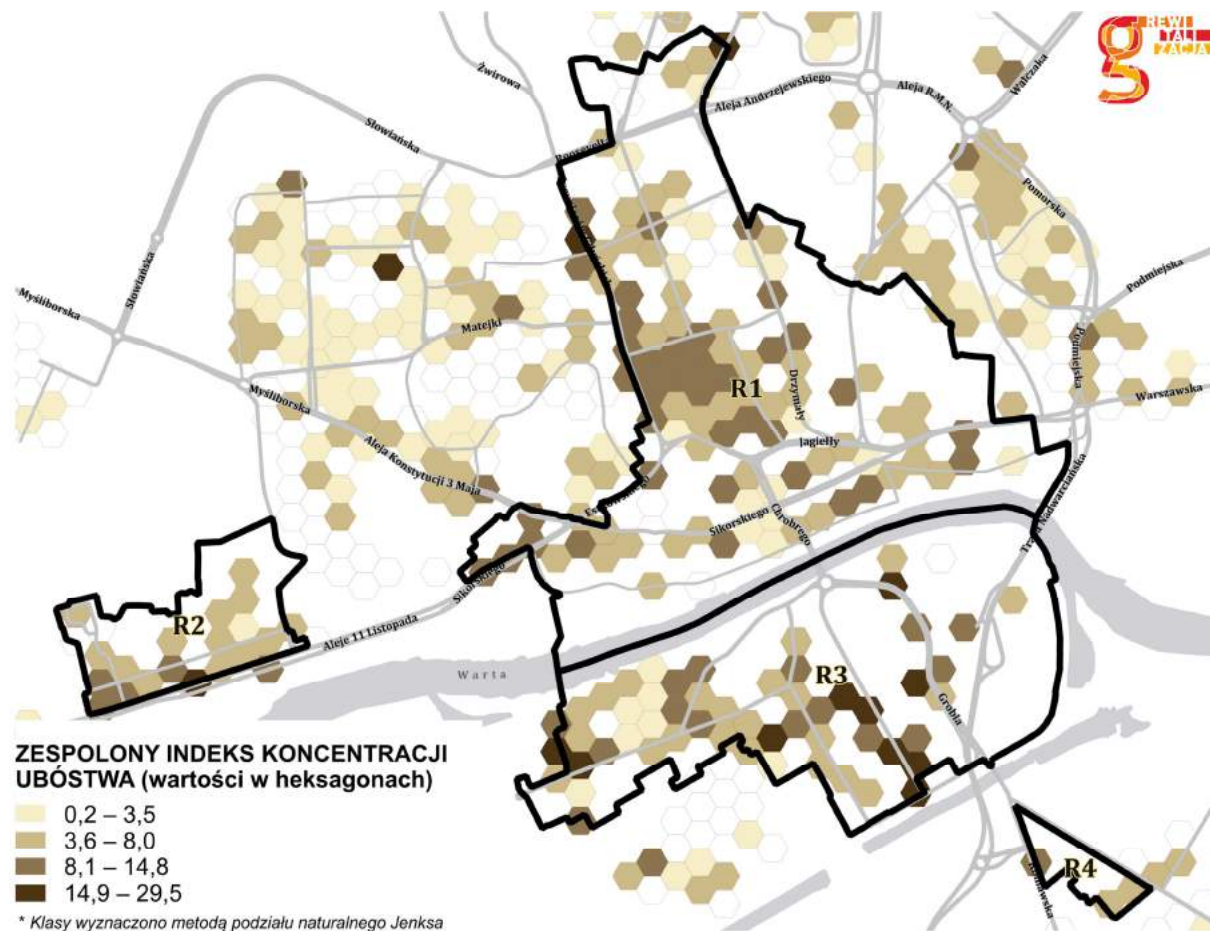

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych G CPR.

Całkowity strumień świadczeń (w liczbach bezwzględnych przyznawanych zasiłków, a więc wyższy na terenach gęściej zamieszkałych) pozwala wyróżnić w obszarze rewitalizacji trzy kluczowe obszary koncentracji ubóstwa: Nowe Miasto, Zawarcie i Osiedle Słoneczne. Indeks *strumienia świadczeń* jest oparty na sumie bezwzględnych ilości osób w rodzinach otrzymujących zasiłki, nie uwzględnia więc zróżnicowania zagęszczenia ludności i jest prawdopodobne, że siłą rzeczy będzie wychodził wyższy tam, gdzie po prostu zagęszczenie populacji jest większe. Toteż w kolejnym ujęciu uzupełnimy go wskaźnikiem względnym: strumieniem świadczeń odniesionym do liczby mieszkańców w danym heksagonie. To Zespolony Indeks Natężenia Ubóstwa, czyli suma indeksów dla czterech zasiłków pomocy społecznej: stałego, celowego, okresowego i pomocy na dożywianie dzieci, przeliczona na 100 ludności¹¹. Rozkład tego wskaźnika na terenie obszaru rewitalizacji wygląda następująco:

¹¹ Wartość indeksu jest liczbą niemianowaną. Nie można jej traktować jako odsetek, ponieważ osoby w rodzinach otrzymujących więcej niż jedno świadczenie są przy wyliczaniu indeksu uwzględnione więcej niż raz (co odzwierciedla fakt doznawania przez daną rodzinę więcej niż jednego problemu upoważniającego do pobierania zasiłku).

Ryc. 7. Zespólny Indeks Natężenia Ubóstwa – rozkład terytorialny w obszarze rewitalizacji

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych GCP.

Zespólny Indeks Natężenia Ubóstwa potwierdza następujące obszary problemowe:

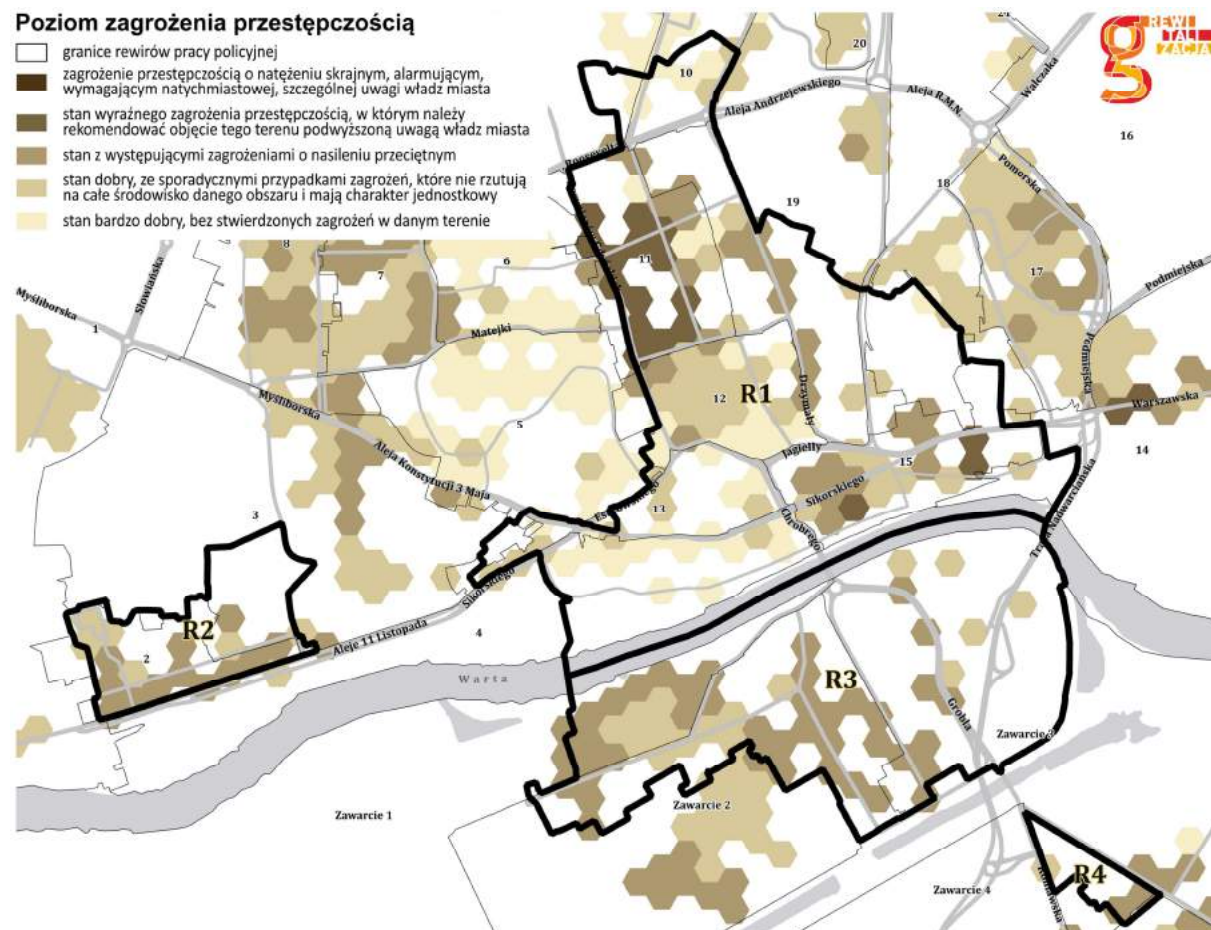
1. W obszarze R1 - bardzo wyraźna koncentracja (rozległa „bura plama”) w ścisłym centrum miasta, w kwartałach pomiędzy ulicami 30-go Stycznia, Chrobrego, Borowskiego i Kosynierów Gdyńskich, oraz wzdłuż Kosynierów Gdyńskich w kierunku Roosevelta, a także mniejsze koncentracje na całym obszarze;
2. Zawarcie –koncentracje o największym natężeniu wzdłuż ul. Przemysłowej, Kolejowej, Sielskiej, Towarowej i Waryńskiego, oraz mniejsze koncentracje wzdłuż ul. Śląskiej i Fabrycznej, a także mniejszymi koncentracjami problemów (szczególnie przy ul. Grobla);
3. Osiedle Słoneczne – całość ze szczególnym nasileniem wzdłuż ul. Aleje 11-go Listopada;
4. Znacząca enklawa problemów na Zakanalu przy ul. Krótkiej i Koniawskiej.

Problem ubóstwa wydaje się na tym etapie problemem węzłowym dla pozostałych zdiagnozowanych problemów. Z wywiadów pogłębionych wynika, że wiąże się on nie tylko z bezrobociem, ale także z zatrudnieniem na bardzo złych warunkach, ubóstwem energetycznym (wysokim kosztem ogrzania mieszkań zimą), problemem odizolowania całych środowisk i obszarów miasta od szerszej sieci kontaktów społecznych. Szczególnie na Zawarcu i Osiedlu Słonecznym wyraziście wyłoniło się zjawisko tworzenia zamkniętej społeczności o wysokim wewnętrznym (wiążącym) kapitale społecznym, ale o bardzo niskim społecznym kapitale pomostowym.

2.2.1.4 Problemy przestępczości

Problemy przestępczości, jako istotna składowa degradacji obszaru i obniżania jakości życia, zostały zdiagnozowane metodą jakościową, poprzez wywiady z dzielnicowymi policji, z których każdy ocenił w skali ocen szkolnych od „1” (stan alarmujący) do „5” (brak zagrożeń) poziom bezpieczeństwa w poszczególnych heksagonach swojego rewiru pracy policyjnej.

Ryc. 8. Zagrożenie przestępczością w obszarze rewitalizacji -

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych jakościowych z wywiadów z dzielnicowymi Policji.

Jak już wykazała wcześniejsza *diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji*, ocena zagrożeń przestępczością w całym Gorzowie nie wypadła źle: nigdzie w mieście nie występuje stan zagrożenia skrajnego, alarmującego. **Jednak w obszarze rewitalizacji mamy wyraźnie wskazany jeden obszar, gdzie należy skoncentrować działania naprawcze¹²: to rewir 11.** Ponadto jeszcze w rewirach 15 i 2 występują zagrożenia przeciętne (w 15 podwyższone tylko w rejonie ul. Ogrodowej i punktowo na ul. Spichrzowej). Przeciętne zagrożenia występują także w obszarach Zawarcia objętych rewirami Zawarcie 1, Zawarcie 2 i Zawarcie 3. Tak więc nie potwierdzają się negatywne stereotypy o zagrożeniach na Zawarcu, czy Osiedlu Słonecznym: to obszary o przeciętnym poziomie bezpieczeństwa. W pozostałych częściach obszaru

¹² Ocena „na dwóję” oznacza stan wyraźnego zagrożenia przestępczością, w którym należy rekomendować objęcie tego terenu podwyższoną uwagą władz miasta

rewitalizacji stan bezpieczeństwa jest dobry lub bardzo dobry. Pozytywnym zaskoczeniem w stosunku do obrazu stereotypowego jest „czwórkowe” bezpieczeństwo w rewirze 12 oraz piątkowe w rewirze 4 i 13.

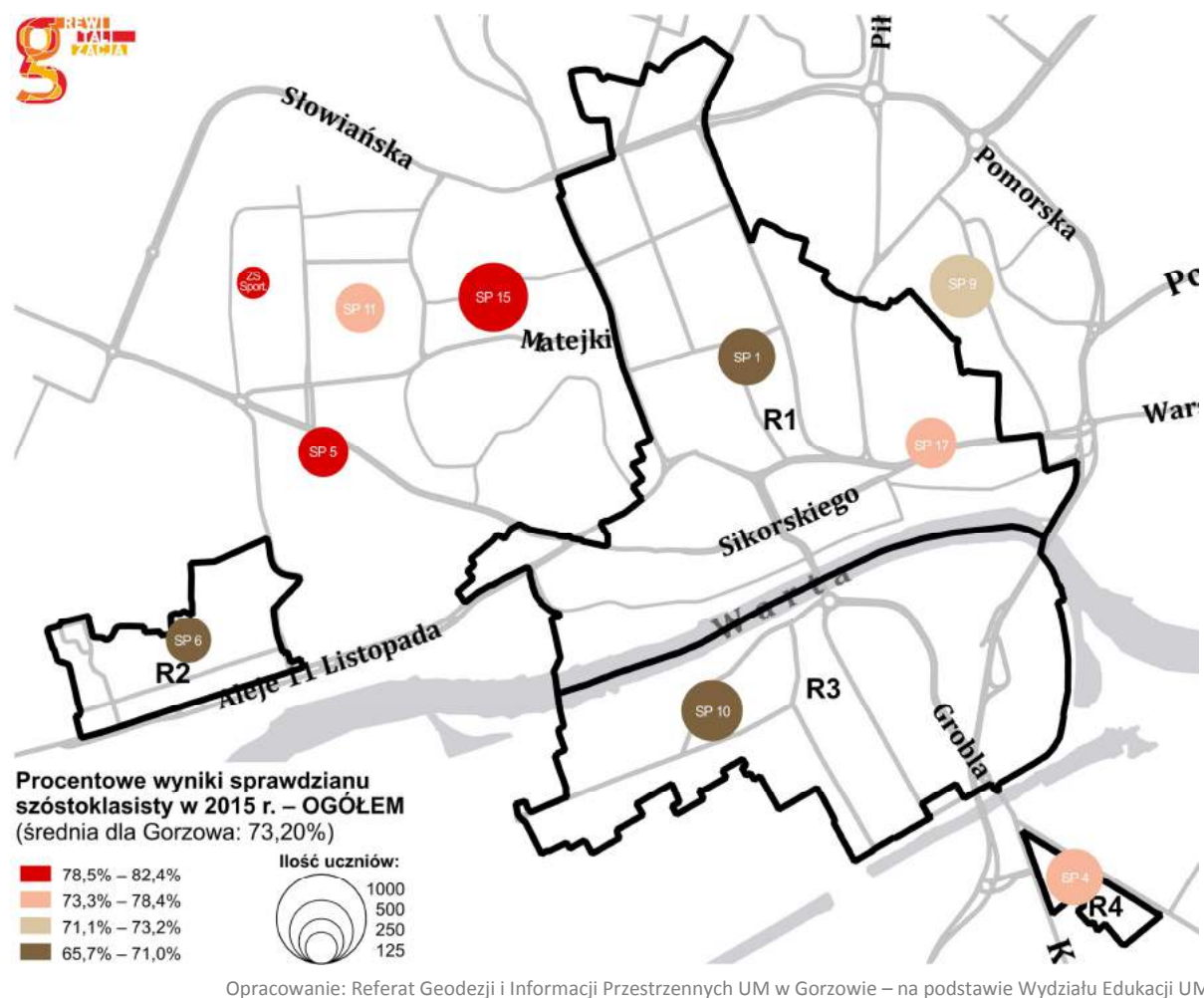
Konkluzja 5. Wydaje się, że poza wyraźną koncentracją w rewirze 11 przestępczość nie rzutuje znacząco na poziom degradacji obszaru rewitalizacji. Działania naprawcze trzeba koncentrować w rewirze 11, a profilaktyczne – w całym obszarze rewitalizacji.

2.2.1.5 Problemy niskiego poziomu edukacji¹³ oraz kapitału społecznego

2.2.1.5.1 Niskie wyniki edukacyjne

W sytuacji zapowiadanej reformy i likwidacji gimnazjów analizie poddano tylko szkoły podstawowe. Dotyczy ich rejonizacja, a więc da się dla nich wyciągnąć wnioski przestrzenne. Wyniki edukacyjne dla szkół podstawowych przeanalizowano na poziomie całych placówek (nie zaś miejsc zamieszkania uczniów, więc wynik – pomimo rejonizacji – tylko pośrednio można odnosić do konkretnych terenów w mieście).

Ryc. 9. Średni wynik procentowy sprawdzianu szóstoklasisty 2015 szkołami OGÓŁEM: obszar rewitalizacji

¹³ Sformułowanie ustawowe. W odniesieniu do Gorzowa rozumiemy przez nie „niskie wyniki edukacyjne”

W 2016 roku wśród szkół podstawowych w Gorzowie wyniki poniżej średniej¹⁴ uzyskało siedem szkół, w tym wszystkie szkoły z obszaru rewitalizacji: SP 1, SP 4, SP 6, SP 10, SP 17.

Zestawiając wyniki sprawdzianu szóstoklasisty z ostatnich dwóch lat nie ma wątpliwości, iż trzy szkoły wymagają szczególnego wsparcia ze względu na najniższe wyniki sprawdzianu (a więc *de facto* – najniższe wyniki edukacyjne):

- Szkoła Podstawowa nr 1 (Nowe Miasto),
- Szkoła Podstawowa nr 6 (Osiedle Słoneczne)
- Szkoła Podstawowa nr 10 (Zawarcie).

Wszystkie trzy szkoły mieszczą się w obszarze rewitalizacji.

Konkluzja 6. Zdiagnozowane tu zróżnicowanie **NIE może być podstawą oceny pracy poszczególnych szkół**. Traktujemy je wyłącznie jako pośrednie wskazanie, że poszczególne szkoły pracują w środowiskach o zróżnicowanym poziomie wyzwań edukacyjnych.

Konkluzja 7. Oprócz technicznych warunków nauki wywiady z pedagogami i dydaktykami potwierdzają przypuszczenie, że czynnikiem najsilniej różnicującym wyniki uczniów poszczególnych szkół może okazać się zróżnicowany poziom wsparcia edukacyjnego otrzymywanego przez uczniów w domu rodzinnym. Chodzi tu zarówno o współpracę ze szkołą i pomoc bezpośrednią w nauce, jak i bardziej pośrednie wsparcie w postaci dostarczania przez dorosłych wzorców osobowych i wspierania aspiracji młodzieży. Wobec tego zachodzi przesłanka do skoncentrowania wzmożonego wsparcia pedagogicznego i dydaktycznego właśnie w trzech szkołach podstawowych: SP 1, SP 6 i SP 10, zaś dodatkowego wsparcia – także w SP 4 i SP 17.

2.2.1.5.2 Poziom kapitału społecznego

W analizie brano pod uwagę pośrednie miary kapitału społecznego, jakimi są niewątpliwie: aktywność w procedurach demokratycznych, zarówno w zakresie demokracji przedstawicielskiej (której miarą może być frekwencja w wyborach), jak i demokracji bezpośredniej, której miarą może być uczestnictwo w lokalnych procedurach partycypacyjnych, np. w budżecie obywatelskim, zarówno w roli wnioskodawcy, jak i głosującego. **Oba te obszary są jednak równocześnie miarami poziomu uczestnictwa w życiu publicznym, toteż zostały przeanalizowane w kolejnym rozdziale.**

2.2.1.6 Problem niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym

W diagnozie służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, za miary deficytu uczestnictwa w życiu publicznym przyjęto: (1) poziom korzystania z czynnego prawa wyborczego wyrażony frekwencją wyborczą oraz (2) poziom zaangażowania w procedurę budżetu obywatelskiego. Ze względu na ukształtowanie obwodów głosowania dość trudno jest wnioskować o faktycznym terytorialnym zróżnicowaniu zaangażowania obywatelskiego: w bardzo rozległych terytorialnie obwodach peryferyjnych dotarcie do komisji wyborczej jest po prostu fizycznie znacznie trudniejsze. Niższa frekwencja w nich nie musi oznaczać braku zaangażowania w życie publiczne. Faktem jest natomiast, że obszar Nowego Miasta jest na mapie bladą plamą niższej frekwencji pomimo dobrej do-

¹⁴ Chodzi o średnią obliczoną na podstawie wyników osiągniętych na sprawdzianie szóstoklasisty w roku 2016

stępnosci komisji wyborczej. Podobnie blade plamy mamy także w centrum w rejonie ul. Dworcowej oraz na Zawarcu w rejonie ul. Przemysłowej. Dane dotyczące budżetu obywatelskiego gromadzone są rejonami głosowania. Na ich podstawie można więc wyciągać tylko wnioski bardzo uogólnione, bez odniesienia do żadnych szczegółowych lokalizacji na terenie miasta. Mieszkańcy Gorzowa (13 lat i powyżej), w 2015 roku (od 21 września do 5 października), oddali łącznie 23 676 głosów (w tym drogą tradycyjną 17 794 a elektroniczną 5 882). Głosów ważnych było 21 837 a nieważnych 1 839. Jednakże liczba bezwzględna głosujących nie daje pełnej informacji o poziomie uczestnictwa w życiu publicznym w poszczególnych rejonach głosowania, ponieważ rejony te mają bardzo zróżnicowane liczby ludności. Więcej mówi więc inne ujęcie: liczba głosujących jako odsetek uprawnionych do głosowania w danym rejonie. Jak widzimy, choć największa ilość głosów jest oddawana w rejonie Staszica, a zaraz potem – na Górczynie i w Centrum, to z kolei najwyższy odsetek faktycznie głosujących wśród uprawnionych do głosowania jest na Zakanalu i Piaskach. Obszary, w których odnotowano wysokie natężenie problemów społecznych, wcale nie są nieaktywne społecznie: Centrum i Osiedle Słoneczne wykazują aktywność średnią, zaś Zawarcie (Zamoście) nawet wysoką, podobną jak Staszica.

Konkluzja 8. Wobec powyższego stanu zdecydowano uznać, że problem niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym w Gorzowie nie ma problemowego natężenia, a **uczestnictwo w życiu publicznym jest raczej obszarem potencjału, niż problemów, co szczególnie dobitnie widać na Zawarcu.** O ile można wnosić z danych uśrednionych dla całych rejonów, problem bierności społecznej **nie jest w Gorzowie problemem obszarowym.**

2.2.1.7 Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych – mechanizmy współdziałania

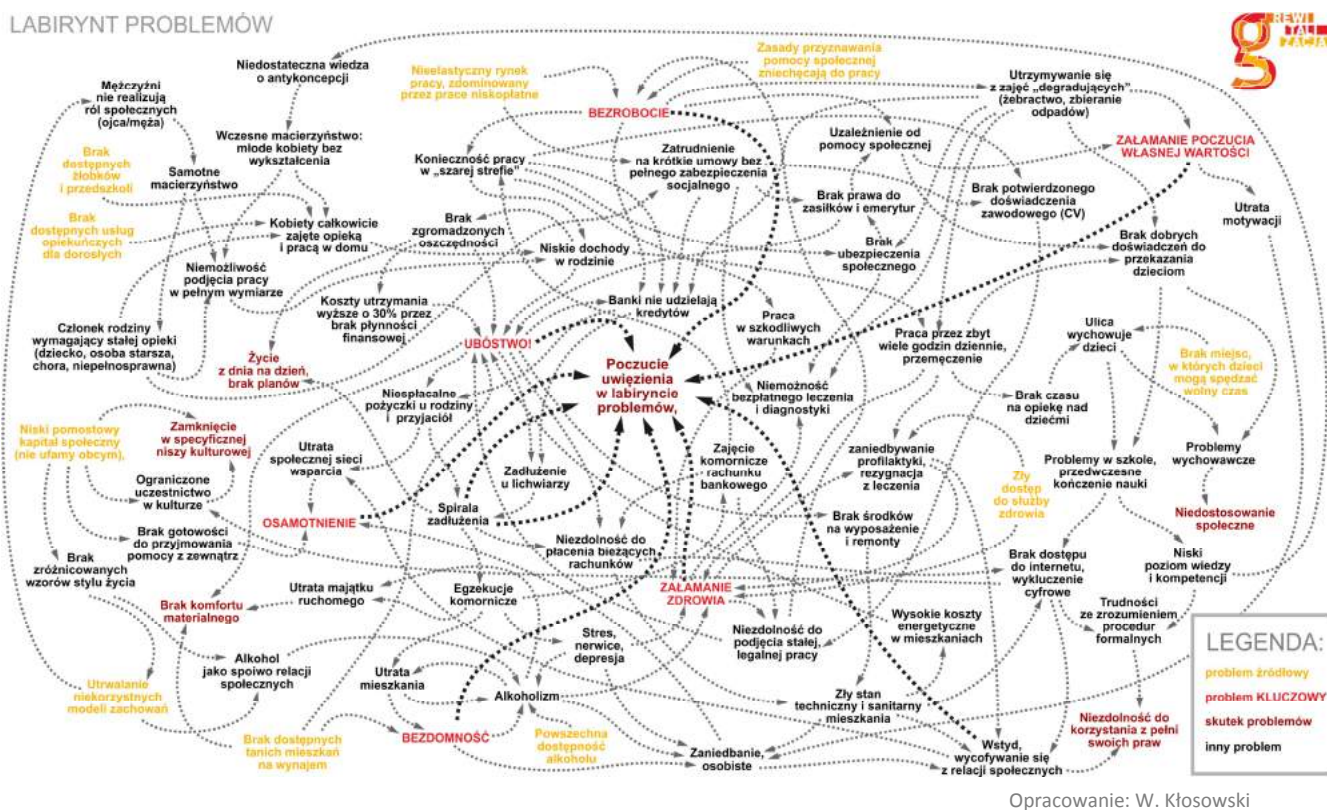
Szczegółowa diagnoza potwierdza, że kluczowym czynnikiem kryzysu społecznego jest **ubóstwo**. Nie można go jednak traktować jako czynnika wyodrębnionego z sieci współzależności. Wręcz przeciwnie: wyłaniający się z wywiadów przeprowadzonych w 2015 roku przez W. Kłosowskiego obraz sytuacji osób doświadczających ubóstwa jest bardzo złożony, a samo ubóstwo zawsze jest uwikłane w skomplikowaną sieć współzależności z innymi problemami: społecznymi i ekonomicznymi, technicznymi, prawnymi, edukacyjnymi itd.

Modelem trafnie obrazującym złożoność sieci powiązań przyczynowo - skutkowych pomiędzy problemami, jakie są udziałem osób ubogich, jest „labirynt problemów”. Na tym modelu widać nieoczywiste problemy źródłowe, które wtórnie wywołują kolejne problemy wchodzące we współzależności. W tej grupie ujawniają się problemy kluczowe (węzłowe). W modelu tym **ubóstwo** jest tylko jednym z sześciu problemów kluczowych (obok bezdomności, osamotnienia, bezrobocia, załamania zdrowia oraz załamania poczucia własnej wartości). Labirynt problemów ma tę właściwość, że wpaść weń można z bardzo wielu stron, poprzez znalezienie się w sytuacji tylko nieznacznie odbiegającej od pełnego dobrostanu społecznego. Jednak rozwiązując jeden problem można łatwo popaść w kolejne i dość szybko z osoby dobrze funkcjonującej i włączonej społecznie stać się „więźniem labiryntu” – osobą bezradną, nie umiejącą wyjść z nawarstwionych problemów o własnych siłach. Niniejszy model powinien być podstawą planowania wszelkich działań rozwiązujących problemy społeczne w ramach procesu rewitalizacji w Gorzowie.

Konkluzja 9. Wobec złożoności modelu labiryntu problemów preferowane powinny być kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne, polegające na równoczesnej pracy na prawczej nad całymi obszarami problemowymi oraz powiązane poziomo z komplementarnymi przedsięwzięciami realizowanymi równolegle.

W związku z problemem ubóstwa diagnoza ujawniła istnienie zjawiska **transmisji pokoleniowej ubóstwa (dziedziczenia ubóstwa)** nawet przez więcej niż trzy pokolenia. Nie ma ono charakteru powszechnego, znaczna część respondentów w wywiadach deklarowała znacznie lepszą sytuację materialną od własnych rodziców w podobnym wieku. Jednak nie wydaje się, aby przypadki dziedziczenia ubóstwa były też całkiem jednostkowe. Problem dziedziczenia ubóstwa musi być w działaniach rewitalizacyjnych potraktowany jako kluczowe zagrożenie strategiczne. Wiąże się on przynajmniej częściowo z mechanizmem wyuczanej bezradności: liczne badania wykazały¹⁵, że w sytuacjach, gdy osoba doznaje stresujących doświadczeń i nie ma nad nimi kontroli ani możliwości uniknięcia stresu, szybko uczy się trwałej rezygnacji z prób poprawy swej sytuacji (reakcji apatycznej) i nie podejmuje także prób poprawy, kiedy już może przejąć kontrolę nad sytuacją. Zjawisko „uczenia się bezradności” psychologowie wiążą z rezygnacją i apatią w sytuacji braku nadziei.

Ryc. 10. Labirynt problemów – model powiązań przyczynowo - skutkowych pomiędzy problemami związanymi z doświadczeniem ubóstwa

Ludzie szybko uczą się bezradności, czyli poczucia, że ich osobista kontrola wzmocnień i wpływ na sytuację jest nieefektywna. W związku z tym uczą się oczekiwać obniżonej kontroli w przyszłości. To oczekiwanie prowadzi do deficytów **poznawczych** (człowiek przestaje rozumieć, co się w danej

¹⁵ Porównaj np. Floyd Ruch, Philip Zimbardo, *Psychologia i życie*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997 s. 375

sytuacji dzieje, i nie potrafi przewidywać dalszego jej biegu; bardzo wydłuża się czas uczenia¹⁶), **motywacyjnych** (brak motywacji do działania i umiejętności angażowania się), **emocjonalnych** (depresja, apatia, utrata nadziei) i **społecznych** (wycofanie z kontaktów społecznych)¹⁷.

Konkluzja 10. Z uwagi na zjawisko wyuczzonej bezradności absolutnie kluczowym wskazaniem dla przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest nakierowanie wszelkich działań na **zbudowanie w mieszkańcach przekonania, że mają wpływ na swoją sytuację i sprawują kontrolę nad swoim życiem.**

Konkluzja 11. **Koncepcje przedsięwzięć rewitalizacyjnych umacniające w mieszkańcach poczucie, że nic od nich nie zależy, powinny być bezwzględnie odrzucane z programu.** W szczególności nie ma miejsca w GPR na interwencje w przestrzeni półpublicznej (podwórka, wnętrza kwater) podejmowane arbitralnie, bez współautorskiego i współwykonawczego udziału mieszkańców. Podobnie działania miękkie zaplanowane w sposób uniemożliwiający beneficjentom końcowym (mieszkańcom) wpływ na ich kształt i treść, nie mogą być włączane do programu rewitalizacji jako grożące pogłębieniem problemu wyuczzonej bezradności.

2.2.2 Koncentracja pozostałych negatywnych zjawisk

Ustawa w art. 9 ust. 1 wskazuje iż obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych (które omówiono dotychczas, w części 2 Diagnozy), można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto c o n a j - m n i e j j e d n e g o z następujących negatywnych zjawisk:

- gospodarczych (w szczególności: niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw) lub
- środowiskowych (w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska) lub
- przestrzenno-funkcjonalnych (w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych) lub
- technicznych (w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

¹⁶ Por. P.Gindrich. *Psychospołeczne korelaty wyuczzonej bezradności młodzieży gimnazjalnej z trudnościami w uczeniu się i zaburzeniami towarzyszącymi*. UMCS Lublin 2011.

¹⁷ Por: K. Przełowiecka, *Zjawisko wyuczzonej bezradności u klientów instytucji pomocy społecznej - przyczyny, konsekwencje, możliwości przeciwdziałania [w:] Pomoc - Wsparcie społeczne - poradnictwo. Od teorii do praktyki*, pod red. M. Piorunek, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010

2.2.2.1 Negatywne zjawiska gospodarcze

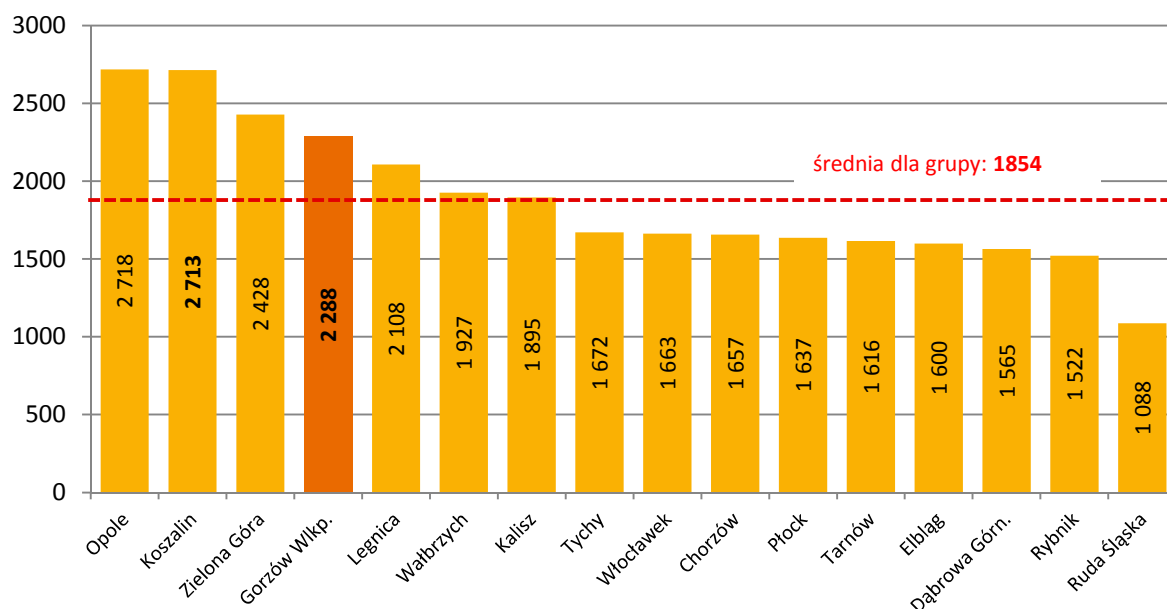
Zapis ustawy zwraca uwagę w szczególności na dwa rodzaje negatywnych zjawisk gospodarczych: (1) **niski stopień przedsiębiorczości**, oraz (2) **słabą kondycję lokalnych przedsiębiorstw**. W odniesieniu do obu zjawisk należy brać pod uwagę, że sama statystyka nie daje pełnej informacji o faktycznym stanie lokalnej gospodarki. Toteż w obu aspektach statystyka będzie uzupełniona danymi zebranymi w innym trybie, przede wszystkim materiałem z obserwacji w terenie. Jednak po pierwsze warto zestawić Gorzów z grupą porównawczą miast podobnych, aby przekonać się, jak w ogóle wygląda przedsiębiorczość w Gorzowie na tle innych miast.

Potencjał przedsiębiorczości to nie tylko potencjał istniejących podmiotów gospodarczych, ale też potencjał postawy przedsiębiorczej wśród mieszkańców, a więc gotowość do podejmowania aktywności z własnej inicjatywy. Ilość przedsiębiorstw jest pośrednim wskaźnikiem stanu przedsiębiorczości. Natomiast potencjał postawy przedsiębiorczej można pośrednio wywnioskować z dynamiki rejestracji nowych firm.

2.2.2.1.1 Potencjał istniejących firm

Jeśli chodzi o pierwszy ze wskaźników, Gorzów wypada na tle grupy dobrze: ma czwarty najlepszy wynik, jeśli chodzi o ilość podmiotów gospodarczych ogółem. Warto jednak odnotować, że do 2011 roku zajmował trzecią pozycję w grupie, by w 2012 stracić ją na rzecz Zielonej Góry. Stopniowo zmniejsza się też dystans do Legnicy goniącej Gorzów.

Ryc. 11. Podmioty gospodarcze na 10 tys. ludności ogółem (2014)

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

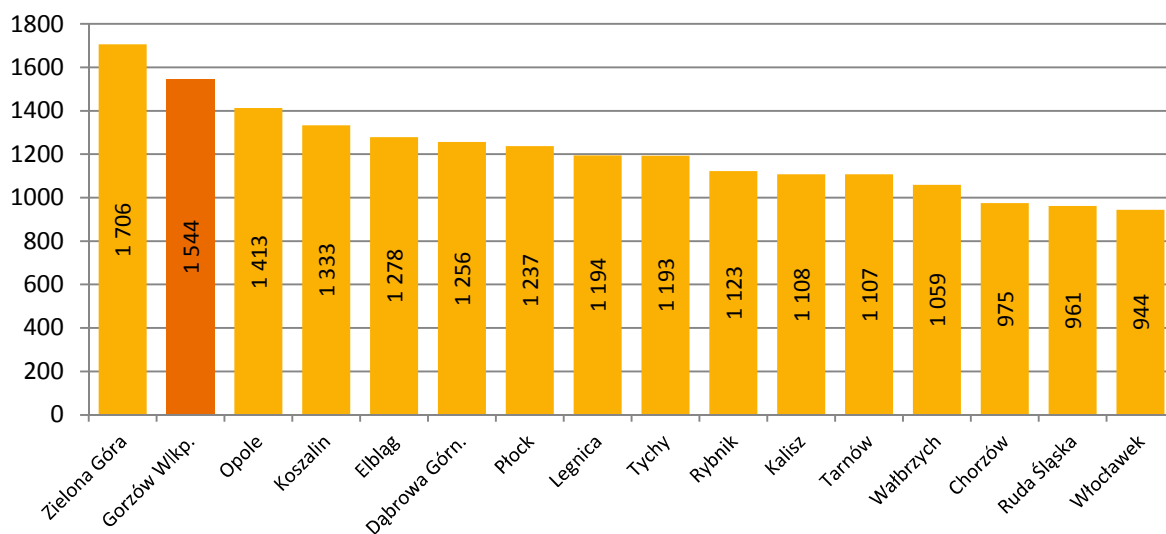
Dla poprawy sytuacji w terenach rewitalizowanych ważne znaczenie ma zatrudnienie ściśle lokalne, powstające najczęściej w mikroprzedsiębiorstwach i małych przedsiębiorstwach. Jak wygląda sytuacja w rozbiciu na kategorie wielkości podmiotów gospodarczych?

Gorzów wyraźnie wyróżnia się na tle grupy porównawczej jeśli chodzi o ilość mikro- i małych przedsiębiorstw (w obu przypadkach zajmuje czwarte miejsce w grupie na 16 miast). Natomiast liczba dużych przedsiębiorstw jest przeciętna, a średnich przedsiębiorstw – nieco poniżej przeciętnej. Można więc scharakteryzować gospodarkę Gorzowa jako dynamicznie rozwijającą sektor drobnej przedsiębiorczości, co rokuje dobrze, jeśli chodzi o rozwój terenów rewitalizowanych.

2.2.2.1.2 Postawa przedsiębiorcza – gotowość podejmowania ryzyka

Pośrednim wskaźnikiem postawy przedsiębiorczej jest dynamika rejestrowania nowych podmiotów w bazie REGON ogółem. Poniższy wykres przedstawia ten wskaźnik.

Ryc. 12. Podmioty nowo rejestrowane w bazie REGON ogółem (średnia roczna z lat 2009-2013)

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Warto zwrócić uwagę, że jeśli chodzi o ilość nowo rejestrowanych podmiotów w sekcji „przemysł i budownictwo”, Gorzów zajmuje wyraźne pierwsze miejsce w grupie. Natomiast w sekcji „pozostałe” (bez przemysłu, budownictwa i rolnictwa), obejmującej przede wszystkim handel i usługi, Gorzów utrzymuje się na mocnym drugim miejscu na 16 miast. **To bardzo dobry wynik.**

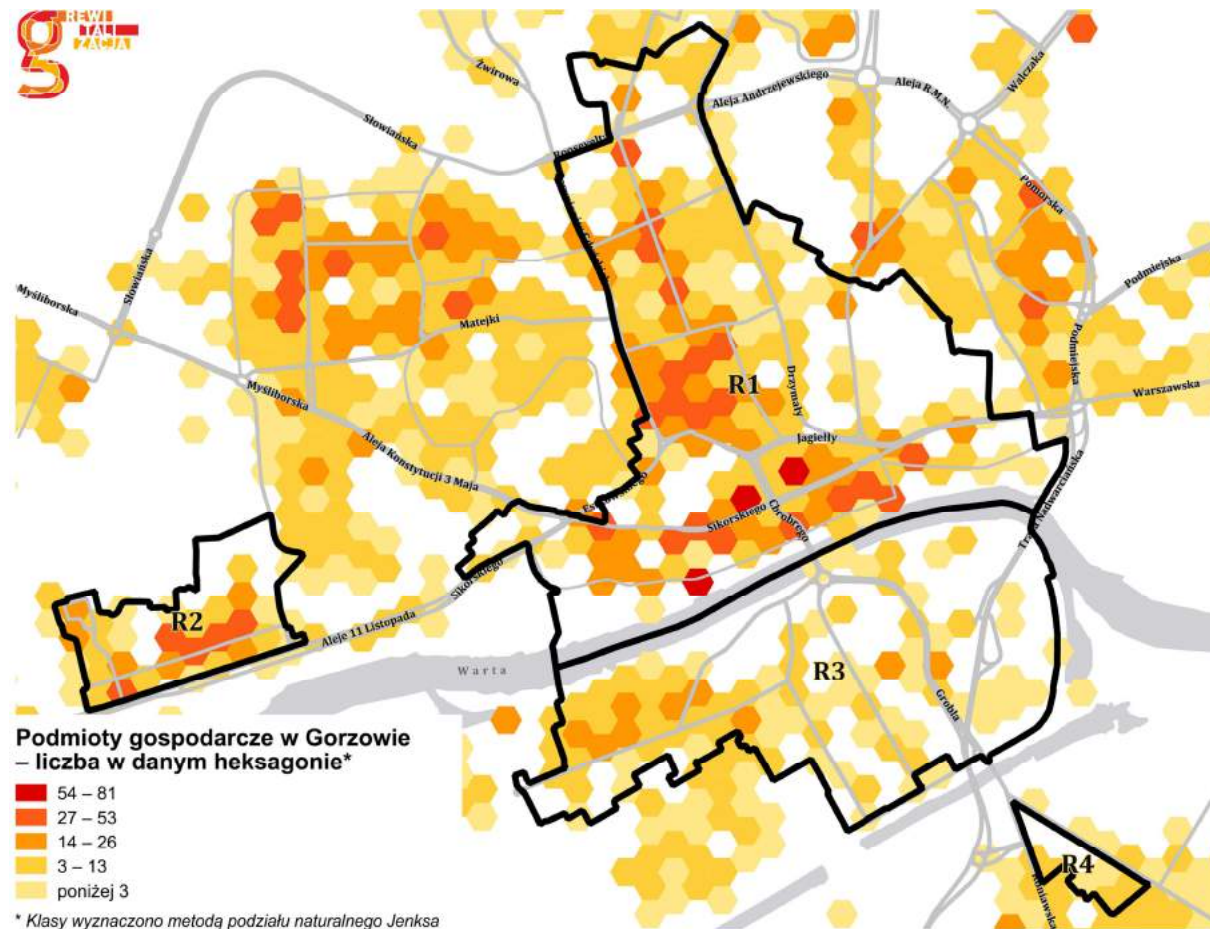
Konkluzja 12. Dynamika rejestrowania nowych podmiotów w bazie REGON – druga w całej grupie (a w sekcji „przemysł i budownictwo” nawet pierwsza) wskazuje na wysoki poziom postawy przedsiębiorczej wśród mieszkańców Gorzowa. To bardzo optymistyczny wskaźnik z punktu widzenia rewitalizacji.

2.2.2.1.3 Stopień przedsiębiorczości – rozkład terytorialny w Gorzowie

Jeśli chodzi o niski stopień przedsiębiorczości, podstawową informacją statystyczną o problemach gospodarczych będzie informacja o rozmieszczeniu przestrzennym lokalizacji podejmowanej działalności gospodarczej: brak przedsiębiorstw na danym terenie lub ich zdecydowanie mniejsza ilość może być pośrednią przesłanką dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości.

Informacji statystycznej o prowadzonej działalności gospodarczej dostarcza CEIDG (Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej). Wg danych CEIDG działalność gospodarcza na terenie Gorzowa rozkłada się następująco.

Ryc. 13. Przedsiębiorcy na terenie Gorzowa w ewidencji CEIDG – 2016

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych CEIDG.

Konkluzja 13. Można stwierdzić wstępnie, że w podobszarach R1 i R2 mamy do czynienia z **zadowalającym stopniem przedsiębiorczości** (w ujęciu czysto ilościowym). Jest to poniekąd zrozumiałe, ponieważ wszystkie te obszary leżą w centralnej części miasta, gdzie bodźców rynkowych do prowadzenia działalności gospodarczej jest najwięcej. Gorzej jest w podobszarach R3 i R4, gdzie przedsiębiorczość jest niska.

Konkluzja 14. Należy jednak brać pod uwagę bardzo prawdopodobne powiązanie niższego poziomu przedsiębiorczości w tych obszarach z niższym kapitałem finansowym (ubóstwo) oraz mechanizmem wyuczzonej bezradności, który z kolei wiąże się z **poczuciem braku szans na uzyskanie wpływu na swoje otoczenie**.

Informację statystyczną zestawimy teraz z danymi obserwacyjnymi. Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości na danym obszarze mogą być w szczególności liczne oferty najmu lokali na działalność gospodarczą nie znajdujące przez długi czas najemców lub po prostu lokale-pustostany pozostające przez dłuższy czas bez użytkownika. Jedno i drugie zjawisko – szczególnie jeśli współwystępują oba na raz w znacznym nasileniu – to pośrednia przesłanka dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości. Obserwacja w terenie ujawnia, że w szczególności obszar Nowego Miasta i Centrum, ale także obszar Zawarcia i częściowo Osiedla Słonecznego, jest pełen ofert najmu lub sprzedaży lokali użytkowych, oczekujących na kontrahenta. Popyt jest jednak znacznie mniejszy od podaży.

Ryc. 14. Przykłady ofert najmu i sprzedaży lokali użytkowych z terenu stwierdzonej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konkluzja 15. Z zaobserwowanego stanu można wnioskować pośrednio, że obecnie rynek nie reaguje zainteresowaniem na istniejącą podaż lokali użytkowych, a więc **stopień przedsiębiorczości w analizowanym obszarze jest zdecydowanie niski** (zapewne w reakcji na obiektywnie trudne warunki działalności gospodarczej i słaby popyt).

Podobnie przedstawia się sytuacja z nieruchomościami i lokalami, które na omawianym obszarze są pustostanami i pozostają nieużytkowane, jednak nie są wystawione do wynajmu, prawdopodobnie ze względu na bardzo zły stan techniczny. Dużą ilość takich obiektów na danym terenie można odczytywać jako brak gotowości rynku do poniesienia nakładów na ich remonty w celu uruchomienia w nich działalności gospodarczej. Jest to więc przesłanka do stwierdzenia **ograniczonej atrakcyjności obszaru dla działalności gospodarczej.**

Przykłady całych niezagospodarowanych kamienic, lub nawet zespołów kamienic, bądź inwestycji budowlanych lub remontowych rozpoczętych i nie kontynuowanych, można znaleźć w szczególności na terenie Nowego Miasta i Zawarcia, ale także w Centrum.

Ryc. 15. Pustostany w obszarze rewitalizacji – świadectwo ograniczonej atrakcyjności obszaru

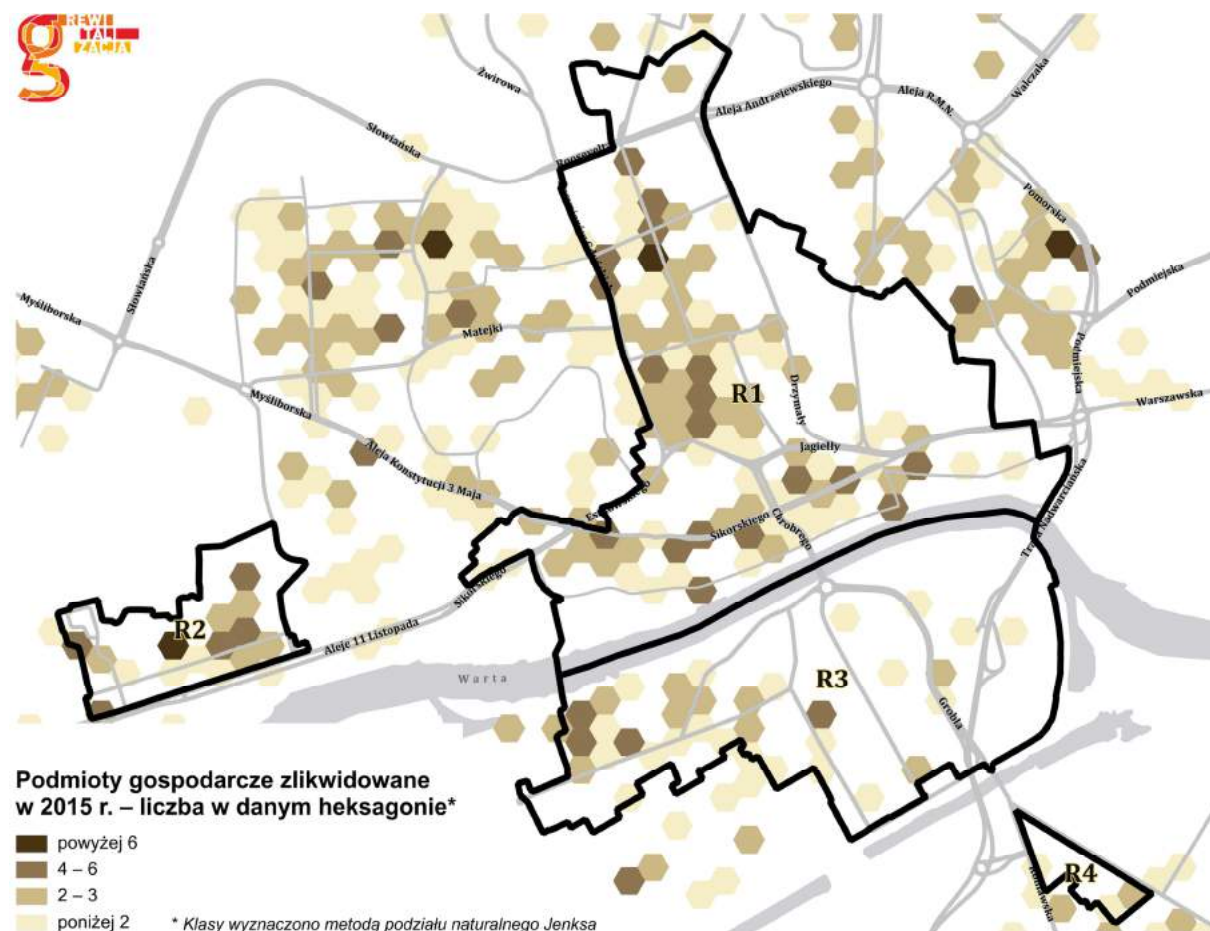
Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

2.2.2.1.4 Słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw

Z kolei problemy **słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw** może pośrednio potwierdzić informacja statystyczna o wyrejestrowaniach działalności gospodarczej na danym terenie. Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia słabej kondycji lokalnych firm mogą być także dane obserwacyjne, takie jak widoczne przesłanki złej kondycji finansowej firm (wyposażenie i reklama o bardzo niskim standardzie, rzucający się w oczy brak inwestowania w rozwój biznesu).

Według danych CEIDG wyrejestrowania działalności gospodarczej na terenie Gorzowa w 2015 roku w obszarze rewitalizacji rozkładają się następująco.

Ryc. 16. Przedsiębiorcy wyrejestrowani w ewidencji CEIDG – 2015

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych CEIDG.

Konkluzja 16. Bardzo niepokoją wyraźne koncentracje wyrejestrowań firm wzdłuż ulic: Chrobrego (szczególnie część objęta deptakiem), Sikorskiego (odcinek w ścisłym centrum) oraz na Osiedlu Słonecznym i przy ul. Waryńskiego na Zamościu.

Informację statystyczną zestawimy teraz z danymi obserwacyjnymi.

Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw na danym obszarze mogą być w szczególności takie dane obserwacyjne jak: bardzo skromne wyposażenie lokali, reklama o bardzo niskim standardzie, zdewastowane i nie odnawiane szyldy czy rzucający się w oczy brak inwestowania w rozwój biznesu (a więc – widoczne przesłanki złej kondycji finansowej firm).

Obserwacja prowadzona od czerwca 2015 do marca 2016 na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk społecznych ujawnia, że w szczególności obszar Zawarcia, ale także Nowego Miasta i Centrum jest pełen przykładów działalności gospodarczej prowadzonej na minimalnym poziomie rentowności. Problemem jest też brak większych lokali na działalność o skali przekraczającej mały sklep czy punkt usługowy. Niemal nie występuje zjawisko łączenia lokali w parterach sąsiednich kamienic, czy organizowania biznesu w lokalu dwupiętrowym (parter – przyziemie, lub parter – I piętro).

Ryc. 17. Biznes prowadzony w bardzo trudnych warunkach przy niskim poziomie inwestowania – przykłady z terenu stwierdzonej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konkluzja 17. Prawdopodobnie brakuje mechanizmu porozumiewania się przedsiębiorców i właścicieli nieruchomości dla organizowania działalności gospodarczej w szerszej skali, ze świadomą refleksją nad planowym budowaniem koniunktury gospodarczej w całym obszarze poprzez odpowiedni miks usług i oferty handlowej.

Tezę o bardzo słabym popycie wynikającym z ubóstwa nabywców na analizowanym obszarze potwierdza także obserwowane nagromadzenie szczególnego typu usług charakterystycznych dla ob-

szarów biedy: to lombardy, pożyczki-chwilówki, zakłady bukmacherskie, salony gier losowych, oraz handel towarami najtańszymi (tania odzież, „wszystko po 5 zł” itp.).

Ryc. 18. Charakterystyczny dla obszarów skoncentrowanego ubóstwa miks branż handlu i usług

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konkluzja 18. W zestawieniu z danymi obserwacyjnymi i danymi z wywiadów z miejscowymi przedsiębiorcami występowanie zarówno niskiego stopnia przedsiębiorczości jak i – w szczególności – słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw JEST BEZSPORNE. Współwystępuje z tym stanem nieuporządkowany handel uliczny typu targowiskowego, który wymaga pilnie ujęcia w jakiś system zasad.

W wywiadach pojawia się też motyw braku wiary w potencjał gorzowian jako pracowników. Jeden z respondentów, który zadeklarował zamiar uruchomienia biznesu w Londynie, zapytany o ewentualne perspektywy dla jego biznesu w Gorzowie, mówi o swoich rówieśnikach gorzko:

„Kogo miałbym tu zatrudnić? Ci którzy cokolwiek umieją, wyjechali, a ci którzy zostali, to lenie i nie chce im się pracować.”

Nie jest to w badaniu opinia odosobniona. Dominuje pesymizm, brak wiary w możliwość sukcesu, brak gotowości do podjęcia ryzyka, a nawet niechęć do wyznaczania sobie własnych celów. Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości na danym obszarze mogą być w szczególności liczne oferty najmu lokali na działalność gospodarczą nie znajdujące przez długi czas najemców lub po prostu lokale-pustostany pozostające przez dłuższy czas bez użytkownika. Jedno i drugie zjawisko – szczególnie jeśli współwystępują oba na raz w znacznym nasileniu – to pośrednia przesłanka dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości. Obserwacja w terenie ujawnia, że w szczególności obszar Nowego Miasta i Centrum jest pełen ofert najmu lub sprzedaży lokali użytkowych, oczekujących na kontrahenta. Popyt jest jednak znacznie mniejszy od podaży.

Konkluzja 19. Z zaobserwowanego stanu można wnioskować pośrednio, że obecnie rynek nie reaguje zainteresowaniem na istniejącą podaż lokali użytkowych, a więc **stopień przedsiębiorczości w analizowanym obszarze jest zdecydowanie niski**(zapewne w reakcji na obiektywnie trudne warunki prowadzenia działalności gospodarczej i słaby popyt).

Podobnie przedstawia się sytuacja z nieruchomościami i lokalami, które na omawianym obszarze są pustostanami i pozostają nieużytkowane, jednak nie są wystawione do wynajmu, prawdopodobnie ze względu na bardzo zły stan techniczny. Dużą ilość takich obiektów na danym terenie można odczytywać jako brak gotowości rynku do poniesienia nakładów na ich remonty w celu uruchomienia w nich działalności gospodarczej. Jest to więc przesłanka do stwierdzenia **ograniczonej atrakcyjności obszaru dla działalności gospodarczej**. Przykłady całych niezagospodarowanych kamienic, lub nawet zespołów kamienic, bądź inwestycji budowlanych lub remontowych rozpoczętych i nie kontynuowanych, można znaleźć w szczególności na terenie Nowego Miasta i Zawarcia, ale także w Centrum.

2.2.2.2 Negatywne zjawiska środowiskowe

Ustawa wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk środowiskowych należy w szczególności rozpatrzyć (1) przekroczenie standardów jakości środowiska oraz (2) obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

Kluczowym problemem środowiskowym w obszarze Nowego Miasta i innych obszarach starej zabudowy jest niewątpliwie problem niskiej emisji. Wdrożony już program „Kawka”, który jest realizowany równoległe z przygotowaniem projektu GPR oddziałuje bardzo istotnie na poprawę jakości powietrza w obszarze rewitalizacji (choć z kolei należałoby poddać bardziej szczegółowej analizie jego skutki socjalne związane z możliwym podniesieniem kosztów ogrzewania mieszkań, co w obszarze ubóstwa może być czynnikiem nasilającym kryzys). Problemy środowiskowe powinny być jednak analizowane w zbiegu z zadaniami przeciwdziałania zmianom klimatycznym (których częścią jest realizowany w analizowanym obszarze program „Kawka”) i działaniami dostosowawczymi do zmian klima-

tycznych. W tym aspekcie znaczące są zarówno działania w zakresie ograniczenia niskiej emisji, jak i zwiększenia dostępności terenów zielonych, w tym przestrzeni publicznych z zielenią wysoką w centrum miasta. O ile problem niskiej emisji był dotychczas najbardziej dotkliwym problemem ekologicznym centrum miasta, o tyle dostęp do zieleni jest raczej potencjałem Gorzowa.

Konkluzja 20. Niska emisja pochodząca z palenisk indywidualnych na stałe paliwa kopalne okazała się głównym skoncentrowanym problemem obszaru rewitalizacji. Należy kontynuować program Kawka w celu likwidacji niskiej emisji i poprawy jakości życia w centrum miasta.

Konkluzja 21. Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów.

2.2.2.3 Negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Ustawa wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk **przestrzenno-funkcjonalnych** należy przeanalizować w szczególności (1) niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, (2) brak dostępu do podstawowych usług lub ich niską jakość, (3) niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, (4) niski poziom obsługi komunikacyjnej oraz (5) niedobór lub niską jakość terenów publicznych.

2.2.2.3.1 Niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną lub jej zły stan

Analizie została poddana techniczna infrastruktura drogowa (w tym infrastruktura teletechniczna w pasie drogowym) oraz infrastruktura systemu gromadzenia i odbioru odpadów.

Jeśli chodzi o infrastrukturę pasa drogowego:

- Na większości obszaru objętego analizą występuje bardzo zły stan infrastruktury drogowej, przy czym szczególnie krytyczny jest stan chodników.
- Brakuje całkowicie dróg rowerowych.
- Liczne jezdnie są wykonane przez pokrycie warstwami bitumicznymi dawnych jezdni brukowanych i wymagają de facto całkowitej przebudowy począwszy od wykorytowania i wykonania prawidłowych podbudów.
- Odrębnym rażącym problemem jest skrajnie niedbała infrastruktura teletechniczna: bardzo nieestetyczne i niezabezpieczone technicznie skrzynki instalacyjne są w całym centrum lokalizowane kolizyjnie: w ciągach pieszych lub na środku okien wystawowych.

Ryc. 19. Zły stan technicznej infrastruktury drogowej

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Z kolei infrastrukturę systemu odbioru odpadów stanowią niemal w całym analizowanym obszarze pojemniki mobilne wystawiane wprost na ulicę (ponieważ samochody odbierające odpady nie mogą wjechać na część podwojek przez wąskie bramy, szczególnie w przypadkach zabudowy zabytkowej). Nawet w prestiżowych lokalizacjach w centrum Nowego Miasta pojemniki na odpady stoją na ulicy stwarzając zagrożenie sanitarne i czasami dodatkowo blokując wąski chodnik.

Ryc. 20. Stan infrastruktury systemu odbioru odpadów – Nowe Miasto

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

2.2.2.3.2 Brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość

Na analizowanym terenie daje się zaobserwować brak wielu podstawowych usług, jednak najbardziej wyrazistym przykładem jest deficyt miejsc rekreacji i wypoczynku, w tym placów zabaw. Dotkliwy jest nie tylko brak placów zabaw dla dzieci, ale i odpowiednio urządzonych terenów rekreacyjnych dla dorosłych. Te, które istnieją, mają często infrastrukturę. Brakuje także miejsc spotkań w przestrzeniach publicznych o standardzie zgodnym z uzasadnionymi oczekiwaniami.

Ryc. 21. Przykłady bardzo słabej infrastruktury placów zabaw

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Ryc. 22. Przykłady bardzo słabej infrastruktury terenów rekreacyjnych

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Wprawdzie w centrum miasta są także przykłady dobrze zagospodarowanych terenów rekreacyjnych (np. park Wiosny Ludów), jednak trzy główne potencjały w tym zakresie: Plac Nieznanego Żołnierza (tzw. „Kwadrat”), teren nadrzeczny wzdłuż Kłodawki oraz park Siemiradzkiego, należy określić jako wymagające całkowicie nowego zagospodarowania.

- „Kwadrat” – jako miejsce centralne Nowego Miasta – ma obecnie całkowicie zdegradowaną strukturę techniczną: alejki, ławki i plac zabaw. Brak na nim wielu innych funkcji pożądaných przez mieszkańców a z drugiej strony pomnik przy ul. Chrobrego koliduje bardzo wyraźnie z innymi aktualnymi i planowanymi funkcjami placu.
- Z kolei wzdłuż rzeki Kłodawki został wybudowany tylko jeden krótki odcinek (pomiędzy ulicami 30 Stycznia a Borowskiego), lecz nawet ten odcinek nie ma właściwej infrastruktury, a ponadto jest praktycznie niedostępny.
- Wreszcie park Siemiradzkiego – oprócz nowego Amfiteatru – ma całkowicie zdewastowaną infrastrukturę.

Konkluzja 22. Respondenci wywiadów uskarżali się na usługi publiczne w centrum miasta, w tym także na standard usług administracyjnych: wydziały Urzędu Miasta są rozproszone w wielu lokalizacjach, a główny budynek Urzędu nie jest dostępny dla osób z niepełnosprawnościami.

2.2.2.3.3 *Niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji*

W samym centrum zdiagnozowanego obszaru koncentracji negatywnych zjawisk społecznych – a zarazem w samym centrum miasta Gorzowa – planowana jest istotna zmiana funkcji: ulica Sikorskiego na odcinku od Chrobrego do Pionierów będzie wyłączona z ruchu samochodowego i na odcinku graniczącym ze Starym Rynkiem stanie się częścią tego placu miejskiego (który w związku z takim powiększeniem będzie wymagał nowej koncepcji funkcjonalno-przestrzennej), zaś na pozostałym odcinku będzie drogą pieszo-rowerową („deptakiem”) z dopuszczonym ruchem tramwajów. **Obecne rozwiązanie urbanistyczne jest niedostosowane do zmieniającej się funkcji i wymaga gruntownej przebudowy, a wcześniej – nowej koncepcji funkcjonalno-przestrzennej placu.**

Konkluzja 23. Ponieważ przestrzeń, o której mowa, jest dla miasta przestrzenią kluczową i zarazem symbolicznym sercem miasta, jej niedostosowanie do nowych funkcji jest szczególnie dotkliwie dla Gorzowa. Nowe, spójne zagospodarowanie powiększonego Starego Rynku jest zadaniem bardzo pilnym. W koncepcję przestrzenną placu musi być trafnie wkomponowany budynek katedry – najważniejszego zabytku Gorzowa i obiektu, którego sylwetka wyznacza symboliczne serce miasta.

Z kolei po stronie Zawarcia na osi mostu Staromiejskiego panoramę zakłóca tzw. „Infoglob” – obiekt niemający obecnie żadnej faktycznie realizowanej funkcji ani uzasadnienia pozafunkcjonalnego, natomiast tworzący bolesną kolizję ze wszystkimi otaczającymi funkcjami.

Wobec konieczności lepszego przestrzennego, funkcjonalnego i symbolicznego zintegrowania Zawarcia z prawobrzeżną częścią Gorzowa, **należy rozpocząć debatę publiczną o dalszych losach tego obiektu.**

Konkluzja 24. Konkurowanie przez „Infoglob” z katedrą o rolę dominanty w krajobrazie Gorzowa jest poważnym kłopotem miasta i psuje jego wizerunek. Z tego względu oraz z uwagi na całkowitą afunkcjonalność obiektu należy w publicznej debacie mieszkańców zdecydować o jego przyszłych losach.

Ryc. 23. Obecne rozwiązania urbanistyczne w Centrum, niedostosowane do nowych funkcji

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

2.2.2.3.4 Niski poziom obsługi komunikacyjnej

W kontekście obsługi komunikacyjnej analizowanego obszaru kluczowe zagadnienia to:

- konieczność poprawy jakości całej infrastruktury tramwajowej wraz z gruntowną przebudową torowisk (dotychczasowe są w większości w stanie katastrofy technicznej),
- sygnalizowana już konieczność wytworzenia optymalnej infrastruktury dla transportu pieszo-ororowerowego.

Ryc. 24. Niski poziom obsługi komunikacyjnej – infrastruktura tramwajowa

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Infrastruktura tramwajowa jest w skrajnie złym stanie technicznym. Torowiska i przystanki w całości wymagają przebudowy, a przy okazji znalezienia korzystniejszych lokalizacji przystanków. Z kolei system dróg rowerowych oraz pieszo-rowerowych powinien być zaprojektowany od podstaw.

Konkluzja 25. Kluczowe deficyty – oprócz złej jakości infrastruktury, to obecnie zbyt rzadkie rozmieszczenie przystanków tramwajowych w ścisłym centrum i ich fatalny standard, oraz brak węzła przesiadkowego tramwaj – autobus – pociąg.

2.2.2.3.5 Niedobór lub niska jakość terenów publicznych

Niska jakość terenów publicznych jest jednym z głównych problemów analizowanego obszaru.

- Stary Rynek obecnie jest przestrzenią zagospodarowaną w sposób, z którego miasto nie może być dumne. Z kolei jako przestrzeń, która jeszcze powiększy się o obecny pas drogowy ul. Sikorskiego, jest on olbrzymim potencjałem i powinien stać się przestrzenią żywą, zapraszającą, otwartą na różnorodność – symboliczną dla Gorzowa.
- Kwadrat (Plac Nieznanego Żołnierza) jest przestrzenią bardzo ważną dla gorzowian. Jednocześnie obecnie jest on obszarem zdegradowanym technicznie i o zubożonych funkcjach, nieodpowiadających aspiracjom mieszkańców.
- Deptak ul. Chrobrego obecnie także jest przestrzenią zdegradowaną technicznie, z zamierającymi funkcjami gospodarczymi, nie spełniającą swojej głównej roli – roli traktu spacerowego o znacznej kumulacji funkcji handlowo-usługowych adresowanych do osób spacerujących.
- Brak obecnie dostępu do rzeki Kłodawki, która przecina Nowe Miasto i Centrum. Rekreacyjny trakt spacerowy wzdłuż rzeki mógłby także uspołnić korzystanie z obszaru.
- Zawarcie ma generalny deficyt przestrzeni publicznych, z których mogliby korzystać bezpłatnie bezpośredni mieszkańcy obszaru w celu budowania wspólnoty.
- Na Os. Słonecznym brak w ogóle przestrzeni do spotkań i rekreacji mieszkańców.

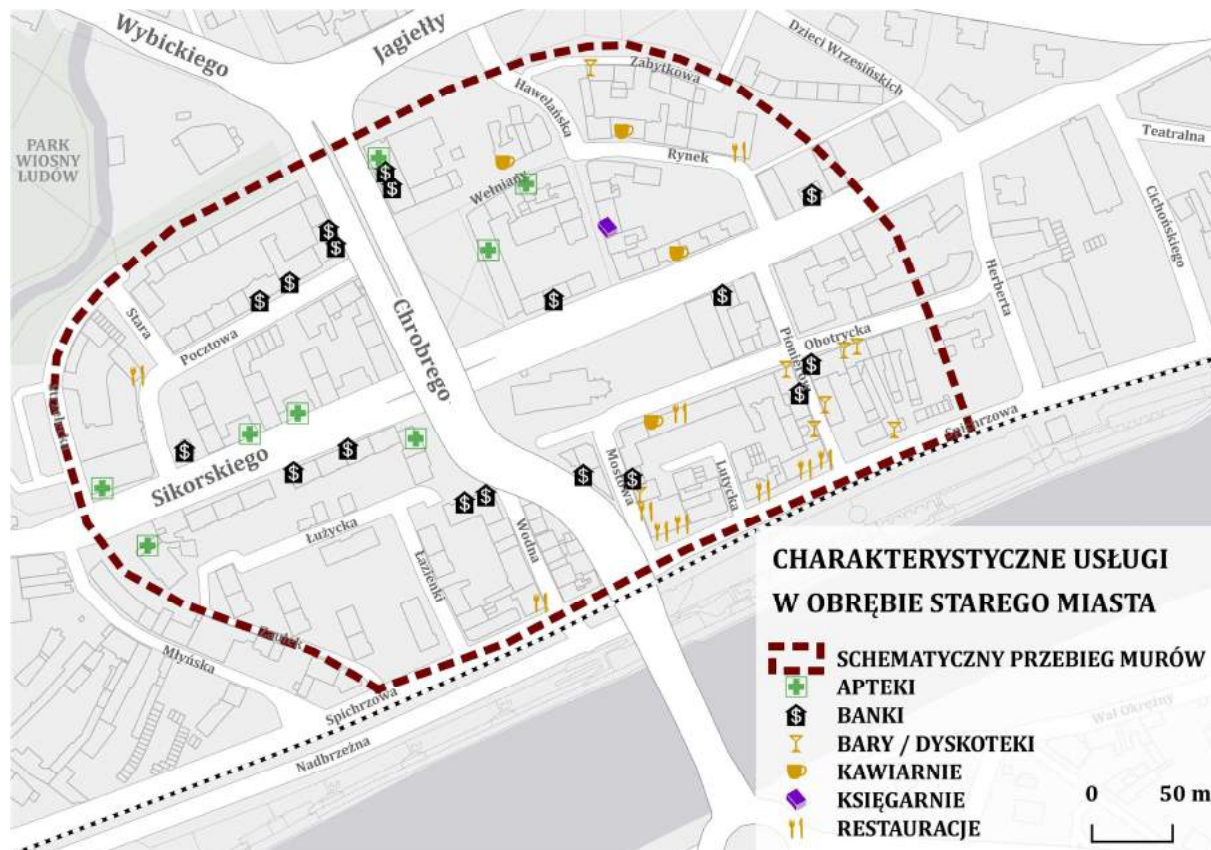
Konkluzja 26. Niedobór oraz niska jakość przestrzeni publicznych na analizowanym obszarze, są **BEZSPORNE**. Potrzebne są zarówno bardziej kameralne przestrzenie publiczne zaaranżowane na potrzeby samych mieszkańców obszaru, jak i przestrzenie publiczne adresowane do wszystkich mieszkańców i użytkowników miasta, w tym „serce miasta” – centralna przestrzeń doświadczania wspólnej tożsamości.

2.2.2.3.6 Niekorzystne koncentracje niektórych funkcji gospodarczych

Jak wykazała inwentaryzacja z natury, w centralnym obszarze miasta następują niekorzystne koncentracje funkcji gospodarczych nie służących ożywianiu przestrzeni centrum. Mechanizm rynku okazał się w tym zakresie głęboko zawodny i nie tworzy korzystnego miksu funkcji charakterystycznego dla dobrze zorganizowanych centrów miejskich. Zamiast tego pojawia się niepokojąca dominacja funkcji bankowych i podobna koncentracja aptek. Obie te branże (choć w różnym stopniu) dzięki swej szczególnie wysokiej rentowności są w stanie utrzymać się w centrum nawet przy stosunkowo niskiej ogólnej koniunkturze. Przez to – jak trafnie zauważa A. Billert¹⁸ – wypierają one handel i usługi materialne (np. gastronomię) z powierzchni stanowiących typowe lokale użytkowe o najlepszej dostępności dla klientów. **Najważniejsze jest jednak, że w skutek takiej koncentracji usług bankowych ta część miasta pustoszeje i zamiera po godzinie 17:00.**

¹⁸ A. Billert, W. Kłosowski i in.: *Projekt RESTART. Raport końcowy*, PZR, Toruń 2012, s. 59

Ryc. 25. Koncentracje wybranych funkcji handlowych i usługowych w ścisłym centrum Gorzowa

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie inwentaryzacji z natury

O ile koncentrację funkcji gastronomicznych można uznać w tym przypadku za przykład korzystnej tematykacji przestrzeni, o tyle skupisko 18 lokali banków i 8 aptek w tak małym obszarze musi niepokoić, tym bardziej, że np. na Zakanalu mieszkańcy zgłosili jako problem „brak apteki i banku”.

Konkluzja 27. Diagnoza wykazała, że sam mechanizm rynkowy nie reguluje wystarczająco trafnie rozmieszczenia funkcji gospodarczych w przestrzeni miejskiej. Gorzów musi mieć w tym przedmiocie świadomie przyjętą i kreowaną politykę miejską, w tym także musi być animatorem porozumień właścicieli lokali prywatnych.

2.2.2.4 Negatywne zjawiska techniczne

Ustawa wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk **technicznych** należy przeanalizować w szczególności (1) stan degradacji technicznej obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz (2) ewentualne nefunkcjonowanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska. W przypadku Gorzowa kluczowa okazuje się kategoria degradacji technicznej obiektów.

Przedmiotem diagnozy w tym zakresie będzie stan budynków, w szczególności mieszkalnych. W tym kontekście uwzględniony będzie także zabytkowy charakter założeń urbanistycznych i obiektów. Obecnie posiadane dane o stanie technicznym budynków mieszkalnych administrowanych przez Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Gorzowie są zdecydowanie za mało precyzyjne. ZGM przyjął klasyfikację stanu technicznego budynków na trzy klasy stanu technicznego: dobry, dostateczny i zły.

- Do klasy „dobry stan techniczny” są zaliczane wszystkie budynki, które rokuje możliwość utrzymania ponad 10 lat (ZGM dodatkowo stwierdza, że mogą ich dotyczyć remonty bieżące, konserwacje i modernizacje);
- Do klasy „dostateczny stan techniczny” są zaliczane tylko te budynki, co do których w przypadku braku inwestycji istnieje duże zagrożenie, że w ciągu 5-10 lat mogą znaleźć się w stanie katastrowy technicznej¹⁹;
- W „złym stanie technicznym” są budynki przeznaczone do rozbiórki w okresie do 5 lat.

Przy tak przyjętej klasyfikacji niemal wszystkie budynki w zarządzie ZGM są w stanie technicznym dobrym. W stanie złym jest w całym obszarze rewitalizacji tylko siedem budynków (z czego ani jednego na obszarze Nowego Miasta, zaledwie jeden w Centrum i 6 na Zawarcu). Tymczasem **zły stan techniczny bardzo wielu budynków w obszarze rewitalizowanym jest widoczny gołym okiem**. Klasyfikacja przyjęta przez ZGM nie posługuje się pojęciami prawa budowlanego i o ile można się domyślać, że „stan dostateczny” to stan natychmiastowej konieczności remontu kapitalnego, a „stan zły”, to praktycznie stan katastrofy budowlanej, o tyle wcale nie wiadomo, jak oceniać budynki o „stanie technicznym dobrym” (zaznaczone na mapie na zielono), ponieważ w tej kategorii znajdują się wymieszane bez rozróżnienia:

- budynki w stanie faktycznie dobrym, wymagające jedynie konserwacji;
- budynki, którym konserwacja nie wystarczy, wymagające remontów bieżących o różnym zakresie, lub remontów interwencyjnych, lecz nie wymagające na razie remontu kapitalnego;
- budynki wymagające remontu kapitalnego, jednak nie bardzo pilnie, możliwe na razie do utrzymania remontami interwencyjnymi i naprawami bieżącymi.

Dla uzyskania precyzyjniejszego obrazu diagnostycznego, przydatnego do celów praktycznych, **klasa budynków „w stanie dobrym” powinna być rozróżniona właśnie na takie trzy podklasy**. Należy przypomnieć, że racjonalna gospodarka remontowa ma za zadanie nie dopuszczać do uszkodzenia obiektu budowlanego poprzez stosowanie systemu remontów zapobiegawczych w planowym cyklu remontowym. Niezbędne okaże się poddanie części budynków ocenie rzeczoznawców.

Konkluzja 28. Z wywiadów wynika, że zdaniem mieszkańców to właśnie stan techniczny budynków i ich otoczenia – przestrzeni publicznych przed budynkami i półpublicznych przestrzeni we wnętrzach kwartałów – jest czynnikiem najbardziej obniżającym jakość obszaru zamieszkania. **Kluczowe dla przełamania kryzysu są więc remonty.**

Stan techniczny budynków nie ma obecnie w Gorzowie pełnej inwentaryzacji, jednak na podstawie posiadanych danych można stworzyć przybliżony obraz tego stanu. Mamy obecnie wiedzę o stanie technicznym budynków będących własnością Miasta lub zarządzanych przez ZGM. Wiedza ta ma postać zapisanych wyników kontroli rocznych i pięcioletnich, w których oceniany jest m.in. stopień zużycia poszczególnych elementów konstrukcyjnych nieruchomości czy stan techniczny instalacji, zgodnie z art. 62 ust. 1 p. 1) i 2) ustawy Prawo Budowlane. Nie dysponujemy jednak obecnie pełną wiedzą o budynkach innych właścicieli, dla któ-

¹⁹ ZGM używa równoznacznego określenia: „być przeznaczone do rozbiórki”, przez co należy zapewne rozumieć stan, w którym budynek nie nadaje się już do remontu kapitalnego.

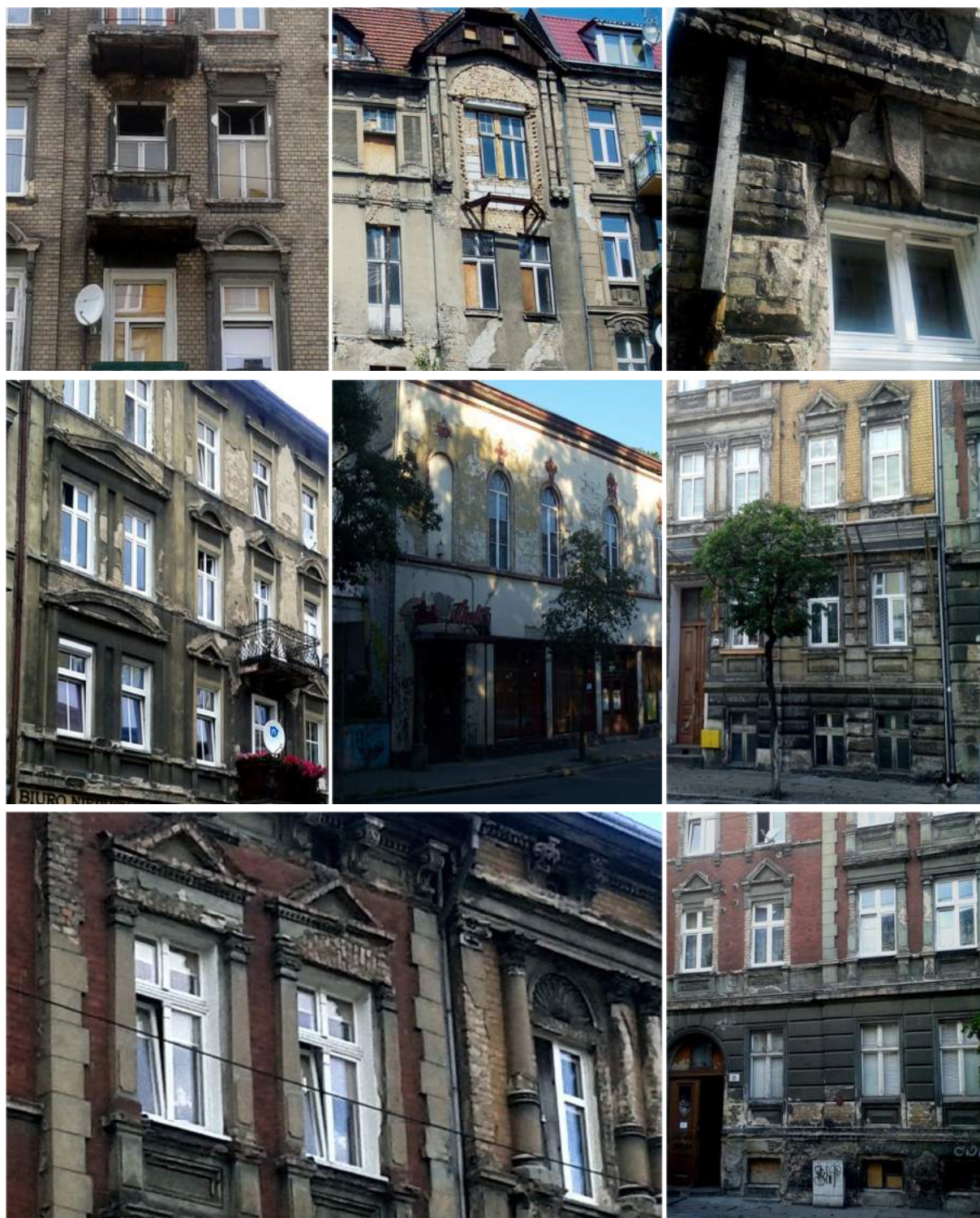
rych zarządcą nie jest ZGM. Wiedzę taką należy dopiero zgromadzić. Dla uzyskania uproszczonego obrazu stanu technicznego oszacowanego po stopniu amortyzacji wystarczyłoby zgromadzić pełną wiedzę o wieku poszczególnych budynków na obszarze rewitalizacji, odnotowanym w książce budynku. Dane obserwacyjne z rozeznania w terenie są wysoce prawdopodobną przesłanką do wstępnego oszacowania, że na całym obszarze kryzysowym około 30-40% budynków może być w stanie technicznym złym, a około 4 – 7% w bardzo złym.

Ryc. 26. Faktyczny stan techniczny przykładowych budynków „w stanie dobrym”: przykład Łokietka 29 – prawdopodobnie konieczność natychmiastowego remontu kapitalnego

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Ryc. 27. Faktyczny stan techniczny przykładowych budynków; prawdopodobnie konieczność remontu kapitalnego, lub interwencyjnego

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konkluzja 29. Stan techniczny budynków mieszkalnych w obszarze rewitalizacji jest obecnie największym wyzwaniem dla Gorzowa. Z oceny technicznego stanu budynków i rodzaju ich zniszczeń wynika, że kluczowe jest **prawidłowe odwodnienie terenu**, a następnie – **osuszenie i zaizolowanie przeciwwilgociowe** budynków.

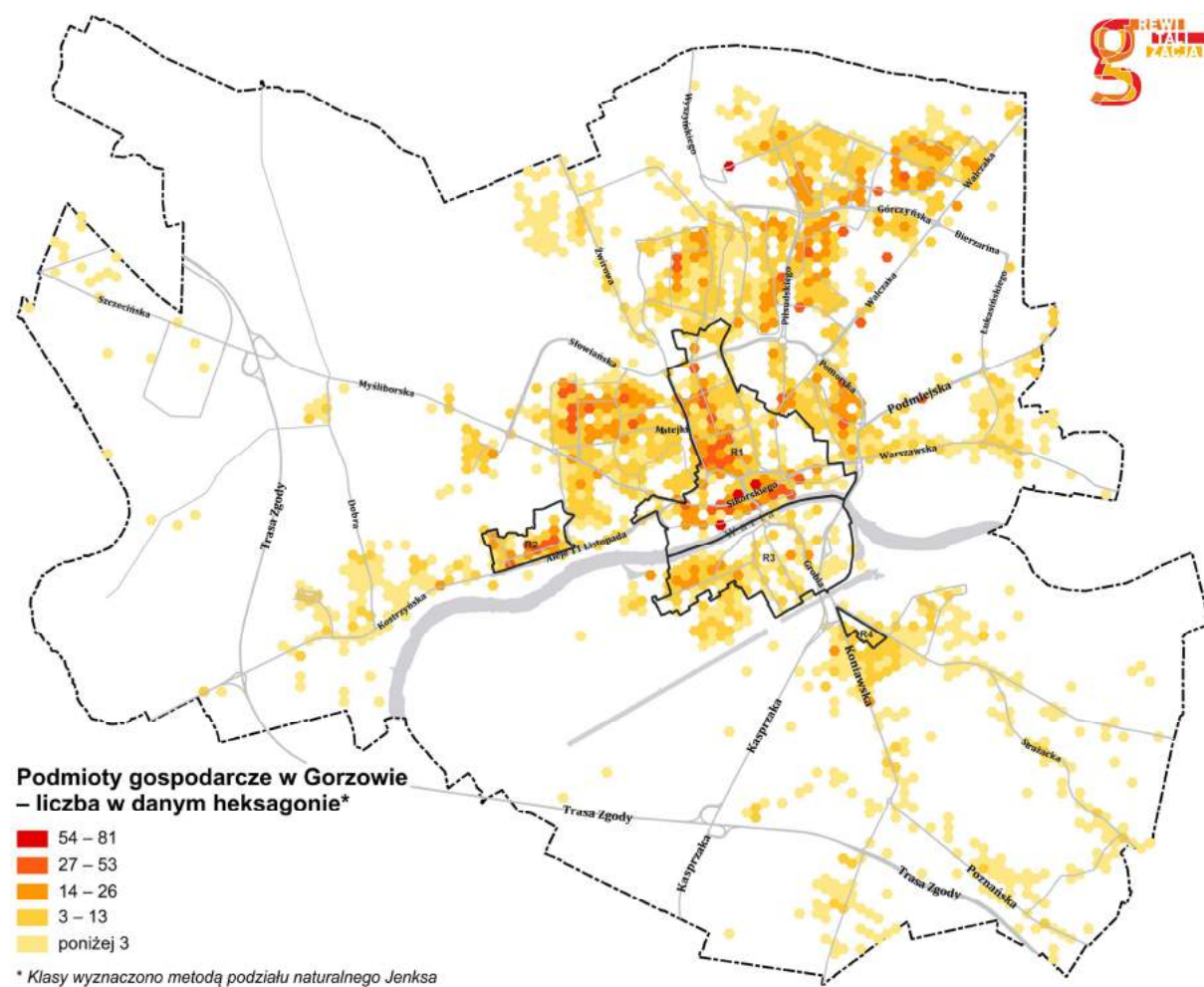
2.3 Analiza lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji

Dotychczasowa analiza negatywnych zjawisk w obszarze rewitalizacji zostanie obecnie zestawiona z analizą lokalnych potencjałów. Za potencjały obszaru uznano w szczególności potencjał aktywności gospodarczej, potencjał demograficzny obszaru, potencjał aktywności obywatelskiej i kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego.

2.3.1 Potencjał aktywności gospodarczej

Aktualny potencjał aktywności gospodarczej w odniesieniu do obszaru rewitalizacji będzie rozumiany jako potencjał optymizmu rynku co do szans prowadzenia z sukcesem biznesu w obszarze rewitalizacji. Wg danych CEIDG działalność gospodarcza na terenie Gorzowa rozkłada się następująco.

Ryc. 28. Przedsiębiorcy w ewidencji CEIDG – 2016: obszar rewitalizacji na tle całego Gorzowa

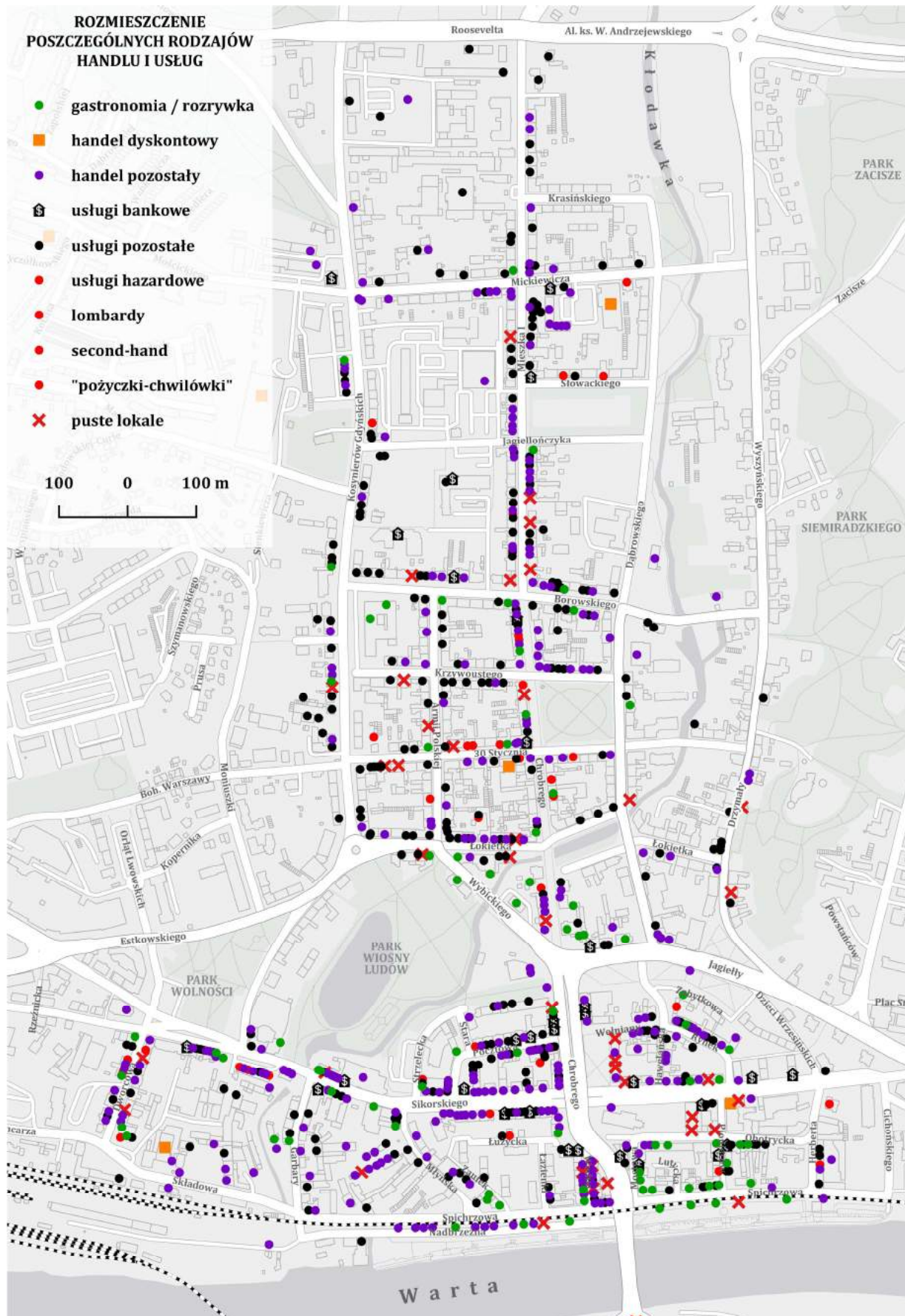

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie danych CEIDG.

Konkluzja 30. Obszar rewitalizacji nie jest bynajmniej pozbawiony aktywności gospodarczej. optymizm gospodarczy na tym obszarze nie wygaś i można w tym upatrywać element potencjału przyszłego rozwoju.

W ścisłym centrum miasta mamy do czynienia ze zróżnicowaną aktywnością gospodarczą.

Ryc. 29. Rozmieszczenie handlu i usług rodzajami – Nowe Miasto i Centrum

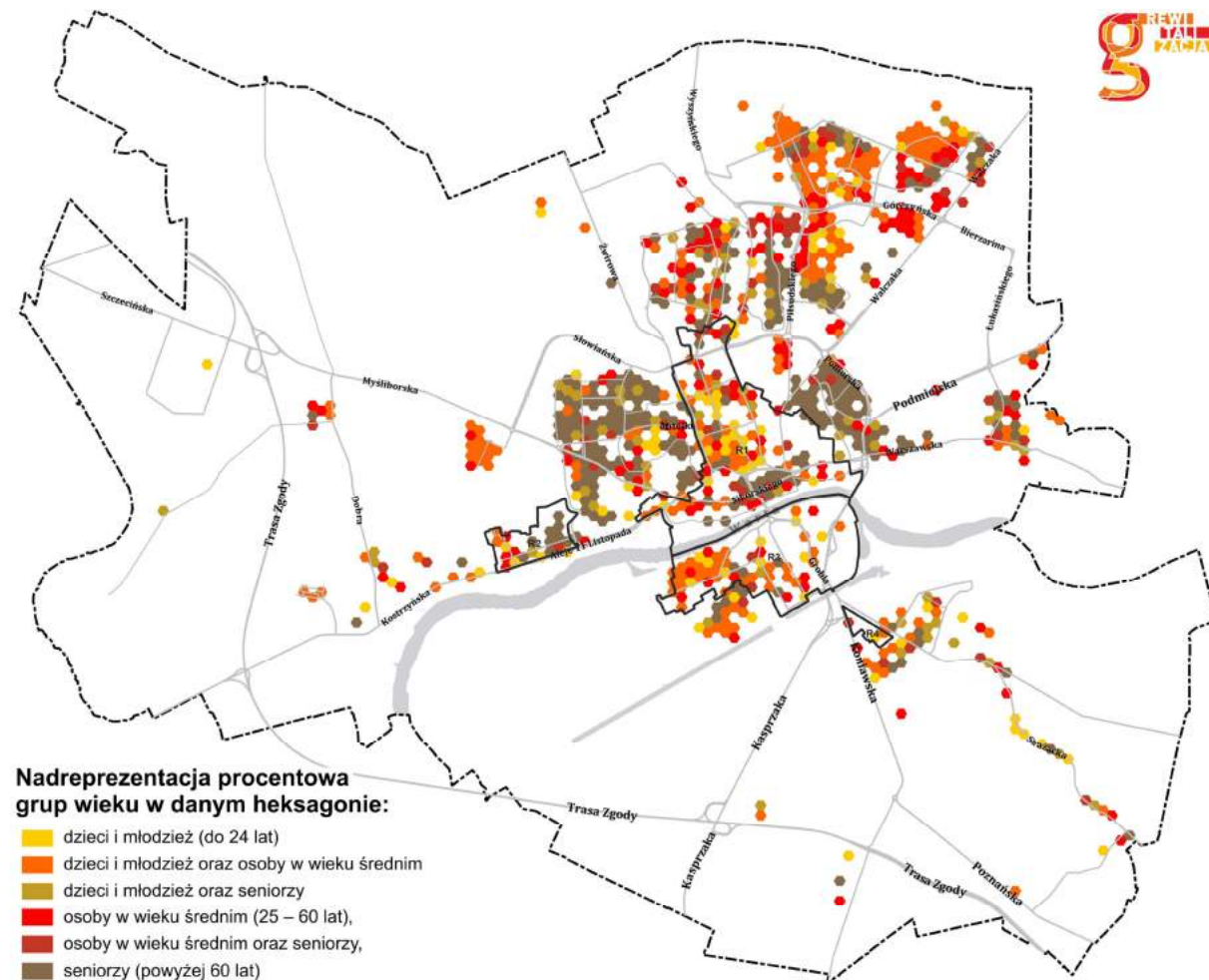
Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie – na podstawie inwentaryzacji własnej z natury

2.3.2 Potencjał demograficzny

Potencjał demograficzny obszaru, to w szczególności jego obecny profil demograficzny w podziale na ekonomiczne grupy wieku i jego perspektywiczność. W „Diagnozie służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji” czytamy: *Ponieważ poszczególne części Gorzowa były zasiedlane w konkretnych latach, ich profile demograficzne ukształtowały się bynajmniej nie losowo, ale właśnie według tych fal zasiedlenia. Także inne czynniki (np. emigracja osób w wieku produkcyjnym) współkształtowały tę sytuację. Opinie z wywiadów pokazywały centrum Gorzowa i Zawarcie jako dzielnice z opinią „dzielnic ludzi starszych”. Postanowiono więc sprawdzić, jak faktycznie kształtuje się profil demograficzny poszczególnych dzielnic.*

Poniższa mapa pokazuje, która grupa (lub które grupy) wieku w danym heksagonie jest nadreprezentowana w stosunku do jej procentowego udziału w całej populacji mieszkańców miasta.

Ryc. 31. Struktura demograficzna: poszczególne grupy wiekowe powyżej średniej

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie;
mapę wygenerowano na podstawie danych z ewidencji ludności.

Konkluzja 32. Nowe Miasto, jak i Zawarcie (a w szczególności Zamoście w rejonie ulic Śląskiej i Fabrycznej) okazują się dzielnicami demograficznie młodymi, przy czym Nowe Miasto jest wręcz dzielnicą o największej w mieście koncentracji przestrzennej zwiększonego udziału dzieci i młodzieży w populacji.

2.3.3 Potencjał aktywności obywatelskiej

Potencjał aktywności obywatelskiej będzie tu rozumiany przede wszystkim, jako miara gotowości partycypacji mieszkańców w procesach rewitalizacyjnych. Wynikająca z danych statystycznych koncentracja siedzib organizacji pozarządowych w centrum może być myląca, bowiem statystyka nie pokazuje, czy faktyczna działalność organizacji jest wykonywana akurat w rejestrowych siedzibach (a wielu przypadkach tak nie jest). Jednak z wywiadów z organizacjami pozarządowymi przeprowadzanych w toku prac nad Polityką Społeczną miasta wynika, że większość organizacji prowadzi działalność w którymś z obszarów rewitalizacji a niemal wszystkie deklarują gotowość zaangażowania się w tych obszarach, gdyby samorząd miasta zlecił lub powierzył im tu zadania publiczne.

Konkluzja 33. Aktywność organizacji pozarządowych: stowarzyszeń, fundacji oraz zorganizowanych, choć niesformalizowanych grup i środowisk obywatelskich, jest dla procesu rewitalizacji bardzo istotną częścią potencjału obszaru. W niektórych dziedzinach działalności (obszarach tematycznych), jak na przykład przeciwdziałanie dziedziczeniu ubóstwa, czy aktywność na rzecz trwałego włączenia społecznego – aktywność organizacji pozarządowych należy uznać za **zasób krytyczny, bez którego rewitalizacja nie ma szans powodzenia.**

2.3.4 Kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego

Kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego, będące ważną częścią współczesnej tożsamości Gorzowa, jest potencjałem pomimo związanych z nim problemów. Jest faktem, że Gorzów ma bardzo poważnie zaburzoną strukturę urbanistyczną, w porównaniu z innymi miastami niewiele spektakularnych obiektów zabytkowych, będących powodem dumy mieszkańców, a prawie w ogóle – pięknie zachowanych przestrzeni miejskich, stanowiących gotowy potencjał. Dziedzictwo kulturowe Gorzowa to także dziedzictwo zniszczeń i zaniedbań. Jednak z drugiej strony właśnie to uwarunkowanie historyczne powinno skłaniać gorzowian i władze miasta do traktowania każdego elementu dziedzictwa kulturowego, jako potencjału, o który należy dbać i wokół którego trzeba budować pozytywną identyfikację z miastem i jego historią. Nie mniej ważna – a z pewnego punktu widzenia nawet ważniejsza – jest współczesna tożsamość kulturalna Gorzowa. Jeżeli jako podstawowe zagrożenie strategiczne miasta identyfikujemy trwały odływ najaktywniejszej grupy młodzieży i osób w wieku szczytowej aktywności życiowej, to należy pamiętać, że właśnie kultura jest czynnikiem najsilniej związanym z miejscem i najskuteczniej przeciwdziałającym trwałej emigracji. Partnerami rewitalizacji muszą być nie tylko instytucje kultury, ale także ludzie kultury: artyści, animatorzy, edukatorzy, zorganizowane środowiska pasjonatów i miłośników poszczególnych obszarów kultury.

Konkluzja 34. Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną, jako motor osiągnięcia celów rewitalizacji. Kluczowa rola może w tym procesie przypaść animatorom kultury, ale jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (*audience development*), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem: to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji. Trzeba też korzystać z ogromnego potencjału wielokulturowości Gorzowa.

2.4 Uczestnictwo interesariuszy w tworzeniu Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+

Opracowanie rozdziału: Marta Piekarska, Anna Pękalska, Monika Józwa;
Biuro Konsultacji Społecznych Rewitalizacji

2.4.1 „Z Prezydentem na «Kwadracie»” – spotkanie otwierające konsultacje

Konsultacje projektu Gminnego Programu Rewitalizacji GOZRÓW 2025+ ogłoszone zarządzeniem Prezydenta Miasta Gorzowa formalnie rozpoczęły się 8 września 2016 r.

Ryc. 32. Spotkanie publiczne inaugurujące konsultacje GPR w Gorzowie

Fot D. Adamski

Spotkanie uroczyste otwierające konsultacje miało miejsce w otwartej przestrzeni publicznej w centrum miasta i zarazem w centrum obszaru rewitalizacji – na Placu Nieznanego Żołnierza (nazywanym powszechnie przez gorzowian „Kwadratem”). Spotkanie trwało 3 godziny, a z mieszkańcami rozmawiali: Zastępca Prezydenta Miasta - Jacek Szymankiewicz, Dyrektor Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji Anna Bonus-Mackiewicz i pracownicy Biura, oraz ekspert Wojciech Kłosowski. Po przywitaniu i krótkim wprowadzeniu przez Prezydenta, ekspert W. Kłosowski omówił skrótowo diagnozę, w wyniku której wyznaczono obszar rewitalizacji, przedstawił i omówił proponowaną wizję i strukturę celów rewitalizacji i główne proponowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne, a następnie zachęcił do dyskusji i dzielenia się własnymi pomysłami na przedsięwzięcia. W dyskusji trwającej około 2,5 godziny brało ogółem udział około 20 osób (skład dyskutujących zmieniał się). „Ty również jesteś ekspertem!” – to motto, które towarzyszyło spotkaniu.

2.4.2 Spacery badawcze

Spacer badawczy to interaktywna, terenowa metoda pytania mieszkańców o ich opinie w jakiejś kwestii. Spacery badawcze są także jedną z technik partycypacji wymienionych wprost w ustawie o rewitalizacji. W ramach konsultacji GPR zaplanowane zostały cztery spacery badawcze, po jednym w każdym z podobszarów rewitalizacji. Spacery odbyły się według następującego harmonogramu:

- **Osiedle Słoneczne (podobszar R2)**, 13.09.2016r. godz.17.00 -18.00, zbiórka uczestników spaceru pod pawilonem handlowym,
- **Nowe Miasto i Centrum(podobszar R1)**, 14.09.2016r. godz.17.00-19.00, zbiórka uczestników spaceru pod pomnikiem Adama Mickiewicza,
- **Zamoście (podobszar R3)**, 15.09.2016r. godz.17.00-19.00, zbiórka uczestników w przejściu pod Dominantą,
- **Zakanale(podobszar R4)**, 16.09.2016r.godz.17.00-18.00, zbiórka uczestników przed Szkołą Podstawową nr 4, ul. Kobylogórska.

2.4.2.1 Osiedle Słoneczne (podobszar R2)

- *Prowadzący: Wojciech Kłosowski.*
- *Materiały pomocnicze: mapa obszaru.*
- *Proponowana trasa: Poza I etapem (ul. Gwiazdzysta do pawilonu), przebieg spaceru i trasę negocjowano z uczestnikami.*
- *Liczba uczestników: 26 mieszkańców, 1 pracownik ADM, 3 urzędników BSR, ekspert.*

2.4.2.1.1 Przebieg spaceru:

Spotkanie rozpoczął Wojciech Kłosowski wyjaśniając, czym jest rewitalizacja, jak wygląda prowadzenie tego procesu zgodnie z ustawą, która weszła w życie w ubiegłym roku. Omówił również zasady delimitacji obszarów, powiedział, jakie obszary zostały w Gorzowie wyznaczone do rewitalizacji, krótko opisał granice obszaru R2 – Osiedle Słoneczne oraz wynik diagnozy społeczno – gospodarczej, która dotyczyła Osiedla Słonecznego. Większość uczestników spotkała się przed pawilonem handlowym przy ulicy Słonecznej. Przed rozpoczęciem głównej części spaceru badawczego zaproponowano, by przewodnikiem była mieszkanka osiedla.

2.4.2.1.2 Trasa spaceru badawczego:

Ulica Gwiaździsta, plac przed pawilonem handlowym na ul. Słonecznej, łącznik przy siedzibie Stowarzyszenia Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna, przy Klubie Kultury Zodiak i Klubie Seniora, schody w kierunku Al. 11 Listopada, przejście pomiędzy budynkami nr 63,82,62 do ulicy Słonecznej, przejście za przychodnią w stronę ul. Gwiaździstej, przejście wzdłuż ogrodzenia przy Zespole Szkół nr 6, obok boiska w stronę cmentarza Żydowskiego, ul. Gwiaździsta do garaży, przejście ul. Polną przy Przedszkolu nr 3 i Żłobku nr 3, ul. Słoneczna przez podwórko przy budynkach nr 52, 53, 50-51 do Al. 11 Listopada, Al. 11 Listopada, Plac Słoneczny, powrót ul. Słoneczną i 11 Listopada, podwórko przy budynkach 80-84.

Ryc. 33. Osiedle Słoneczne: trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie
– na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

2.4.2.1.3 Uwagi i potrzeby zgłoszone podczas spaceru badawczego na Osiedlu Słonecznym

Podczas spaceru mieszkańcy podkreślali, że osiedle jest bardzo zaniedbane. Składają się na to między innymi: zły stan dróg, chodników i schodów na całym osiedlu. Podkreślali, że jest nieprzyjazne dla matek z wózkami, osób niepełnosprawnych i starszych. Trudno poruszać się po zdewastowanych chodnikach i schodach ze znacznymi ubytkami. Inne zgłaszane sprawy to:

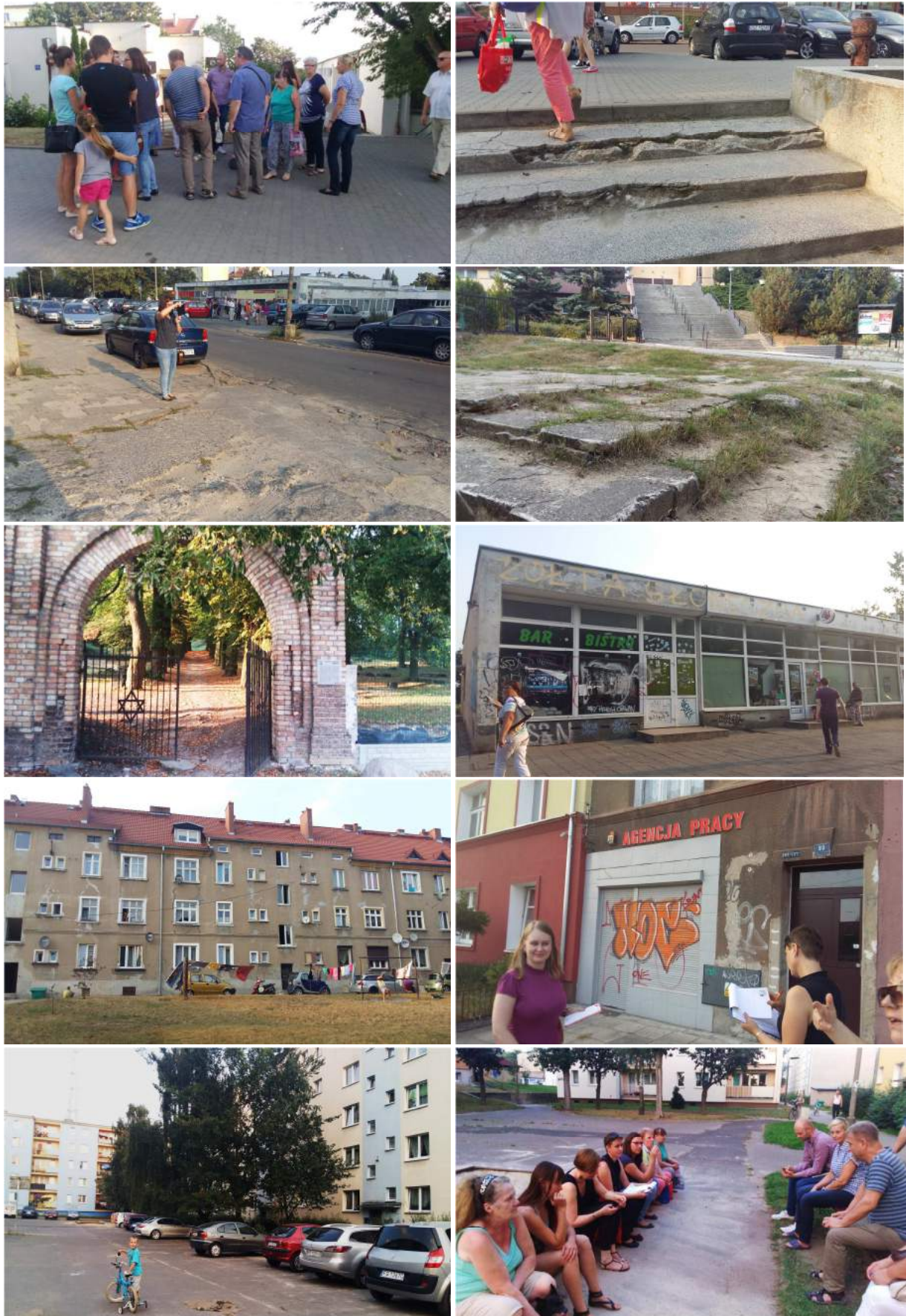
- bardzo zły jest stan schodów przed Klubem Kultury ZODIAK, i Klubem Seniora Pogodna Jesień, gdzie było już kilka wypadków; podkreślała to Kierownik Klubu Jolanta Szeliga-Bujak;
- prośba o likwidację dużych pojemników na śmieci między budynkami Słoneczna nr 62 i Al. 11 Listopada 82;
- modernizacja ogrodzenia wokół Zespołu Szkół nr 6 oraz boiska szkolnego;
- budowa 2-3 siłowni zewnętrznych na terenie osiedla w różnych jego częściach;
- zbyt mała liczba ławek, matki z wózkami, osoby starsze nie mają gdzie usiąść i odpocząć;
- zbyt mała liczba koszy na śmieci, mieszkańcy często nie sprzątają po swoich psach, bo nie mają gdzie wyrzucać psich odchodów;
- za dużo punktów sprzedaży napojów alkoholowych, postulat ograniczenia ich liczby (pojawił się nawet pomysł wprowadzenia prohibicji na osiedlu);

- brak miejsc spotkań dla młodzieży;
- tylko jeden, porządny plac zabaw na całym osiedlu, dzieci nie mają się gdzie bawić; podwórka to najczęściej wylany asfalt z jedną piaskownicą;
- złe oznakowanie bloku przy ul. Alei 11 Listopada 82b, na budynku jest niewłaściwa tabliczka z nazwą ulicy „Plac Słoneczny”;
- podwórko na końcu osiedla (Plac Słoneczny) – zaniedbane, brak oświetlenia, mieszkańcy obawiają się chodzić po zmroku, postulują też o częste patrole Policji;
- wybudowanie parkingów wzdłuż Alei 11 Listopada od skrzyżowania z Placem Słonecznym do skrzyżowania z ul. Olimpijską;
- stwarzanie niebezpiecznych sytuacji przez kierowców wjeżdżających od ulicy Aleja 11 Listopada 130 na podwórko pomiędzy blokami; w tym miejscu bawią się dzieci; uczestnicy spotkania postulowali o wprowadzenie zakazu wjazdu na podwórko;
- bardzo zły stan nawierzchni podjazdu do parkingów i garaży przy ul. Gwiaździstej 20;
- schody przy bibliotece są w bardzo złym stanie;
- zagospodarowanie wnętrza podwórka przed blokiem nr 61;
- droga prowadząca do żłobka jest w bardzo złym stanie, wymaga pilnej naprawy;
- resztki ogrodzenia przy przychodni – zobowiązać właściciela do zrobienia nowego lub rozebrania resztek starego ogrodzenia;
- topole przy szkole stwarzają zagrożenie. Zastanowić się nad ich wycięciem;
- bardzo zła lokalizacja postoju taksówek na ul. Słonecznej;
- resztki fundamentu przed kościołem powinny zostać zniwelowane a teren zagospodarowany;
- na osiedlu znajdują się nieużytkowane kioski, należy wezwać właścicieli do ich usunięcia;
- szkoła ma bardzo zdewastowane otoczenie, boisko szkolne to ruina. Jest bardzo dużo dzieci. Może warto wykorzystać skarpę na urządzenie terenu rekreacyjnego;
- brak zagospodarowanego terenu dla młodzieży poza szkołą;
- naprawa bramy do szkoły;
- parkowanie przy chodnikach – należy zmodernizować i poszerzyć uliczkę;
- cmentarz żydowski jest bardzo interesujący, należałoby to wykorzystać;
- garaże na skarpie – jezdnia jest zdewastowana od strony ul. Gwiaździstej 24;
- na skarpie można zrobić miejsca parkingowe;
- garaże muszą być zadbane;
- plac po kaplicy na ul. Gwiaździstej 18 należy zagospodarować na siłownię na powietrzu.

2.4.2.1.4 Podsumowanie spotkania

Ostatnim elementem spaceru badawczego było podsumowanie i omówienie wskazanych problemów. Bardzo ważnym aspektem będzie w przypadku Osiedla Słonecznego sprawa odbudowania spójności społecznej (jeden z celów strategicznych w projekcie GPR). Są to wszystkie aspekty włączania mieszkańców w procesy rewitalizacji. Bardzo ważnym będzie tutaj znalezienie osób, które będą „głosem” podobszaru w Komitecie Rewitalizacji. Niezbędne też będą działania animacyjne i negocjacje dotyczące na przykład Budżetu Obywatelskiego. Podczas spaceru wielokrotnie mówiono o projektach składanych w ramach Budżetu Obywatelskiego, w 2016 r. z Osiedla zgłoszono 3 projekty, co spowodowało rozproszenie głosów. Wojciech Kłosowski zaproponował zaprojektowanie przedsięwzięcia rewitalizacyjnego dla Osiedla Słonecznego polegającego na działaniach animacyjnych – których celem byłoby umożliwienie dokonania wyborów służących całej społeczności.

Ryc. 34. Osiedle Słoneczne (Podobszar R2): spacer badawczy 13.09.2016

Fot. M. Józwa, A. Bonus-Mackiewicz, W. Kłosowski

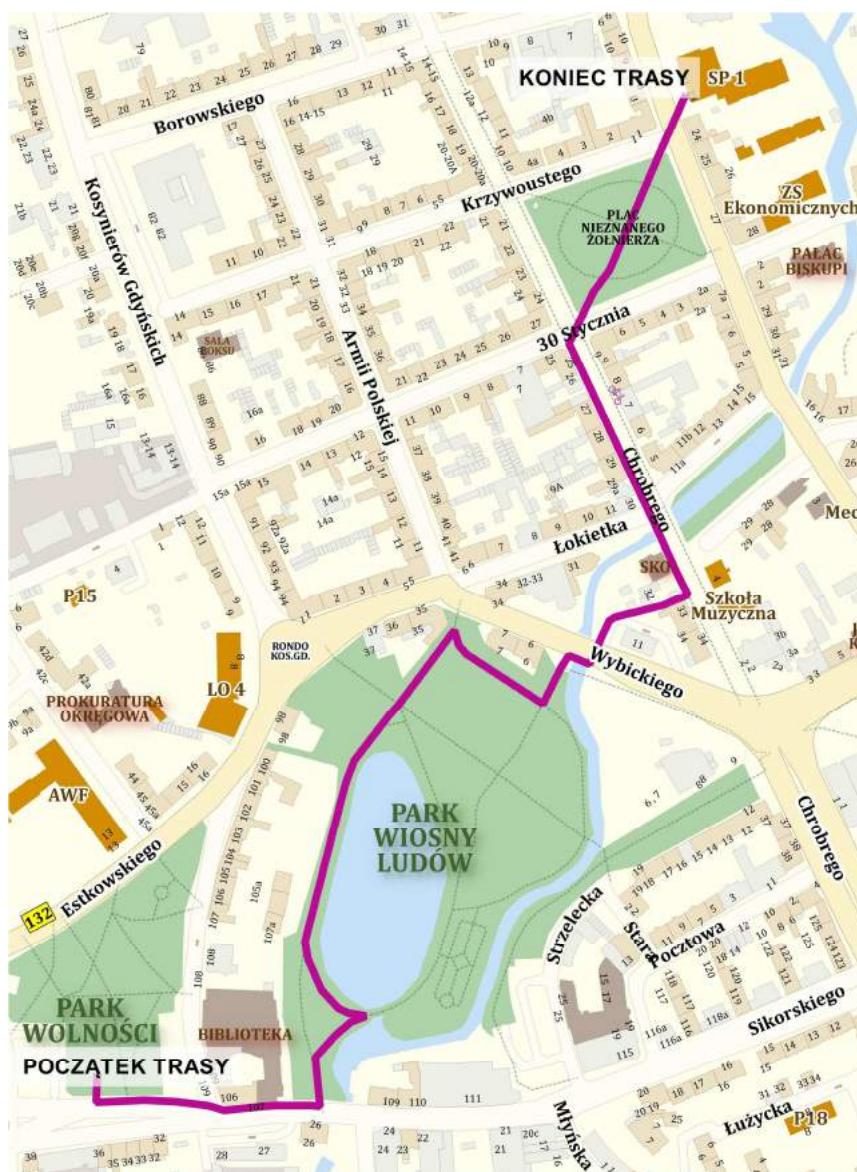
2.4.2.2 Nowe Miasto, Centrum (Podobszar R1)

- **Prowadzący:** Wojciech Kłosowski
- **Materiały pomocnicze:** mapa projektu tramwajowego, mapa trasy wzdłuż Kłodawki, mapa obszaru
- **Proponowana trasa:** Pomnik Adama Mickiewicza – Sikorskiego – Park Róż – McDonald’s – 30 Stycznia – Dąbrowskiego – Hawelańska – Lamus – Obotrycka
- **Liczba uczestników:** 11 mieszkańców, 3 pracowników ADM, 3 urzędników BSR, ekspert.

2.4.2.2.1 Trasa spaceru

Pomnik Adama Mickiewicza, park Wiosny Ludów („Park Róż”), ul. Wybickiego – przejście między barem McDonald’s a siedzibą Samorządowego Kolegium Odwoławczego do szkoły muzycznej, dalej wzdłuż ul. Chrobrego do Placu Nieznanego Żołnierza („Kwadratu”), dalej ul Dąbrowskiego do SP nr 1.

Ryc. 35. Centrum i Nowe Miasto: trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie
– na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

2.4.2.2.2 Przebieg spaceru:

Pomnik Adama Mickiewicza. W tym miejscu ekspert ds. rewitalizacji Wojciech Kłosowski przedstawił ogólne założenia związane z projektem tramwajowym, omawiając pokrótce argumenty przemawiające za koniecznością wprowadzenia nowych rozwiązań dla ruchu samochodowego. Pojawiła się też sugestia, by dla poprawienia widoczności prześwietlić gałęzie drzew rosnących wzdłuż schodów do kompleksu budynków Akademii im. Jakuba z Paradyża.

Fot. A. Pękalska

Park Wiosny Ludów. Informacje o przedsięwzięciu rewitalizacyjnym - mającej powstać trasie pieszo rowerowej wzdłuż Kłodawki. Zebranie opinii o koncepcji rozebrania ogrodzeń – podzielone zdania. Pomysł montażu mebli miejskich nad rzeką przy wejściu do Parku od strony ul. Sikorskiego – dobre stanowisko do obserwacji wschodu i zachodu słońca.

Informacja o przedsięwzięciu rewitalizacyjnym - mającym powstać w willi Jaehnego **Instytucie Papu-szy**. Zasygnalizowanie, że jesteśmy otwarci na pomysły dotyczące zagospodarowania tego terenu.

Uwaga od spacerowicza – złe umiejscowienie **toalet** – ta która jest, znajduje się daleko od miejsca organizacji imprez a za blisko ogródka restauracji.

Fot. A. Pękalska

Stworzenie **wybiegu dla psów** w sąsiedztwie **placu zabaw** (umożliwienie spaceru jednocześnie z psem i dzieckiem samotnym rodzicom). Plac zabaw wymaga przebudowy ze względu na wystające fundamenty, wystające mocowania. Koncepcje przebudowy placu zabaw przedstawił jeden z uczestników spaceru. Wytyczne do projektu placu zabaw – łączenie stref *senior* i *junior*. Propozycje dzieci: huśtawka, zjeżdżalnia, karuzela, zjazd na linie. Zdaniem mieszkańców plac powinien być ogrodzony przynajmniej żywopłotem, tak by ograniczyć dostęp dla zwierząt.

Problem ptasich odchodów nasilony we wskazanych alejkach – pomysły na jego rozwiązanie do dyskusji. Propozycja stworzenia **roślinnych korytarzy** np. gęsty pnący się na pergolach bluszcz.

Ściany szczytowe budynków przy ul. **Kos. Gdyńskich** – zniszczone elewacje, ślady po wyburzonych budynkach. Należy stworzyć **podwórka** na park, udroźnić przejście przez bramy kamienic do parku. Montaż „*kaczkomatów*” – automatów umożliwiających zakup karmy dla kaczek. Obecnie mieszkańcy karmią kaczki chlebem, który jest dla nich szkodliwy. Konieczność przeprowadzenia kampanii edukacyjnej.

Fot. A. Pękalska

Pomysł przearanżowania istniejącego placu zabaw został przekazany przez uczestników spaceru w formie rozrysowanej koncepcji funkcjonalno-przestrzennej. Padł także pomysł montażu „*wodomatów*” – automatów do sprzedaży wody pitnej dobrej jakości.

Fot. K. Bednarz

Podczas spaceru stwierdzono jednoznacznie, że uzasadnione i potrzebne jest oznakowane **przejście dla pieszych** przez ul. Wybickiego pomiędzy bramą do parku a Kaskadą. Przejście będzie częścią trasy pieszo-rowerowej wzdłuż Kłodawki. Nie powinno ono mieć sygnalizacji świetlnej, lecz azyl dla pieszych w osi jezdni.

Fot. K. Bednarz

Dalej trasa spaceru przebiegała obok restauracji McDonald's i budynku Samorządowego Kolegium Odwoławczego. Teren ten wymaga bardzo pilnie uporządkowania. Budynki oraz nawierzchnia są w bardzo złym stanie technicznym, tymczasem teren ten to potencjalnie bardzo cenna działka w pierzei ul. Chrobrego (deptaka).

Fot. A. Pękalska

Skwer malarzy – pomysł jednego z mieszkańców na „mówiące pomniki” tzn. **przewodniki audio** uruchamiane za pomocą aplikacji w telefonie komórkowym kodami QR. Informacja o planowanym sposobie sadzenia **drzew wzdłuż ul. Chrobrego**. Ze względu na gęstą sieć kabli, drzewa będą mogły być sadzone tylko w donicach zagłębionych w ziemi, tak by rozrastające się korzenie nie uszkodziły instalacji. Informacja o planowanym podniesieniu **trakcji tramwajowej** i ściągnięciu jej z budynków – obecnie zaburza on widok z deptaka na katedrę.

Bezpieczna droga do szkoły – wniosek jednego z rodziców uczniów, obecnego podczas spaceru to instalacja sygnalizacji wzbudzonej i utworzenie przejścia dla pieszych prowadzącego do szkoły na przy skrzyżowaniu ul. Borowskiego i Dąbrowskiego.

Szkoła Podstawowa na 1. Początkowo grupa badała teren wokół szkoły. Wymaga on przebudowy, tak, by pomiędzy boiskiem Zespołu Szkół Ekonomicznych a ul. Dąbrowskiego przez boisko SP 1 przebiegała droga ewakuacyjna. Interwencji wymaga również przybudówka, która stanowi wejście główne do szkoły, a która obecnie odpada od budynku. Propozycją eksperta Wojciecha Kłosowskiego jest wyburzenie tej części budynku i być może zrekonstruowanie pierwotnego wyglądu. Oryginalnie do budynku szkoły prowadził szpaler dębów.

Z terenu wokół szkoły powinien zniknąć beton, dotyczy to zwłaszcza betonowego murku, na podwórku za szkołą. Na prośbę grupy obecna podczas spaceru badawczego dyrektorka SP 1, oprowadziła nas po budynku szkoły. Placówka ta jest w złym stanie technicznym i jest niedoinwestowana. Taka wizja pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że szkoła jako miejsce, w którym dużą część czasu spędzają dzieci mieszkające w obszarze rewitalizacji, wymaga poświęcenia jej jednego z przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Fot. A. Pękalska

Konkluzja 35. Podczas spaceru badawczego jego uczestnicy i ekspert byli zgodni, co do kluczowego znaczenia dla obszaru następującej konkluzji: **Szkoła Podstawowa nr 1 powinna zacząć pełnić dodatkową rolę lokalnego centrum animacji społecznej** – miejsca wydarzeń ważnych dla mieszkańców, kuźni pomysłów i inkubatora inicjatyw lokalnych wychodzących zarówno z grona uczniów, jak i rodziców. W tym celu należy: dokonać radykalnego przearanżowania przestrzeni wokół szkoły, która musi uzyskać otwarty, zapraszający charakter i przestać być szarą betonową pustynią. Drogę ewakuacyjną należy poprowadzić najkrótszą możliwą trasą, uwalniając przestrzeń wokół budynku. **Należy radykalnie wesprzeć szkołę w aspekcie podwyższenia standardu pomieszczeń i wyposażenia, aby mogła ona udźwignąć nowe funkcje na rzecz lokalnej społeczności.**

2.4.2.3 Zamoście (podobszar R3)

- Prowadzący: Wojciech Kłosowski.
- Materiały pomocnicze: mapa obszaru.
- **Proponowana trasa:** przejście pod Dominantą, Park Narodowy, ul. Wawrzyniaka do przystanku kolejowego Gorzów Zamoście, ul. Śląska, Towarowa, Fabryczna, Waryńskiego. Na prośbę jednej z uczestniczek trasę wydłużono o ulice Jutową i Tkacką.
- **Liczba uczestników:** 15 mieszkańców, 1 pracownik ADM, 2 urzędników BSR.

2.4.2.3.1 Trasa spaceru

Ryc. 36. Zamoście: trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie
– na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

2.4.2.3.2 Przebieg spaceru:

Uczestnicy spaceru na początku poprosili o wyjaśnienie czym jest rewitalizacja i w jaki sposób dokonuje się wyznaczenia obszaru. Wyjaśnienia w tej sprawie udzielił zebrany ekspert, Wojciech Kłosowski.

„InfoGlob – kłopotliwa budowla

Dyskusję otworzył Wojciech Kłosowski, którego opisał InfoGlob²⁰ jako obiekt niemający obecnie żadnej faktycznie realizowanej funkcji ani uzasadnienia pozafunkcjonalnego. Obiekt nie jest wykorzystywany jako przestrzeń użytkowa, nie utrzymują się tam żadne usługi. Nie spełnia również roli jako punkt widokowy. Jest jednak bardzo strategicznie usytuowany, łączy Zamoście z pozostałą częścią miasta.

²⁰ Mieszkańcy używają potocznie różnych nazw, ale niemal w ogóle – oficjalnej nazwy „InfoGlob”. W użyciu potocznym dominuje nazwa „dominanta” (oddająca faktyczną rolę obiektu – kłopotliwej dominanty w krajobrazie miasta).

Konieczna będzie zatem odrębna dyskusja dotycząca przyszłości tej „nieprzyjaznej” budowli. Jeden z uczestników spaceru zwrócił również uwagę na bezpieczeństwo. Jest tam droga rowerowa, która w części znajdującej się wewnątrz budynku nie została oznakowana jako droga rowerowa i poruszają się po niej piesi. Bardzo często dochodzi do kolizji (rowerzyści wpadają na pieszych), gdyż nie widac pieszych wychodzących zza ściany. Generalnie dominowały opinie zmierzające do rozbioru obiektu.

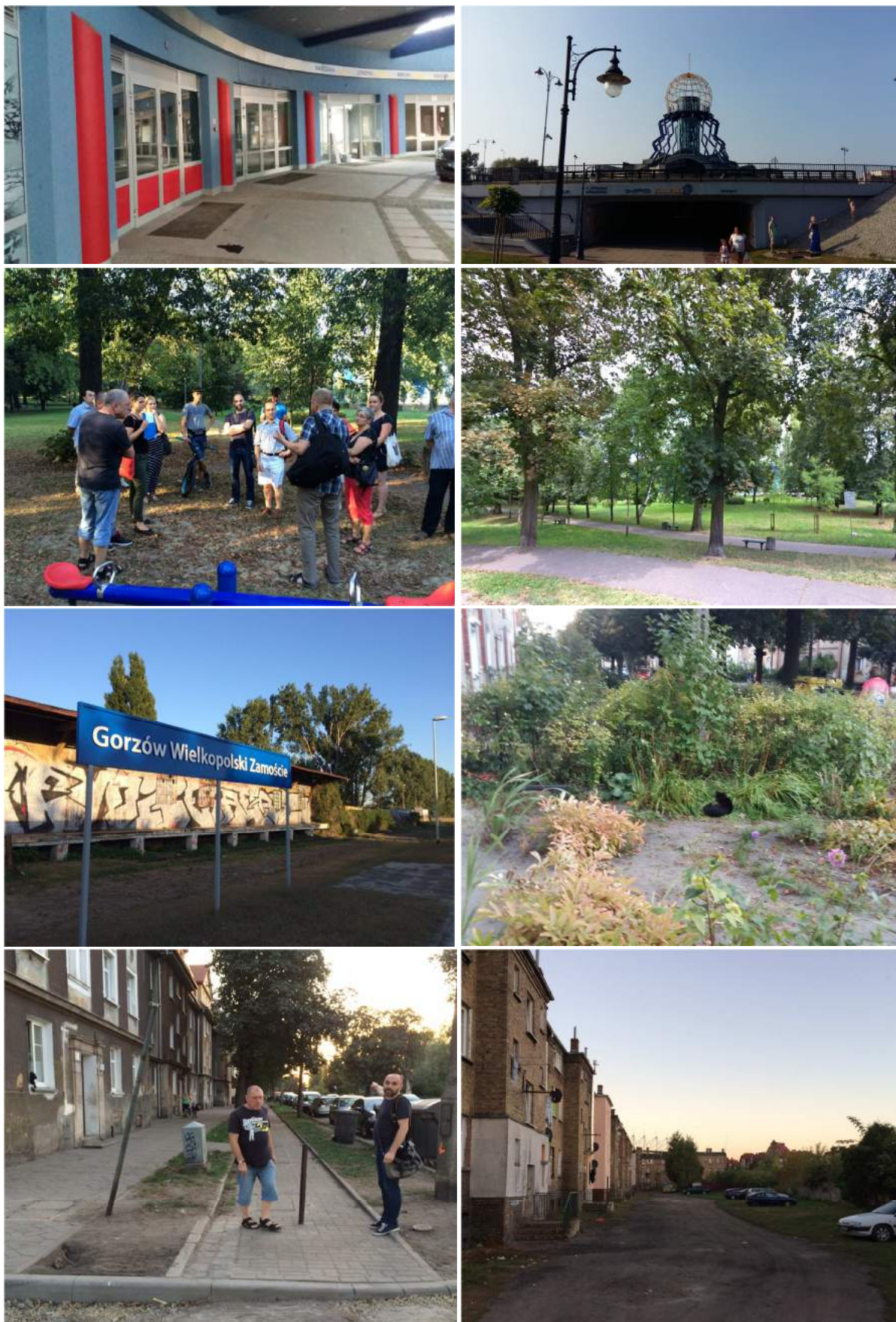
Skwer przy ul. Wawrzyniaka²¹

Mieszkańcy wskazywali, że jest to bardzo ładny park, w zasadzie jedyny na Zamościu. Jest to spokojne miejsce, często jednak przebywają tam osoby pijące alkohol. Inne wymieniane przez uczestników spaceru problemy widoczne w tym parku to:

- brak porządných ławek miejskich (z oparciami) oraz urządzeń rekreacyjnych (siłownia plenerowa, plac zabaw dla dzieci);
- niewystarczające oświetlenie parkowe, w parku są miejsca całkiem ciemne wieczorami;
- zgłoszono postulat urządzenia na rozległym trawniku od strony ul. Wawrzyniaka zorganizowanej przestrzeni do grillowania z ławkami, oświetleniem i murowanym grillem. „*Ludzie bardzo często grillują przed domami i to przeszkadza sąsiadom, a miejsca do grillowania można przecież wyznaczyć w parku*”;
- brakuje wybiegów dla psów lub co najmniej „psich toalet” (specjalnie ogrodzonych „piaskownic” – dużych plenerowych kuwet);
- z uwagi na obecność w parku bardzo licznych rodziców z małymi dziećmi pojawił się postulat postawienia w parku specjalnej „ławki do karmienia niemowląt” z wygodnym, wyprofilowanym oparciem, przewijakiem i koszem na zużyte pieluchy; ławka byłaby też symbolicznym artefaktem prorodzinnej polityki miasta i czytelnym znakiem, że karmienie piersią jest w parku w pełni akceptowane;
- przy nowych planach urządzenia parku kompozycje zieleni muszą być harmonizowane z funkcjami użytkowymi parku, a nie planowane w oderwaniu od nich;
- powinno być więcej koszy na śmieci;
- więcej otwartości w komponowaniu zieleni: zamiast żywopłotów – klomby z kwiatami, trawniki zapraszające do przebywania na nich;
- brakuje odpowiedniej infrastruktury dla dzieci i młodzieży, stolików do gry w szachy, wielopokoleniowej strefy rekreacji;
- projektowanie obywatelskie parku powinno zostać wpisane jako przedsięwzięcie rewitalizacyjne do programu rewitalizacji;
- przy ul. Wawrzyniaka jest willa, której ogród graniczy z parkiem, część jest ogrodzona, natomiast część poza ogrodzeniem willi powinna zostać włączona do parku;
- w parku powinny się odbywać koncerty, spektakle teatralnego typu „ulicznego”, imprezy przyciągające mieszkańców, wydarzenia ściągające ludzi;
- powinno tu także być miejsce na występy dzieciaków z sąsiedniej szkoły;

²¹ Nazwa parku prawdopodobnie nie jest uregulowana oficjalnie. Na części map jest on opisany jako „Park Narodowy”. Tutaj posługujemy się opisową nazwą „Park przy ulicy Wawrzyniaka”, która potocznie funkcjonuje w skróconej wersji „Park/Skwer Wawrzyniaka”.

Ryc. 37. Spacer badawczy na Zamościu

Fot. A. Pękalska, W. Kłosowski

Działka przy ul. Wawrzyniaka 69 – propozycje zagospodarowania i zgłaszane problemy:

- konieczna jest modernizacja bardzo niebezpiecznego wjazdu i budowa parkingu na niezabudowanej działce obok nieruchomości;
- niezbędna jest zmiana organizacji ruchu zapewniająca bezpieczeństwo;
- topole od strony firmy *Zremb* powinny zostać usunięte;
- ogromny hałas, uciążliwe sąsiedztwo *Zrembu*.

Budynek MCK Zawarcie oraz budynek, w którym znajdowało się kino Capitol. Mieszkańcy mieli następujące spostrzeżenia:

- w MCK Zamoście nic się nie dzieje, praktycznie nie spełnia żadnej roli, jest na uboczu, bardzo często zamknięty, dawniej był tu klub dla dzieci i młodzieży Capitol;
- uczestnicy spaceru bardzo zwrócili uwagę na brak usług gastronomicznych na Zamościu, poza Nova Park, wspominali dawne kawiarnie i miejsca spotkań.

Dworzec Zamoście

- Konieczne wybudowanie parkingu w okolicach dworca; przy ulicy Wawrzyniaka jest budynek przeznaczony do rozbiórki, można w tym miejscu zrobić parking;
- Teren dworca jest bardzo zaniedbany, zrujnowane budnki, bardzo często mieszkańcy idą wzdłuż toru do Kanału Ulgi i innych terenów spacerowych.

„Przystań za Wartą”

- uczestnicy spaceru zatrzymali się w Klubie prowadzonym przez Stow. św. Eugeniusza de Mazenoda, gdzie Wojciech Kłosowaki podsumował dotychczasowe obserwacje;
- podczas spaceru jedna z mieszkank zwróciła uwagę na problemy, z którymi borykają się rodzice i kadra Przedszkola nr 27, jest to przedszkole integracyjne, niestety nie jest w pełni dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych - brakuje podjazdu, za przedszkolem znajduje się niewykorzystany teren, na którym można zrobić parking.

Ulice Towarowa i Fabryczna

- mieszkańcy zwrócili uwagę, na sposób w jaki jest przebudowywana ulica Towarowa; są nowe chodniki, niestety rury spustowe nie zostały wpuszczone w kanalizację deszczową;
- na ulicy Fabrycznej jest bardzo szeroki pas składający się z chodnika oraz ścieżki rowerowej przedzielonej dwoma pasami zieleni, przy czym środkowa część (ścieżka rowerowa) jest zablokowana metalowymi słupkami uniemożliwiającymi poruszanie się po niej. Przy planowaniu remontu ulicy Fabrycznej można zachować ścieżkę rowerową oraz wykonać (zamiast dodatkowych pasów zieleni) miejsca parkingowe.

Ulica Waryńskiego

- ulica o bardzo ciekawych założeniach urbanistycznych, niestety bardzo zaniedbana; podwórka nie są zagospodarowane. Nie mają również odwodnienia. Brakuje miejsc rekreacji przed kamienicami, ławek. Brak odprowadzenia deszczówki z podwórka.

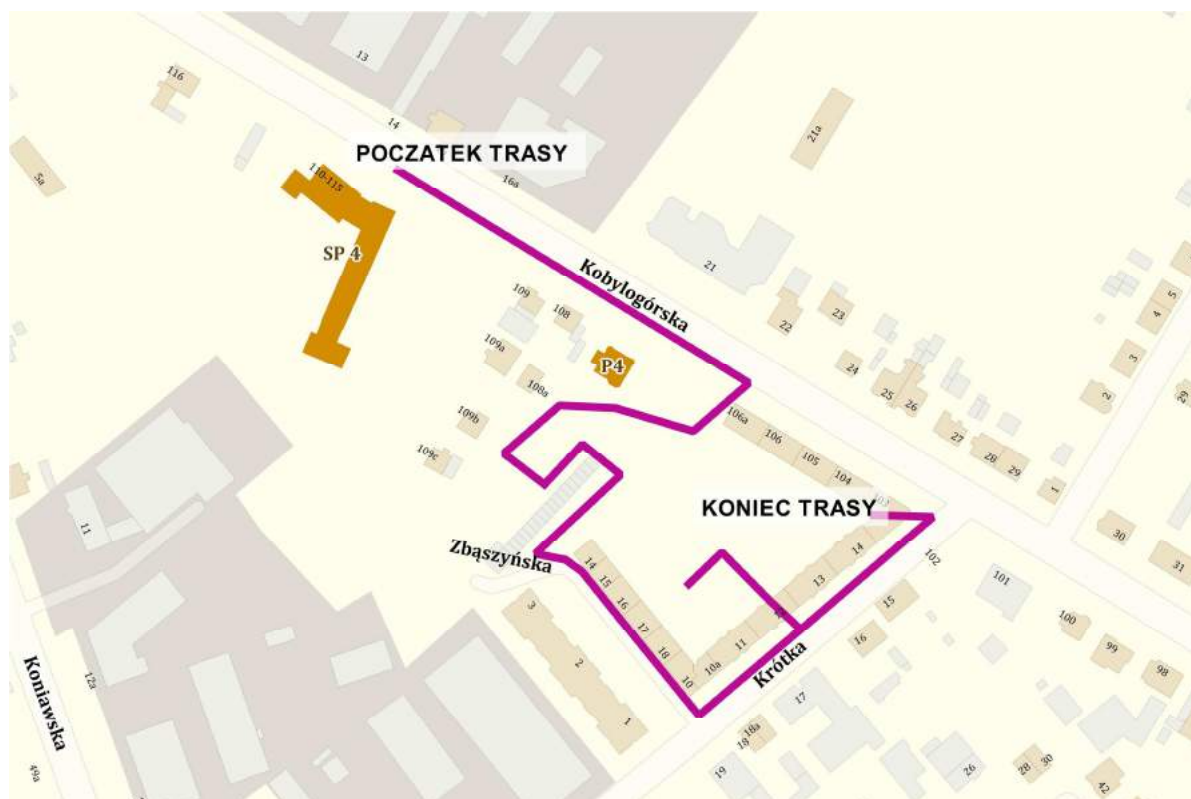
Ulice Jutowa i Tkacka:

- ulice znajdujące się poza obszarem rewitalizacji, na prośbę jednej z uczestniczek przedłużono spacer o tę część Zamościa. Podstawowym problemem jest tam brak jakiegokolwiek infrastruktury właściwej dla miasta, w tym bardzo podstawowej: drogi i oświetlenia. Dodatkowo bardzo uciążliwe sąsiedztwo firmy zajmującej się zbiórką odpadów.

2.4.2.4 Zakanale (podobszar R4)

- **Prowadząca:** Marta Piekarska.
- **Materiały pomocnicze:** mapa obszaru.
- **Proponowana trasa:** SP 4 – podwórka na ul. Krótkiej – ul. Zbąszyńska – ul. Kobylogórska (siedziba Fundacji Pozytywka).
- **Liczba uczestników:** 12 mieszkańców, 1 pracownik ADM, 2 urzędników BSR

Ryc. 38. Zakanale – trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie
– na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

Spotkanie rozpoczęło się od przekazania mieszkańcom krótkiej informacji o tym, co robimy i czym jest **Gminny Program Rewitalizacji**. Przedstawiona została również mapa obszaru R4, na którym na Zakanale będą prowadzone działania rewitalizacyjne.

Pierwsza dyskusja jaka wywiązała się pomiędzy mieszkańcami na temat Budżetu Obywatelskiego, pozwoliła wyciągnąć wniosek, że mieszkańcy wykazują się aktywnością, brakuje im jednak **lidera**, który koordynował by wspólne działania. Potrzebne są w tym rejonie przedsięwzięcia, które pomogą budować wspólnotę. Istnieje potrzeba stworzenia **miejsca sąsiedzkich spotkań**.

Ryc. 39. Spacer badawczy na Zamościu

Fot. Anna Pękalska

Mieszkańcy zwrócili uwagę na problem usytuowania **altany śmietnikowej** na podwórku przy ul. Krótkiej. Obecne położenie w sytuacji obłożenia altany odpadami gabarytowymi uniemożliwia wyjazd z garaży, oraz narusza własność gruntu. Mieszkańcy wskazali również na wolną działkę, która mogłaby być lokalizacją **domu dziennego pobytu** dla osób starszych.

Inne uwagi i pomysły zgłaszane przez uczestników spaceru badawczego:

- przed blokami na ul. Zbąszyńskiej są wyznaczone miejsca do parkowania dla osób niepełnosprawnych, niestety są wykonane w taki sposób, że osoba niepełnosprawna nie może z nich korzystać;
- brak właściwego **odwodnienia** przy ul. Krótkiej 16. Obecnie studzienka kanalizacyjna usytuowana jest na podwyższonym chodniku i nie zbiera wody opadowej z jezdni. Woda deszczowa niszczy kafle przy klatce i podmywa schody;
- należy sprawdzić czy jest możliwość zakazu wjazdów samochodów ciężarowych na ul. Krótką;
- Potrzeba stworzenia **miejsc zabaw dla dzieci** – placu zabaw oraz miejsca spotkań dla starszych dzieci i młodzieży.
- Część mieszkańców wykazuje się aktywnością, zgłaszają ADM swoje potrzeby, ale ze względu na brak pieniędzy na ich realizację mają **poczucie braku sprawczości**.
- Brak **przejścia dla pieszych** do sklepu SPAR od ul. Międzychodzkiej. Istniejące przejścia wymuszają nadłożenie drogi. – Uwaga zgłoszona przez osobę starszą.
- Organizacja **Święta Podwórka**.
- Obecnie **piaskownica** jest ogrodzona ze względu na biegające po podwórku bezpańskie psy.
- Zniszczone **ławki** na podwórku przy ul. Krótkiej.
- **Wyschnięte drzewa** do wycinki – zgłoszone już wcześniej do ADMu.

Wizyta w siedzibie **Fundacji Pozytywka** – o planach działalności fundacji opowiadała jej prezeska Urszula Niemirowska. Ma to być klub wielopokoleniowy, z ogrodem letnim, kuchnią, łazienkami. Podsumowanie spotkania odbyło się w ogrodzie społecznym na ul. Krótkiej.

2.4.3 Dyżury konsultacyjne

W dniach 20 – 23 września 2016 r. odbyły się bezpośrednio w obszarze rewitalizacji cztery dyżury konsultacyjne – po jednym w każdym z podobszarów. Na miejsca dyżurów specjalnie wybrano miejsca dobrze znane mieszkańcom i z łatwym dostępem dla każdego zainteresowanego.

2.4.3.1 Osiedle Słoneczne (podobszar 2)

Dyżur odbył się 20 września w godzinach 16.30 – 18.30 na Osiedlu Słonecznym przed siedzibą Stowarzyszenia Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna. Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi i opinie:

- Wykonanie parkingu za dawnym kinem Muza lub dodatkowe miejsca parkingowe przy ul. Olimpijskiej pod linią wysokiego napięcia (należy wykonać dodatkowy parking);
- Na Osiedlu jest bardzo dużo blaszanych budek-kiosków, które są zamknięte. Czy jest możliwe ich usunięcie i zagospodarowanie tego terenu na strefy rekreacji dla mieszkańców osiedla?

- Na całym osiedlu jest bardzo mało ławek, większość została usunięta po to, by nie korzystały z nich osoby pijące alkohol. Niestety straciły na tym również osoby starsze, których jest na osiedlu dużo. Potrzebne są ławki również w miejscach o umiarkowanym nasłonecznieniu;
- Brakuje koszy na śmieci przy ulicach i chodnikach. Brak kultury wyrzucania śmieci;
- Osiedle jest słabo skomunikowane z miastem – zbyt mało połączeń komunikacją publiczną;
- Mieszkańcy zgłaszali problem z osobami bezdomnymi sypiającymi na terenie osiedla;
- Przed blokami o nr 80 – 95 są asfaltowe podwórka, na których parkują samochody. Należałoby wprowadzić zakaz wjazdu samochodów a podwórka zagospodarować na place zabaw dla dzieci, miejsca rekreacji dla dorosłych, brakuje tam również ławek;
- Brakuje ławek na całej ulicy Słonecznej wzdłuż pawilonów handlowych i bloków,
- Zbyt krzykliwe reklamy w witrynach,
- Mieszkańcy pytali, czy przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych będą prowadzone konsultacje, mieszkańcy chcieliby mieć wpływ na kolejność wykonywanych na osiedlu inwestycji – stworzenie listy priorytetów,
- Zgłaszane były propozycje dotyczące formowania zieleni na osiedlu (np. piękne uformowanie żywopłotu z tamaryszku w kształcie fali);
- Przy budowie lub przebudowie chodników powinny być uwzględniane podjazdy na wózki, inwestycje powinny mieć takie wytyczne, które będą uwzględniały potrzeby pieszych, osób starszych, matek z dziećmi;
- Osiedle jest trudne do poruszania się ze względu na różnice wysokości i liczbę schodów. Te ostatnie są w dramatycznym stanie – osoby starsze i matki z dziećmi mają z tego powodu ogromne problemy;
- Postoje dla taksówek są zbyt wąskie;
- Zabezpieczenie piaskownic na osiedlu przed zanieczyszczeniem przez zwierzęta;
- Czy będzie rozwiązana kwestia parkingu przy ul. Gwiazdzistej;
- Zgłoszono konieczność organizacji święta osiedla, które integrowałoby jego mieszkańców;
- Usunięcie kikutów lamp oświetleniowych przed budynkiem przy ul. Słonecznej 60-61. Teren przed budynkiem jest dodatkowo mało przyjazny – brakuje ławek, jest zaniedbany trawnik, utrudniony dostęp dla osób starszych albo wysokie schody albo strome zejście i wyszczerbione krawężniki;
- Remonty elewacji przy Al. 11 Listopada;
- Potrzeba jednego sklepu z większym asortymentem.
- **Osiedle Słoneczne jest bardzo wyjątkowym miejscem w skali całego Gorzowa.** Odnotowujemy w tej sprawie głos o szczególnym znaczeniu: pan **Piotr Steblin-Kamiński**, mieszkaniec Osiedla Słonecznego opisał podobszar jako miejsce bardzo ważne dla historii i tożsamości Gorzowa. Najstarsze i jednoczenie takie, które najszybciej uległo degradacji. Jest i powinno być traktowane jako zabytek, ze względu na zastosowane tam rozwiązania urbanistyczne i architektoniczne. Powinny być postawione na równi z innymi zabytkami na terenie Gorzowa. Jest to samowystarczalny dobrze pomyślany i organizm miejski ze wszystkimi funkcjami. Niestety w procesach planowania rewitalizacji zbyt duży nacisk kładzie się na centrum. Przykładem jest tu planowany rozległy deptak na ulicy Sikorskiego – co jest błędnym założeniem. Osiedle Słoneczne wymaga specjalnego traktowania przez miasto. Uzupełnieniem tej wiedzy jest wpis na blogu opublikowany 21 września, którego fragmenty cytujemy poniżej:

„Generalnie całe osiedle to jedna wielka ruina. Osiedle będące kiedyś dumą miasta. Tak, jak zabudowa centrum to bolesny „podarunek” Zielonej Góry, tak os. Słoneczne miało być nowoczesnym, przykładowym osiedlem dla całej Polski. I było. Gdy zaproszono do Gorzowa delegację samorządowców i architektów ze Skandynawii (skąd – już nie pamiętam) na ul. Gwiazdziej wybudowany został najpiękniejszy plac zabaw dla dzieci w Gorzowie. Z dumą pokazywano im nasze osiedle. Nie dla placu zabaw przyjechali do nas goście zza morza. Osiedle Słoneczne jest pierwszym osiedlem w Gorzowie skończonym. **Kompletnym**. W myśl obowiązujących wtedy kanonów na osiedlu było wszystko. Niewielkie, bo niewielkie, ale samodzielne miasteczko. Zamknięte od strony ul. Olimpijskiej zboczem tarasowców projektu znanego gorzowskiego architekta Wieśka Szlachciuka, od strony miasta starymi budynkami pierzei dawnego kina Muza, potem Wartą i od strony Kostrzyna Fabryką Makaronów, a teraz cerkwią prawosławną. Dalej osiedle przylegało bezpośrednio do poligonu brygady saperów, a obecnie do „Gorzowskich Muraw”. Na osiedlu zaplanowano i zrealizowano prawie wszystko co było potrzebne w miasteczku. Niestety obowiązkowe, nieurodziwe jedenastopiętrowe wieżowce też wybudowano. W rozsądny, tradycyjny sposób porozstawiano bloki czterokondygnacyjne. W centrum zbudowano szereg sklepów, pocztę, bibliotekę i restaurację z dansingiem. Była szkoła, było przedszkole i żłobek. Nawet własny zabytek osiedle miało, czyli cmentarz żydowski. Drugi cmentarz zamieniono na skwerek, na którym stanął już w nowszych czasach tymczasowy kościół.

Sklepy z pocztą i restauracją tworzyły niewielki rynek osiedlowy na obrzeżach którego, szybko pojawiły się stragany z zielenią. Taki centralny plac „miasta”. Osiedle to takim pozostało do chwili obecnej. Małe miasteczko z niezłą infrastrukturą. Niestety przez lata stało się najbardziej zaniedbane, zapuszczone w Gorzowie. Stopień degradacji osiedla jest w Gorzowie najwyższy. Jedno z najstarszych to i najbardziej zdegradowane osiedle.

W jakim sensie Osiedle Słoneczne stało się zabytkiem. Tak jak w Warszawie MDM, czy Muranów. Powinno być więc tak jak zabytek wyremontowane i pieczołowicie odnowione. Nic nie wskazuje jednak, żeby coś się tutaj zmieniło. Różni są właściciele budynków osiedlowych i ich otoczenia. Nieźle odmalowane, uporządkowane otoczenie – to bloki spółdzielcze. Koszmar brudu i ubóstwa to reszta, będąca we władaniu ADM. Tak złej administracji nie ma chyba nikt w Gorzowie. Jest jeszcze w ramach osiedla zakątek, który perlą mógłby być, pokazowym klejnotem dla chwały całego Gorzowa. To kwartał starych czynszowych budynków pomiędzy. Cudo.”

2.4.3.2 Nowe Miasto i Centrum (podobszar R1)

Dyżur odbył się 21 września w godzinach 16.30 – 18.30 w Klubie Kultury „Jedynka” przy ul. Chrobrego 9. Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi:

- sprawę śmietników, które są wystawiane przed nieruchomości i szpecą tę część miasta;
- w kamienicach czy wspólnotach przydałyby się osoby zgłaszające problemy zarządom;
- należałoby uruchomić poczucie współodpowiedzialności za ulice oraz mechanizmy pozwalające na współdecydowanie mieszkańców o ważnych dla ich otoczenia sprawach;
- prośba o zmianę kategorii drogi z wojewódzkiej na gminną – ul. Jagiellończyka, Borowskiego, Wyszyńskiego i uspokojenie ruchu na tych odcinkach. Jest tam bardzo duży ruch a co się z tym wiąże hałas;
- nie ma odpowiedzialności terytorialnej za porządek na ulicach. Czy można zastanowić się nad rozwiązaniem, które polegałyby na tym, że zarządzaniem ulicą w bardzo szerokim aspekcie

zajmowała się odrębna spółka, stowarzyszenie czy spółdzielnia socjalna. Taki podmiot jest bardziej elastyczny niż miasto, ma większe możliwości. Zarządzanie ulicą mogłoby dotyczyć takich sfer jak: porządek, prowadzenie i dobór typów działalności gospodarczej ulicy, działania integrujące mieszkańców;

- miasto powinno wprowadzić formę mikrograntów dla wspólnot mieszkaniowych na zadanie polegające na przykład na tym jak jednolicie ulepszyć kamienicę. Można zrobić też konkursy dla wspólnot na zagospodarowanie pasów zieleni przed budynkami. Miasto czuwałoby nad tym procesem zapewniając doradztwo specjalisty w tej dziedzinie (plastyka, architektka);
- postulat, by rewitalizację robić tak, żeby jednoczyć ludzi;
- zrobić dla dzieci tor do jazdy na wrotkach na „Kwadracie”; - osoba składająca ten pomysł została poinformowana, że zakończył się już etap projektowania obywatelskiego tego miejsca został już zakończony;
- zakryć najbrzydsze ściany na ul. Chrobrego zielenią lub zastosować imitacje takie, jak na budynkach przy Starym Rynku (np. posesja przy Chrobrego 11 -11a bardzo się wyróżnia);
- opracować spójny plan zagospodarowania i remontów kamienic, tak, by korespondowały dobrze z innymi, np. pierzejami przy rynku przed katedrą;
- po realizacji programu KAWKA drogi powinny być zrobione dobrze, należy zmieniać charakter ulic tak, by dawać pierwszeństwo ruchowi pieszo rowerowemu a nie samochodowemu;
- brakuje animatorów przestrzeni w obszarze rewitalizacji należałoby takich znaleźć, czy mógłby to być menadżer ulicy;
- przeniesienie sceny letniej z teatru do amfiteatru, zwiększyć współpracę pomiędzy instytucjami kultury;
- przeniesienie przystanku tramwajowego przy dawnym kinie Słońce.

2.4.3.3 Zamoście (podobszar R3)

Dyżur odbył się 22 września w godzinach 16.30 – 18.30 w Klubie „Przystań za Wartą” prowadzonym przez Stowarzyszenie św. Eugeniusza de Mazenoda na ul. Śląskiej 7a. Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi:

- dotyczące remontu przy ulicy Towarowej – chodnik z prawej strony jest bardzo zniszczony, zakres remontów powinien dotyczyć również oświetlenia;
- nieoświetlone podwórko na rogu ulicy Towarowej i Śląskiej;
- bardzo uciążliwe dla mieszkańców ul. Śląskiej są mecze żużlowe, ulica jest zastawiona samochodami, jest niebezpiecznie między innymi ze względu na bardzo słabe oświetlenie ulicy i podwórka;
- należy włączyć ulice Jutową i Tkacką do Planu Inwestycyjnego;
- pomiędzy Trasą Nadwarciańską a ul. Groblą należy zmienić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego ze szczególnym naciskiem na funkcje mieszkaniowe, nowy układ komunikacyjny, stworzenie układu kwartałowego; można na terenach publicznych planować dzielnice mieszkaniowe;
- przy Trasie Nadwarciańskiej powinny zostać zamontowane ekrany akustyczne;
- należy dogęścić zabudowę Zawarcia;
- niezbędny jest nowy plan zagospodarowania przestrzennego;

- przebiecie z ulicy Kolejowej do Zielonej ulicą Woskową. Rozważyć taką organizację ruchu, która mogłaby usprawnić komunikację;
- konieczny jest remont ulicy Kolejowej;
- należy lepiej weryfikować zadania zgłaszane do Budżetu Obywatelskiego, należy rozmawiać nie tylko z wnioskodawcami, ale również np. mieszkańcami podwórek, na których będą wykonywane inwestycje w ramach budżetu obywatelskiego;
- bardzo uciążliwe jest palenie ognisk przez użytkowników ogrodów działkowych;
- problem z parkowaniem na ulicy Śląskiej – zbyt mało miejsc parkingowych. Przy projektowaniu inwestycji na ul. Śląskiej (zgodnie z WPI przebudowa w 2022 r.), należy uwzględnić prace, które będą wykonane przy realizacji zadania z Budżetu Obywatelskiego z 2017 r.;
- obywatelskie projektowanie przebudowy ul. Śląskiej;
- włączyć do procesu rewitalizacji policję, działki należące do Komendy Wojewódzkiej Policji graniczą z Zespołem Szkół nr 12. Przestrzeń ta mogłaby mieć charakter ogólnodostępny, obecnie jest niewykorzystywana;
- uruchomić dodatkowe przystanki autobusowe na Zawarcu;
- usprawnić system odbioru śmieci;
- ruch autobusów niszczy kamienice przy ul. Wawrzyniaka;
- przystanki komunikacji zastępczej powinny mieć ławki i śmietniki;
- brakuje linii autobusowej przejeżdżającej ul. Śląską. Potrzebna jest linia kursująca tak jak teraz przy komunikacji zastępczej;
- Przedszkole Miejskie nr 27 – poprawić dostęp dla osób niepełnosprawnych (jest to przedszkole integracyjne);
- mieszkańcy zostali poinformowani, że drobne inwestycje mogą zgłaszać jako wnioski obywatelskie do budżetu Miasta do 7 października.

2.4.3.4 Zakanale (podobszar R4)

Dyżur odbył się 23 września w godzinach 16.30 -18.30 przed siedzibą Fundacji „Pozytywka” przy ul. Kobylogórskiej 103. Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi:

- uporządkowanie i zagospodarowanie podwórek w rewitalizowanym obszarze: wykonanie siłowni plenerowej, ogródka dydaktycznego, wielopokoleniowej strefy rekreacji, ławki i oświetlenie;
- wybieg dla psów na ul. Zbąszyńskiej;
- uporządkowanie działki na ul. Zbąszyńskiej;
- budowa garaży i pomieszczeń gospodarczych dla mieszkańców ulic Zbąszyńskiej i Krótkiej;
- Zakanale jest bardzo słabo skomunikowane z pozostałą częścią miasta, propozycja dodatkowego połączenia z Górczynom (dojazd do szkół na ul. Czereśniowej);
- montaż koszy na psie odchody;
- dodatkowy parking za szkołą;
- brakuje apteki, banku lub bankomatu;
- mieszkańcy są mało zintegrowani, nie uczestniczą w życiu wspólnoty, konieczne działania animacyjne, ogromna potrzeba wsparcia i pobudzenia aktywności mieszkańców;
- Zakanale jest zapomnianą częścią miasta;

- na ul. Kobylogórskiej brakuje oświetlenia, ścieżki rowerowej;
- na ulicy Krótkiej zbiera się woda, która niszczy położone tam budynki – należy wykonać przebudowę ulicy lub w inny sposób rozwiązać ten problem;
- bardzo wielu mieszkańców korzysta z terenów położonych nad Kanałem Ulgi. Warto go zagospodarować i wyposażyć w ławki, kosze na śmieci. Należałoby poprawić nawierzchnię.
- wyremontować niecki dla kajakarzy, które znajdują się na Kanale Ulgi;
- żuźłowcy niszczą teren. Czy można zakazać wjazdu quadami i motocyklami na Kanał Ulgi?
- Utworzenie dzielnicy i powołanie Rady dzielnicy.

2.5 Zdiagnozowana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

2.5.1 Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przywracania spójności społecznej

Skala i charakter potrzeb w zakresie przewyższania negatywnych zjawisk społecznych i przywracania utraconej spójności społecznej zostały ocenione następująco:

1. Trzeba zdecydowanie zmniejszyć skalę narażenia na ubóstwo, a w szczególności – zahamować proces dziedziczenia ubóstwa: trzeba odbudowywać i wzmacniać sieć wzajemnego wsparcia w środowiskach dotkniętych ubóstwem. Potrzeba bardzo dużo różnorodnych form pracy z dziećmi i młodzieżą nakierowanych na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa. Niezbędne jest wpieranie wszelkich form animacji społecznej, w tym animacji kultury i sportu, oraz pobudzania do żywego uczestnictwa w życiu społecznym (w tym – aktywności kulturowych, ekologicznych, sportowych, edukacyjnych, prozdrowotnych i profilaktycznych) poprzez pracę animatorów w terenie. Potrzebne jest traktowanie problemu ubóstwa jako jednego z problemów węzłowych, splecionych jednak siecią współzależności z całą masą innych problemów. W tej sieci współzależności konieczne jest szerokie uwzględnianie profilaktyki społecznej. **Kluczowe jest budowanie w mieszkańcach poczucia wpływu na swój los i swoje otoczenie.**
2. Trzeba w centrum tworzyć lepsze zatrudnienie. Na całym obszarze rewitalizacji potrzebne są bodźce dla tworzenia zatrudnienia, lecz nie „jakiegokolwiek”, ale – zatrudnienia wyższej jakości, w szczególności kobiet.
3. Potrzebne jest bardzo zdecydowane wspieranie spółdzielczości socjalnej poprzez klauzule społeczne i instrumenty Ustawy o Rewitalizacji. Praca to nie tylko pieniądze na utrzymanie, ale także godność, źródło poczucia własnej wartości i motor poprawy swojej sytuacji.
4. Zdiagnozowano bardzo pilną potrzebę zwiększenia szans edukacyjnych młodych mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum. Istnieje też potrzeba edukacji powszechnej i ustawicznej.
5. Na wzmocnienie edukacji w układzie przedmiotów szkolnych, co poszukiwanie kierunków edukacji zwiększających szanse życiowe.
6. Bezwzględnie należy zapobiegać eksportowaniu problemów społecznych poza obszar rewitalizacji. Tworzenie nowego miksu społecznego nie może się odbywać inaczej, niż tylko w oparciu o dotychczasowych mieszkańców, jako główny składnik tego miksu.

2.5.2 Potrzeby w zakresie pobudzania przedsiębiorczości i ożywienia gospodarczego

Skala i charakter potrzeb w zakresie pobudzania przedsiębiorczości zostały ocenione następująco:

1. Potrzebne są nowe zróżnicowane przestrzenie dla działalności gospodarczej. Trzeba też tworzyć warunki dla ożywiania gospodarczego wewnątrz kwartałów: otwierać przejścia przez wnętrza kwartałów wspierać ożywianie parterów w oficynach, innych powierzchni i obiektów. Na Zawarcu należy wspierać zagospodarowywanie obiektów pofabrycznych na działalność gospodarczą: nie tylko wytwórczą, ale też powierzchnie biurowe, usługowe lub handlowe.
2. Należy wspierać inkubatory, klastry i sieci współpracy przedsiębiorców. Trzeba planować i wspierać tematyzację przestrzeni miejskiej: terytorialne zagęszczenia i skupiska działalności o podobnym lub uzupełniającym się charakterze, np. skupiska działalności gastronomicznej, tradycyjnych rzemiosł, usług kreatywnych, usług rekreacyjno - lifestylowo-prozdrowotnych, kwartały tematyczne itd.
3. Bardzo ważne jest, aby kreować postawy przedsiębiorcze wśród dzieci i młodzieży. „Przedsiębiorczość” to nie tylko ‘prowadzenie przedsiębiorstwa’, ale także postawa bycia przedsiębiorczym, samostawność, gotowość do wyznaczania sobie celów i podejmowania ryzyka.
4. Trzeba budować spójne systemy identyfikacji wizualnej i reklamy, inicjować wzbogacanie przestrzeni miejskiej o dobrze zaprojektowany system szyldów i reklam, trafnie wkomponowany w krajobraz kulturowy Gorzowa.
5. Jest także konieczne oddziaływanie na rzecz nowoczesnych branż gospodarki, i synergii z nauką.

2.5.3 Potrzeby w zakresie poprawy jakości obszaru zamieszkania

Skala i charakter potrzeb w zakresie poprawy jakości obszaru zamieszkania są następujące:

1. Bardzo pilną potrzebą jest poprawa standardu technicznego miejsc zamieszkania (remonty). Trzeba wspierać właścicieli w ich staraniach o podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków. Jednak musi się to odbywać ze szczególnym ukierunkowaniem na działania wspólnototwórcze: aranżowanie części przestrzeni, np. poddaszy, podwórek, kondygnacji podziemnych itd. na funkcje współużytkowane, służące zawiązaniu i umocnieniu autentycznej, a nie tylko formalnej wspólnoty sąsiedzkiej. Trzeba też sprzyjać termomodernizacji budynków i podniesieniu ich ogólnej efektywności energetycznej. Trzeba poprawić wyposażenie w siećową infrastrukturę ciepłowniczą. W obiektach zabytkowych oprócz typowych prac budowlanych niezbędne są prace konserwatorskie, restauratorskie.
2. Bardzo ważne jest, aby powstawały przestrzenie publiczne i półpubliczne aranżowane z udziałem mieszkańców: chodzi tu o przestrzenie w sensie formalnym prywatne np. w podwórzach i wnętrzach kwartałów, jednak z zapewnionym otwartym dostępem i funkcjonujące jak przestrzeń publiczna; przestrzenie takie są szczególnie pożądane we wnętrzach kwartałów z uliczkami bądź ciągami pieszymi łączącymi przeciwległe ulice.
3. Trzeba włączać mieszkańców w kształtowanie takich przestrzeni wspólnych jak: place, skwery, woonerfy (podwórce miejskie), trakty piesze, parki, zielone enklawy, kameralne miejsca wypoczynku i spotkań, wkomponowane pomiędzy funkcje techniczne przestrzeni miejskiej. Trzeba wytwarzać przestrzenie publiczne wokół instytucji samorządowych świadczących usługi publiczne: przedszkoli, szkół, bibliotek i ich filii, jednostek administracyjnych itd.
4. Konieczne trzeba włączyć mieszkańców w różnym wieku, różnej sytuacji życiowej i zdrowotnej do wypracowania gorzowskiego standardu przestrzeni rekreacyjnej dostosowanej do po-

trzeb gorzowian, w szczególności – zgodnej ze standardami projektowania uniwersalnego i zasadami „przestrzeni przyjaznej seniorom”.

5. Trzeba poprawić wyposażenie obszarów zamieszkania w infrastrukturę drogową z uwzględnieniem preferencji dla ruchu pieszego, rowerowego oraz transportu publicznego oraz z uwzględnieniem traktowania ulicy, jako przestrzeni kulturowej, a nie tylko technicznej. Trzeba dostosowywać przestrzeń pieszą do zmian klimatycznych; należy stworzyć dostęp do zieleni: miejsc zacienionych i przewietrzanych oraz w możliwie największym stopniu lokalizować źródła wody w formie m.in. fontann płaskich, źródeł ulicznych, etc. Zadbaj o inne elementy dostosowania obszaru rewitalizacji do zmian klimatycznych.
6. Trzeba wyznaczyć na poziomie planów miejscowych lokalizację w Gorzowie przedsięwzięć społecznego budownictwa czynszowego (celu publicznego). Budownictwo to powinno być realizowane w różnych konstrukcjach formalnych m.in. poprzez wykorzystanie spółek miejskich.

2.5.4 Potrzeby w zakresie dostępu mieszkańców do inkluzywnych przestrzeni publicznych wysokiej jakości

Skala i charakter potrzeb w zakresie poprawy wizerunku centrum i odbudowania tożsamości lokalnej zostały ocenione następująco:

1. Bardzo ważne jest, aby w centrum Gorzowa wprowadzać konsekwentnie przestrzeń projektowaną i zarządzaną dla mieszkańców i z ich podmiotowym udziałem. Centrum Gorzowa musi być nie tyle przestrzenią ekskluzywną (adresowaną do wybranych grup i ich szczególnych potrzeb), co – inkluzywną: zapraszającą, włączającą, przyjazną dla wszystkich, integrującą, ciekawą i żywą.
2. Ważne jest zachowywanie konsekwentnego standardu projektowego: uwzględnianie w projektach ulic i placów funkcji ruchu pieszego, obecności i spotkań ludzi poruszających się piechotą. Ważne są odpowiednie przekroje ulic, przyjazne meble miejskie, oświetlenie, obecność w przestrzeniach publicznych Gorzowa dobrze zaprojektowanej zieleni.
3. Kluczowy jest podmiotowy udział mieszkańców w tworzeniu koncepcji przestrzennych w Gorzowie. Poczucie faktycznej sprawczości jest dla rozwoju miasta ważniejsze niż oszczędność czasu w procesie inwestycyjnym, czy „profesjonalizm” i eksperckość projektów. To nie architekt będzie żył w zaprojektowanej przestrzeni, lecz mieszkańcy miasta.
4. Ważne jest też – równolegle z kształtowaniem inkluzywnych przestrzeni – animowanie nowej kultury korzystania z tej przestrzeni: spędzania w niej czasu, organizowania spotkań, wzbogacania jej własną aktywnością. Potrzebne jest wytwarzanie społecznego zwyczaju bycia „aktorem”²² przestrzeni miejskiej, a nie tylko jej biernym użytkownikiem.

²² Odnosimy się tu do dwóch typów obecności w przestrzeniach publicznych, jakie rozróżnia w swych pismach Hannah Arendt: *actor* to ten, kto jest w przestrzeni obecny czynnie (*this one who act*), natomiast użytkownik przestrzeni (*user*) nie działa w niej, a jedynie *zachowuje się* (*behave*).

3 CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

Część planistyczna programu rewitalizacji jest odpowiedzią na wyniki przeprowadzonej diagnozy. Nie jest ona jednak odpowiedzią bierną: w wielu aspektach nie ogranicza się do tego, co niejako automatycznie wynika z diagnozy problemów, lecz – opierając się o zdiagnozowany potencjał – wychodzi naprzeciw wyzwaniom, podejmując przedsięwzięcia prewencyjne i wyprzedzając powstawanie lub nasilanie się problemów możliwych do przewidzenia w przyszłości. **Niniejszy program ma więc za swe źródło – oprócz oparcia na diagnozie – wizję, która jest zakotwiczona w przyszłości.**

3.1 Wizja i cele rewitalizacji, oraz odpowiadające im kierunki działań

Ustawa w art. 15 ust 1 p. 3 i 4 stanowi, że gminny program rewitalizacji zawiera w szczególności opis **wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji**, a także **cele rewitalizacji** oraz odpowiadające im **kierunki działań** służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych poprzednio negatywnych zjawisk społecznych i powiązanych z nimi problemów gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych. Wizja i uporządkowany system celów rewitalizacji powinny stanowić spójną całość w tym sensie, że każdy z celów rewitalizacji musi w sposób czytelny i niebudzący wątpliwości przyczynić się do realizacji określonego fragmentu wizji oraz – wizji, jako całości.

3.1.1 Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Za horyzont wizji przyjęto rok 2025.

WIZJA OBSZARU REWITALIZACJI 2025:

W roku 2025 w Gorzowie każdy wie, na czym polega rewitalizacja. Dzięki niej śródmieście Gorzowa ożywiło się i nie kojarzy się już z obszarem ubóstwa, lecz z aktywnością społeczną, coraz lepszą edukacją i żywą kulturą obecną na każdym kroku.

Centrum miasta wypiękniało i ożywiło się gospodarczo. Ożywienie daje się też zauważyć w innych częściach miasta. Ulice tętnią życiem, do późna otwarte są restauracje, kawiarnie, sklepy i punkty usług. Gorzowianie przyzwyczaili się do bywania w centrum, gdzie zawsze dzieje się coś ciekawego. Na ulicach śródmieścia, z uspokojonym ruchem i wśród zieleni dobrze czują się seniorzy spacerujący lub siedzący na ławkach, ale codziennie widać tu także młodzież: uczniów i studentów, którzy coraz chętniej bywają w centrum Gorzowa i wypełniają przestrzeń miasta swoją energią.

Obszary Zawarcia i Osiedla Słonecznego ożywiły się gospodarczo i zyskały nowe tereny rekreacyjne podnoszące jakość życia mieszkańców. Śródmieście stało się znów ważne dla gorzowian. Niemal każdy z nich ma tu teraz swoje ulubione miejsca, w których chętnie bywa i do których zaprosi z dumą przyjaciół, jeśli odwiedzą Gorzów. A jest się czym pochwalić: odnowiony i ożywiony Stary Rynek, deptak na Chrobrego tętniący

*miejskim życiem do późna, piękne przestrzenie spacerowe nad Wartą i Kłodawką, odnowione budynki i ulice. **Miasto ożyło.***

3.1.2 Misja Gminnego Programu Rewitalizacji

Misja to generalna wartość, do której dążenie jest niezmiennym celem samorządu miasta Gorzowa w perspektywie długoletniej. Misja rewitalizacji miasta Gorzowa musi stanowić inspirującą odpowiedź na zdefiniowane problemy w długoterminowej perspektywie rozwoju, które będą rozwiązywane w procesie rewitalizacji.

Misja rewitalizacji Gorzowa:

Ożywić śródmieście Gorzowa

Rozumiemy tę misję następująco:

- Ożywić śródmieście Gorzowa, to przełamać w nim atmosferę poczucia braku szans i braku wpływu na swoje otoczenie. Ożywić śródmieście, to znaczy: sprawić, aby jego mieszkańcy poczuli się gospodarzami swego otoczenia i aktywnie wzięli się za jego poprawianie. Ożywić, to zaktywizować do współdziałania instytucje i ludzi.
- Ożywić śródmieście Gorzowa, to zaktywizować jego gospodarkę: spowodować, że w centrum miasta otworzą się nowe sklepy i usługi, a w odpowiedzi na to pojawią się tu nowi klienci z całego miasta i okolicy.
- Ożywić śródmieście Gorzowa, to zacząć poprawiać rozsypujące się budynki i brzydkie ulice, sprawiające wrażenie miasta opuszczonego i zamierającego.
- Ożywić śródmieście Gorzowa, to upiększyć jego przestrzeń i poruszyć żywe emocje gorzowian: niech od nowa pokochają centrum swego miasta i zechcą w nim bywać, przeżywać tu emocje, spędzać czas i snuć marzenia.

Tak rozumiemy misję rewitalizacji „Ożywić śródmieście Gorzowa”.

3.1.3 Przewodnie hasło promocyjne procesu rewitalizacji

Przewodnie hasło promocyjne gorzowskiej rewitalizacji brzmi:

Gorzów pracuje nad formą!

Hasło to zawiera świadomie zaszytą w nim dwuznaczność. W pierwszym znaczeniu – jeśli posłużymy się metaforą sportową – hasło nawiązuje do odczuwanej przez wielu gorzowian „marnej kondycji”, naszego miasta. Na taki stan – brak wiary wielu gorzowian w swoje miasto – warto odpowiedzieć szczerze: faktycznie Gorzów obecnie nie jest „siłaczem” wśród miast. Toteż nie zamierzamy w tej chwili „napinać mięśni”. Muskulaturę musimy dopiero wypracować, więc Gorzów wziął się za siebie i konsekwentnie **pracuje nad formą**. W drugim znaczeniu – Gorzów jest miastem o zaburzonej i zdekonstruowanej formie urbanistycznej, z chaosem form i funkcji w ścisłym centrum miasta.

Poprzez rewitalizację ma się to stopniowo zmieniać: Gorzów **pracuje nad** świadomym, a nie chaotycznym i przypadkowym, ukształtowaniem swej **formy** urbanistycznej. W 2017 roku w mieście ruszą na wielką skalę prace utrudniające przejściowo życie mieszkańcom. Muszą oni wówczas wiedzieć, że to początek całkowitej zmiany miasta: Gorzów zaczął **pracować nad swoją formą!**

3.1.4 Struktura celów rewitalizacji

W myśl ustawy (art. 15 ust 1 p. 4) **cele rewitalizacji** powinny być wybrane tak, aby implikowały następnie kierunki działań służących eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk ujawnionych w pierwszej części diagnozy (negatywnych zjawisk społecznych i nakładających się na nie innych negatywnych zjawisk). Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom powinno z kolei polegać na wykorzystaniu potencjałów zidentyfikowanych w drugiej części diagnozy.

W niniejszym Programie definiuje się cztery – podporządkowane misji – cele strategiczne oraz strukturę celów operacyjnych i szczegółowych podporządkowanych celom strategicznym. Struktura celów jest więc *de facto* czterostopniowa: *misja – cele strategiczne – cele operacyjne – cele szczegółowe*.

Struktura przyjętych w niniejszym GPR **czterech celów strategicznych**, podporządkowanych im **dwunastu celów operacyjnych** i **trzydziestu dziewięciu celów szczegółowych** przedstawia się następująco:

Cel strategiczny 1. ODBUDOWAĆ w GORZOWIE SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNĄ

Cel operacyjny 1.1. Zmniejszyć w obszarze rewitalizacji skalę narażenia na ubóstwo

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

Cel szczegółowy 1.1.2. Stworzyć Centra Aktywności Mieszkańców w podobszarach rewitalizacji

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

Cel szczegółowy 1.1.4. Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze

Cel szczegółowy 1.1.5. Budować włączenie społeczne dzięki aktywnościom sportowym

Cel operacyjny 1.2. Wspierać zatrudnienie socjalne

Cel szczegółowy 1.2.1. Wspierać doradczo powstawanie inicjatyw ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 1.2.2. Tworzyć pulę stabilnych zamówień dla podmiotów ekonomii społecznej i Zakładów Aktywności Zawodowej.

Cel strategiczny 2. OŻYWIĆ GOSPODARCZO OBSZAR REWITALIZACJI

Cel operacyjny 2.1. Zbudować mechanizm aktywnego zarządzania przestrzenią gospodarczą centrum miasta

Cel szczegółowy 2.1.1. Stworzyć strukturę aktywnego zarządzania przestrzeniami dla gospodarki w centrum miasta

Cel szczegółowy 2.1.2. Promować gospodarczo centrum miasta

Cel szczegółowy 2.1.3. Tworzyć przestrzenie dla działalności gospodarczej

Cel operacyjny 2.2. Wspierać lokalną przedsiębiorczość

Cel szczegółowy 2.2.1. Wspierać tradycyjne rzemiosła budujące krajobraz kulturowy

Cel szczegółowy 2.2.2. Wprowadzać tematyzację przestrzeni miejskiej

Cel szczegółowy 2.2.3. Usystematyzować drobny handel targowiskowy i przyuliczny

Cel operacyjny 2.3. Budować kapitał ludzki gotowy na wyzwania nowej gospodarki

Cel szczegółowy 2.3.1. Stworzyć nowoczesne Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu

Cel szczegółowy 2.3.2. Tworzyć kompetencje dla zatrudnienia wysokiej jakości

Cel szczegółowy 2.3.3. Rozwijać postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży

Cel strategiczny 3. POPRAWIĆ JAKOŚĆ OBSZARÓW ZAMIESZKANIA

Cel operacyjny 3.1. Lepszy standard techniczny w obszarze zamieszkania

Cel szczegółowy 3.1.1. Wspierać remonty budynków mieszkalnych i ich bezpośredniego otoczenia

Cel szczegółowy 3.1.2. Rozwijać w Gorzowie społeczne budownictwo czynszowe

Cel szczegółowy 3.1.3. Likwidować niską emisję

Cel operacyjny 3.2. Podnieść standard usług społecznych

Cel szczegółowy 3.2.1. Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację remonty i doposażenie obiektów usług społecznych

Cel szczegółowy 3.2.2. Poszerzyć programy podnoszenia kompetencji nauczycieli o tematykę przewyższania kryzysu w obszarze rewitalizacji

Cel szczegółowy 3.2.3. Wspierać prywatne inicjatywy na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych

Cel operacyjny 3.3. Poprawić dostępność i standard transportu tramwajowego

Cel szczegółowy 3.3.1. Zaprosić mieszkańców do współprojektowania systemu tramwajowego w centrum Gorzowa

Cel szczegółowy 3.3.2. Włączyć mieszkańców we współodpowiedzialność za system tramwajowy w Gorzowie

Cel szczegółowy 3.3.3. Stworzyć intermodalny węzeł przesiadkowy tramwaj-kolej-autobus w pobliżu dworca PKP

Cel strategiczny 4. ODBUDOWYWAĆ ŁAD PRZESTRZENNY W CENTRUM MIASTA

Cel operacyjny 4.1. Lepsze przestrzenie publiczne w obszarze rewitalizacji

Cel szczegółowy 4.1.1. Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa – inkluzywną przestrzeń najwyższej jakości

- Cel szczegółowy 4.1.2.* Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji
- Cel szczegółowy 4.1.3.* Gruntownie zmodernizować deptak na Chrobrego
- Cel szczegółowy 4.1.4.* Poprawić jakość przestrzeni publicznych w pasach drogowych
- Cel szczegółowy 4.1.5.* Poprawić standard obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta
- Cel szczegółowy 4.1.6.* Zrewaloryzować planty wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką

Cel operacyjny 4.2. Miasto odwraca się ku rzekom

- Cel szczegółowy 4.2.1.* Odzyskać Kłodawkę dla gorzowian
- Cel szczegółowy 4.2.2.* Stworzyć rekreacyjną trasę spacerową nad Wartą – przedłużenie Bulwaru Wschodniego
- Cel szczegółowy 4.2.3.* Zmodernizować Zielone Bulwary Nadwarciańskie

Cel operacyjny 4.3. Kultura umacnia Centrum Miasta

- Cel szczegółowy 4.3.1.* Włączyć w rewitalizację instytucje kultury
- Cel szczegółowy 4.3.2.* Edukować dla kreatywności przez wzmocnienie współpracy szkół i instytucji kultury
- Cel szczegółowy 4.3.3.* Czerpać na co dzień z wielokulturowości Gorzowa

Cel operacyjny 4.4. Spójny system ochrony krajobrazu miejskiego

- Cel szczegółowy 4.4.1.* Zaplanować i wprowadzić ład w zakresie informacji i reklamy wizualnej w mieście
- Cel szczegółowy 4.4.2.* Opracować i wprowadzić zachęty dla wzbogacania krajobrazu miasta poprzez sztukę

Układ misji i celów strategicznych Programu należy traktować jako stały w całym okresie jego obowiązywania. W miarę możliwości powinien on także być utrzymany w kolejnym programie opracowywanym na okres po 2025 roku. Natomiast cele szczegółowe i w razie potrzeby – także operacyjne mogą być dołączane do Programu (lub wykreślane z Programu po ich ewentualnym zrealizowaniu) w trybie śródkresowej aktualizacji GPR.

3.1.5 Przyjęte kierunki działań odpowiadających celom rewitalizacji

Ustawa – w art. 15 ust. 1 p. 4) – wskazuje jako obowiązkowy element programu rewitalizacji – **kierunki działań** służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych wcześniej negatywnych zjawisk, **ściśle odpowiadające przyjętym celom rewitalizacji**. Toteż w niniejszym Programie kierunki działań zostały opisane właśnie w układzie celów rewitalizacji.

Cel strategiczny 1. ODBUDOWAĆ w GORZOWIE SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNĄ

*W myśl definicji stosowanej przez Radę Europy **spójność społeczna** to zdolność społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim członkom, zminimalizowania różnic i uniknięcia społecznej polaryzacji. W praktyce istotą spójności spo-*

tecznej jest budowanie takich relacji społecznych, aby naturalna różnorodność wzbogacająca społeczeństwo nie przeradzała się w bolesne podziały generujące nieufność i wrogość między grupami społecznymi a nawet w segregację społeczną. Podstawą spójności społecznej jest sieć relacji zaufania budowana w nieustannym dialogu społecznym.

Cel operacyjny 1.1. Zmniejszyć w obszarze rewitalizacji skalę narażenia na ubóstwo.

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

Kierunki działania:

- Rozwijać na obszarze rewitalizacji usługi społeczne, takie jak placówki wsparcia dziennego (opiekuńcze, specjalistyczne i w formie pracy podwórkowej), świetlice socjoterapeutyczne i inne formy pracy z dziećmi i młodzieżą, instrumenty wsparcia rodziny, w tym rodziny sprawującej stałą opiekę nad osobą od tej opieki zależną, usługi na rzecz seniorów, a także różne mieszkania specjalnego przeznaczenia: chronione, treningowe, wspomagane itd.
- Intensywnie wspierać wszelkie formy pracy z dziećmi i młodzieżą nakierowane na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa. Preferencja obejmuje także modele pracy środowiskowej z rodziną, w których obecne są nie tylko elementy interwencji w zastane problemy, ale i profilaktyka.
- Stosować preferencyjne wsparcie dla działań nastawionych na zintegrowaną pracę modelem *Labiryntu Problemów* – złożonej sieci współzależnych przyczyn problemów społecznych, z których ubóstwo jest jednym z problemów węzłowych.
- Wspierać mikro-inicjatywy samopomocowe, współdziałanie sąsiedzkie, projekty wymiany usług i współużytkowania dóbr, w celu budowania trwałej sieci wzajemnego wsparcia.
- Opracować i wdrożyć program rozwiązywania problemu nawarstwionych, nieściągalnych zadłużeń czynszowych; program winien uwzględniać mechanizm stopniowego umarzania wynegocjowanej części zadłużenia pod warunkiem spłaty w ratach pozostałej części oraz opłacania czynszu bieżącego i realizowania kontraktu naprawczego.

Cel szczegółowy 1.1.2. Stworzyć Centra Aktywności Mieszkańców w podobszarach rewitalizacji

Kierunki działania:

- W oparciu o działające w podobszarach rewitalizacji instytucje publiczne uruchomić i rozwinąć Centra Aktywności Mieszkańców – lokalne programy współpracy instytucji publicznych ze społecznościami lokalnymi i wzajemnego wzmacniania się.
- Zaktywizować i skoncentrować wokół trzech wymienionych Centrów inicjatywy mieszkańców nastawione zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnych.

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

Kierunki działania:

- Podjąć współpracę ze szkołami w celu maksymalizowania szans edukacyjnych uczniów. Rozpoznać indywidualnie charakter problemów edukacyjnych w każdej ze szkół na obszarze rewitalizacji.
- Wspierać inicjatywy w zakresie edukacji pozaformalnej i nieformalnej, zwiększającej potencjał sukcesu osobistego.
- Wspierać inicjatywy edukacji ustawicznej ze świadomością, że edukacja ustawiczna seniorów pełni rolę wzorcową dla młodzieży i podnosi ogólny poziom aspiracji edukacyjnych wśród mieszkańców obszaru.
- Realizować wieloletni program edukacji na rzecz odbudowania poczucia tożsamości lokalnej, wspierający świadomość zakorzenienia w historii miasta i lokalny patriotyzm (program kom-

plementarny z Programem A.1.1. Polityki Społecznej Gorzowa Wielkopolskiego 2023+ „Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna”²³.

Cel szczegółowy 1.1.4. Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze

Kierunki działania:

- Stworzyć szanse dla osobistych sukcesów artystycznych jako podstawy wiary we własne siły. Szczególnie wspierać programy dla młodzieży, których celem jest prezentowanie własnych dokonań artystycznych na zewnątrz i budowanie dzięki temu osobistej sieci kontaktów ponad barierami własnego środowiska oraz otwieranie się na wzory zachowań, normy i style życia spoza tego środowiska.
- Wpierać wszelkie formy aktywizacji środowisk i osób w celu odkrywania i wzmacniania ich potencjałów z wykorzystaniem instrumentów animacji kultury i pobudzania do żywego uczestnictwa w kulturze poprzez pracę animatorów kultury w terenie.
- Przełamywać „efekt getta” (ograniczenia kręgu zaufania do osób z najbliższego środowiska) przez budowanie sieci relacji zaufania, lojalności i solidarności ponad barierami środowisk społecznych, pokoleń, klas i grup zawodowych, czy dzielnic zamieszkania poprzez organizowanie przedsięwzięć kulturalnych budujących otwartość i zaufanie.
- Preferować mikrodziałania animacyjno-kulturalne na obrzeżach obszaru rewitalizacji „rozmywające granicę” tego obszaru poprzez włączanie bezpośredniego sąsiedztwa do działań rewitalizacyjnych i przeciwdziałanie „ucinianiu” działań na granicy wytyczonego formalnie obszaru.

Cel szczegółowy 1.1.5. Budować włączenie społeczne dzięki aktywnościom sportowym

Kierunki działania:

- Wpierać poprzez pracę animatorów sportu w terenie wszelkie formy aktywności sportowej, spełniające równocześnie trzy warunki:
 - niskokosztowe lub bezkosztowe uczestnictwo indywidualne (brak opłat lub minimalne opłaty, brak konieczności posiadania kosztownego sprzętu lub stroju),
 - możliwość uprawiania danej aktywności poza drogimi, specjalistycznymi obiektami o reglamentowanym dostępie (preferencja dla dyscyplin „podwórkowych” i podobnych),
 - możliwość uprawiania danej aktywności przez osoby o sprawności mniejszej, niż przeciętna (nie będą wspierane dyscypliny o wysokim „progu wejścia”).
- Szczególnie wspierać programy dla młodzieży, których celem jest – oprócz osiągnięcia indywidualnych sukcesów – nauka współdziałania w zespole i wpajanie idei *fair play*.
- Wykorzystać zainteresowania sportowe do propagowania w środowiskach kibiców idei szacunku dla przeciwnika, tolerancji i sprzeciwu wobec sztucznego napędzania wrogości pomiędzy klubami sportowymi.

Cel operacyjny 1.2. Wspierać zatrudnienie socjalne.

Cel szczegółowy 1.2.1. Wspierać doradczo powstawanie inicjatyw ekonomii społecznej

Kierunki działania:

- Zapewniać doradztwo i mentoring dla inicjatyw w obszarze ekonomii społecznej, które dopiero zamierzają uruchomić działalność; wspierać poprzez doradztwo prawne proces tworzenia się i rejestracji takich podmiotów.
- Wspierać podmioty już działające poprzez zapewnienie im doradztwa i mentoringu w pierwszych latach ich działalności w zależności od zgłoszonego przez nie zapotrzebowania.

²³ Źródłem inspiracji może być tu program opublikowany w ramach Centrum Wiedzy o Rewitalizacji pod adresem: <http://centrumwiedzy.org/programy-spoeczne/edukacyjny/> (na otwartej licencji).

Cel szczegółowy 1.2.2. *Tworzyć pulę stabilnych zamówień dla podmiotów ekonomii społecznej i ZAZ-ów*

Kierunki działania:

- Wspierać aktywizację zawodową, poprzez zlecenie podmiotom ekonomii społecznej w trybie bezprzetargowym – zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji, zadań powstających w procesie rewitalizacji, takich jak: prac porządkowych, utrzymania zieleni, prowadzenia jadłodajni itp. Wspierać zlecenie podmiotom ekonomii społecznej zlecenie niektórych zadań integrujących społeczność lokalną.
- Szeroko wdrożyć w miejskich zamówieniach publicznych klauzule społeczne oraz instrumenty ustawy o rewitalizacji wspierające zatrudnienie lokalne u wykonawców przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Stosować kryterium podstawy zatrudnienia personelu w przetargach/konkursach na wykonawstwo zadań w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych, także w odniesieniu do organizacji pozarządowych jako wykonawców tych zadań.

Cel strategiczny 2. OŻYWIĆ GOSPODARCZO OBSZAR REWITALIZACJI

Przez *przedsiębiorczość* rozumiemy tutaj nie tylko prowadzoną działalność gospodarczą: produkcję, handel czy usługi, ale także – życiową postawę „bycia przedsiębiorczym” – samostereowność, aktywność i gotowość do podejmowania skalkulowanego ryzyka. Choć przedsiębiorczość rozumiana, jako „bycie przedsiębiorcą” jest nadal rdzeniem celu strategicznego 2, to nie tracimy z pola uwagi cechy „bycia przedsiębiorczym”, ważnej także poza obszarem biznesu.

Cel operacyjny 2.1. Zbudować mechanizm aktywnego zarządzania przestrzenią gospodarczą centrum miasta

Cel szczegółowy 2.1.1. *Stworzyć strukturę aktywnego zarządzania przestrzeniami dla gospodarki w centrum miasta*

Kierunki działania:

- Planowanie pożądaných miksów funkcji gospodarczych dla poszczególnych części centrum miasta i aktywne poszukiwania odpowiednich najemców mogących realizować te funkcje²⁴.
- Przygotowywanie lokali i budynków pod potrzeby najemców (w tym – w razie potrzeby – łączenia lub dzielenia lokali, odkupowania i przeznaczania na cele użytkowe dotychczasowych lokali mieszkalnych, budowy nowych lub przebudowy istniejących budynków i lokali z nastawieniem na dostosowanie do potrzeb najemców).
- Wynajmowanie najemcom powierzchni użytkowych wraz z kształtowaniem odpowiedniej polityki zachęt i bodźców prorozwojowych dla gospodarki lokalnej, np. elastycznych czynszów (kroczących, zmiennych sezonowo itd.), wspólnych akcji promocyjnych, współpracy z samorządem Gorzowa w celu planowego intensyfikowania obecności mieszkańców w centrum miasta poprzez specjalnie organizowane wydarzenia miejskie itp.

²⁴ Chodzi po podejście częściowo wzorowane na brytyjskiej metodologii *Town Center Management*, a w warunkach polskich w praktyce podobne do zarządzania powierzchniami galerii handlowych, prowadzonego przez wyspecjalizowane firmy komponujące dla galerii miks najemców powierzchni. W tym też sektorze biznesu należałoby szukać *know-how* dla tej działalności.

- Komercyjne oferowanie usług zarządu lokalami użytkowymi innym właścicielom nieruchomości w celu łączenia zasobów w większe kompleksy (np. całe pierzeje lub ulice) i w ten sposób osiągnięcia wspólnych korzyści.

Cel szczegółowy 2.1.2. Promować gospodarczo centrum miasta

Kierunki działania:

- Opracowanie i prowadzenie wspólnie z przedsiębiorcami intensywnej kampanii promocyjnej obszaru. Promocja ta w znaczącej części winna być skierowana do samych mieszkańców Gorzowa, którzy powinni poznać nowy potencjał gospodarczy centrum miasta i stać się jego klientami.

Cel szczegółowy 2.1.3. Tworzyć przestrzenie dla działalności gospodarczej.

Kierunki działania:

- Tworzyć bodźce dla przeznaczania przez wspólnoty i właściciele lokali w parterach kamienic na cele użytkowe. Zagospodarowywać na cele użytkowe w uzasadnionych przypadkach inne części budynków (piwnice, lokale na pierwszym piętrze itd.).
- Tworzyć warunki i bodźce dla ożywiania gospodarczego wewnątrz kwartałów: wspierać ożywianie parterów w oficynach, innych powierzchni i obiektów.

Cel operacyjny 2.2. Wspierać lokalną przedsiębiorczość

Cel szczegółowy 2.2.1. Wspierać tradycyjne rzemiosła budujące krajobraz kulturowy.

Kierunki działania:

- Wspierać tradycyjne rzemiosła, poprzez różnego rodzaju preferencje, ułatwienia i zachęty, w tym specjalną politykę czynszową adresowaną do działalności tego rodzaju. Sformułować w tym zakresie oficjalną długoterminową politykę miejską.
- Wspierać inicjatywy polegające na przestrzennym koncentrowaniu oferty unikatowej oraz tradycyjnej działalności rzemieślniczej w określonych częściach obszaru rewitalizacji: tworzeniu „ulic kreatywnych” czy „podwórek rzemiosł”.
- Wspierać naukę młodych adeptów rzemiosł oraz osób przekwalifikowujących się do wykonywania tradycyjnych rzemiosł.

Cel szczegółowy 2.2.2. Wprowadzać tematyzację przestrzeni miejskiej

Kierunki działania:

- Planować i wspierać tematyzację przestrzeni miejskiej: terytorialne zagęszczenia i skupiska działalności o podobnym lub uzupełniającym się charakterze, np. skupiska działalności gastronomicznej, tradycyjnych rzemiosł, usług kreatywnych itp.

Cel szczegółowy 2.2.3. Usystematyzować drobny handel targowiskowy i przyuliczny

Kierunki działania:

- Ustalić czytelne warunki prowadzenia drobnego handlu przyulicznego uwzględniające nie tylko jego sens gospodarczy, ale także znaczenie socjalne, oraz ustalić zasady oraz tworzenia w przestrzeni miejskiej mini- i mikrotargowisk, uwzględniające wartość jaką jest współtworzenie przez drobny handel kolorytu centrum miasta.

Cel operacyjny 2.3. Budować kapitał ludzki gotowy na wyzwania nowej gospodarki

Cel szczegółowy 2.3.1. Stworzyć nowoczesne Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu

Kierunki działania:

- Stworzyć Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu (CEZiB) – nowoczesny zespół szkół zawodowych i placówki kształcenia ustawicznego oparty na synergii szkoły z pracodawcami (du-

alny system kształcenia) prowadzący także Centrum Współpracy z Pracodawcami oraz Centrum Poradnictwa Zawodowego i Informacji Zawodowej; CEZiB powinien być nastawiony na nauczanie nie tylko zawodów poszukiwanych przez obecny rynek, ale proaktywne wybieranie kierunków przydatnych w przyszłości.

- Włączyć w koncepcję CEZiB elementy kształcenia do kreatywności technicznej, wynalazczości i postawy przedsiębiorczej; włączenie w strukturę CEZiB inkubatora młodzieżowych mikrobiznesów, systemu opieki nad start-up'ami, inicjatyw typu media-lab czy hacker-space, o zindywidualizowanym, nieschematycznym podejściu do edukacji zawodowej.

Cel szczegółowy 2.3.2. Tworzyć kompetencje dla zatrudnienia wysokiej jakości

Kierunki działania:

- Wspierać tworzenie w Gorzowie trwałego zatrudnienia wysokiej jakości, w tym zatrudnienia dla kobiet, w szczególności poprzez wspieranie wieloletnich programów adresowanych do osób dorosłych, których celem jest budowanie kompetencji poszukiwanych w sektorze IT, (szczególnie kompetencji programistycznych i front-endowych)²⁵.

Cel szczegółowy 2.3.3. Rozwijać postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży.

„Przedsiębiorczość” w rozumieniu tego Programu to nie tylko ‘prowadzenie przedsiębiorstwa’ ale przede wszystkim postawa bycia przedsiębiorczym, samosterowność, gotowość do wyznaczania sobie samemu celów i podejmowania ryzyka.

Kierunki działania:

- Kreować postawy przedsiębiorcze wśród dzieci i młodzieży poprzez programy aktywizacji i edukacji pozaszkolnej, nastawione na wzbudzanie i utrwalanie takiej postawy
- Wypracować model instytucjonalnej inkubacji młodzieżowych inicjatyw przedsiębiorczych, w tym model wspierania ich niewielkimi mikrograntami, przydzielania im wsparcia mentorskiego, oraz w razie potrzeby – pomocy organizacyjnej i technicznej.

Cel strategiczny 3. POPRAWIĆ JAKOŚĆ OBSZARÓW ZAMIESZKANIA

Przez obszar zamieszkania rozumiemy tutaj nie tylko same miejsca zamieszkania: budynki i lokale mieszkalne, ale też ich bezpośrednie otoczenie powiązane z nimi funkcjonalnie i współtworzące jakość życia na danym terenie: przestrzenie wspólne, publiczne, ważne jako miejsca spotkań i dające poczucie wspólnoty oraz usługi obsługujące obszar. Przez „jakość” obszarów rozumiemy nie tylko techniczną jakość mieszkań i infrastruktury towarzyszącej ale także jakość życia społecznego na tych obszarach.

²⁵ Wzorcowym przedsięwzięciem w tym zakresie jest niekomercyjna międzynarodowa inicjatywa Rails Girls, organizująca w różnych krajach otwarte kursy programowania dla kobiet, w oparciu o zasadę braku odpłatności od beneficjentek i pracy trenerów w etapach wstępnych na zasadzie wolontariatu. Zasada darmowego dostępu dla beneficjentek powinna być przestrzegana we wszystkich przedsięwzięciach w ramach tego kierunku.

Cel operacyjny 3.1. Lepszy standard techniczny w obszarze zamieszkania

Cel szczegółowy 3.1.1. *Wspierać remonty budynków mieszkalnych i ich bezpośredniego otoczenia*

Kierunki działania:

- Wspierać właścicieli nieruchomości (w tym – wspólnoty mieszkaniowe reprezentujące właścicieli) i wieczystych użytkowników ich staraniach o podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków.
- Wspierać inicjatywy na rzecz poprawy standardu bezpośredniego otoczenia budynków (podwórka, wnętrza kwater itp.) z preferencją dla niewielkich aranżacji realizujących potrzeby mieszkańców: miejsc spotkań, ogrodów sąsiedzkich, urządzeń rekreacyjnych dla młodzieży i dorosłych, projektów artystycznych i estetyzujących przestrzeń.

Cel szczegółowy 3.1.2. *Rozwijać w Gorzowie społeczne budownictwo czynszowe.*

Kierunki działania:

- Wyznaczyć na poziomie planów miejscowych lokalizację w Gorzowie przedsięwzięć społecznego budownictwa czynszowego (celu publicznego);
- Wyszukać lub utworzyć podmiot – realizatora przedsięwzięć społecznego budownictwa czynszowego, spełniający warunki, o których mowa w Ustawie o rewitalizacji;
- Ustalić czytelne i przejrzyste zasady dostępu do lokali w ramach tworzonego zasobu społecznego budownictwa czynszowego;
- Wesprzeć wybrany podmiot w procesie tworzenia (w wyznaczonych lokalizacjach) zasobu lokalowego społecznego budownictwa czynszowego miasta Gorzowa, dostępnego dla wynajmujących na warunkach korzystniejszych, niż rynkowe.

Cel szczegółowy 3.1.3. *Likwidować niską emisję*

Kierunki działania:

- Realizować przedsięwzięcia przewidziane programem KAWKA i osiągnąć zaplanowany w jego ramach trwały efekt ekologiczny.

Cel operacyjny 3.2. Podnieść standard usług społecznych

Cel szczegółowy 3.2.1. *Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację, remonty i doposażenie obiektów usług społecznych*

Kierunki działania:

- Poprawić techniczne warunki edukacji i opieki przez termomodernizację wybranych budynków usług społecznych w obszarze rewitalizacji
- Poprawić warunki edukacji przez doposażenie szkół w obszarze rewitalizacji.

Cel szczegółowy 3.2.2. *Poszerzyć programy podnoszenia kompetencji nauczycieli o tematykę przewycięzania kryzysu w obszarze rewitalizacji*

Kierunki działania:

- Wprowadzić do programów podnoszenia kompetencji nauczycieli – szczególnie w szkołach mieszczących się w granicach obszaru rewitalizacji, lecz nie tylko w nich – treści związane ze specyfiką zdiagnozowanego kryzysu w centrum miasta i przedsięwzięciami podejmowanymi na rzecz jego przewycięzania.

Cel szczegółowy 3.2.3. *Wspierać prywatne inicjatywy na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych*

Kierunki działania:

- Aktywnie wspierać inicjatywy podmiotów prywatnych na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych, szczególnie z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia oraz opieki.
- Koordynować działania jednostek i placówek podległych samorządowi miasta z inicjatywami organizacji pozarządowych i przedsiębiorców, w celu uzyskania optymalnej synergii pomiędzy wszystkimi funkcjami pro-społecznymi na obszarze rewitalizacji.

Cel operacyjny 3.3. Poprawić dostępność i standard transportu tramwajowego

Cel szczegółowy 3.3.1. *Zaprosić mieszkańców do współprojektowania systemu tramwajowego w centrum Gorzowa*

Kierunki działania:

- Zaprosić mieszkańców do współprojektowania zmiany systemu tramwajowego w celu bardziej przyjaznego rozmieszczenia przystanków w obszarze rewitalizacji.
- Zaplanować dla wskazanych przystanków w centrum miasta specjalną infrastrukturę o najwyższym standardzie.

Cel szczegółowy 3.3.2. *Włączyć mieszkańców we współodpowiedzialność za system tramwajowy w Gorzowie*

Kierunki działania:

- Wprowadzić system konsultowania z mieszkańcami możliwych udogodnień w sposobie funkcjonowania i użytkowania infrastruktury tramwajowej – taboru i przystanków.
- Wypracować w konsultacjach społecznych system biletowy przyjazny dla pasażerów.
- Zorganizować system współprojektowania przez pasażerów rozkładu jazdy.
- Wprowadzić system „obywatelskiego monitoringu” taboru i przystanków w celu zapobiegania zniszczeniom przez wandalów: telefony alarmowe, zgłoszenia przez komunikatory, sms itp.

Cel szczegółowy 3.3.3. *Stworzyć intermodalny węzeł przesiadkowy tramwaj-kolej-autobus w pobliżu dworca PKP*

Kierunki działania:

- Stworzyć w okolicach dworca PKP Gorzów Wielkopolski intermodalny węzeł przesiadkowy łączący transport kolejowy i autobusowy z tramwajowym, o standardzie zachęcającym do korzystania z transportu publicznego jako alternatywy dla samochodu indywidualnego.

Cel strategiczny 4. ODBUDOWYWAĆ ŁAD PRZESTRZENNY W CENTRUM MIASTA

Wizerunek miasta i jego centrum jest nie tylko sam w sobie istotnym czynnikiem rozwoju (może wspierać lub hamować rozwój), ale także wpływa decydująco na powodzenie pozostałych działań rewitalizacyjnych: spójność społeczna, czy aktywizacja gospodarcza mają większe szanse na urzeczywistnienie się w obszarze, w który ludzie wierzą, który postrzegają jako obszar szans rozwojowych, a nie zapaści.

Cel operacyjny 4.1. Lepsze przestrzenie publiczne w obszarze rewitalizacji

Cel szczegółowy 4.1.1. *Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa – inkluzywną przestrzeń najwyższej jakości*

Kierunki działania:

- Zapewniając uczestnictwo mieszkańców w procesie tworzenia koncepcji wytworzyć przestrzeń o najwyższym standardzie projektowym i wykonawczym, która stanie się ulubionym placem gorzowian i chlubą miasta.
- Zaplanować i realizować w ciągu pierwszych czterech lat przemyślany program działań animacyjnych i artystycznych na Starym Rynku, sprzyjający wytworzeniu się pożądaných nawyków społecznych co do sposobów korzystania z tego placu.

Cel szczegółowy 4.1.2. *Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji*

Kierunki działania:

- Przeprowadzić proces projektowania aranżacji „Kwadratu” (Placu Nieznanego Żołnierza) z udziałem mieszkańców, a następnie zadbać o najwyższą jakość wykonania projektu.
- Przeprowadzić proces projektowania aranżacji parku przy ul. Wawrzyniaka z udziałem mieszkańców, a następnie zadbać o najwyższą jakość wykonania projektu.
- Przeprowadzić proces projektowania aranżacji z udziałem mieszkańców terenu rekreacyjnego na Osiedlu Słonecznym przy ul. Gwiazdzistej (działka nr 2104/4), a następnie zadbać o najwyższą jakość wykonania projektu.
- Zaplanować z udziałem mieszkańców i ich organizacji program spotkań sąsiedzkich, „świąt dzielnicy”, działań animacyjnych, sportowych i kulturalnych w wymienionych miejscach, wspierający wytworzenie się pożądaných nawyków społecznych co do sposobów korzystania z tych miejsc.

Cel szczegółowy 4.1.3. *Gruntownie zmodernizować deptak na ul. Chrobrego*

Kierunki działania:

- Przeprojektować z udziałem mieszkańców deptak na ulicy Chrobrego tak, by odzyskał swoją dawną funkcję najważniejszego pieszego ciągu spacerowo-handlowego w ścisłym centrum miasta.
- Skoncentrować na tej ulicy nie tylko największy wysiłek inwestycyjny, ale też największy zakres zmasowanych działań z obszaru aktywizacji gospodarczej i społecznej.

Cel szczegółowy 4.1.4. *Poprawić jakość przestrzeni publicznych w pasach drogowych*

Kierunki działania:

- Stopniowa przebudowa (w tym remonty kapitalne) dróg w obszarze rewitalizacji musi być podporządkowana celom rewitalizacji. Poza kluczowymi arteriami komunikacyjnymi należy dążyć do przebudowy infrastruktury drogowej według wskazanego w niniejszym programie standardu ulicy śródmiejskiej z rozbudowanym chodnikiem trzystrefowym, pasami ruchu zawężonymi do 2,75 m, kontrapasami rowerowymi na ulicach jednokierunkowych i infrastrukturą fizycznie uspokajającą ruch charakterystycznymi dla strefy uspokojonego ruchu Tempo 30 (wyniesione przejścia dla pieszych, wyniesione tarcze skrzyżowań równorzędnych).
- Standardem na przebudowywanych ulicach powinny być pasy rowerowe i możliwie pełna infrastruktura techniczna obsługująca ruch rowerowy: stojaki postojowe, szafki serwisowe, stanowiska zatrzymania i śluzy przed skrzyżowaniami z sygnalizacją świetlną itd.
- Angażować mieszkańców we współkształtowanie w bezpośrednim sąsiedztwie ich miejsc zamieszkania ulic w formie woonerfów (ulic jednokierunkowych z bardzo dużym nasyceniem funkcjami „pieszej obecności” i „spędzania czasu wolnego” oraz jednym pasem bardzo spowolnionego ruchu).

Cel szczegółowy 4.1.5. *Poprawić standard obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta***Kierunki działania:**

- Przebudować siedzibę Urzędu Miasta tak, aby zapewniała ona standard obsługi administracyjnej oczekiwany przez mieszkańców, w szczególności aby spełniała ona standardy projektowania uniwersalnego i standardy *przestrzeni przyjaznej seniorom*.

Cel szczegółowy 4.1.6. *Zrewaloryzować planty wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką***Kierunki działania:**

- Zaprojektować i zaaranżować przestrzeń plant wzdłuż murów zabytkowych (jedynego – oprócz katedry średniowiecznego zabytku Gorzowa) wraz z ul. Strzelecką – stanowiące ważną przestrzeń publiczną w centrum Gorzowa.

Cel operacyjny 4.2. Miasto odwraca się ku rzekom**Cel szczegółowy 4.2.1.** *Odzyskać Kłodawkę dla Gorzowian***Kierunki działania:**

- Zaprojektować i zaaranżować w terenie pieszo-rowerową trasę rekreacyjną wzdłuż rzeki Kłodawki od (co najmniej) ul. Roosevelta do ujścia Kłodawki do Warty z założeniem promocji tej trasy wśród mieszkańców przez pierwsze lata jej istnienia, w tym – promocja wśród właścicieli przyległych nieruchomości „odwracania się ku rzece” – aranżowania swych nieruchomości od strony trasy w sposób podnoszący estetykę i funkcjonalność całego założenia.

Cel szczegółowy 4.2.2. *Stworzyć rekreacyjną trasę spacerową nad Wartą – przedłużenie Bulwaru Wschodniego***Kierunki działania:**

- Zaprojektować i zaaranżować w terenie pieszo-rowerową trasę rekreacyjną wzdłuż rzeki Warty od końca Bulwaru Wschodniego do siedziby Akademii im. Jakuba z Paradyża z założeniem funkcjonowania wraz z Bulwarem jako kompleks spacerowo-rekreacyjny.

Cel szczegółowy 4.2.3. *Zmodernizować Zielone Bulwary Nadwarciańskie***Kierunki działania:**

- Zaprojektować i zaaranżować przestrzeń zielonych bulwarów nadwarciańskich (zieleni, małą architekturę, ciągi piesze, oświetlenie).

Cel operacyjny 4.3. Kultura umacnia Centrum Miasta**Cel szczegółowy 4.3.1.** *Włączyć w rewitalizację instytucje kultury.***Kierunki działania:**

- W związku z przeniesieniem MCK i MOS do ścisłego centrum miasta - wypracować i zrealizować powiązanie nowych siedzib tych instytucji z otoczeniem urbanistycznym, społecznym i instytucjonalnym (np. strategia wychodzenia z działaniami w przestrzenie publiczne).
- Wypracować wspólnie z dyrektorami miejskich instytucji kultury i Wydziałem Kultury i Sportu UM formułę włączania gorzowskich instytucji kultury w cele rewitalizacji. Chodzi w szczególności o dwa cele:
 - wypracowanie formuły włączenia się gorzowskich instytucji kultury w programy działań z zakresu animacji kultury, przewidziane w celu szczegółowym 1.2.4. w ramach niniejszego GPR;

- o wypracowanie formuły włączenia się gorzowskich instytucji kultury w realizację budujące pozytywny wizerunek centrum miasta, a z drugiej strony – poszerzające kręgi publiczności każdej z instytucji o nowe osoby i grupy mieszkańców, dotychczas nieuczestniczące w kulturze instytucjonalnej.

Cel szczegółowy 4.3.2. *Edukować dla kreatywności przez wzmocnienie współpracy szkół i instytucji kultury*

Kierunki działania:

- Zaplanować i organizować stałą współpracę ponadgimnazjalnych szkół artystycznych Gorzowa (muzycznych i liceum plastycznego) oraz Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu w zakresie współorganizowania życia uczniowskiego (wspólnie organizowanych wydarzeń i imprez, wzajemnej prezentacji dokonań uczniów, wymiany inspiracji, przedsięwzięć wspólnych na pograniczu sztuki i techniki, np. z zakresu nowych mediów, formuły wspólnych międzyszkolnych kół zainteresowań itp.).
- Prowadzić stałą współpracę „szkół kreatywnych” (CEZIB i szkół artystycznych) polegającą na wymianie doświadczeń dyrektorów, nauczycieli i pedagogów co do metod pracy nad rozwijaniem kreatywności uczniów, w tym – pracy indywidualnej z uczniami szczególnie zdolnymi.
- Zaplanować i organizować stałą współpracę instytucji kultury: Filharmonii Gorzowskiej i Teatru im. Osterwy ze „Szkołami Kreatywnymi”: programy przybliżania uczniom i nauczycielom pracy obu instytucji, „zapraszania za kulisy”, planowego budowania w „szkołach kreatywnych” aktywnej widowni obu instytucji.
- Programy wizyt artystów z obu instytucji w życiu szkolnym „szkół kreatywnych” ze specjalnie zaplanowanymi formami edukacji pobudzającej kreatywność.

Cel szczegółowy 4.3.3. *Czerpać na co dzień z wielokulturowości Gorzowa*

Kierunki działania:

- Zorganizować w wyremontowanej specjalnie w tym celu Willi Jaehnego przy ul. Kosynierów Gdyńskich 108 Instytut Papuszy (Instytut im Bronisławy Wajs – Papuszy) – miejską instytucję kultury służącą budowaniu dialogu międzykulturowego i kultywowaniu wielokulturowości będącej jednym z największych bogactw Gorzowa. Instytut działałby we współpracy z sąsiadującą z nim Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną i byłby otwarty na sąsiadującą z nim przestrzeń parku Wiosny Ludów jako naturalnego terenu dla wydarzeń kulturalnych związanych z motywem wielokulturowości i dialogu międzykulturowego.

Cel operacyjny 4.4. Spójny system ochrony krajobrazu miejskiego.

Cel szczegółowy 4.4.1. *Zaplanować i wprowadzić ład w zakresie informacji i reklamy wizualnej w mieście*

Kierunki działania:

- Wprowadzić – rozpoczynając od obszaru rewitalizacji – miejski system identyfikacji wizualnej w całym Gorzowie. Konsekwentny system tablic z nazwami ulic i numerami budynków, drogowskazy miejskie, tablice informacyjne o obiektach i zjawiskach.
- Przyjąć „uchwałę krajobrazową” regulującą ład wizualny w mieście z zasadą strefowania, przy czym centralny obszar miasta byłby strefą o najwyższym poziomie ochrony krajobrazu miejskiego.
- Inicjować i wspierać wzbogacanie przestrzeni miejskiej o dobrze zaprojektowany system szyldów i reklam, trafnie wkomponowany w krajobraz kulturowy Gorzowa, tworzyć i publikować katalogi dobrej praktyki, budować wśród przedsiębiorców poczucie wspólnej odpowiedzialności za standard wizualny przestrzeni (system upowszechniania dobrych wzorów).
- Ustanowić miejską nagrodę przyznawaną corocznie w trybie konkursowym dla najlepszych szyldów, wystaw i aranżacji lokali, trafnie współtworzących krajobraz kulturowy miasta.

Cel szczegółowy 4.4.2. Opracować i wprowadzić zachęty dla wzbogacania krajobrazu miasta poprzez sztukę

Kierunki działania:

- Nawiązując do gorzowskiej tradycji rzeźb miejskich w przestrzeniach publicznych miasta i specyficznie gorzowskich mikro-mozaik – wypracować wraz ze środowiskami twórców koncepcję rozbudowywania obecności sztuki w przestrzeni miasta.
- Wprowadzić system mecenatu miejskiego dla realizacji artystycznych w obszarze rewitalizacji, w formie konkursu artystycznego z nagrodą polegającą na sfinansowaniu realizacji zwycięskiego dzieła.

3.2 Zasady wdrażania celów rewitalizacji

3.2.1 Partycypacja w procesie tworzenia GPR – włączenie interesariuszy rewitalizacji

Proces powstawania GPR zawierał na każdym etapie przewidziane w ustawie komponenty konsultacji społecznych, które dodatkowo były wzmocnione przez prowadzenie ich bezpośrednio w poszczególnych podobszarach obszaru rewitalizacji, we współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi aktywnymi w danej części miasta.

3.2.1.1. Komunikacja i dialog z mieszkańcami w procesach rewitalizacji

Informowanie mieszkańców o przebiegu rewitalizacji

Przy realizacji Programu będzie prowadzona szeroka kampania informacyjna o planowanym przebiegu i realizowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych, także z wykorzystaniem mediów. Będą zapowiadane plany, relacjonowany przebieg prac, nagłaśniane sukcesy. W ramach kampanii każde przedsięwzięcie będzie zapowiadane i objaśniane, a następnie przebieg prac będzie relacjonowany etapami.

Przy realizacji każdej inwestycji w przestrzeni publicznej będzie umieszczana wizualizacja stanu docelowego, jaki będzie osiągnięty dzięki tej inwestycji. Zasadą przetargów na projekty i wykonawstwo inwestycji będzie wpisywanie w zadania wykonawcy przygotowanie wizualizacji (projektant) i umieszczenia jej we wskazanym miejscu na swój koszt.

Zwiększanie zaangażowania mieszkańców w rewitalizację dzięki działaniom edukacyjnym

Planowane jest stworzenie szczegółowego programu włączania mieszkańców w planowanie i realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych, uwzględniający aktywność animatorów społecznych. Należy przyjąć zasadę, że mieszkańcy powinni czuć się współgospodarzami rewitalizacji. Konieczne będzie stworzenie i realizowanie programu edukacji mieszkańców do uczestnictwa w procesach rewitalizacyjnych: projektowaniu uspołecznionym, inicjatywach obywatelskich, innych działaniach zbiorowych na rzecz rewitalizacji.

3.2.1.2. Komitet Rewitalizacji

W celu zapewnienia realnej reprezentacji zainteresowanych środowisk mieszkańców w tworzeniu, a następnie wdrażaniu GPR, Komitet Rewitalizacji jako ciało doradcze Prezydenta zostanie powołany bezpośrednio po uchwaleniu Programu, a Prezydent Miasta ma intencję zaproszenia do jego składu – oprócz liderów wyłonionych przez poszczególne środowiska – imiennie osób które wyróżnią się aktywnością obywatelską w procesie konsultacji GPR i zgłaszania do niego wniosków.

Z uwagi na silne poczucie tożsamości i odrębności lokalnej, w co najmniej dwóch podobszarach obszaru rewitalizacji: R2 – Osiedle Słoneczne i R3 – Zamoście, przewiduje się powołanie odrębnych komitetów rewitalizacji dla podobszarów: R1, R2 oraz wspólnego dla R3 i R4 (jest to kierunkowo zgodne z opiniami uzyskanymi od samych mieszkańców w procesie konsultacji GPR).

3.2.2 Wytyczne dla kształtowania przestrzeni publicznych w obszarze rewitalizacji

Z uwagi na zamiar objęcia obszaru rewitalizacji miejscowym planem rewitalizacji (MPR), w niniejszym GPR zapisuje się kierunkowe wytyczne dla przyszłych zapisów miejscowego planu rewitalizacji. Rozstrzygnięcia zapisane w tym rozdziale na poziomie ogólnych zasad i zilustrowane przykładami rozwiązań o pożądanym charakterze, będą następnie w MPR uszczegółowione w odniesieniu do poszczególnych lokalizacji w obszarze rewitalizacji.

3.2.2.1 Ustalenia generalne: funkcje ulicy śródmiejskiej

Ulice Gorzowa w obszarze rewitalizacji mają uzyskać status przestrzeni publicznych wysokiej jakości. Przyjmuje się generalną zasadę, że ulice w śródmieściu służą przede wszystkim poruszaniu się mieszkańców i innych użytkowników po centrum miasta i poprawie dostępności do zasobów śródmieścia: przestrzeni, dóbr i usług. Funkcja tranzytowa ulic winna być radykalnie ograniczana, a w miarę możliwości eliminowana. Z kolei poruszanie się po centrum jest uporządkowane poprzez następującą drabinę preferencji:

- **ruch pieszy** jest preferowany najsilniej, inne funkcje ulicy nie mogą go ograniczać,
- następnie preferowany jest **ruch rowerowy**,
- trzeci poziom preferencji dotyczy **publicznego transportu zbiorowego**,
- samochód indywidualny jest środkiem dopuszczonym w centrum w regulowanym zakresie, ale nie jest środkiem preferowanym; długofalowo centrum powinno być wyłączane z ruchu samochodowego.

W aspekcie priorytetu dla ruchu pieszego należy stwierdzić, że miejska ulica nie jest wyłącznie arterią komunikacyjną, a jej nie mniej ważną funkcją jest funkcja „przestrzeni kulturowej” – miejsca przebywania mieszkańców, robienia zakupów, spacerowania i spędzania czasu, a więc – jak powiada Irving Goffman – „doświadczenia wspólnoty”. Wobec tego przepustowość ulic nie jest jedynym, ani głównym parametrem ich jakości, a w pewnych sytuacjach zwiększanie przepustowości i ułatwianie tranzytowego przejazdu przez obszar wyplukuje z niego korzyści gospodarcze (bo nie zachęca do poruszania się piechotą, co jest warunkiem dokonania zakupów, z których pośrednio ten obszar utrzymuje się ekonomicznie).

- W całym obszarze rewitalizacji zalecanym rozwiązaniem jest strefa uspokojonego ruchu „Tempo 30” z przewidzianymi inżynierskimi elementami uspokojenia ruchu (wyniesione przejścia dla pieszych, wyniesione tarcze skrzyżowań równorzędnych).
- Szeroko stosowanym rozwiązaniem może być także *strefa zamieszkania*.
- W wyznaczonych przestrzeniach centrum miasta ruch samochodów będzie wyłączony. Strefa piesza będzie stopniowo rozszerzana. Dopuszcza się w niej jednak ruch rowerowy, a także tramwaj – za wyjątkiem rozwiązań w całości projektowanych od nowa.
- Tam, gdzie pożądane rozwiązanie nie jest możliwe (albo jest skrajnie utrudnione) w pasie drogi publicznej, będzie rozważana zmiana statusu danej ulicy na drogę wewnętrzną.

3.2.2.2 Techniczna infrastruktura nadziemna ulicy

Za niedopuszczalne uznaje się lokalizowanie na chodnikach elementów infrastruktury nadziemnej zawężających swobodne przejście do szerokości mniejszej niż 1,50m. Dotyczy to w szczególności takich elementów infrastruktury technicznej jak: słupy oświetleniowe i trakcyjne, parkometry, znaki drogowe i sygnalizatory, elementy miejskiego oznakowania informacyjnego, wolnostojące skrzynki i szafy instalacyjne, a także uliczna infrastruktura rowerowa: stojaki²⁶, szafki serwisowe itd. W tym celu preferowanym rozwiązaniem chodnika jest **chodnik trójpasowy** złożony z opaski wzdłuż elewacji, ciągu pieszego (właściwego chodnika) i strefy funkcji dodatkowych między ciągiem pieszym a jezdnią. Co do zasady elementy infrastruktury technicznej powinny być lokalizowane w strefie funkcji dodatkowych lub w obrębie opaski przy elewacji. Chodnik taki jest opisany dalej.

3.2.2.3 Wytyczne co do projektowania modernizacji i przebudów ulic

Podstawową wytyczną jest to, aby ulice były modernizowane na zasadzie przebudowy ze zmianą przekroju ulicznego (a nie tylko poprzez wymianę materiałów z zachowaniem starego przekroju). Elementami tak rozumianej zmiany przekroju ulicznego powinno być:

- poszerzanie chodników i nadawanie im trójstrefowego podziału;
- zawężanie jezdni poprzez ograniczanie szerokości pasów ruchu do 2,75 m. i przeznaczanie zaoszczędzonej szerokości pasa drogowego na funkcje piesze i rowerowe;
- zastosowanie szerszego pasa ruchu jest możliwe tylko w przypadku prowadzenia danym pasem ruchu trasy autobusu miejskiego.

Wydzielone pasy rowerowe oznaczone znakiem poziomym P-23 należy wyznaczać tylko, jeśli nie dzieje się to kosztem szerokości minimalnej chodnika po żadnej ze stron. W pozostałych przypadkach należy wyznaczać sugerowany tor jazdy rowerów po wspólnym pasie ruchu (znak poziomy P-27). W przypadku ulic jednokierunkowych należy każdorazowo rozważać wprowadzenie kontrapasa rowe-

²⁶ W przypadku stojaków uwzględnia się także fakt, że chodnika nie może zawęzić nie tylko sam stojak, ale także przypięty do niego rower.

rowego (pasa drogi tylko dla rowerów z kierunkiem jazdy pod prąd kierunku głównego) z oznaczeniem tabliczką T-22, „nie dotyczy rowerów” pod znakiem „Ulica jednokierunkowa” i znaku poziomego P-27 (tzw. „sierżant rowerowy”) na kontrapasie oddzielonym linią ciągłą.

Niezbędną infrastrukturą przyuliczną powinny być stojaki na rowery w ilości co najmniej pięciokrotnie większej od liczby przyulicznych miejsc parkingowych dla samochodów ($1 \text{ samochód} \leq 5 \text{ rowerów}$).

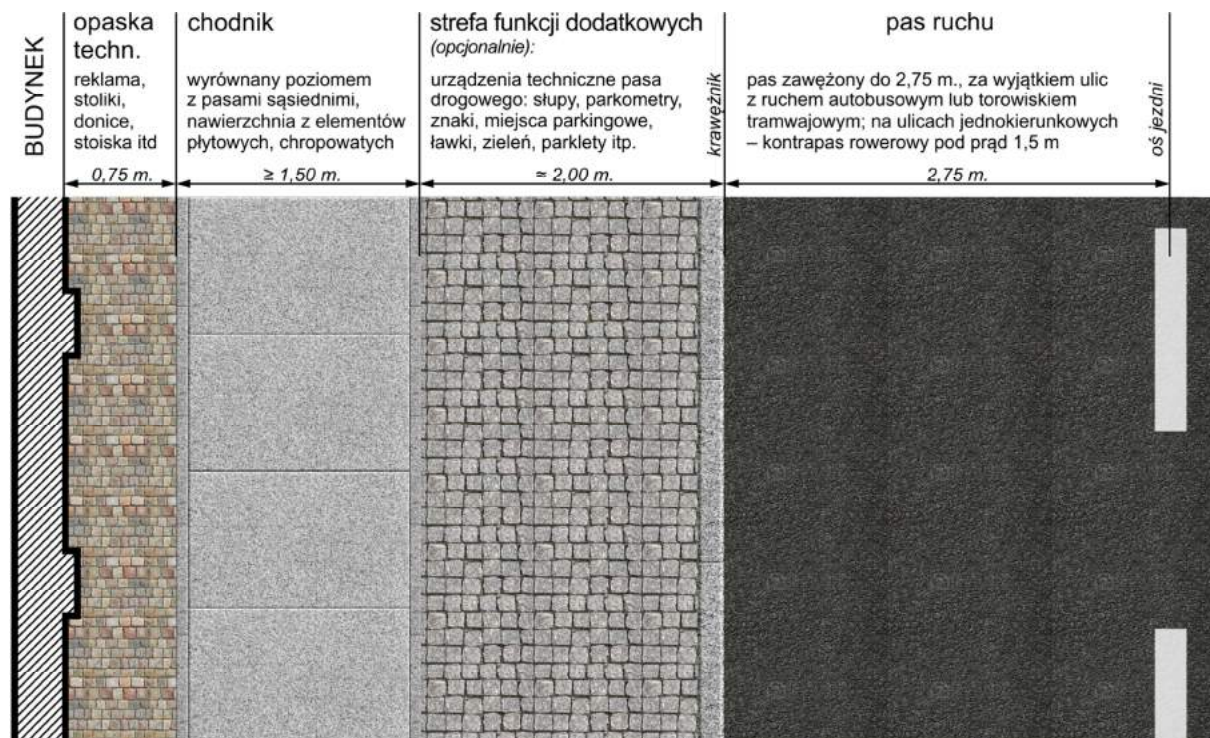
3.2.2.4 Zasady kształtowania chodników

W aspekcie kształtowania chodników ulic śródmiejskich Gorzowa wyznacza się, w zależności od szerokości ulicy system trójpassowego kształtowania chodnika, zgodnie z przedstawionym poniżej wzorem. Szczegółowe uwarunkowania związane z szerokością ulic w danym miejscu mogą przesądzać o niemożliwości zachowania pełnej szerokości opaski przy elewacji lub wprowadzenia strefy funkcji dodatkowych w pełnym wymiarze; wówczas jeden i drugi wymiar zostać zawężony i zmienia się jego dopuszczalne funkcje.

Przykładowo: pas funkcji dodatkowych zawężony do 1 m. pomieści nadal zieleni i ławki, ale już nie miejsca parkingowe. Podobne opaska przy elewacji będzie pełniła różną rolę w zależności od możliwej szerokości (np. 20 cm – rozwiązanie czysto plastyczne, 40 cm umożliwi już pewne zagospodarowanie chodnika – np. donica, 75 cm – pełne wykorzystanie, np. stoliki przy lokalu gastronomicznym, stoisko przed sklepem, reklama, duża donica, stojak rowerowy wzdłuż ulicy itd.).

Nienaruszalna pozostaje szerokość właściwego chodnika (pasa ruchu pieszego) wynosząca 1,5 m.

Ryc. 40. Zasada trójpassowego kształtowania chodników – schemat

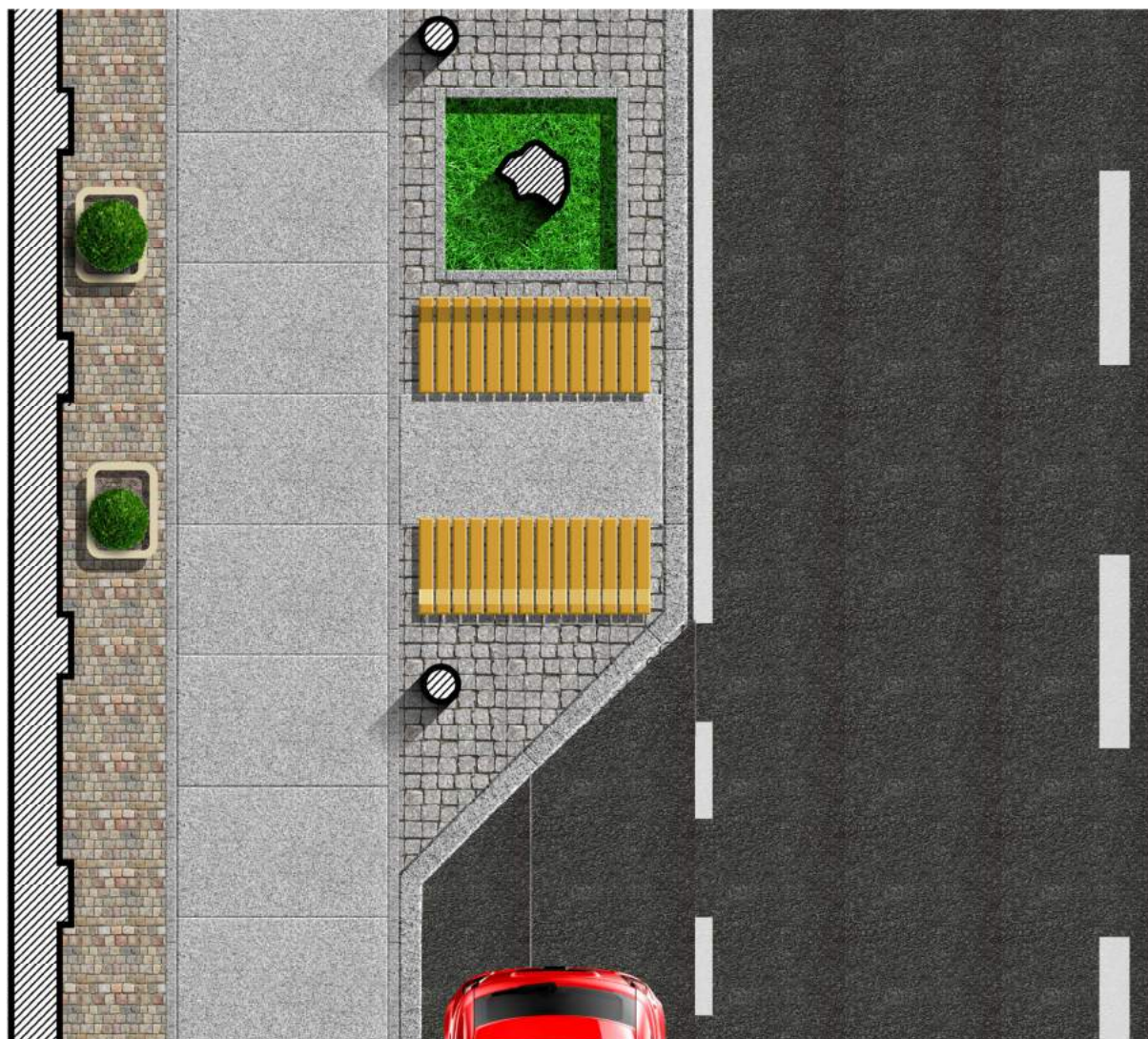
Opracowanie: W. Kłosowski

Ryc. 41. Zasada trójpasmowego kształtowania chodników – przykład

Fot. B. Zimny

W strefie technicznej nie przewiduje się dopuszczalności barier ciągłych ograniczających pieszym dostęp do krawędzi jezdni, w szczególności tradycyjnych słupków z łańcuchami

Ryc. 42. Przykład zagospodarowania fragmentu przestrzeni ulicy w obszarze rewitalizacji

Opracowanie własne

3.2.2.5 Zieleń przyuliczna

Przy każdej modernizacji i przebudowie ulic śródmiejskich za obligatoryjne uznaje się wprowadzanie szpalerowej zieleni wysokiej (drzew przyulicznych). W przypadku wąskich ulic dopuszcza się nasadzenia po jednej stronie ulicy w liczbie minimum 3 drzew na odcinek między przecznicami.

Odpowiedzią na obawy o hipotetyczne kolizje systemów korzeniowych z instalacjami podziemnymi oraz o możliwe zagrożenia ze strony korzeni rosnących poziomo dla nawierzchni chodników, powinny być właściwe rozwiązania technologiczne (a nie sam dobór gatunków ukorzeniających się palowo). Typ systemu korzeniowego zależy nie tylko od cech gatunkowych drzewa, lecz także od właściwości glebowych. Należy brać pod uwagę, że nawet gatunki zazwyczaj ukorzeniające się palowo (pionowo) lub sercowato (skośnie), w warunkach glebowych śródmieścia Gorzowa (wysokie lustro wód gruntowych) będą wytwarzały poziomy system korzeniowy, grożący destrukcją chodników. Toteż zaleca się stosowanie rozwiązań technologicznych z koszowymi ekranami nad bryłą korzeniową, kierującymi korzenie w dół. Z kolei dla uzyskania odpowiednio nośnych nawierzchni w pasie szpaleru drzew przy

jednoczesnym wymogu niezagęszczania gruntu dla prawidłowego rozwoju korzeni, należy stosować rozwiązania z celami nośnymi wypełnianymi luźnym, nieskompresowanym substratem glebowym (czynnikiem nośnym jest wówczas sama konstrukcja modułowa, nie zaś ubita ziemia). W sytuacjach potencjalnych zagrożeń dla instalacji podziemnych należy stosować ekrany antykorzeniowe.

Ryc. 43. Drzewa przyuliczne: przykład prawidłowej technologii sadzenia drzew w gruncie z elementami technicznej ochrony infrastruktury ulicznej przed uszkodzeniami przez system korzeniowy

Właściwe technologicznie nasadzenie drzew przyulicznych (rozwiązanie techniczne wybrane przykładowo)

W przestrzeni historycznej, w przypadku drzew, które już ukorzeniły się nieprawidłowo i uszkodziły nawierzchnię chodnika (jak na zdjęciach poniżej), nie należy podejmować automatycznej decyzji o usunięciu drzewa, lecz należy podejść do każdego przypadku indywidualnie.

Ryc. 44. Zniszczenia historycznego chodnika przez płytkie korzenie drzew – stan obecny (przykład)

Fot. W. Kłosowski (Gorzów, ul. 30 Stycznia)

Szczególnie tam, gdzie planowane jest zachowanie lub odtworzenie historycznej nawierzchni chodnika, można – rozważając wartość danego drzewa w danej lokalizacji i natężenie w tej lokalizacji ruchu

pieszego – brać pod uwagę możliwość „zakonserwowania” zastanego stanu kolizji pomiędzy tkanką biologiczną i techniczną ulicy, w postaci obudowania odsłoniętych korzeni w sposób pokazany – co do ogólnej zasady – na ilustracji poniżej. Kolizje takie są częścią tożsamości miejsca, świadectwami jego historii i można je w niektórych przypadkach traktować, jako miejskie ciekawostki warte zachowania.

Ryc. 45. Przykład „zakonserwowania” kolizji korzeni drzewa z historycznym chodnikiem

Opracowanie: W. Kłosowski

Przy doborze gatunków drzew i ustalaniu zasad ich pielęgnacji przesądzać muszą względy krajobrazowe, oraz funkcja wytwarzania przyjaznych, zacienionych stref ulicy, coraz ważniejsza w związku ze zmianami klimatycznymi i koniecznością dostosowania do nich miasta. Na dobór gatunków nie może wpływać kryterium wygody pielęgnacji danego gatunku.

3.2.2.6 Rozwiązanie szczególne – ulica typu „woonerf – podwórzec miejski”

Zalecany rozwiązaniem na części ulic śródmiejskich – szczególnie tych o małym natężeniu ruchu i jednokierunkowej organizacji ruchu – jest utworzenie z nich ulic typu „woonerf – podwórzec miejski”. To jednokierunkowe ulice przejezdne z ograniczeniem prędkości do 20 km/h i dodatkowymi elementami spowalniającymi (w szczególności – zesowany, a nie prosty tor jazdy, wyniesienia niektórych elementów jezdni), zagospodarowane z wykorzystaniem zieleni i małej architektury i wypełnione funkcjami społecznymi: miejscami do siedzenia, ogródkami przy lokalach gastronomicznych, przestrzeniami kultury i sztuki, miejscami spotkań.

Główną funkcją woonerfów jest tworzenie przyjaznej przestrzeni do przebywania dla mieszkańców i osób odwiedzających, zaś przejezdność i parkowanie (tylko w ściśle wyznaczonych miejscach) jest funkcją dodatkową. W związku z tym na woonerfach zamiast typowego oświetlenia ulicznego częste jest oświetlenie typu parkowego połączone z dyskretną iluminacją elewacji budynków.

Ryc. 46. Woonerf – podwórzec miejski (przykład: ul. 6 sierpnia w Łodzi)

Fot. W. Kłosowski

3.2.2.7 Deptaki i przestrzenie piesze a tramwaj i rower

3.2.2.7.1 Piesi a tramwaj

W centrum Gorzowa przewidywane są co najmniej dwie znaczące przestrzenie miejskie o charakterze pieszym, z dopuszczalnością jednak ruchu tramwajów i rowerów: to deptak na ulicy Chrobrego oraz Stary Rynek poszerzony o dotychczasową część ul. Sikorskiego. W obu przypadkach przewiduje się spowolnienie dopuszczalnej prędkości tramwajów do 15 km/h i dodatkowe elementy sygnalizacji podnoszącej bezpieczeństwo pieszych (np. wzbudzone przez nadjeżdżający tramwaj sygnały świetlne w płytach torowiska).

W przestrzeniach pieszych, gdy torowisko jest niewydzielone, z oczywistych względów nie dopuszcza się torowisk na podkładach strunobetonowych i nasypie z kruszywą, ani torowisk trawiastych. Torowiska w płytach żelbetonowych, co do zasady, muszą mieć odtworzoną nawierzchnię zharmonizowaną z nawierzchnią sąsiednią (na ogół będzie to lico kostki kamiennej materiałowo i wymiarowo identycznej z nawierzchnią deptaka/placu).

Ryc. 47. Uszlachetnione nawierzchnie płyt torowiska – przykłady rozwiązań zalecanych: Gdańsk i Katowice

Fot. W. Kłosowski

3.2.2.7.2 *Piesi a rower*

Jeśli chodzi o regulację jazdy rowerem po deptakach lub placach pieszych, nie przewiduje się wydzielenia pasa drogi tylko dla rowerów, ani prawa wjazdu motorowerów. Przewiduje się jedynie wyznaczenie dla rowerów sugerowanego toru jazdy poprzez zaznaczenie jej odpowiednimi klipsami odbłaskowymi w posadzce deptaka lub placu.

3.2.2.8 *Prawidłowe powiązanie budynków publicznych z ulicami*

Gorzów ma zdekonstruowany ład urbanistyczny w centrum także w tym znaczeniu, że część budynków historycznych jest zorientowana fasadą w stronę, po której nie ma dziś w ich sąsiedztwie czynnej ulicy. Jednak w przypadku każdego budynku historycznego, w odniesieniu do którego jest to możliwe, należy dążyć do przywracania jego powiązań funkcjonalno-przestrzennych z ulicą.

Ryc. 48. Budynek szkoły ekonomicznej przy ul. 30. Stycznia z nieczynnym głównym wejściem od strony ulicy

Fot. W. Kłosowski

- W szczególności należy przywracać do użytkowania wejścia frontowe od ulicy, jeśli z jakichkolwiek przyczyn zostały wcześniej z użytkowania wyłączone. Należy także restaurować i ożywiać przestrzenie przed budynkami, adekwatnie do ich współczesnej funkcji.
- W miarę możliwości należy rozważać rozbiórki późniejszych dobudówek do budynków historycznych, szczególnie jeśli zrywają one powiązanie z ulicą (choćby wizualne).

3.2.2.9 Parkowanie przyuliczne

W śródmieściu Gorzowa parkujący samochód nie może wypierać z ulicy funkcji podnoszących komfort poruszania się pieszo. Chodzi tu nie tylko o wypieranie fizyczne: parkowanie kosztem szerokości chodnika, ale także o zajmowanie miejsc zacienionych latem, a wolnych od śniegu zimą (konkurowanie z pieszym o terytorium), a także o zawłaszczanie przez parkujące samochody krajobrazu miejskiego, zasłanianie widoków, czynienie przestrzeni brzydszą i mniej atrakcyjną, psucie unikalnej śródmiejskiej atmosfery i powodowanie, że poszczególne lokalizacje nie stają się *miejscami* (w rozumieniu M. Castellsa²⁷).

Przyjmuje się zasadę, że przy ulicach śródmiejskich parkowanie jest możliwe tylko wzdłuż ulicy (a nie skośnie, czy prostopadle), wyłącznie na wyznaczonych w ograniczonej liczbie miejscach. Miejsca parkowania są wyznaczane, co do zasady pojedynczo lub w niewielkich skupiskach (maksymalnie trzy obok siebie) i rozdzielone innymi funkcjami uatrakcyjniasjącymi przestrzeń lub obsługującymi ruch pieszy. Zaleca się zostawianie dłuższych odcinków przynajmniej jednej strony ulicy całkowicie wolnej od funkcji parkowania. Przewiduje się bezwzględny zakaz parkowania na chodnikach (nawet częściowego). Przewiduje się, że w uzasadnionych przypadkach parkowanie na chodnikach będzie nie tylko zakazane oznakowaniem, ale także fizycznie unie możliwione przez odpowiednie rozwiązania inżynierskie (np. słupki).

3.2.2.10 Oświetlenie ulic

W przestrzeniach ulic w obszarze rewitalizacji, szczególnie tam, gdzie w pasie drogi zostały zaaranżowane zielenią i meblami miejskimi miejsca do spotkań i spędzania czasu, dopuszcza się nietypowe rozwiązania oświetlenia ulicy.

- Oprócz typowego oświetlenia ulicznego przewiduje się bardziej kameralne oświetlenie parkowe, z niżej umieszczonymi źródłami światła, dające większą możliwość różnicowania przestrzeni na oświetloną i zacienioną. Preferencją będą miały systemy o regulowanym natężeniu światła.
- Należy brać pod uwagę instalowanie w kluczowych przestrzeniach i na kluczowych obiektach (nie tylko zabytkowych, ale ważnych dla atmosfery i tożsamości miasta), iluminacji, która umożliwiłaby oświetlenie tych przestrzeni i obiektów wieczorami i nocą.

²⁷ Nie każda lokalizacja miejska jest „miejscem” w znaczeniu socjologicznym. Manuel Castells wskazuje, że przestrzenie współczesnych miast to w wielkiej części anonimowe „przestrzenie przepływów” bez własnej tożsamości (lub z tożsamością zaimportowaną – wielka arteria komunikacyjna wyglądająca podobnie w każdym mieście świata), podczas gdy „miejsce” to taka lokalizacja, której odczuwalna niepowtarzalna tożsamość i jej unikalne znaczenie dla mieszkańców kształtują się bezpośrednio w jej fizycznych granicach, w relacji z bezpośrednim otoczeniem.

3.2.2.11 Meble miejskie w pasie drogowym

Nie należy dążyć do jednolitości mebli miejskich (ławek, koszy na śmieci itd.), w skali całego miasta: dobrze zakomponowana różnorodność jest bogactwem. Ale różnorodność nie może być chaosem i powinna wynikać z zamierzonej kompozycji. Należy dążyć do tego aby systemy mebli miejskich – różne dla poszczególnych lokalizacji – pasowały jednak do siebie. Ważne są następujące wytyczne:

- Meble do siedzenia, leżenia, spędzania czasu w otwartej przestrzeni publicznej, dla której to grupy najbardziej typowym przykładem jest ławka miejska, muszą być dostosowane ergonomicznie do wygody osób korzystających z ich głównej funkcji. Preferowane są siedziska z oparciami, przy czym zarówno siedziska, jak i oparcia muszą odpowiadać podstawowym wymaganiom ergonomii. Nie zaleca się akceptowania mebli, w których wygoda została poświęcona na rzecz formy.
- Każdy mebel miejski musi spełniać warunek przynajmniej podstawowej funkcjonalności przez cztery pory roku. Nie zaleca się akceptowania takich rozwiązań jak: siedziska z materiałów o dużej przewodności cieplnej (grożących w słoneczne letnie dni poparzeniem, a w zimie – odmrożeniami. To samo dotyczy nasiąkania wodą.
- Absolutnie nie dopuszcza się ustawiania w obszarze rewitalizacji „mebli odstraszać”, zaprojektowanych specjalnie z myślą o uniemożliwieniu korzystania z nich wybranym użytkownikom, np. osobom bezdomnym (jak - przykładowo – ławki specjalnie pochylone lub wyposażone w „poręcze”, aby nie dało się na nich spać).
- Dopuszcza się dwa kierunki dizajnu miejskiego w obszarze rewitalizacji:
 - meble miejskie projektowane do trwałego umieszczenia w przestrzeni miasta: dla takich mebli sugerowane są bardzo trwałe i niekoniecznie tanie materiały, rozwiązania utrudniające zniszczenie;
 - meble projektowane do taniego, okresowego aranżowania przestrzeni: ogródki z palet, siedziska z materiałów recyklingowych itd.; dla takich rozwiązań sugerowane jest dopuszczenie szerokiej różnorodności estetyk i rozwiązań autorskich.
- Dla koszy na śmieci zaleca się stosowanie rozwiązań systemowych gwarantujących ich prawidłową eksploatację (np. wygodę opróżniania), jak i wygodny dostęp korzystających.
- W miejscach, gdzie w przestrzeni publicznej muszą się znaleźć pojemniki średniogabarytowe (obecnie są to plastikowe kontenery na kółkach), preferowanym rozwiązaniem powinny być pojemniki zagłębione w gruncie poniżej poziomu chodnika, z wrzutnią wielkości i wyglądu typowego kosza na śmieci.

3.2.3 Zasady dotyczące trwałego utrzymania efektu ekologicznego osiągniętego w ramach Programu „KAWKA”

Wytyczne dotyczące regulacji w zakresie zaopatrzenia w energię ciepłą na obszarze rewitalizacji objętym programem „Kawka”:

- dla obszaru objętego programem „Kawka” zostanie ustanowiony Miejskowy Plan Rewitalizacji, w którym zostaną wprowadzone zasady zaopatrzenia w ciepło, wykluczające stosowanie stałych paliw kopalnych,
- we wszystkich obiektach objętych programem „Kawka” zostanie trwale utrzymana dostawa ciepła z systemu ciepłowniczego,

- dopuszcza się ogrzewanie obiektów niepodłączonych do ciepła systemowego z indywidualnych lokalnych źródeł ciepła, opartych na paliwach o mniejszym obciążeniu środowiska, w szczególności w zakresie emisji pyłów (gaz, lekki olej opałowy), energii elektrycznej i odnawialnej,
- nie dopuszcza się zaopatrzenia w ciepło z indywidualnych źródeł na stałe paliwa kopalne.

3.3 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Ustawa wskazuje²⁸, że obowiązkowym elementem gminnego programu rewitalizacji jest opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w szczególności o charakterze społecznym oraz gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym, w tym:

- listę planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, zgodnie z zapisem Ustawy, powinna mieć formę opisów zawierających w odniesieniu do każdego przedsięwzięcia **co najmniej**: nazwę, wskazanie realizatora, zakres realizowanych zadań, lokalizację, szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji. W niniejszym GPR zastosowano nieco obszerniejszą formę opisu przedsięwzięć podstawowych, dodając w odniesieniu do każdego z nich także:

- jasną informację o tym, który z celów rewitalizacji będzie realizowany bezpośrednio poprzez to przedsięwzięcie, oraz listę innych celów rewitalizacji, do osiągnięcia których przedsięwzięcie może się przyczyniać pośrednio;
- opis powiązań i synergii danego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego z pozostałymi przedsięwzięciami znajdującymi się na liście;
- opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys: konkretne wskazanie zdiagnozowanego problemu, któremu bezpośrednio będzie przeciwdziałać dane przedsięwzięcie;
- przy wskazywaniu rezultatów i wskaźników z kolei przyjęto zasadę, że wskaźnik rezultatu musi być jednocześnie wskaźnikiem postępu w rozwiązywaniu tego konkretnego problemu.

3.3.1 Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przedsięwzięcie nr 1.: Utworzenie Centrum Usług Rehabilitacyjnych

■ **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych**

Utworzenie Centrum Usług Rehabilitacyjnych w kamienicy przy ul. Obotryckiej 13A w Gorzowie Wlkp.

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 3.2.3. Wspierać prywatne inicjatywy na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych

²⁸ W art. 15 ust 1 p 5) litera a)

- **Lokalizacja przedsięwzięcia**
ul. Obotrycka 13A – w podobszarze R1 obszaru rewitalizacji.
- **Opis realizowanych zadań**
Celem przedsięwzięcia jest uruchomienie w kamienicy mieszczącej się w Gorzowie Wlkp., przy ulicy Obotryckiej 13A Usług medycznych pod nazwą Centrum Usług Rehabilitacyjnych, pod potrzeby prowadzenia działalności związanej z promocją zdrowego trybu życia, która wynika z celów statutowych Fundacji. Fundacja Wspierania Opieki Zdrowotnej służyć będzie również przedsięwzięciom z zakresu wspierania innych organizacji pozarządowych.
- **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**
Fundacja Wspierania Opieki Zdrowotnej
- **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**
 - 5 438 000,00 zł., w tym: środki z RPO-L2020 oraz wkład prywatny wnioskodawcy
- **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**
Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:
 - Przedsięwzięcie nr.: 48 Dom Dziennego Pobytu Senior-WIGOR
- **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**
Przedsięwzięcie jest elementem wypełniania osłabionej gospodarczo przestrzeni centrum miasta usługami społecznymi ożywiającymi jego przestrzeń i tworzącymi miejsca pracy wysokiej jakości.
- **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**
Rezultatem będzie powstanie miejsc pracy wysokiej jakości i udostępnienie mieszkańcom potrzebnych usług medycznych poprzez uruchomienie Centrum. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 2.: Poprawa warunków edukacji i opieki przez termomodernizację obiektów użyteczności publicznej w obszarze rewitalizacji.

- **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz w Wieloletniej Prognozie Finansowej:**
Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej w Gorzowie Wlkp.– poprawa warunków kształcenia. Przedsięwzięcie nr 2 stanowi część tego zadania, która jest realizowana w obszarze rewitalizacji.
- **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**
Cel szczegółowy 3.2.1. Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację remonty i doposażenie obiektów usług społecznych
- **Lokalizacja przedsięwzięcia**
Przedsięwzięcie będzie realizowane w czterech lokalizacjach:
 - IV LO – ul. Kosynierów Gdyńskich 8,
 - Żłobek Miejski nr 3 – ul. Słoneczna 10,

- Przedszkole Miejskie nr 4 – ul. Kobylogórska 104
- Przedszkole Miejskie nr 33 – ul. Walczaka 4
- Dzielnicowe centrum pracy socjalnej – ul. Kosynierów Gdyńskich 22/23

Cztery pierwsze lokalizacje leżą bezpośrednio w obszarze, natomiast lokalizacja Dzielnicowego centrum pracy socjalnej – ul. Kosynierów Gdyńskich 22/23 – przylega bezpośrednio do granicy obszaru i została wybrana, ponieważ Centrum będzie działać na rzecz podobszaru R1, a w samym podobszarze nie ma odpowiedniego budynku.

■ Opis realizowanych zadań

Zostanie przeprowadzona kompleksowa termomodernizacja obiektów w obszarze rewitalizacji. Zadanie w dokumentach aplikacyjnych nosi nazwę „Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej w Gorzowie Wlkp.”

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 9 331 371,19 zł, w tym: RPO-L2020 oraz budżet miasta

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna
- Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Techniczne warunki nauki są jedną ze zdiagnozowanych przyczyn kryzysu (szczegółowa diagnoza, konkluzja 7).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie poprawa warunków nauki i sprawowania opieki w trzech placówkach. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba uczniów/podopiecznych placówek objętych termomodernizacją liczona narastająco. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada

się że wskaźnik ten będzie rosnący w kolejnych latach 2017 i 2018. Wartość referencyjna równa się 100% liczby uczniów/podopiecznych wskazanych placówek.

Przedsięwzięcie nr 3.: Poprawa warunków edukacji i opieki w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczym**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 3.2.1. Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację remont i doposażenie obiektów usług społecznych

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie zlokalizowane w obszarze rewitalizacji, w podobszarze R1 przy ul. Franciszka Walczaka 1 i 1 a

■ Opis realizowanych zadań

W ramach przedsięwzięcia przewidziana jest kompleksowa termomodernizacja i remont dwóch obiektów użytkowanych przez Koło Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym w Gorzowie Wlkp. na cele prowadzenia Ośrodka Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w wieku od 3 do 25 lat.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Koło Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym w Gorzowie Wlkp.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Koszt I części projektu, (budynek z lat 50-tych): 2 681 860,35 zł;
- Koszt II części projektu, (budynek z lat 70-tych): 1 600 000,00 zł;

Przedsięwzięcie obecnie zawieszono, bez terminu realizacji, z powodu trwających poszukiwań źródeł dofinansowania zewnętrznego.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 47: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 2: Poprawa warunków edukacji i opieki przez termomodernizację obiektów użyteczności publicznej w obszarze rewitalizacji

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Techniczne warunki nauki są jedną ze zdiagnozowanych przyczyn kryzysu (szczegółowa diagnoza, konkluzja 7).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie poprawa warunków nauki i sprawowania opieki w Ośrodku. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba podopiecznych/wychowanków, których warunki nauki poprawią się. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna równa się 100% liczby uczniów/podopiecznych Ośrodka.

Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej

- **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz Wieloletniej Prognozie Finansowej**

Centrum Edukacji Zawodowej – poprawa jakości infrastruktury kształcenia.

- **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.3.1. Stworzyć nowoczesne Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu

- **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie zlokalizowane w podobszarze R1, działka pomiędzy ul. Warszawską, Szpitalną i Teatralną.

- **Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie będzie polegało na utworzeniu Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu (CEZiB) – nowoczesnego zespołu średnich szkół zawodowych opartego na synergii szkoły z pracodawcami (dualny system kształcenia) i nastawionego na nauczanie nie tylko zawodów poszukiwanych przez obecny rynek, ale proaktywne wybieranie kierunków przydatnych w przyszłości. Elementem przedsięwzięcia jest przystosowanie kompleksu budynków szpitalnych przy ul. Warszawskiej/Szpitalnej na cele CEZiB.

W koncepcję CEZiB będą włączone elementy rozwijania kreatywności technicznej, wynalazczości i postawy przedsiębiorczej. W strukturę CEZiB będzie włączony inkubator młodzieżowych mikrobiznesów, system opieki nad uczniowskimi start-up'ami, oraz przestrzeń dla inicjatyw typu media-lab czy hacker-space. Istotą koncepcji CEZiB jest zindywidualizowane, nie schematyczne podejście do edukacji zawodowej.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

- **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg we współpracy z Wydziałem Edukacji.

- **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródła finansowania:**

- 70 000 000,00 zł, w tym ZIT RPO –L2020 oraz budżet miasta.

- **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 25.: „Transfer kreatywności”
- Przedsięwzięcie nr 39.: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia
- Przedsięwzięcie nr 51.: Zawodowcy w Gorzowie

- Przedsięwzięcie nr 52.: Kształtowanie kompetencji kluczowych na potrzeby rynku pracy na obszarze MOF Gorzowa Wielkopolskiego

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowany problem niskich kompetencji zawodowych gorzowian i związane z tym zjawisko „ubogich pracujących (szczegółowa diagnoza, konkluzja 3).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie stworzenie miejsc nowoczesnej edukacji zawodowej dla młodych i dorosłych gorzowian. Wskaźnikiem rezultatu będzie łączna liczba absolwentów wszystkich form edukacji CEZIB uzyskiwana corocznie. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący począwszy od roku, w którym szkołę opuszczą pierwsi absolwenci. Wartości referencyjnej wskaźnika na tym etapie nie określa się.

Przedsięwzięcie nr 5.: Program „Targowiska i drobny handel uliczny”

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.2.3. Usystematyzować drobny handel targowiskowy i uliczny

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji, zaś regulacje będą dotyczyły całego miasta.

■ **Opis realizowanych zadań**

W ramach programu powstanie strategia miejska wobec drobnego handlu ulicznego uwzględniająca nie tylko jego sens gospodarczy, ale także znaczenie socjalne. W strategii zostaną zapisane zasady dla mini- i mikrotargowisk, uwzględniające ich ważność dla kolorytu miasta.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Gorzowski Rynek Hurtowy SA we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji.

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- Przedsięwzięcie opracowania strategii jest niskokosztowe i powinno być sfinansowane w ramach bieżącej działalności GRH.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr: 27 Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym
- Przedsięwzięcie nr 28.: „Koniunktura w Centrum”
- Przedsięwzięcie nr 29.: „Gorzowska mapa atrakcji” program tematykacji

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na zdiagnozowany problem „dzikiego” handlu ulicznego w centrum miasta, który z jednej strony w pewnym zakresie konkuruje z lokalami użytkowymi, a z drugiej strony – jednak ożywia miasto i tworzy jego koloryt (diagnoza szczegółowa, konkluzja 18).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie uchwalona strategia miejska wobec drobnego handlu ulicznego. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna = TAK.

Przedsięwzięcie nr 6.: Przebudowa lokali komunalnych przeznaczonych na lokale socjalne**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie w wielu lokalizacjach na całym obszarze rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na kompleksowym wyremontowaniu lokali komunalnych w celu poprawy sytuacji mieszkaniowej rodzin ubiegających się o przydział lokalu socjalnego. Pierwszy etap zadania (20 lokali) jest już w toku realizacji. Następny etap będzie obejmował 100 lokali komunalnych.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Spraw Społecznych we współpracy z Zakładem Gospodarki Mieszkaniowej

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 3 736 215,64 zł, w tym: budżet miasta oraz środki z Funduszu Dopłat BGK

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej” – konkurs dotacji do remontów
- Przedsięwzięcie nr 32.: Społeczne budownictwo czynszowe w Gorzowie
- Przedsięwzięcie nr 38.: Program rozwiązywania problemów zadłużenia
- Przedsięwzięcie nr 34.: program KAWKA – etap II

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W związku ze zdiagnozowanymi koncentracjami ubóstwa w obszarze rewitalizacji występuje stałe duże zapotrzebowanie na najtańsze rozwiązania zapewniające zamieszkanie rodzinom.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie stworzenie warunków mieszkaniowych. Wskaźnikiem rezultatu jest odsetek lokali zasiedlonych w stosunku do lokali wyremontowanych, badany narastająco na koniec kolejnych lat.

Przedsięwzięcie nr 7.: Stary Rynek – nowe serce Gorzowa**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.1. Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa – przestrzeń najwyższej jakości

■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz w Wieloletniej Prognozie Finansowej:

System zrównoważonego transportu miejskiego w Gorzowie Wlkp. – wyższa jakość usług publicznego transportu zbiorowego poprzez zintegrowanie go w jeden spójny system transportowy. Przedsięwzięcie nr 7 jest jednym z elementów tego zadania realizowanym w obszarze rewitalizacji.

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar R1, Stary Rynek.

■ Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia

W ramach przedsięwzięcia Stary Rynek w Gorzowie będzie przekształcony w przestrzeń o najwyższym standardzie projektowym i wykonawczym, która stanie się ulubionym placem gorzowian i chlubą miasta. W latach 2018 – 2021 będzie prowadzony specjalny program działań animacyjnych i artystycznych na Starym Rynku, sprzyjający wytworzeniu się pożądaných nawyków społecznych co do przebywania na tym placu i sposobów korzystania z niego.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Architekt Miejski we współpracy z Wydziałem Inwestycji i Remontów Dróg i Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 5 500 000,00 zł, w tym budżet miasta oraz POIiŚ 2014 – 2020

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 10.: Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry
- Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta
- Przedsięwzięcie nr 38.: Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W diagnozie czytamy: „Ponieważ przestrzeń, o której mowa, jest dla miasta przestrzenią kluczową i zarazem symbolicznym sercem miasta, jej niedostosowanie do nowych funkcji jest szczególnie dotkliwe dla Gorzowa. Nowe, spójne zagospodarowanie powiększonego Starego Rynku jest zadaniem bardzo pilnym” (Konkluzja 23).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie powstanie kluczowej miejskiej przestrzeni publicznej – serca miasta. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna = TAK.

Przedsięwzięcie nr 8.: Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.3. Gruntownie zmodernizować deptak na Chrobrego

■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz w Wieloletniej Prognozie Finansowej:

System zrównoważonego transportu miejskiego w Gorzowie Wlkp. – wyższa jakość usług publicznego transportu zbiorowego poprzez zintegrowanie go w jeden spójny system transportowy. Przedsięwzięcie nr 8 jest jednym z elementów tego zadania realizowanym w obszarze rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie polega na gruntownym odnowieniu Deptaka na ulicy Chrobrego. Odzyska on swoją dawną funkcję pieszego ciągu spacerowo-handlowego w ścisłym centrum miasta. Koncepcja jego aranżacji powinna być projektowana z udziałem społecznym. Na tej ulicy będzie się koncentrował nie tylko znaczący wysiłek inwestycyjny, ale też największy zakres zmasowanych działań z obszaru aktywizacji gospodarczej i społecznej.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji we współpracy z Wydziałem Urbanistyki i Architektury oraz Wydziałem Inwestycji i Remontów Dróg.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 2 700 000,00 zł, w tym: budżet miasta oraz POIiŚ 2014-2020.

Koszty podano wg WPI bez torowiska tramwajowego, które jest ujęte oddzielnie w przedsięwzięciu 9)

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 9.: Głęboka modernizacja systemu tramwajowego
- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 27.: Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym
- Przedsięwzięcie nr 28.: „Koniunktura w Centrum”
- Przedsięwzięcie nr 29.: „Gorzowska mapa atrakcji” program tematyzacji
- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej” – konkurs dotacji do remontów
- Przedsięwzięcie nr 38.: Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa
- Przedsięwzięcie nr 15.: „Kwadrat” – wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie rekreacyjno-spacerowej przestrzeni wysokiej jakości o funkcjach handlowo usługowych i wysokim walorze kulturowym. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego doj-

ścia (350 m) od tej przestrzeni (liczona narastająco w przypadku realizacji w dwóch kolejnych latach). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 9.: Głęboka modernizacja systemu tramwajowego w obszarze rewitalizacji**■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz Wieloletniej Prognozie Finansowej:**

System zrównoważonego transportu miejskiego w Gorzowie Wlkp. – wyższa jakość usług publicznego transportu zbiorowego poprzez zintegrowanie go w jeden spójny system transportowy. Przedsięwzięcie nr 9 jest jednym z wyodrębnionych elementów tego zadania realizowanym w obszarze rewitalizacji.

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel operacyjny 3.3. Poprawić dostępność i standard transportu tramwajowego

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie zlokalizowane w całości w obszarze rewitalizacji

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na całkowitej odnowie systemu tramwajowego w obszarze rewitalizacji, w tym – wprowadzeniu do centrum miasta infrastruktury przystankowej najwyższej jakości.

Przedsięwzięcie jest częścią większego projektu modernizacji systemu tramwajowego w Gorzowie obejmującego: wymianę taboru i związany z tym gruntowny remont torowisk, remont lub budowę torowisk, trakcji i przystanków.

W skład niniejszego przedsięwzięcia wchodzi tylko część przebudowy torowisk i przystanków proporcjonalna do długości torowisk w obszarze rewitalizacji w stosunku do całości torowisk objętych projektem (37,77% całkowitej wartości przebudowy torowisk i przystanków).

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 52 078 456,94 zł, w tym: budżet miasta oraz POiŚ 2014 – 2020.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 7.: Stary Rynek – nowe serce Gorzowa
- Przedsięwzięcie nr 8.: Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta
- Przedsięwzięcie nr 37.: Węzeł intermodalny przy dworcu PKP

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie podnosi w obszarze rewitalizacji dostępność podobszaru R1 i R2.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie dostęp mieszkańców do transportu tramwajowego wysokiego standardu. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu trzyminutowego dojazdu (200 m.) od dalszego przystanku dowolnej pary przystankowej (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 10.: Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry**■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych**

Dziedzictwo sakralne Dolnej Warty

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 4.1.1. Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa – inkluzywną przestrzeń najwyższej jakości.

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Obszar rewitalizacji R1 - Stary Rynek.

■ Opis realizowanych zadań

Gorzów Wlkp., jako lider Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego (MOF GW), proponuje partnerski projekt polegający na rewaloryzacji zabytkowych obiektów sakralnych – kościołów - w gminach: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Santok, Gorzów Wlkp. (Katedra oraz zagospodarowanie przestrzeni przy Katedrze) oraz Lubiszyn.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Diecezja Zielonogórsko - Gorzowska

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 18 367 437,50 zł, w tym wkład prywatny wnioskodawcy oraz POIiŚ 2014 – 2020

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna
- Przedsięwzięcie nr 7.: Stary Rynek – nowe serce Gorzowa

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W diagnozie czytamy: „[...] przestrzeń, o której mowa, jest dla miasta przestrzenią kluczową i zarazem symbolicznym sercem miasta [...]. W koncepcję przestrzenną placu musi być trafnie wkomponowany budynek katedry – najważniejszego zabytku Gorzowa i obiektu, którego sylwetka wyznacza symboliczne serce miasta.” (Konkluzja 23).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie element kluczowej miejskiej przestrzeni publicznej – wyremontowana katedra. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna = TAK.

Przedsięwzięcie nr 11.: Nowa siedziba Urzędu Miasta**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.5. Poprawić standard obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta

■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz w Wieloletniej Prognozie Finansowej:

Modernizacja budynku pod Urząd Miasta przy ul. Obotryckiej.

■ Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie budowy nowej siedziby Urzędu Miasta (remont i przebudowa obecnej siedziby przy ul. Sikorskiego, kapitalny remont i przebudowa budynku przy ul. Obotryckiej i połączenie obu części nowym skrzydłem i salą obsługi) domknie przestrzeń ścisłego centrum miasta w sensie architektonicznym i stanie się znaczącym obiektem w krajobrazie miejskim. Podniesie też radykalnie standard obsługi mieszkańców w urzędzie (obecnie urząd funkcjonuje w wielu lokalizacjach a jego siedziba główna jest niedostępna dla osób niepełnosprawnych).

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 70 862 500 zł – budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 7.: Stary Rynek – nowe serce Gorzowa

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie podniesie standard obsługi mieszkańców w urzędzie i udostępni urząd dla osób niepełnosprawnych (szczegółowa diagnoza, konkluzja 22) a ponadto zamknie kompozycyjnie przestrzeń publiczną ścisłego centrum miasta (konkluzja 26).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie powstanie możliwości korzystania z siedziby urzędu przez osoby z niepełnosprawnościami oraz zwiększenie wygody mieszkańców korzystających

z usług administracyjnych z chwilą oddania budynku do użytkowania. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 12.: Grekokatolickie Centrum Spotkań**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.3.3. Czerpać na co dzień z wielokulturowości Gorzowa

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Obszar rewitalizacji – podobszar R1, ul. Teatralna 22

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na wyremontowaniu zabytkowej dawnej kaplicy przyszpitalnej i wygospodarowaniu przy niej pomieszczeń na potrzeby Grekokatolickiego Centrum Spotkań. W poszpitalnej kaplicy, która została wykupiona przez parafię grekokatolicką pw. Św. Jozafata w Gorzowie docelowo powstanie cerkiew grekokatolicka, w której planuje się organizować spotkania ekumeniczne budujące szacunek pomiędzy wyznaniem. Przy cerkwi grekokatolickiej planuje się wygospodarowanie sali spotkań dla mniejszości grekokatolickiej, w szczególności osób z Ukrainy, uczących się na uczelniach wyższych w Gorzowie Wlkp.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Parafia grekokatolicka pw. św. Jozafata w Gorzowie Wlkp.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 1 000 050,00zł (wkład własny wnioskodawcy).

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 10.: Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry
- Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Potrzebę wzmocnienia integracji środowisk i włączenia społecznego zdiagnozowano, jako jedno z podstawowych zadań w procesie przewycięzania kryzysu społecznego w obszarze rewitalizacji. W aspekcie integrowania środowisk mniejszości religijnych i narodowych w diagnozie czytamy: „(trzeba) korzystać z ogromnego potencjału wielokulturowości Gorzowa” (Konkluzja 34).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie powstanie przestrzeni do spotkań mniejszości grekokatolickiej i ukraińskiej oraz spotkań ekumenicznych i wielonarodowych. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 13.: Ogólnodostępny stadion lekkoatletyczno-piłkarski

- **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych oraz Wieloletniej Prognozie Finansowej:**

Modernizacja obiektu sportowego –stadion lekkoatletyczny przy ul. Wyszyńskiego.
- **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.5. Budować włączenie społeczne dzięki aktywnościom sportowym
- **Lokalizacja przedsięwzięcia**

ul. Krasieńskiego, w podobszarze R1 obszaru rewitalizacji
- **Opis realizowanych zadań**

Przedsięwzięcie zakłada przebudowę stadionu piłkarskiego, aby dostosować go na potrzeby lekkoatletów. Ma on być obiektem szeroko dostępnym, a nie zastrzeżonym dla sportu wyczynowego. Stadion znajduje się u brzegu rzeki Kłodawki co idealnie wpisuje się w cel „Odzyskać Kłodawkę dla Gorzowian”.

 - Aby projekt ten faktycznie realizował cele rewitalizacji, musi on być ściśle zgodny z wyznaczonymi kierunkami w ramach celu szczegółowego 1.2.5. Obiekt – od momentu projektowania jego rozwiązań poprzez podpisywanie umów na jego użytkowanie, musi służyć przede wszystkim pracy animatorów sportu i trenerów, spełniającej równocześnie trzy warunki:
 - Zajęcia na nim organizowane muszą być niskokosztowe lub bezkosztowe dla uczestników indywidualnych (brak opłat lub minimalne opłaty, brak konieczności posiadania kosztownego sprzętu lub stroju),
 - Sam obiekt nie powinien zawierać części lub urządzeń, do których dostęp jest zastrzeżony wyłącznie dla zawodników wyczynowych; powinien mieć on – podobnie jak „Orliki” charakter otwarty i inkluzywny, być nastawiony na upowszechnienie a nie na wyczyn.
 - Sposób organizowania na nim zajęć i naborów do sekcji sportowych powinien gwarantować dostęp także osobom o sprawności mniejszej, niż przeciętna (powinny to być zajęcia o niskim „progu wejścia”).
 - Szczególnie należy wspierać programy, których celem jest – oprócz osiągnięcia indywidualnych sukcesów sportowych – nauka współdziałania w zespole i wpajanie idei *fair play*.
 - Należy dopilnować i zagwarantować w umowach na użytkowanie obiektu, aby zajęcia na nim organizowane służyły propagowaniu w środowiskach kibiców idei szacunku dla przeciwnika, tolerancji i sprzeciwu wobec sztucznego napędzania wrogości pomiędzy klubami sportowymi.
- **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Kultury i Sportu we współpracy z Wydziałem Inwestycji i Remontów Dróg
- **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**
 - 6 000 000,00 zł w tym MRPIPS, MSiT, PFRON oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W całym modelu animacyjnym w obszarze rewitalizacji brakuje partnerów, którzy mogliby pełnić rolę animatorów sportu. Przedsięwzięcie wypełnia tę lukę.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie możliwość dostępu do taniej lub bezpłatnej aktywności fizycznej dla młodzieży z obszaru rewitalizacji. Wskaźnikiem rezultatu będzie zsumowana liczba młodzieży uczestnicząca tygodniowo w regularnych aktywnościach sportowych organizowanych na stadionie. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik uśredniony dla roku będzie przez trzy pierwsze lata corocznie rosnący, a potem – niemalejący.

UWAGA: wskaźnikiem rezultatu NIE jest samo oddanie stadionu do użytkowania.

Przedsięwzięcie nr 14.: Rekreacyjna trasa pieszo-rowerowa wzdłuż Kłodawki**■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych i Wieloletniej Prognozie Finansowej:**

Budowa ciągu pieszo-rowerowego wzdłuż Kłodawki – poprawa stanu technicznego terenu wokół rzeki oraz zwiększenie atrakcyjności terenów rekreacyjnych i turystycznych.

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 4.2.1. Odzyskać Kłodawkę dla Gorzowian

■ Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie polega na zaaranżowaniu wzdłuż Kłodawki pieszo-rowerowej trasy rekreacyjnej od (co najmniej) ul. Roosevelta do ujścia Kłodawki do Warty z założeniem promocji tej trasy wśród mieszkańców przez pierwsze lata jej istnienia, w tym – promocja wśród właścicieli przyległych nieruchomości „odwracania się ku rzece” – aranżowania swych nieruchomości od strony trasy w sposób podnoszący estetykę i funkcjonalność całego założenia.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

- **Podmiot realizujący**
Wydział Inwestycji i Remontów Dróg
- **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**
 - 10 588 235,29 zł, w tym: ZIT RPO -L2020 oraz budżet miasta,
- **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**
Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:
 - Przedsięwzięcie nr 41.: Miasto odwraca się ku Kłodawce
- **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**
W diagnozie czytamy: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).
- **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**
Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od tej przestrzeni (liczona narastająco w przypadku realizacji projektu przez więcej niż jeden rok i oddawania go do użytkowania etapami). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 15.: „Kwadrat” – wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna

- **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych i Wieloletniej Prognozie Finansowej**
Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miasta Gorzowa Wlkp.- Plac Nieznanego Żołnierza.
- **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**
Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji
- **Lokalizacja przedsięwzięcia**
Plac Nieznanego Żołnierza, (w podobszarze R1 obszaru rewitalizacji).
- **Opis realizowanych zadań**
Przedsięwzięcie polega na przeprowadzeniu procesu projektowania i aranżacji Placu Nieznanego Żołnierza („Kwadratu”) z udziałem mieszkańców, a następnie zadbaniu o najwyższą jakość wykonania projektu. W pierwszych dwóch latach po zrealizowaniu aranżacji, na placu będzie animowana aktywność poprzez zaplanowany cykl wydarzeń, zaś sposób korzystania z placu przez mieszkańców będzie starannie monitorowany. Corocznie będą wyciągane wnioski z monitoringu wprowadzane ewentualne zmiany w działaniach animacyjnych lub aranżacji placu.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego we współpracy z Wydziałem Urbanistyki i Architektury we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji oraz Wydziałem Promocji i Informacji

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 5 882 352,94 zł, w tym: ZIT RPO-L2020, budżet miasta,

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej
- Przedsięwzięcie nr 8.: Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta
- Przedsięwzięcie nr 35.: Drogi ku rewitalizacji

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 16.: Rewaloryzacja Parku Wiosny Ludów

■ **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych i Wieloletniej Prognozie Finansowej**

Rewaloryzacja parku Wiosny Ludów i Kopernika w Gorzowie Wlkp.- poprawa estetyki i funkcjonalności infrastruktury parku, uzupełnienie i wzbogacenie szaty roślinnej z wydobyciem najcenniejszych walorów przyrodniczych parku.

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar rewitalizacji R1 – teren pomiędzy ulicami Sikorskiego, Kosynierów Gdyńskich, Wybickiego i Strzelecką.

■ Opis realizowanych zadań

Modernizacja alejek, schodów, ogrodzenia, fontanny, przebudowa placu zabaw, drenaż fragmentów parku, budowa na stawie pomostów, odmulenie stawu, naprawa umocnień skarp, wykonanie systemu napowietrzania wody (aerator), wprowadzenie roślinności na brzegach stawu oraz w obrębie jego lustra, wyeksponowanie wyspy na stawie za pomocą zieleni i małej architektury (azyl dla ptactwa), wprowadzenie roślinności przy brzegach rzeki wymiana ławek i koszy wprowadzenie altan i innych form, budowa wybiegu dla psów wraz z elementami małej architektury, budowa automatycznego systemu nawadniania zieleni, przebudowa oświetlenia parkowego na energooszczędne typu LED, budowa dwóch szafek elektroenergetycznych na potrzeby obsługi imprez, wykonanie iluminacji świetlnej wybranych obiektów parkowych, szata roślinna – inwentaryzacja, projekt gospodarki drzewostanem, rewaloryzacja zieleni oraz modernizacja mostka – wejścia do parku od ul. Strzeleckiej.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 3 500 000,00 zł, źródło finansowania ZIT RPO-L2020 oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 44.: Rekreacyjna trasa wzdłuż Kłodawki

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m.) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 17.: Rewaloryzacja Parku Siemiradzkiego**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar rewitalizacji R1 – teren pomiędzy ulicami Drzymały a Walczaka.

■ Opis realizowanych zadań

- Przebudowa istniejących dróg wewnętrznych, chodników, ścieżek, schodów (w tym schodów zabytkowych od strony ul. Drzymały i placów,
- Wyznaczenie chodnika o charakterze pieszo-rowerowym,
- Remont punktów widokowych (nad Schodami Donikąd i na Kozaczej Górze),
- Budowa nowego oświetlenia na głównych ciągach komunikacyjnych,
- Odprowadzenie wód deszczowych z dróg wewnętrznych, chodników, ścieżek, schodów (w tym schodów zabytkowych od strony ul. Drzymały) i placów,
- Dostosowanie głównych ciągów komunikacyjnych do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych (w miejscach, gdzie ukształtowanie terenu na to pozwoli),
- Zagospodarowanie zieleni wraz z wyznaczeniem ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej z oznaczeniem i opisem ciekawych, rzadkich gatunków flory znajdujących się w parku – w oparciu o dokumentację inwentaryzacyjną
- Lokalizacja urządzeń małej architektury (np. ławki, zadaszenia, kosze na śmieci, murki, itp. z uwzględnieniem murka oporowego przy ścieżce poniżej Villa Park),
- Lokalizacja elementów/urządzeń rekreacyjnych,
- Uwzględnienie (w przypadkach koniecznych) przebudowy kolidujących urządzeń infrastruktury technicznej, a w szczególności (sieci energetycznych, wodociągowych, telekomunikacyjnych, gazowych),
- Zlokalizowanie w parku tablic informacyjnych o charakterze przewodnika po parku z uwzględnieniem historii, specyficznych jego zakątków, walorów przyrodniczych (np. drzewa, krzewy, ptaki) i obecnych atrakcjach (ścieżka dydaktyczna, rzeźby muzyczne),
- Opracowanie wytycznych do wykonania aplikacji na smartfony ułatwiającej zwiedzanie z uwzględnieniem charakterystycznych punktów parku.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 4 941 176,00 zł w tym: INTERREG VA oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 18.: Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie dotyczy całości obszaru rewitalizacji, będzie realizowane w wielu lokalizacjach, które na tym etapie nie są jeszcze wyznaczone.

■ Opis realizowanych zadań

Na obszarze rewitalizacji będą stopniowo intensyfikowane (organizowane i poszerzane) usługi społeczne, takie jak placówki wsparcia dziennego, świetlice środowiskowe, świetlice i inne formy pracy z dziećmi i młodzieżą, instrumenty wsparcia rodziny (w tym asystentura rodzinna). Będzie zaplanowana specjalna forma wsparcia dla rodzin sprawujących stałą opiekę nad osobą od tej opieki zależną. W ramach tego szerokiego przedsięwzięcia GCPR realizuje lub planuje realizować następujące projekty z udziałem wsparcia zewnętrznego:

- „Ekonomia społeczna z sukcesem”
- „Przez aktywność do zmiany”
- „Krok do samodzielności – stop wykluczeniu”
- Zważywszy, że zadania te są realizowane nie tylko na obszarze rewitalizacji, **niemiejsze przedsięwzięcie zakłada znaczącą intensyfikację działań, w szczególności z ukierunkowaniem na realizację projektów dofinansowanych z EFS.**

Przewidziany jest bardzo znaczący rozwój asystentury rodzinnej, streetworkingu i placówek wsparcia dziennego, w tym form pracy podwórkowej. W obszarze rewitalizacji będą uruchamiane mieszkania specjalnego przeznaczenia: chronione, treningowe, wspomagane itd. z zachowaniem zasady, że sytuuje się je pojedynczo, wśród normalnego środowiska zamieszkania, nie zaś w skupiskach w wyodrębnionych budynkach.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanym w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciem miękkim *Profesjonalizacja usług publicznych na terenie Związku Celowego Gmin MG-6 poprzez diagnozę potrzeb społecznych i doskonalenie kompetencji kadr.*

Komplementarność w tym przypadku polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały oparte o diagnozę wykonaną w ramach projektu sfinansowanego w poprzednim okresie programowania.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Gorzowskie Centrum Pomocy Rodzinie

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- Szacunkowa wartość: 17 280 000,00 zł w tym EFS oraz budżet miasta.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 19.: Coroczne konkursy na wsparcie społeczne w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze
- Przedsięwzięcie nr 22.: „Kowale własnego losu” – coroczny konkurs na projekty animacyjno-edukacyjne
- Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców
- Przedsięwzięcie nr 48.: Dom Dziennego Pobytu Senior-WIGOR
- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 2.: Poprawa warunków edukacji i opieki przez termomodernizację obiektów użyteczności publicznej w obszarze rewitalizacji

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie będzie oddziaływać na całość problemu wykluczenia, w szczególności jednak na problem ubóstwa i jego dziedziczenia (szczegółowa diagnoza, konkluzje: 9 i 10).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie poszerzona możliwość korzystania ze wsparcia przez beneficjentów końcowych.

Wskaźnikiem rezultatu będzie odsetek rodzin korzystających z różnych form wsparcia w grupie rodzin takiego wsparcia potrzebujących. Wartość bazowa wskaźnika będzie ustalona na podstawie sprawozdania GCPR za rok 2016. Zakłada się że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący. Wartość referencyjna w całym okresie realizacji programu = 100%

Przedsięwzięcie nr 19.: Coroczne konkursy na wsparcie społeczne w obszarze rewitalizacji

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

- „Tezeusz” – otwarty coroczny konkurs dużych grantów na formy pracy z dziećmi i młodzieżą skierowane na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa. Preferencja obejmuje także modele pracy środowiskowej z rodziną, w których obecne są nie tylko elementy interwencji w zastane problemy, ale i profilaktyka. Preferencyjnie będą punktowane działania nastawione na zintegrowaną pracę modelem Labiryntu Problemów.
- „Oddolna zaradność” – otwarty coroczny konkurs małych grantów na mikroinicjatywy samopomocowe, współdziałanie sąsiedzkie, projekty wymiany usług i współużytkowania dóbr, w celu budowania trwałej sieci wzajemnego wsparcia w środowiskach dotkniętych ubóstwem.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Spraw Społecznych we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji, oraz wykonawcy wyłonieni w konkursie.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Brak możliwości oszacowania wartości przedsięwzięcia.
- Źródło finansowania: środki z EFS oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 18.: Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze
- Przedsięwzięcie nr 22.: „Kowale własnego losu”
- Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie będzie oddziaływać na całość problemu wykluczenia, w szczególności jednak na problem ubóstwa i jego dziedziczenia (szczegółowa diagnoza, konkluzje: 9 i 10).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie poszerzona możliwość korzystania ze wsparcia przez beneficjentów końcowych.

Wskaźnikiem rezultatu będzie ilość projektów objętych wsparciem grantowym (duże i małe granty). Wartość bazowa wyniesie 0. Wartość referencyjna wskaźnika ilości rocznej w całym okresie realizacji wyniesie 4 projekty „duże” i 12 projektów „małych”.

Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.4. Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, realizowane na całym obszarze rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie zakłada realizację interdyscyplinarnych działań artystycznych w przestrzeni publicznej na obszarze rewitalizacji w Gorzowie Wielkopolskim. Działania mają być nastawione na dialog z lokalną społecznością lub być wynikiem wspólnej pracy z mieszkańcami wybranego terenu. Realizowane prace mogą mieć charakter interwencyjny, prototypowy, tymczasowy lub na stałe służyć mieszkańcom, a zarazem odnosić się do aktualnych potrzeb mieszkańców. Do współpracy nad projektami zostaną zaproszeni zarówno artyści jak i architekci i przedstawiciele innych dyscyplin twórczych. Programowi będzie towarzyszył program rezydencji artystycznych dedykowanych twórcom z Polski i zagranicy.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Miejski Ośrodek Sztuki

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Szacowana wartość: 300 000,00 zł
- Źródła finansowania: budżet podmiotu realizującego przedsięwzięcie oraz środki zewnętrzne.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze
- Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta
- Przedsięwzięcie nr 39.: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia
- Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W diagnozie czytamy: „Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną, jako motor osiągnięcia celów rewitalizacji. Kluczowa rola może w tym procesie przypaść animatorom kultury, ale jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (*audience development*), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem: to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji. Trzeba też korzystać z ogromnego potencjału wielokulturowości Gorzowa” (Konkluzja 34).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie aktywizacja mieszkańców i ożywienie przestrzeni zamieszkania poprzez zróżnicowany zestaw działań artystycznych i animacyjno-kulturalnych zaplanowanych w rocznym (etapowym) planie działań. Wskaźnikiem rezultatu będzie od-

setek działań zrealizowanych zgodnie z planem. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 100%.

Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.4. Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Program będzie miał formę corocznego konkursu na przedsięwzięcia animacyjno-artystyczne umacniające w uczestnikach-amatorach wiarę we własne siły. Zgłaszane projekty będą musiały zawierać element przekraczania granic własnego środowiska społecznego i poszerzania sieci relacji (budowania pomostowego kapitału społecznego).

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Kultury i Sportu

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Przedsięwzięcie realizowane w ramach budżetu wydziału.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta
- Przedsięwzięcie nr 39.: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia
- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Odbudowywanie wiary mieszkańców we własne siły i budowanie ich poczucia sprawczości jest kluczowym zadaniem rewitalizacji w sferze społecznej (szczegółowa diagnoza, konkluzja 9 i 10).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie możliwość zmiany postaw i aspiracji mieszkańców przez uczestnictwo w kulturze. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba beneficjentów objętych wartościowym, długotrwałym uczestnictwem w programach animacyjno-kulturalnych. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 300 osób rocznie.

Przedsięwzięcie nr 22.: „Kowale własnego losu” – coroczny konkurs na projekty animacyjno-edukacyjne**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.3.3. Rozwijać postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ **Opis realizowanych zadań**

Coroczny konkurs na projekty animacyjno-edukacyjne „Kowale własnego losu” będzie finansował projekty kreujące postawę przedsiębiorczości (przez co rozumie się postawę otwartej ciekawości świata, samosterowności w wyznaczaniu sobie celów i odwagi w zarządzaniu swoim życiem) oraz projekty utrwalające taką postawę. Oczekiwanymi rezultatami projektów konkursowych w ramach przedsięwzięcia nie mają być młodzieżowe *inicjatywy przedsiębiorcze*, ale – zmienione postawy młodych ludzi, gotowych podejmować takie inicjatywy. W tym sensie w każdy projekt konkursowy musi być też wpisane prawo do podejmowania ryzyka i popełniania błędów.

W ramach przedsięwzięcia zostanie także wypracowany model instytucjonalnej inkubacji młodzieżowych inicjatyw przedsiębiorczych, w tym model wspierania ich niewielkimi mikrograntami, przydzielania im wsparcia mentorskiego, oraz w razie potrzeby – pomocy organizacyjnej i technicznej.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji.

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- Przedsięwzięcie realizowane w ramach budżetu biura.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 18.: Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 19.: Coroczne konkursy na wsparcie społeczne
- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze
- Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

W odpowiedzi na zdiagnozowany problem dekonunktury gospodarczej w centrum miasta przedsięwzięcie jest nastawione na rozwijanie kluczowego potencjału – postawy przedsiębiorczej mieszkańców (szczegółowa diagnoza, konkluzja 12).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie dostęp młodzieży do działań edukacyjno-animacyjnych rozwijających jej przedsiębiorczość. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba młodzieży biorącej corocznie udział w projektach konkursowych. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący. Wartość referencyjna wskaźnika = 60 osób.

Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.2. Stworzyć Centra Aktywności Mieszkańców w podobszarach rewitalizacji

Dodatkowo:

Cel szczegółowy 3.2.1. Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację remonty i doposażenie obiektów usług społecznych.

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie zlokalizowane w całości w podobszarze R1

■ **Opis realizowanych zadań**

Centrum Aktywności Mieszkańców to przestrzeń dla integrowania wszystkich form aktywności społecznej przejawianej przez mieszkańców podobszaru R1, zarówno dzieci i młodzież, jak i dorosłych.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji we współpracy z Wydziałem Edukacji

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- Przedsięwzięcie obecnie zawieszono, bez terminu realizacji, z powodu trwających poszukiwań źródeł dofinansowania zewnętrznego.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 18.: Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 19.: Coroczne konkursy na wsparcie społeczne
- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 21.: Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze
- Przedsięwzięcie nr 22.: „Kowale własnego losu”
- Przedsięwzięcie nr 48.: Dom Dziennego Pobytu Senior-WIGOR
- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 2.: Poprawa warunków edukacji i opieki
- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Stworzenie przyjaznej przestrzeni integrującej mieszkańców to szansa na wykorzystanie kluczowego potencjału tego obszaru o największym natężeniu zjawisk kryzysowych.

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie powstanie przyjaznej przestrzeni integrującej działania mieszkańców. Wskaźnikiem rezultatu będzie zsumowana w skali roku liczba mieszkańców biorących udział we wszystkich formach aktywności realizowanych w ramach Centrum. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie rosnący w kolejnych latach. Wartość referencyjna równa się 520 osób rocznie.

Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Wieloletni program edukacji na rzecz budowania poczucia tożsamości lokalnej, zakorzenienia w historii miasta, wspierający lokalny patriotyzm (program komplementarny z Programem A.1.1. Polityki Społecznej Gorzowa Wielkopolskiego 2023+ „Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna”²⁹).

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Kultury i Sportu we współpracy z Wydziałem Spraw Społecznych i Wydziałem Promocji i Informacji

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Przedsięwzięcie finansowane w ramach budżetu wydziałów.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 2.: Poprawa warunków edukacji i opieki przez termomodernizację obiektów użyteczności publicznej w obszarze rewitalizacji

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W diagnozie do Polityki Społecznej wskazano brak zakorzenienia, jako główną przyczynę trwałej emigracji młodych ludzi z Gorzowa.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie możliwość głębszego zakorzenienia się w historii Gorzowa poprzez poznanie tej historii w ciekawy sposób. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba uczniów korzystających corocznie z programu zliczana w kolejnych latach narastająco. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartości referencyjnej nie określa się.

Przedsięwzięcie nr 25.: „Transfer kreatywności”**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.3.2. Edukować dla kreatywności przez wzmocnienie współpracy szkół i instytucji kultury

²⁹ Źródłem inspiracji może być tu program opublikowany w ramach Centrum Wiedzy o Rewitalizacji pod adresem: <http://centrumwiedzy.org/programy-spoeczne/edukacyjny/> (na otwartej licencji).

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ **Opis realizowanych zadań**

Przedsięwzięcie będzie polegać na zaplanowaniu i zorganizowaniu stałej współpracy instytucji kultury działających na terenie Gorzowa (nie tylko prowadzonych przez miasto) ze „szkołami kreatywnymi”: CEZiB oraz szkołami artystycznymi. Przewidziane będą programy przybliżania uczniom i nauczycielom pracy instytucji kultury, „zapraszania za kulisy”, planowego budowania w „szkołach kreatywnych” aktywnej widowni instytucji kultury oraz zorganizowanych form twórczości amatorskiej.

Przewidziane są też programy wizyt artystów z obu instytucji w życiu szkolnym „szkół kreatywnych” ze specjalnie zaplanowanymi formami edukacji pobudzającej kreatywność.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanym w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciem inwestycyjnym Budowa Centrum Edukacji Artystycznej Filharmonia Gorzowska.

Komplementarność w tym przypadku polega na tym, że działania miękkie zaplanowane w ramach tego przedsięwzięcia wykorzystują infrastrukturę powstałą w ramach projektu inwestycyjnego sfinansowanego w poprzednim okresie programowania.

■ **Podmiot realizujący**

- Dyrektorzy szkół artystycznych i CEZiB
- Dyrektorzy instytucji kultury

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

Przedsięwzięcie do sfinansowania w ramach budżetów instytucji kultury.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej
- Przedsięwzięcie nr 39.: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

W diagnozie czytamy: „Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną jako motor osiągnięcia celów rewitalizacji. [...] jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (*audience development*), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem: to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji (...)” (Konkluzja 34).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie (1) powstanie planu współpracy instytucji kultury i szkół oraz (2) coroczne realizowanie zadań współpracy przewidzianych planem.

Wskaźnik rezultatu (1) jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna = TAK.

Wskaźnikiem rezultatu (2) jest procentowa miara zrealizowania planów współdziałania w danym roku (odsetek zadań współpracy faktycznie zrealizowanych w ogólnej liczbie zadań zaplanowanych. Wartość bazowa = 0. Wartość referencyjna =100%.

Przedsięwzięcie nr 26.: „Gorzów programuje” – wieloletni projekt kształcenia programistek i programistów**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.3.2. Tworzyć kompetencje dla zatrudnienia wysokiej jakości

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie będzie wspierać tworzenie w Gorzowie trwałego zatrudnienia wysokiej jakości, (w szczególności zatrudnienia dla kobiet) poprzez organizowanie raz na dwa lata konkursu na prowadzenie szerokich dwuletnich programów edukacji dorosłych, których celem jest budowanie kompetencji poszukiwanych w sektorze IT, (szczególnie kompetencji programistycznych i front-endowych)³⁰.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Przedsięwzięcie finansowane w ramach budżetu biura.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 22.: „Kowale własnego losu”
- Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Z badań jakościowych wynika, że w Gorzowie istnieje potrzeba wsparcia kobiet – szczególnie tych, których oddalenie od rynku pracy nastąpiło w związku z urodzeniem dziecka – w zdobywaniu kompetencji do wykonywania pracy wysoko płatnych, o wysokich wymogach kompetencyjnych (szczegółowa diagnoza, konkluzja 4).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie dostęp kobiet w Gorzowie do taniego kształcenia kompetencji programistycznych. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba uczestniczek kształcenia corocznie. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie corocznie niemalejący. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 40,

³⁰ Wzorcowym przedsięwzięciem w tym zakresie jest niekomercyjna międzynarodowa inicjatywa Rails Girls, organizująca w różnych krajach otwarte kursy programowania dla kobiet, w oparciu o zasadę braku odpłatności od beneficjentek i pracy trenerów w etapach wstępnych na zasadzie wolontariatu. Zasada darmowego dostępu dla beneficjentek powinna być przestrzegana we wszystkich przedsięwzięciach w ramach tego kierunku.

Przedsięwzięcie nr 27.: Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym śródmieścia**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.1.1. Stworzyć strukturę aktywnego zarządzania przestrzeniami dla gospodarki w centrum miasta

Dodatkowo:

Cel szczegółowy 2.1.3. Tworzyć przestrzenie dla działalności gospodarczej.

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Istotą przedsięwzięcia jest zachęcenie środowiska właścicieli nieruchomości użytkowych w centrum miasta do nawiązania współdziałania i utworzenia lub wynajęcia podmiotu, który w ich wspólnym imieniu aktywnie zarządzałby przestrzenią gospodarczą centrum miasta. Aktywne zarządzanie przestrzeniami gospodarczymi w centrum miasta rozumie się to szczególnie jako:

- wyprzedzające planowanie pożądaných miksów funkcji gospodarczych dla poszczególnych części centrum miasta i aktywne poszukiwanie odpowiednich najemców mogących realizować te funkcje³¹,
- przygotowywanie lokali i budynków pod potrzeby najemców (w tym – w razie potrzeby – łączenia lub dzielenia lokali, odkupowanie i przeznaczanie na cele użytkowe dotychczasowych lokali mieszkalnych, budowę nowych lub przebudowę istniejących budynków i lokali z nastawieniem na dostosowanie do potrzeb najemców),
- wynajmowanie najemcom powierzchni użytkowych wraz z kształtowaniem odpowiedniej polityki zachęt i bodźców prorozwojowych dla gospodarki lokalnej, np. elastycznych czynszów (kroczących, zmiennych sezonowo itd.), wspólnych akcji promocyjnych, współpracy z samorządem Gorzowa w celu planowego intensyfikowania obecności mieszkańców w centrum miasta poprzez specjalnie organizowane wydarzenia miejskie itp.,
- komercyjne oferowanie usług zarządu lokalami użytkowymi innym właścicielom nieruchomości w celu łączenia zasobów w większe kompleksy (np. całe pierzeje lub ulice) i w ten sposób osiągnięcia wspólnie korzyści.

Do takiej wspólnej inicjatywy właścicieli budynków i lokali użytkowych w centrum miasta może dołączyć gmina Gorzów ze swoim zasobem lokalowym. Jednak rdzeń inicjatywy powinny stanowić podmioty prywatne.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Przedsięwzięcie – na etapie integrowania podmiotów prywatnych i inspirowania ich do zawiązania współpracy – realizuje samorząd miasta Gorzowa. Po zawarciu poro-

³¹ Chodzi o podejście częściowo wzorowane na brytyjskiej metodologii *Town Center Management*, a w warunkach polskich w praktyce podobne do zarządzania powierzchniami galerii handlowych, prowadzonego przez wyspecjalizowane firmy komponujące dla galerii miks najemców powierzchni. W tym też sektorze biznesu należałoby szukać *know-how* dla tej działalności.

zumienia, na etapie wdrożeniowym przedsięwzięcie będzie realizował specjalnie w tym celu wybrany lub utworzony podmiot.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Szacowana wartość: 14 000 000,00 zł, (szacowana wartość nieruchomości wniesionych do tworzonej spółki zarządzającej lub powierzonych jej w zarządzanie),
- Źródła finansowania: kapitał prywatny.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 28.: „Koniunktura w Centrum”
- Przedsięwzięcie nr 29.: „Gorzowska mapa atrakcji” program tematykacji
- Przedsięwzięcie nr 5.: Program „Targowiska i drobny handel uliczny”

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Prawdopodobnie brakuje mechanizmu porozumiewania się przedsiębiorców i właścicieli nieruchomości dla organizowania działalności gospodarczej w szerszej skali, ze świadomym, planowym budowaniem koniunktury gospodarczej w całym obszarze poprzez odpowiedni miks usług i oferty handlowej (diagnoza, konkluzja 17).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie przeprowadzenie kampanii na rzecz wspólnego mechanizmu zarządzania przestrzeniami gospodarczymi centrum miasta. Wskaźnik jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa: NIE.

Przedsięwzięcie nr 28.: „Koniunktura w Centrum” – program wspólnej promocji gospodarczej obszaru centrum miasta

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 2.1.2. Promować gospodarczo centrum miasta

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie dotyczy całości podobszaru R1, a w jego ramach – tych lokalizacji, w których uda się skutecznie zawrzeć porozumienie przedsiębiorców, co do wspólnej, skoordynowanej promocji.

■ Opis realizowanych zadań

Miasto wspólnie z przedsiębiorcami z obszaru rewitalizacji wypracuje i będzie prowadzić intensywną kampanię promocyjną obszaru. Promocja ta w znaczącej części będzie skierowana do samych mieszkańców Gorzowa, którzy powinni poznać nowy potencjał gospodarczy centrum miasta i stać się jego trwałymi klientami. Wstępnie przewiduje się cztery kampanie promocyjne w każdym roku (*wiosna – lato – jesień – zima*).

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanym w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciem inwestycyjnym *Rewitalizacja Bulwaru Nadwarciańskiego Wschodniego poprzez adaptację infrastruktury technicznej na cele kulturowe, rekreacyjne i turystyczne.*

Komplementarność w tym przypadku polega na tym, że działania miękkie zaplanowane w ramach tego przedsięwzięcia będą wykorzystywały sieć współpracy przedsiębiorców i częściowo infrastrukturę, jaka powstała w ramach projektu finansowanego w poprzednim okresie programowania.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Promocji i Informacji we współpracy z Wydziałem Obsługi Inwestora i Biznesu

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- Przedsięwzięcie finansowane w ramach budżetu wydziałów.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 27.: Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym
- Przedsięwzięcie nr 29.: „Gorzowska mapa atrakcji” program tematyzacji
- Przedsięwzięcie nr 5.: Program „Targowiska i drobny handel uliczny”

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie jest nastawione na przełamanie utrwalonej dekoniunktury gospodarczej w centrum miasta (szczegółowa diagnoza, konkluzje: 17 18 i 19).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie skoordynowana akcja promocyjna na obszarze rewitalizacji. Wskaźnikiem rezultatu będzie wartość środków finansowych zaangażowanych w promocję wspólną przez partnerów prywatnych, badana corocznie. Wartość bazy wskaźnika = 0. Zakłada się że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 240 tys. zł rocznie.

Przedsięwzięcie nr 29.: „Gorzowska mapa atrakcji” program tematyzacji przestrzeni miejskiej

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.2.1. Wspierać tradycyjne rzemiosła budujące krajobraz kulturowy

Cel szczegółowy 2.2.2. Wprowadzać tematyzację przestrzeni miejskiej

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie dotyczy całości obszaru rewitalizacji. W wyniku jego realizacji zostaną wskazane bardziej skonkretyzowane lokalizacje.

■ **Opis realizowanych zadań**

Przedsięwzięcie będzie polegało na zaplanowaniu i wspieraniu tematyzacji przestrzeni miejskiej: terytorialnych zagęszczeń i skupisk działalności o podobnym lub uzupełniającym się charakterze, np. „ulic gastronomicznych”, „podwórek kreatywnych” czy „zaułków tradycyjnych rzemiosł”. Promować wśród mieszkańców oddolne organizowanie specyficznych tożsamości swojej ulicy poprzez wybranie dla niej tematu przewodniego.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji we współpracy z Wydział Obsługi Inwestora i Biznesu, Wydział Gospodarki Nieruchomościami i Majątku Wydział Podatków i Opłat, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej i Wydział Urbanistyki i Architektury

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- Zaplanowanie programu tematykacji jest przedsięwzięciem mieszczącym się w bieżącym budżecie wydziałów.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 22.: Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym
- Przedsięwzięcie nr 28.: „Koniunktura w Centrum”
- Przedsięwzięcie nr 5.: Program „Targowiska i drobny handel uliczny”

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie jest nastawione na aktywizację przestrzeni gospodarczej w centrum miasta (szczegółowa diagnoza, konkluzje: 17 18 i 19).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie powstanie planu tematykacji przestrzeni miejskiej. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 30.: Program wsparcia zatrudnienia socjalnego**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.2.2. Tworzyć pulę stabilnych zamówień dla podmiotów ekonomii społecznej i ZAZ-ów

oraz

Cel szczegółowy 1.2.1. Wspierać doradczo powstawanie inicjatyw ekonomii społecznej

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie będzie polegało na zrealizowaniu dwóch podzadań:

- przygotowaniu i wdrożeniu programu wsparcia zatrudnienia socjalnego na obszarze rewitalizacji poprzez stworzenie puli stabilnych zamówień miejskich dla podmiotów ekonomii społecznej i zakładów aktywizacji zawodowej.
- stworzeniu systemu doradztwa dla powstających podmiotów ekonomii społecznej.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Spraw Społecznych we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Zadanie finansowane w ramach budżetu Wydziału Spraw Społecznych.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 18.: Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 27.: Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Częścią zdiagnozowanego kryzysu jest niezdolność znalezienia przez niektóre grupy mieszkańców zatrudnienia na wolnym rynku z uwagi na ich specyficzne ograniczenia. Do tych osób adresowana jest spółdzielczość socjalna (diagnoza szczegółowa, konkluzja nr 4).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie:

- W zakresie podzadania 1 – powstanie systemu zamówień miejskich i wprowadzenie go w życie. Wskaźnik rezultatu jest tu binarny (TAK/NIE);
- W zakresie podzadania 2 – powstanie systemu doradztwa dla podmiotów ekonomii społecznej. Wskaźnik rezultatu jest tu binarny (TAK/NIE).

Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej” – dotacje do projektów obejmujących prace remontowo-budowlane dotyczące kamienic i podwórek**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 3.1.1. Wspierać remonty budynków mieszkalnych i ich bezpośredniego otoczenia

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia

Konkurs dotacji dla właścicieli nieruchomości (w tym – wspólnot mieszkaniowych reprezentujących właścicieli) i wieczystych użytkowników na projekty obejmujące prace remontowo-budowlane dotyczące budynków oraz ich bezpośredniego otoczenia, w szczególności podwórek. Konkurs będzie podzielony na dwie odrębne linie konkursowe różniące się poziomem dofinansowania:

1. Dotacje do prac remontowo-budowlanych dotyczących kamienic;
2. Dotacje do prac remontowo-budowlanych dotyczących podwórek.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji we współpracy z Wydziałem Inwestycji i Remontów Dróg oraz Zakładem Gospodarki Mieszkaniowej.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 8 279 648, 00 zł, w tym (proporcje oszacowane):
 - 4 139 824,00 zł środki z ZIT RPO - L2020

- 4 139 824,00 zł wkład właścicieli/użytkowników wieczystych

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 32.: Społeczne budownictwo czynszowe w Gorzowie
- Przedsięwzięcie nr 6.: Przebudowa lokali komunalnych
- Przedsięwzięcie nr 33.: Program rozwiązywania problemów zadłużenia
- Przedsięwzięcie nr 34.: program KAWKA – etap II

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Z wywiadów wynika, że zdaniem mieszkańców to właśnie stan techniczny budynków i ich otoczenia – przestrzeni publicznych przed budynkami i półpublicznych przestrzeni we wnętrzach kwater – jest czynnikiem najbardziej obniżającym jakość obszaru zamieszkania. Kluczowe dla przełamania kryzysu są więc remonty. (szczegółowa diagnoza, konkluzja 28).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie poprawa jakości obszarów zamieszkania poprzez remonty oraz poprawa i wzmocnienie więzi sąsiedzkich poprzez wytwarzanie podczas remontów przestrzeni wspólnych.

Wskaźnikiem rezultatu będzie:

- w odniesieniu do remontów kamienic – liczba zrealizowanych remontów zliczana narastająco w kolejnych latach. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący.
- w odniesieniu do remontów podwórek – liczba remontów podwórek zaprojektowanych i zrealizowanych z udziałem mieszkańców, zliczana narastająco w kolejnych latach. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący.

Przedsięwzięcie nr 32.: Społeczne budownictwo czynszowe w Gorzowie

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 3.1.2. Rozwijać w Gorzowie społeczne budownictwo czynszowe

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie na tym etapie nie ma wskazanej lokalizacji.

■ Opis realizowanych zadań i lokalizacja przedsięwzięcia

Program zakłada stopniowe wybudowanie w Gorzowie zasobu społecznego budownictwa czynszowego (celu publicznego). W tym celu zostanie wyznaczona na poziomie planów miejscowych lokalizacja przedsięwzięć takiego budownictwa. Następnie zostanie wyszukany (lub utworzony) podmiot – realizator spełniający warunki Ustawy o rewitalizacji. Zostaną ustalone czytelne i przejrzyste zasady dostępu do lokali w ramach tworzonego zasobu społecznego budownictwa czynszowego. Wyłoniony podmiot zostanie wsparty w procesie tworzenia (w wyznaczonych lokalizacjach) zasobu lokalowego społecznego budownictwa czynszowego miasta Gorzowa, dostępnego dla wynajmujących na warunkach korzystniejszych, niż rynkowe.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Na obecnym etapie podmiot realizujący przedsięwzięcie nie został ostatecznie wskazany. Podmiotem wskazanym wstępnie jest Gorzowskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Na tym etapie wartość projektu nie jest możliwa do oszacowania. Realizacja przedsięwzięcia jest zawieszona do czasu zidentyfikowania źródeł finansowania i zaplanowania montażu finansowego.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej”
- Przedsięwzięcie nr 6.: Przebudowa lokali komunalnych
- Przedsięwzięcie nr 33.: Program rozwiązywania problemów zadłużenia
- Przedsięwzięcie nr 34.: Program KAWKA – etap II

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Diagnoza do Polityki Społecznej miasta ujawniła niezaspokojone przez rynek zapotrzebowanie na mieszkania czynszowe o umiarkowanej cenie.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie zwiększona możliwość zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych przez osoby i rodziny o umiarkowanych dochodach.

Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba wynajętych mieszkań powstałych w ramach tego przedsięwzięcia. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie określona na poziomie 100% mieszkań zaplanowanych do wybudowania, z chwilą wyłonienia podmiotu realizującego to przedsięwzięcie.

Przedsięwzięcie nr 33.: Program rozwiązywania problemów zadłużenia czynszowego**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Zostanie opracowany i wdrożony program rozwiązywania problemu nawarstwionych, nieściągalnych zadłużeń czynszowych. Program będzie uwzględniał mechanizm stopniowego umarzania wynegocjowanej części zadłużenia pod warunkiem spłaty w ratach pozostałej części oraz opłacania czynszu bieżącego i realizowania kontraktu naprawczego, w tym możliwość odpracowywania długu. W tym zakresie program będzie kontynuował obecnie istniejący program odpracowywania długów, i przy wykorzystaniu jego doświadczeń będzie wzbogacony o rozwiązania podnoszące jego skuteczność.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Spraw Społecznych we współpracy z Zakład Gospodarki Mieszkaniowej oraz Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Opracowanie programu jest zadaniem bezkosztowym.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej” – konkurs dotacji do remontów
- Przedsięwzięcie nr 32.: Społeczne budownictwo czynszowe w Gorzowie
- Przedsięwzięcie nr 6.: Przebudowa lokali komunalnych
- Przedsięwzięcie nr 34.: program KAWKA – etap II

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie angażuje czynnie mieszkańców bezpośrednio dotkniętych kryzysem w poprawę ich własnej sytuacji (odzyskanie poczucia wpływu na własną sytuację, szczegółowa diagnoza, konkluzja 9).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie zmniejszenie liczby zadłużonych mieszkańców.

Wskaźnikiem rezultatu będzie odsetek lokatorów objętych programami naprawczymi w grupie lokatorów faktycznie zadłużonych ponad 2 miesiące, mierzony corocznie. Wartość bazowa wskaźnika będzie zmierzona na podstawie wyliczeń ZGM i WSS dla roku 2016. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie corocznie rosnący. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 100%

Przedsięwzięcie nr 34.: program KAWKA – etap II**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 3.1.3. Likwidować niską emisję

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Obszar rewitalizacji – podobszar R3 (Zamoście – program obszarowy, dotyczący wielu nieruchomości)

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na zrealizowaniu programu KAWKA (programu likwidacji niskiej emisji z palenisk domowych na stałe paliwa kopalne) w dzielnicy Zawarcie i osiągnięciu w jego ramach zaplanowanego trwałego efektu ekologicznego.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanym w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciem miękkim *Opracowanie i wdrożenie Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla miasta Gorzowa Wlkp.*

Komplementarność w tym przypadku polega na tym, że działania realizowane w ramach tego przedsięwzięcia wdrażają plan gospodarki niskoemisyjnej

którego opracowania (przedsięwzięcie miękkie) było sfinansowane w poprzednim okresie programowania.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Podmiotem realizującym I etap było Miasto Gorzów (reprezentowane przez ZGM), przy współudziale PGE oraz Wspólnot Mieszkaniowych. Podmiot dla etapu II – zawieszono do chwili ustalenia zasad i źródeł finansowania – nie został na razie wskazany.

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

Według aktualnie posiadanych danych NFOŚiGW wycofał się z finansowania programu KAWKA i rozważane jest uruchomienie zbliżonego programu na nieco odmienionych zasadach. Do czasu uzyskania wiarygodnej wiedzy o możliwości dofinansowania programu ze źródeł zewnętrznych przedsięwzięcie zostaje zawieszono i nie wyznacza się terminu jego realizacji, ani wartości finansowej.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej”

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

W części diagnostycznej czytamy:

„Konkluzja 20. Niska emisja pochodząca z palenisk indywidualnych na stałe paliwa kopalne okazała się głównym skoncentrowanym problemem ekologicznym obszaru rewitalizacji. Należy kontynuować program Kawka w celu likwidacji niskiej emisji i poprawy jakości życia w centrum miasta.”

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie zmniejszenie poprawa warunków zamieszkania mieszkańców obszaru R3 poprzez likwidację źródeł niskiej emisji w miejscu ich zamieszkania.

Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba zlikwidowanych źródeł grzewczych opalanych stałym paliwem kopalnym. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wynosi 100% palenisk w budynkach objętych programem.

Przedsięwzięcie nr 35.: Drogi ku rewitalizacji

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.4. Poprawić jakość przestrzeni publicznych w pasach drogowych

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie w wielu lokalizacjach, w całości na obszarze rewitalizacji.

■ **Opis realizowanych zadań**

Przedsięwzięcie polega na stopniowej przebudowie dróg w obszarze rewitalizacji zgodnie ze standardem opisanym w GPR w rozdziale 3.2.2 *Wytyczne dla kształtowania przestrzeni publicznych w obszarze rewitalizacji*. Wyznaczono tam standard ulicy śródmiejskiej z rozbudowanym chodnikiem trzystrefowym, pasami ruchu zawężonymi do 2,75 m, kontrapasami rowerowymi na ulicach jednokierunkowych i infrastrukturą fizycznie uspokajającą ruch charakterystyczną dla *strefy uspokojonego ruchu*

Tempo 30 (wyniesione przejścia dla pieszych, wyniesione tarcze skrzyżowań równorzędnych). Standardem na przebudowywanych ulicach powinny być wydzielone pasy rowerowe (lub sugerowane tory jazdy po pasie wspólnym, oznaczone znakami P-27) i możliwie pełna infrastruktura techniczna obsługująca ruch rowerowy: stojaki postojowe, szafki serwisowe, stanowiska zatrzymania i służby przed skrzyżowaniami z sygnalizacją świetlną itd.

Stopniowa przebudowa będzie się odbywała w ramach już zaplanowanego kalendarium inwestycji drogowych, w tym programu remontu chodników Tuptuś, oraz inwestycji remontowych na ulicach:

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 36 161 000,00 zł w tym budżet miasta oraz środki zewnętrzne.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej
- Przedsięwzięcie nr 8.: Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta
- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej” – konkurs dotacji do remontów

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Z wywiadów wynika, że zdaniem mieszkańców to właśnie stan techniczny budynków i ich otoczenia – przestrzeni publicznych przed budynkami i półpublicznych przestrzeni we wnętrzach kwartałów – jest czynnikiem najbardziej obniżającym jakość obszaru zamieszkania. **Kluczowe dla przełamania kryzysu są więc remonty** (szczegółowa diagnoza, konkluzja 28).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie dostęp mieszkańców do dobrze urządzonej przestrzeni publicznej.

Wskaźnikiem rezultatu będzie długość wyremontowanych dróg. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna – 100% zaplanowanych do remontów dróg.

Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej i zasady udziału mieszkańców w projektowaniu przestrzeni

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ **Opis realizowanych zadań**

W ramach przedsięwzięcia powstaną czytelne i stałe zasady rozpisywania przetargów lub konkursów na projekty przestrzeni publicznych Gorzowa. W myśl tych zasad wy-

konawca projektu będzie miał zawsze obowiązek zorganizować procedurę uczestnictwa obywateli w projektowaniu danej przestrzeni uzgodnioną ze zleceniodawcą.

Odrębnie – z udziałem zaproszonych mieszkańców w różnym wieku, różnej sytuacji życiowej i zdrowotnej – zostanie wypracowany Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej dostosowany do potrzeb osób w różnym wieku, zgodny ze standardami projektowania uniwersalnego i zasadami „przestrzeni przyjaznej seniorom” i standardami przestrzeni wolnej od zagrożeń CPTED.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Urbanistyki i Architektury we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

Przedsięwzięcie będzie zrealizowane w ramach środków budżetowych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji oraz Wydziału Urbanistyki i Architektury.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 31.: „Mieszkać lepiej” – konkurs dotacji do remontów
- Przedsięwzięcie nr 8.: Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta
- Przedsięwzięcie nr 38.: Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa
- Przedsięwzięcie nr 41.: Miasto odwraca się ku Kłodawce
- Przedsięwzięcie nr 15.: „Kwadrat” – wzorcowa przestrzeń rekreacyjna
- Przedsięwzięcie nr 42.: Rewaloryzacja parku przy ul. Wawrzyniaka
- Przedsięwzięcie nr 43.: Urządzenie terenu rekreacyjnego na Os. Słonecznym

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie włącza mieszkańców w projektowanie przestrzeni i buduje ich poczucie wpływu na lokalną rzeczywistość (konkluzja 10 w diagnozie) a ponadto wpływa na zaspokojenie zapotrzebowania na przestrzenie publiczne wysokiej jakości (konkluzje 26 i 28).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie opracowany Standard Przestrzeni i zasady rozpisywania przetargów. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna = TAK.

Przedsięwzięcie nr 37.: Węzeł intermodalny przy dworcu PKP

■ **Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych i Wieloletniej Prognozie Finansowej**

Budowa węzła przesiadkowego przy Dworcu PKP w Gorzowie Wlkp. wraz z przebudową infrastruktury tramwajowej – usprawnienie system komunikacji zbiorowej poprzez stworzenie nowoczesnego centrum przesiadkowego.

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 3.3.3. Stworzyć intermodalny węzeł przesiadkowy tramwaj-kolej-autobus w pobliżu dworca PKP

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

ul. Dworcowa/Jancarza, w całości na obszarze rewitalizacji.

■ **Opis realizowanych zadań**

Zagospodarowanie terenu pod Dworcem wraz z budową węzła przesiadkowego, który będzie pełnił funkcję miejsca dogodnych przesiadek dla pasażerów do i z komunikacji miejskiej. Lokalizacja dworca autobusowego i jego skomunikowanie z komunikacją miejską będzie zapewniać przesiadkę w możliwie najkrótszym czasie oraz szybkie i bezkolizyjne przemieszczanie się pasażerów do i z dworca kolejowego.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 12 000 000,00 zł, źródło finansowania ZIT RPO-L2022 oraz budżet miasta

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 9.: Głęboka modernizacja systemu tramwajowego

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Rozwiązanie o skali poprawiającej dostęp do szerszego rynku pracy i ułatwiającej mobilność grupom ludności korzystającym z transportu publicznego.

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie poprawienie wygody korzystania z transportu publicznego i standardu przesiadek (przestrzeń zadaszona) dzięki oddaniu do użytkowania węzła. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna = TAK.

Przedsięwzięcie nr 38.: Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel operacyjny 4.4. Spójny system ochrony krajobrazu miejskiego

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na wypracowaniu i wdrożeniu w obszarze rewitalizacji „uchwały krajobrazowej” regulującej ład wizualny w mieście. Przedsięwzięcie obejmuje rozległy obszar tematów powiązanych z uchwałą krajobrazową: ład w obszarze reklamy i szyldów, miejski system identyfikacji wizualnej, spójny (w ramach zaplanowanej różnorodności) system miejskich mebli i innych elementów małej architektury, system zaleceń, co do rozwiązań materiałowych i kompozycyjnych w przestrzeni miejskiej i podobne rozstrzygnięcia.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Urbanistyki i Architektury.

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Przedsięwzięcie jest realizowane w ramach budżetu Wydziału Urbanistyki i Architektury.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydziału Urbanistyki i Architektury

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie jest kluczowe dla obszaru rewitalizacji, w którym sytuuje się olbrzymia większość objętych nim zadań, ale *de facto* dotyczy całego miasta. Ład wizualny jest jedną ze zdiagnozowanych potrzeb centralnej części miasta.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie przyjęcie uchwały krajobrazowej. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 39.: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.3.1. Włączyć w rewitalizację instytucje kultury.

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie niezlokalizowane, dotyczy całości obszaru rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na wypracowaniu wspólnie z dyrektorami miejskich instytucji kultury i Wydziałem Kultury i Sportu UM formuły włączania gorzowskich instytucji kultury w cele rewitalizacji. Dotyczy to w szczególności Miejskiego Centrum Kultury i Miejskiego Ośrodka Sztuki w związku z ich przeprowadzką do ścisłego centrum największego podobszaru rewitalizacji R1. Chodzi w szczególności o dwa cele:

- wypracowanie formuły włączenia się gorzowskich instytucji kultury w programy działań z zakresu animacji kultury we wszystkich podobszarach rewitalizacji;
 - wypracowanie formuły wychodzenia gorzowskich instytucji kultury z własnymi realizacjami w przestrzenie publiczne centrum miasta, a przez to – ożywianie tych przestrzeni i jednocześnie poszerzanie kręgu publiczności każdej z instytucji o nowe osoby i grupy mieszkańców, dotychczas nieuczestniczące w kulturze instytucjonalnej.
- **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**
Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji w partnerstwie z Wydziałem Kultury i Sportu i instytucjami kultury.
 - **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**
Zadanie będzie zrealizowane w ramach budżetów zaangażowanych partnerów, bez dodatkowych kosztów.
 - **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**
Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:
 - Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
 - Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta
 - **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**
W szczegółowej diagnozie czytamy: „Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną, jako motor osiągnięcia celów rewitalizacji. [...] jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (*audience development*), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem: to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji [...]” (Konkluzja 34).
 - **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**
Rezultatem będzie wypracowana wspólnie formuła włączania się instytucji kultury w rewitalizację. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 40.: Centrum Wsparcia Kultury

- **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**
Cel szczegółowy 1.1.4. Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze
- **Lokalizacja przedsięwzięcia**
Podobszar R1, ul. Obotrycka 5.
- **Opis realizowanych zadań**
Przedsięwzięcie polega na wyremontowaniu zabytkowej kamienicy przy ul. Obotryckiej 5 na potrzeby Centrum Wsparcia Kultury – otwartej placówki nastawionej na zaspokajanie potrzeb kulturalnych mieszkańców, którą zamierza uruchomić Fundacja

Wsparcia Kultury. Celem planowanego przedsięwzięcia jest stworzenie warunków lokalowych dla zakładanego przez wnioskodawcę Centrum Wsparcia Kultury poprzez remont zabytkowej kamienicy.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Fundacja Wsparcia Kultury

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 4 205 862,00zł, w tym:
 - 3 574 982,70 zł – środki zewnętrzne (RPO-L2020, Interreg VA)
 - 630 879,30 zł – wkład własny zgłaszającego przedsięwzięcie.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta
- Przedsięwzięcie n 39 .: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

W diagnozie czytamy: „Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną, jako motor osiągania celów rewitalizacji. [...] jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (*audience development*), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem: to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji [...]” (Konkluzja 34)

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie powstanie przestrzeni do aktywności kulturalnych poprzez uruchomienie Centrum. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 41.: Miasto odwraca się ku Kłodawce

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.2.1. Odzyskać Kłodawkę dla Gorzowian

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Podwórka kamienic graniczących z rzeką Kłodawką na długości tworzonej trasy rekreacyjnej (w ramach przedsięwzięcia 14).

■ **Opis realizowanych zadań**

Przedsięwzięcie polega na zainicjowaniu i przeprowadzeniu kompleksowej rearanżacji podwórek wzdłuż Kłodawki w taki sposób, aby podnieść estetykę krajobrazu miejskiego widzianego od strony rzeki. Elementem kluczowym jest zaproszenie mieszkańców do współprojektowania przestrzeni podwórek. Element ten nie będzie uzależniony od sytuacji właścicielskiej działek; celem przedsięwzięcia jest sprawienie, by

mieszkańcy potraktowali remont podwórek (i komplementarne przedsięwzięcie 14) jako szansę dla siebie. Toteż w ramach rearanżacji podwórek mieszkańcy będą zachęceni do lokalizowania funkcji podnoszących atrakcyjność przestrzeni także dla spacerowiczów. **Kluczowym komponentem przedsięwzięcia jest nie sama inwestycja, ale zaangażowanie mieszkańców w to, co ma powstać w jej wyniku.**

Należy w tym przypadku szczególnie zwracać uwagę na zastrzeżenie konkluzji 11 z diagnozy, gdzie czytamy:

„Konkluzja 11. Koncepcje przedsięwzięć rewitalizacyjnych umacniające w mieszkańcach poczucie, że nic od nich nie zależy, powinny być bezwzględnie odrzucane z programu. W szczególności nie ma miejsca w GPR na interwencje w przestrzenie półpubliczne (podwórka, wnętrza kwaterałów) podejmowane arbitralnie, bez współautorskiego i współwykonawczego udziału mieszkańców. Podobnie działania miękkie zaplanowane w sposób uniemożliwiający beneficjentom końcowym (mieszkańcom) wpływ na ich kształt i treść, nie mogą być włączane do programu rewitalizacji jako grożące pogłębieniem problemu wyuczzonej bezradności”.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji we współpracy z Wydziałem Inwestycji i Remontów Dróg i Zakładem Gospodarki Mieszkaniowej.

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 4 150 000,00 zł, źródło finansowania ZIT RPO-L2020 oraz budżet miasta.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 14.: Rekreatywna trasa wzdłuż Kłodawki
- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski standard przestrzeni publicznej i zasady udziału mieszkańców w projektowaniu przestrzeni

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

W diagnozie czytamy: „Z uwagi na zjawisko wyuczzonej bezradności absolutnie kluczowym wskazaniem dla przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest nakierowanie wszelkich działań na **zbudowanie w mieszkańcach przekonania, że mają wpływ na swoją sytuację i sprawują kontrolę nad swoim życiem**” (Konkluzja 10).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie włączenie mieszkańców, jako współautorów znaczącego projektu zmieniającego przestrzeń miasta, w który to projekt mieszkańcy włączają się zmieniając swoje podwórka. Wskaźnikiem rezultatu będzie odsetek wspólnot, które faktycznie zaangażowały się współautorsko i/lub wykonawczo w proces rearanżacji swoich podwórek. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 100%

Przedsięwzięcie nr 42.: Rewaloryzacja parku przy ul. Wawrzyniaka

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

Podobszar rewitalizacji R3 – teren pomiędzy ul. Przemysłową a ul. Wawrzyniaka

■ **Opis realizowanych zadań**

Zagospodarowanie terenu będzie planowane z czynnym udziałem mieszkańców. Wstępnie wytypowano następujące elementy aranżacji parku: małą architekturę: ławki, kosze, miejsce do grillowania, remont ciągów pieszych i oświetlenia, urządzenie niewielkiego wybiegu dla psów lub – w razie braku miejsca – psiej toalety, siłowni plenerowej, ograniczonych nasadzeń zieleni, wprowadzenie szafki zasilającej dla obsługi imprez w parku.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego– we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 1 100 000,00 zł, źródło finansowania ZIT (w przypadku oszczędności wynikających ze sfinansowania Parku Wiosny Ludów z RPO-L2020 poza formułą ZIT) oraz budżet miasta.

UWAGA: w przypadku braku możliwości dofinansowania projektu z ZIT będą poszukiwane inne źródła dofinansowania zewnętrznego lub zostanie ograniczona skala przedsięwzięcia.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 43.: Urządzenie zielonego terenu rekreacyjnego na Osiedlu Słonecznym

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar rewitalizacji R2 – działka nr 2104/4, wzniesienie za blokami z ul. Gwiazdziej nr 18 i 20. Plac, na którym znajdowała się kaplica (teren wskazany przez mieszkańców)

■ Opis realizowanych zadań

Zagospodarowanie terenu będzie planowane z czynnym udziałem mieszkańców. Wstępnie wytypowano następujące elementy aranżacji terenu rekreacyjnego: małą architekturę (ławki, kosze na śmieci, oświetlenie, siłownię plenerową – według wyników konsultacji z mieszkańcami), ograniczone nasadzenia zieleni wysokiej.

To przedsięwzięcie jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”
- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego – we współpracy z Biurem Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 650 000,00 zł, źródło finansowania ZIT (w przypadku oszczędności wynikających ze sfinansowania Parku Wiosny Ludów poza formułą ZIT) oraz budżetu miasta.

UWAGA: w przypadku braku możliwości dofinansowania projektu z ZIT będą poszukiwane inne źródła dofinansowania zewnętrznego lub zostanie ograniczona skala przedsięwzięcia.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 44.: Rewaloryzacja plant wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.1.6. Zrewaloryzować planty wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką

oraz

Cel szczegółowy 4.1.2. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar rewitalizacji R1 – teren pomiędzy ulicami Jagiełły i Wybickiego a murem obronnym i ul. Strzelecką.

■ Opis realizowanych zadań

Zagospodarowanie terenu obejmujące: zielenią, małą architekturę (meble miejskie: ławki, kosze itp.), ciągi piesze, oświetlenie.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 3 450 000,00 zł, źródła finansowania POIiŚ Działanie 2.5. lub ZIT RPO-L2020 oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 45.: Rewaloryzacja zielonych bulwarów nadwarciańskich**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.2.3. Zmodernizować Zielone Bulwary Nadwarciańskie

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar rewitalizacji R3 – teren nad Wartą obok Mostu Staromiejskiego.

■ Opis realizowanych zadań

Zagospodarowanie terenu obejmujące: zielenią, małą architekturę (meble miejskie: ławki, kosze itp.), ciągi piesze, oświetlenie.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Przedsięwzięcie obecnie zawieszona, bez terminu realizacji, z powodu trwających poszukiwań źródeł dofinansowania zewnętrznego.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie odpowiada na deficyt przestrzeni publicznych wysokiej jakości (szczegółowa diagnoza, konkluzja 26). W diagnozie czytamy także: „Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od rekreacyjnej przestrzeni publicznej wysokiej jakości (liczona narastająco). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 3.2.2. Poszerzyć programy podnoszenia kompetencji nauczycieli o tematykę przewycięzania kryzysu w obszarze rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie dotyczy wszystkich szkół w obszarze rewitalizacji.

■ Opis realizowanych zadań

W ramach realizowanych na bieżąco w szkołach programów podnoszenia kompetencji zawodowych nauczycieli – w odniesieniu do szkół mieszczących się w granicach obszaru rewitalizacji – zostanie zrealizowany komponent szkoleniowy obejmujący tematykę kryzysu w obszarze rewitalizacji i sposobów jego przewycięzania.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Biuro Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Przedsięwzięcie zostanie zrealizowane w ramach budżetu Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji, bez dodatkowych kosztów.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 2.: Poprawa warunków edukacji i opieki
- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna
- Przedsięwzięcie nr 51.: Zawodowcy w Gorzowie
- Przedsięwzięcie nr 52.: Unijne Przedszkolaki w Gorzowie

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Podniesienie kompetencji nauczycieli i pogłębienie ich rozumienia procesu rewitalizacji, (przyczyn, dla których został podjęty i sposobów, jakimi są osiąganego jego cele), pozwoli zaangażować następnie nauczycieli i szkoły w proces rewitalizacji.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie pogłębiona wiedza przeszkolonych nauczycieli, praktycznie przydatna do ich pracy z młodzieżą w obszarze rewitalizacji. Wskaźnikiem rezultatu będzie średnia ocena praktycznej przydatności uzyskanej wiedzy z ankiet ewaluacyjnych wypełnianych po szkoleniu (w skali ocen szkolnych od 1 do 6). Wartości bazowej nie określa się. Wartość referencyjna wskaźnika = nie mniej niż 4,5.

Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie obejmuje cały obszar rewitalizacji, w szczególności szkoły usytuowane w nim oraz miejsca realizacji dodatkowych inicjatyw edukacyjnych

■ Opis realizowanych zadań

Podstawowa część przedsięwzięcia jest usytuowana w obszarze edukacji formalnej: we współpracy ze szkołami z obszaru rewitalizacji zostanie wypracowana formuła dodatkowego wzmocnienia *programów wyrównywania szans edukacyjnych* uczniów każdej ze szkół, stosownie do zróżnicowanego charakteru ich problemów edukacyjnych.

Dodatkowym elementem przedsięwzięcia będzie także wsparcie inicjatyw w zakresie edukacji pozaformalnej i nieformalnej, zwiększającej potencjał sukcesu osobistego uczniów, w tym współpraca z wolontariatem uczniowskim i seniorskim.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Edukacji

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Program niskokosztowy, oparty o wolontariat. Finansowanie w ramach budżetów szkół.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 2.: Poprawa warunków edukacji i opieki
- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna
- Przedsięwzięcie nr 51.: Zawodowcy w Gorzowie
- Przedsięwzięcie nr 52.: Unijne Przedszkolaki w Gorzowie

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Działanie bezpośrednio odpowiada na zdiagnozowane wyraźnie słabsze średnie wyniki uczniów szkół z obszaru rewitalizacji w porównaniu z resztą miasta. Konkluzja nr 7 w części diagnostycznej brzmi:

Oprócz technicznych warunków nauki wywiady z pedagogami i dydaktykami potwierdzają przypuszczenie, że czynnikiem najsilniej różnicującym wyniki uczniów poszczególnych szkół może okazać się zróżnicowany poziom wsparcia edukacyjnego otrzymywanego przez uczniów w domu rodzinnym. Chodzi tu zarówno o współpracę ze szkołą i pomoc bezpośrednią w nauce, jak i bardziej pośrednie wsparcie w postaci dostarczania przez dorosłych wzorców osobowych i wspierania aspiracji młodzieży. Wobec tego zachodzi przesłanka do skoncentrowania wzmożonego wsparcia pedagogicznego i dydaktycznego właśnie w trzech szkołach podstawowych: SP 1, SP 6 i SP 10, zaś dodatkowe wsparcia – także w SP 4 i SP 17.

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie poprawa szans edukacyjnych uczniów z obszaru rewitalizacji. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba uczniów korzystających z indywidualnego wsparcia. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Zakłada się, że wskaźnik ten będzie rosnący w kolejnych latach 2017 i 2018. W kolejnych latach nie powinien maleć.

Przedsięwzięcie nr 48.: Dom Dziennego Pobytu Senior-WIGOR**■ Nazwa zadania w dokumentach aplikacyjnych**

„Utworzenie i wyposażenie oraz zapewnienie funkcjonowania Dziennego Domu Senior-WIGOR”

■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie

Cel szczegółowy 1.1.1. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

ul. Borowskiego 29 (w podobszarze rewitalizacji R1).

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na utworzeniu i prowadzeniu Dziennego Domu Pobytu „Senior – WIGOR” dla 15 osób w wieku 60+ (nieaktywnych zawodowo). Celem strategicznym zadania jest wsparcie seniorów, zamieszkujących na terenie miasta Gorzowa Wlkp., poprzez zapewnienie dostępu do infrastruktury pozwalającej na atrakcyjne spędzanie czasu wolnego, a także aktywizację osób w wieku 60+ w środowisku lokalnym. Realizacja projektu przyczyni się do zmniejszenia zapotrzebowania na realizację usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania. Utworzenie Dziennego Domu pozwoli seniorom na aktywne spędzanie czasu wolnego, uczestniczenie w proponowanych przez dom zajęciach, integrację międzypokoleniową oraz zwiększenie zaangażowania seniorów w życie społeczności lokalnych.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Spraw Społecznych – zadanie może być zlecone organizacji pozarządowej.

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 457 000,00 zł, źródło finansowania budżet miasta oraz program Senior WI-GOR

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 23.: Centrum Aktywności Mieszkańców
- Przedsięwzięcie nr 1.: Utworzenie Centrum Usług Rehabilitacyjnych

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie odpowiada na zdiagnozowany problem zmniejszania się stopnia aktywności i włączenia społecznego osób w wieku senioralnym. Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na ten problem: pomaga grupie 15 seniorów utrzymać włączenie społeczne.

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie zapewnienie 15 seniorom faktycznej możliwości utrzymania włączenia społecznego i aktywności. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba seniorów faktycznie uczestniczących w działalności placówki, uśredniona w skali roku. Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika wynosi 15. Z uwagi na specyfikę tego typu placówek (nie dającą się przewidzieć absencję beneficjentów z przyczyn zdrowotnych lub osobistych) przyjmuje się, że osiągnięcie wskaźnika średniorocznego 12 stanowi akceptowalny poziom sukcesu projektu.

Przedsięwzięcie nr 49.: MCK i MOS w sercu miasta

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel operacyjny 4.3.Kultura umacnia Centrum Miasta

■ **Lokalizacja przedsięwzięcia**

ul. Wełniany Rynek 18

■ **Opis realizowanych zadań**

Budynek pełniący dotąd funkcje biurowe, stanowiący przez swój stan techniczny niekorzystną dominantę w krajobrazie urbanistycznym centrum Gorzowa zostanie przebudowany. W części niskiej zostanie ulokowana w siedziba dwóch miejskich instytucji kultury: Miejskiego Centrum Kultury i Miejskiego Ośrodka Sztuki. Obie instytucje nie tylko znajdą nowe siedziby w samym centrum miasta (i zarazem – w centrum obszaru rewitalizacji), ale także zyskają okazję do zdefiniowania na nowo swoich relacji z otoczeniem. Dotychczas siedziba MOS była zlokalizowana nieco poza ścisłym centrum, zaś MCK mieścił się w siedzibie o skrajnie złym stanie technicznym. Nie jest wykluczone, że korzystna interakcja może także wynikać z współistnienia obu instytucji w jednej przestrzeni.

To przedsięwzięcie – w zakresie przeniesienia siedziby MCK – jest komplementarne międzyokresowo ze zrealizowanymi w okresie programowania 2007 – 2013 przedsięwzięciami miękkimi:

- „Promocja zintegrowanego podejścia w polityce rozwoju poprzez budowę Strategii Rozwoju MOF Gorzowa Wlkp.”

- „Przygotowanie wdrażania zapisów Strategii ZIT MOF Gorzowa Wlkp.”

Komplementarność w obu przypadkach polega na tym, że działania realizowane obecnie zostały w poprzednim okresie programowania zaplanowane i wkomponowane w szerszą strategię działań. Obecnie realizowany projekt inwestycyjny wynika więc ze sfinansowanych w poprzednim okresie projektów miękkich.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg – we współpracy z Wydziałem Kultury i Sportu oraz Miejskim Ośrodkiem Sztuki i Miejskim Centrum Kultury.

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

- 35 556 705,88 zł, źródła finansowania: POIiŚ Działanie 8.1 *Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury*(dofinansowanie do MOS) ZIT (dofinansowanie do MCK), budżet miasta.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 20.: Sztuka rewitalizuje
- Przedsięwzięcie nr 44.: Rewaloryzacja plant wzdłuż murów zabytkowych
- Przedsięwzięcie nr 39.: Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

W diagnozie czytamy: „Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną, jako motor osiągnięcia celów rewitalizacji. Kluczowa rola może w tym procesie przypaść animatorom kultury, ale jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (*audience development*), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem: to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji. Trzeba też korzystać z ogromnego potencjału wielokulturowości Gorzowa” (Konkluzja 34).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Rezultatem będzie stworzenie mieszkańcom dostępu do dóbr kultury w ścisłym centrum miasta, poprzez przeniesienie tu siedzib dwóch ważnych instytucji kultury. Wskaźnik rezultatu jest binarny (TAK/NIE). Wartość bazowa = NIE. Wartość referencyjna =TAK.

Przedsięwzięcie nr 50.: Ścieżka nad Wartą – przedłużenie Bulwaru Wschodniego

■ **Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 4.2.2. Stworzyć rekreacyjną trasę spacerową nad Wartą – przedłużenie Bulwaru Wschodniego

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Podobszar rewitalizacji R1 – lokalizacja wzdłuż rzeki Warty od końca Bulwaru Wschodniego do siedziby Akademii im. Jakuba z Paradyża

■ Opis realizowanych zadań

Przedsięwzięcie polega na zaprojektowaniu i zaaranżowaniu w terenie pieszo-rowerowej trasy rekreacyjnej wzdłuż rzeki Warty od końca Bulwaru Wschodniego do siedziby Akademii im. Jakuba z Paradyża z założeniem powiązania funkcjonalnego wraz z Bulwarem jako kompleks spacerowo-rekreacyjny

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

- 1 000 000,00 zł, źródła finansowania: INTERREG VA oraz budżet miasta.

■ Podmiot realizujący

Wydział Inwestycji i Remontów Dróg we współpracy z Wydziałem Gospodarki Komunalnej i Transportu Publicznego

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 36.: Gorzowski Standard Przestrzeni Publicznej

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

W diagnozie czytamy: „Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów” (Konkluzja 21).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

Rezultatem będzie wytworzenie zielonej przestrzeni rekreacyjnej wysokiej jakości. Wskaźnikiem rezultatu będzie liczba mieszkańców zamieszkałych w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) od tej przestrzeni (liczona narastająco w przypadku realizacji projektu przez więcej niż jeden rok i oddawania go do użytkowania etapami). Wartość bazowa wskaźnika = 0. Wartość referencyjna wskaźnika zostanie ustalona z pomiaru oraz wyliczeń.

Przedsięwzięcie nr 51.: Zawodowcy w Gorzowie**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.3.1. Stworzyć nowoczesne Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Zespół Szkół Ekonomicznych, Zespół Szkół Mechanicznych, Zespół Szkół Elektrycznych, Zespół Szkół nr 12, Zespół Szkół Odzieżowych.

■ Opis realizowanych zadań

Doposażenie pracowni zawodowych w szkołach w celu odzwierciedlenia naturalnych warunków pracy i efektywnego kształcenia oraz doskonalenia umiejętności zawodowych. W ramach projektu, szkoły zostaną doposażone w sprzęt i odpowiednie środki dydaktyczne, zgod-

nie ze standardem lokalnego rynku pracy z uwzględnieniem w szczególności branż inteligentnych specjalizacji lubuskiego. W związku z tym:

- w Zespole Szkół Odzieżowych i Zespole Szkół Ekonomicznych dla zawodów technik cyfrowych procesów graficznych, technik organizacji reklamy dla pracowni poligraficznych procesów przygotowawczych, pracowni drukowania cyfrowego oraz pracowni multimedialnej, zgodnie z podstawą programową – kwalifikacja A.55, A.27;
- w Zespole Szkół Elektrycznych dla zawodów technik mechatronik, który wpisuje się w INTELLIGENTNE SPECJALIZACJE REGIONU, zgodnie z wytycznymi KOWEziU dla pracowni montażu i użytkowania urządzeń i systemów mechatronicznych zgodnie z podstawą programową – kwalifikacja E.04;
- w Zespole Szkół Mechanicznych dla zawodu technik logistyk, które wpisują się w INTELLIGENTNE SPECJALIZACJE REGIONU, dla pracowni logistycznej zgodne z podstawą programową – kwalifikacją K.2. Zarządzanie środkami technicznymi podczas realizacji procesów transportowych. Utworzenie i doposażenie szkolnego punktu doradztwa zawodowego we wszystkich szkołach.

■ **Podmiot realizujący przedsięwzięcie**

Wydział Edukacji

■ **Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania**

Szacowana wartość doposażenia szkół: 352 351,88 zł w tym EFS oraz budżet miasta.

■ **Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami**

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna
- Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej
- Przedsięwzięcie nr 52.: Kształtowanie kompetencji kluczowych na potrzeby rynku pracy na obszarze MOF

■ **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowany problem niskich kompetencji zawodowych gorzowian i związane z tym zjawisko „ubogich pracujących (szczegółowa diagnoza, konkluzja 3).

■ **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

5 – liczba szkół kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS – osiągnięcie wskaźnika na koniec realizacji projektu (28.02.2018 r.),

5 – liczba szkół kształcenia zawodowego doposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego - osiągnięcie wskaźnika na koniec realizacji projektu (28.02.2018 r.).

Przedsięwzięcie nr 52.:**Kształtowanie kompetencji kluczowych na potrzeby rynku pracy na obszarze MOF Gorzowa Wielkopolskiego****■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 2.3.1. Stworzyć nowoczesne Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Zespół Szkół nr 6, ul. Gwiazdzysta 14, Gimnazjum nr 7, ul. Estkowskiego 3, IV Liceum Ogólnokształcące, ul. Kosynierów Gdyńskich 8, Szkoła Podstawowa nr 1, ul. Dąbrowskiego 23, Zespół Szkół Ekonomicznych, ul. 30 Stycznia 29, Zespół Szkół Mechanicznych, ul. Dąbrowskiego 32, Zespół Szkół Elektrycznych, ul. Dąbrowskiego 33, Zespół Szkół Odzieżowych, ul. Śląska 64 c, Zespół Szkół nr 12, ul. Śląska 20 - 3 podmioty, Szkoła Podstawowa nr 10, ul. Towarowa 21, Gimnazjum nr 4, ul. Grobla 68A, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2, ul. Przemysłowa 22, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 3, ul. Warszawska 18.

■ Opis realizowanych zadań

- Kształtowanie kompetencji kluczowych uczniów na potrzeby rynku pracy
- Doradztwo edukacyjno zawodowe dla uczniów
- Nauczanie metodą eksperymentu
- Indywidualizacja pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- Kształtowanie kompetencji zawodowych nauczycieli sprzyjających kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów
- Szkolenie nauczycieli na potrzeby indywidualizacji pracy z uczniem
- Technologie informacyjno komunikacyjne dla uczniów i nauczycieli

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Edukacji

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

Razem szacowana wartość przedsięwzięcia 1 790 000,00 zł w tym EFS oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej
- Przedsięwzięcie nr 51.: Zawodowcy w Gorzowie

■ Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowany problem niskich kompetencji zawodowych gorzowian i związane z tym zjawisko „ubogich pracujących (szczegółowa diagnoza, konkluzja 3).

■ Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny

-liczba podmiotów objętych wsparciem - 18

-wyposażenie 5 podmiotów w pracownię TIK

-doposażenie pracowni przedmiotowych i wykorzystanie doposażenia do prowadzenia zajęć przez 18 podmiotów

-liczba nauczycieli stanowiących kadrę podmiotów objętych wsparciem - 40

-liczba uczniów z obszaru rewitalizacji objęta wsparciem 1315

Przedsięwzięcie nr 53.: Unijne przedszkolaki w Gorzowie**■ Cel rewitalizacji realizowany przez to przedsięwzięcie**

Cel szczegółowy 1.1.3. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

■ Lokalizacja przedsięwzięcia

Przedszkole Miejskie nr 15, ul. Bohaterów Warszawy 5, Przedszkole Miejskie nr 18, ul. Łużycka 8

■ Opis realizowanych zadań

1. Utworzenie nowych oddziałów w Przedszkolu Miejskim nr 15 – 1 oddział dla 25 dzieci, w Przedszkolu Miejskim nr 18 – 1 oddział dla 25 dzieci.
2. Organizacja dodatkowych zajęć dla dzieci z wykorzystaniem metod A. i M. Kniessów, C. Orffa, gimnastyki twórczej R. Labana, pedagogiki zabawy Klanza oraz logorytmiki.
3. Warsztaty metodyczne dla nauczycielek w zakresie pracy metodą A. i M. Kniessów, C. Orffa, gimnastyki twórczej R. Labana, pedagogiki zabawy Klanza oraz logorytmiki.

■ Podmiot realizujący przedsięwzięcie

Wydział Edukacji

■ Szacowana wartość przedsięwzięcia i źródło finansowania

295 000,00 zł – w tym EFS oraz budżet miasta.

■ Opis powiązań i synergii z innymi przedsięwzięciami

Występuje synergia z następującymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi:

- Przedsięwzięcie nr 46.: Edukacja dla rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 47.: Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji
- Przedsięwzięcie nr 24.: Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna

- Przedsięwzięcie nr 4.: CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej
- **Opis oddziaływania przedsięwzięcia na zdiagnozowany kryzys**

Zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie odpowiedniej liczby miejsc w przedszkolach oraz podniesienie kompetencji nauczycielek w zakresie realizacji zajęć z wykorzystaniem metod pracy, w tym: pedagogiki zabawy, gimnastyki twórczej oraz logorytmiki.
- **Prognozowane rezultaty przedsięwzięcia i sposób ich oceny**

Zwiększenie liczby miejsc w Przedszkolu Miejskim nr 15 o 25, w Przedszkolu Miejskim nr 18 również o 25 miejsc. Podniesienie kompetencji nauczycielek w Przedszkolu Miejskim nr 15 – 1 nauczycielka, w Przedszkolu nr 18 – 3 nauczycielki.

3.3.2 Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Dla realizacji kierunków działań, o których mowa w rozdziale 3,1,4., niniejszy Program charakteryzuje poniższe **typy pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych**. Dla tych przedsięwzięć nie ustala się indykatywnych kwot finansowania; mogą one być sfinansowane w przypadku pojawienia się dodatkowych źródeł finansowania, w tym – oszczędności w środkach przeznaczonych na finansowanie przedsięwzięć z listy przedsięwzięć podstawowych.

Typ 1: Przedsięwzięcia wspierające tworzenie godziwego zatrudnienia, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Programy wspierające kompetencje poszukiwane w sektorze IT, w szczególności programistyczne, z preferencją programów skierowanych do kobiet.
- b. Programy wspierające bezrobotnych, w szczególności bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gorzowie. Programy promowania godziwego zatrudnienia przy użyciu instrumentarium CSR, promocja pracodawców przez przyznawanie certyfikatu „Dobre zatrudnienie w Gorzowie”.
- c. Zlecenie usług (np. utrzymania czystości, konserwacji zieleni, prowadzenia jadłodajni itp.) podmiotom ekonomii społecznej oraz Zakładom Aktywności Zawodowej zatrudniającym osoby z obszaru rewitalizacji.

Typ 2: Przedsięwzięcia zmniejszające narażenie na ubóstwo, oraz hamujące proces dziedziczenia ubóstwa, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Programy wspierające, aktywizacyjne i budujące kompetencje osób doświadczających ubóstwa, szczególnie programy oparte o model Labiryntu Problemów.
- b. Mikro-inicjatywy samopomocowe, współdziałanie sąsiedzkie, projekty wymiany usług i współużytkowania dóbr. Budowanie trwałej sieci wzajemnego wsparcia.
- c. Formy pracy z młodzieżą nakierowane na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa.
- d. Formy animacji kultury, działania na rzecz żywego uczestnictwa w kulturze.
- e. Inicjatywy tworzenia i rozwijania podmiotów ekonomii społecznej.

Typ 3: Przedsięwzięcia zwiększające szanse edukacyjne, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Innowacyjne projekty przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów, zwiększające szanse edukacyjne uczniów ze środowisk defaworyzowanych.
- b. Inicjatywy edukacji pozaformalnej i nieformalnej, zwiększającej potencjał osobisty.
- c. Przedsięwzięcia z zakresu edukacji ustawicznej.
- d. Przedsięwzięcia edukacyjne na rzecz odbudowy poczucia tożsamości lokalnej.

Typ 4: Przedsięwzięcia na rzecz wzmocnienia pomostowego kapitału społecznego, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Inicjatywy budowanie sieci relacji zaufania, lojalności i solidarności ponad barierami środowisk społecznych, pokoleń, klas i grup zawodowych, czy dzielnic zamieszkania.
- b. Programy skierowane do młodzieży, których celem jest budowanie osobistej sieci kontaktów ponad barierami własnego środowiska.

- c. Mikrodziałania na obrzeżach obszaru rewitalizacji „rozmywające granicę” obszaru.

Typ 5: Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu powierzchni (lokali, budynków) dla działalności gospodarczej, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Wygospodarowywanie lokali użytkowych w dolnych kondygnacjach kamienic, zarówno w częściach przyulicznych, jak i w oficynach.
- b. Przystosowywanie na cele działalności gospodarczej innych obiektów.

Typ 6: Przedsięwzięcia na rzecz synergii w biznesie (np. inkubatory, klastry, sieci), przez co rozumie się szczególnie:

- a. Inicjatywy w zakresie tematykacji przestrzeni miejskiej (tematycznych skupisk działalności określonego rodzaju: *uliczki tematyczne, podwórka tematyczne* itp.).
- b. Inkubatory, w szczególności inkubatory tematyczne.
- c. Klastry i sieci współpracy, w szczególności klastry z uczelniami lub ośrodkami badań.

Typ 7: Przedsięwzięcia na rzecz wsparcia tradycyjnych rzemiosł budujących krajobraz kulturowy miasta, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Inicjatywy na rzecz kształcenia adeptów rzemiosł tradycyjnych.
- b. Inne inicjatywy działań na rzecz wsparcia tradycyjnych rzemiosł i ginących zawodów, cennych dla krajobrazu kulturowego Gorzowa.

Typ 8: Przedsięwzięcia wspierające postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Programy aktywizacji i edukacji pozaszkolnej, nastawione na wzbudzanie i utrwalanie postawy przedsiębiorczej, w tym programy inkubacji młodzieżowych inicjatyw.
- b. Dwuetapowy konkurs dla szkół na programy edukacji przedsiębiorczej, w którym pierwszy etap to konkurs dla młodzieży na koncepcję konkursu głównego: „Jak moja szkoła mogłaby nie tłumić przedsiębiorczości?”.

Typ 9: Przedsięwzięcia na rzecz uspoźnienia systemu identyfikacji wizualnej i reklamy, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Systemy identyfikacji wizualnej.
- b. Indywidualne realizacje w miejscach kluczowych dla krajobrazu kulturowego Gorzowa.
- c. Katalogi wzorów dobrej praktyki.

Typ 10: Przedsięwzięcia polegające na poprawie standardu technicznego miejsc zamieszkania z uwzględnieniem aranżowania przestrzeni wspólnych, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków, ze szczególnym ukierunkowaniem na działania wspólnototwórcze: aranżowanie części przestrzeni, np. poddaszy, podwórek, kondygnacji podziemnych itd. na funkcje współużytkowane.
- b. Przedsięwzięcia z zakresu efektywności energetycznej budynków.

Typ 11: Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu dostępnych niewielkich przestrzeni półpublicznych, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Aranżowanie przestrzeni półpublicznych przez wspólnoty i właściciele nieruchomości połączone z otwieraniem przejść przez kwartały.
- b. Aranżowanie przestrzeni półpublicznych wokół miejskich instytucji i jednostek organizacyjnych: przedszkoli, szkół itd.

Typ 12: Przedsięwzięcia włączające mieszkańców obszaru w projektowanie i zagospodarowywanie przestrzeni publicznych, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Procedury projektowania uspołecznionego (obywatelskiego) przestrzeni, których funkcje są adresowane bezpośrednio do mieszkańców obszaru.
- b. Procedury pogłębionych konsultacji w procesach projektowania przestrzeni, których funkcje NIE są adresowane bezpośrednio do mieszkańców obszaru.

Typ 13: Przedsięwzięcia tworzące preferencję dla ruchu pieszego z uwzględnieniem dostosowania do zmian klimatycznych, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Usuwanie wszelkich kolizji z ruchem pieszym innych funkcji (szczególnie parkowania samochodów kosztem ruchu pieszego).
- b. Stwarzanie dla ruchu pieszego udogodnień z zakresu dostosowania do zmian klimatycznych: zacienionych, zielonych miejsc wypoczynku z dostępem do wody.

Typ 14: Przedsięwzięcia na rzecz uspołniczenia i wzbogacania krajobrazu kulturowego Gorzowa, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Zachowanie i ochrona historycznej struktury miasta oraz obiektów zabytkowych istotnych dla krajobrazu kulturowego Gorzowa.
- b. Preferencje dla dogęszczania zabudowy śródmiejskiej, w tym uzupełniania ubytków w zabudowie pierzejowej współczesnymi budynkami plombowymi.
- c. Budowanie atrakcyjności obszaru rewitalizacji w oparciu o wątki zaczerpnięte z historii miasta lub podejmujące z tą historią dialog.

Typ 15: Przedsięwzięcia na rzecz poprawy jakości środowiska, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Programy wspierające przyłączanie budynków do sieci ciepłowniczej, likwidujące niską emisję.
- b. Programy poprawy termoizolacyjności budynków: wymiany okien, poprawy izolacyjności ścian (z zachowaniem zasady, że izolowanie elewacji obiektów zabytkowych nie może odbywać się kosztem ich wartości architektonicznej) stropów i dachów.
- c. Programy wspierające instalowanie źródeł energii odnawialnej, w szczególności źródeł solarnych (ciepłych i fotowoltaicznych).
- d. Programy wspierające rewaloryzację i rozwój zieleni miejskiej, w tym zazieleniania wewnątrz kwartałów oraz – w uzasadnionych przypadkach – projektowania i urządzania zielonych elewacji i dachów czynnych biologicznie.

Typ 16: Przedsięwzięcia na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Programy rozwoju systemu monitoringu kamerowego z preferencją dla podsystemów wpiętych w ogólny system monitoringu miejskiego.
- b. Tworzenie lokalnych systemów bezpieczeństwa (alarmy, domofony, monitoring obiektowy) – przy rygorystycznym przestrzeganiu zasady, że bezpieczeństwo lokalne nie może być budowane kosztem dostępu do przestrzeni publicznych.
- c. Programy edukacji powszechnej na rzecz podniesienia bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym – adresowane do dzieci i młodzieży.

Typ 17: Przedsięwzięcia na rzecz zmniejszania zadłużeń czynszowych, przez co rozumie się szczególnie:

- a. Tworzenie oferty lokali mieszkalnych o niskim czynszu całkowitym i niskich kosztach eksploatacyjnych, oraz program ułatwiania zamian lokali zadłużonych na takie lokale.
- b. Powszechny programy na rzecz ułatwiania zamian mieszkań.
- c. Programy na rzecz odpracowywania zadłużenia czynszowego.
- d. Całościowe indywidualne programy naprawcze wychodzenia z zadłużeń nawarstwionych, w tym – zadłużeń odziedziczonych, przewidujące częściowe umarzanie zadłużeń w zamian za realizację kontraktu naprawczego.

3.4 Partycypacja w procesie wdrażania GPR – włączenie interesariuszy rewitalizacji

3.4.1 Obywatelski udział we wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Podmiotowy udział w wypracowywaniu i realizowaniu poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest podstawową wytyczną całego niniejszego GPR. Znaczna część przedsięwzięć będzie realizowana we współdziałaniu samorządu miasta Gorzowa z innymi interesariuszami na zasadzie porozumień lub powierzenia zadania. Mniejsza część będzie realizowana wyłącznie przez interesariuszy, bez udziału samorządu miasta.

3.4.1.1 *Przedsięwzięcia realizowane we współpracy z interesariuszami*

Przedsięwzięcia realizowane we współpracy samorządu miasta Gorzowa z innymi interesariuszami rewitalizacji, to w szczególności:

- Przedsięwzięcie 18. *Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji*
- Przedsięwzięcie 19. *Coroczne konkursy na wsparcie społeczne w obszarze rewitalizacji*
- Przedsięwzięcie 21. *Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze*
- Przedsięwzięcie 22. *„Kowale własnego losu” –konkurs na projekty animacyjno-edukacyjne*
- Przedsięwzięcie 48. *Dom Dziennego Pobytu Senior-WIGOR*
- Przedsięwzięcie 24. *Gorzowska tożsamość – kampania edukacyjna*

- Przedsięwzięcie 26. „Gorzów programuje” – wieloletni projekt kształcenia programistek...
- Przedsięwzięcie 27. Aktywne zarządzanie potencjałem gospodarczym śródmieścia
- Przedsięwzięcie 28. „Koniunktura w Centrum” – program wspólnej promocji gospodarcze
- Przedsięwzięcie 29. „Gorzowska mapa atrakcji” program tematykacji przestrzeni miejskiej
- Przedsięwzięcie 5. Program „Targowiska i drobny handel uliczny”
- Przedsięwzięcie 30. Program wsparcia zatrudnienia socjalnego
- Przedsięwzięcie 31. „Mieszkać lepiej” – dotacje do projektów obejmujących prace remontowo-budowlane dotyczące kamienic i podwórek
- Przedsięwzięcie 32. Społeczne budownictwo czynszowe w Gorzowie
- Przedsięwzięcie 41. Miasto odwraca się ku Kłodawce
- Przedsięwzięcie 42. Rewaloryzacja parku przy ul. Wawrzyniaka
- Przedsięwzięcie 43. Urządzenie zielonego terenu rekreacyjnego na Osiedlu Słonecznym

3.4.1.2 *Przedsięwzięcia realizowane wyłącznie przez interesariuszy*

Przedsięwzięcia realizowane przez interesariuszy rewitalizacji (innych, niż samorząd miasta), to:

- Przedsięwzięcie 1. *Utworzenie Centrum Usług Rehabilitacyjnych*
- Przedsięwzięcie 3. *Poprawa warunków edukacji i opieki w OREW*
- Przedsięwzięcie 40. *Centrum Wsparcia Kultury*
- Przedsięwzięcie 12. *Grekokatolickie Centrum Spotkań*
- Przedsięwzięcie 36. *Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry.*

Przedsięwzięcia z udziałem interesariuszy (realizowane wspólnie lub wyłącznie przez interesariuszy) stanowią 12% liczby przedsięwzięć ogółem.

3.4.2 **Obywatelski udział w monitoringu wdrażania i ocenie postępów realizacji celów GPR**

Przewiduje się szeroki obywatelski udział w monitorowaniu i ocenie procesu rewitalizacji, w tym udział organizacji strażniczych nad przejrzystością wszelkich procesów związanych z rewitalizacją. Udział ten został opisany w części zarządczej niniejszego programu.

- W szczególności uczestnictwo obywateli w monitoringu i ocenie postępów realizacji GPR będzie miało formę prac Komitetu Rewitalizacji, które – jako ciało społeczne wyłaniane w procedurze skonsultowanej z mieszkańcami i reprezentujące interesariuszy – ma za zadanie doradzać Prezydentowi Miasta. Komitet Rewitalizacji będzie sprawował także funkcje monitorujące w zakresie wdrażania przedsięwzięć i oceniające – w zakresie osiągnięcia celów.

3.5 **Niezbędne zmiany w dokumentach strategicznych Gorzowa**

Ustawa przewiduje możliwość wprowadzenia gminnym programem rewitalizacji zmian w gminnych dokumentach strategicznych i wynikających z nich aktach prawa miejscowego.

3.5.1 Niezbędne zmiany w polityce mieszkaniowej Gorzowa

Przewiduje się konieczność zmian w uchwałach definiujących politykę mieszkaniową gminy, o których mowa w art. 21 ust 1 Ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego³². Zmiany takie będą przygotowywane w ciągu I połowy 2017 roku i w drugiej połowie tego roku zostaną skierowane do Rady Miasta z wnioskiem o ich uchwalenie.

3.3.2 Niezbędne zmiany w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego

3.5.1.1 Zmiany w obowiązującym SUIKZP lub planach miejscowych

Nie przewiduje się zmian w Studium Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania przestrzennego. Przewiduje się – co najmniej na obszarze objętym programem KAWKA – uchwalenie Miejscowego Planu Rewitalizacji

3.5.1.2 Zapisy MPR w związku z koniecznością utrzymania efektu ekologicznego programu KAWKA

W związku z realizacją przez Miasto przedsięwzięcia pod nazwą „Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza w śródmieściu Gorzowa Wielkopolskiego” dofinansowanego ze środków NFOŚiGW oraz WFOŚiGW i wynikającą z umowy koniecznością podjęcia działań systemowych służących utrzymaniu poziomu stężeń zanieczyszczeń po wykonaniu zadań objętych wnioskiem o dofinansowanie niniejszy dokument wyznacza kolejne formy zapisów dotyczących działań pozwalających na **utrzymanie efektu ekologicznego** osiągniętego w wyniku realizacji wyżej wskazanego przedsięwzięcia.

Szczególnie ważnym elementem promowania oraz realizacji strategii niskoemisyjnych, a tym samym efektywnych energetycznie, jest potrzeba wprowadzenia niezbędnych zmian w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta, uchwalenia Miejscowego Planu Rewitalizacji, a także w przypadku wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu promowanie strategii niskoemisyjnych ukierunkowanych na ich realizację.

Wprowadzanie do dokumentów planistycznych na obszarze o przekroczonych standardach jakości powietrza wymogów w zakresie efektywności energetycznej dla infrastruktury elektroenergetycznej, ciepłowniczej oraz gazowniczej między innymi poprzez takie działania jak:

1. Zapisy zorientowane na przyłączenie istniejących lub też nowopowstających obiektów do sieci ciepłowniczej;
2. W przypadku, gdy nie istnieją techniczne i/lub ekonomiczne możliwości podłączenia obiektu budowlanego do systemu ciepłowniczego lub gazowniczego należy realizować zaspokajanie potrzeb grzewczych w jeden z poniższych sposobów:

³²Dz. U. 2001 Nr 71 poz. 733.Przepis ten brzmi: Art. 21. 1. Rada gminy uchwała: 1) wieloletnie programy gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy; 2) zasady wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy, w tym zasady i kryteria wynajmowania lokali, których najem jest związany ze stosunkiem pracy, jeżeli w mieszkaniowym zasobie gminy wydzielono lokale przeznaczone na ten cel; [...]

- a. stosować systemy grzewcze z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii (OZE),
 - b. stosować systemy grzewcze zasilane energią elektryczną,
 - c. stosować systemy grzewcze oparte na spalaniu paliw ciekłych i gazowych.
3. Ustalenia z zakresu przeznaczenia znajdujących się w granicach administracyjnych miasta terenów pod rozmieszczenie inwestycji publicznych związanych z pozyskiwaniem energii cieplnej lub energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii.
 4. Ustalenia z zakresu utrzymania i rozbudowy sieci ciepłowniczej, gazowej oraz elektroenergetycznej wpływającej na bezpieczeństwo energetyczne,

Powyższe wymogi zmierzające do utrzymania efektu ekologicznego, który zostanie osiągnięty w wyniku realizacji przedsięwzięcia „Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza w śródmieściu Gorzowa Wlkp.” znajdą odzwierciedlenie w przyszłych i podjętych do realizacji przez Miasto dokumentach planistycznych.

Istotnym elementem prowadzenia polityki miejskiej zorientowanej na redukcję zanieczyszczeń powietrza (w szczególności dotyczy to obszarów zlokalizowanych w śródmieściu, gdzie identyfikuje się przekroczenia norm stężeń zanieczyszczeń) jest zawieranie umów oraz uchwał ze wspólnotami mieszkaniowymi, sprofilowanych w kierunku podejmowania następujących działań:

1. Wsparcie kompleksowych modernizacji energetycznych budynków będących w zarządzie wspólnot mieszkaniowych związanych z ociepleniem budynków, wymianą oświetlenia, przebudową systemów grzewczych, instalacją mikrokogeneracji, instalacji OZE, instalacji systemów chłodzących,
2. Wsparcie inwestycji polegających na przyłączeniu budynków będących w zarządzie wspólnot mieszkaniowych do sieci ciepłowniczej oraz gazowej,
3. Wsparcie budowy budynków pasywnych lub budynków o niemal zerowym zużyciu energii.

3.6 Specjalna Strefa Rewitalizacji

Na całym obszarze rewitalizacji, w celu zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, przewiduje się, w szczególnych przypadkach, ustanowienie na okres 10 lat Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w art. 25, Ustawy.

Ustanowienie Strefy oraz dokładny zakres jej regulacji – zgodnie z dyspozycją Ustawy – będzie przedmiotem odrębnej uchwały Rady Miasta Gorzowa.

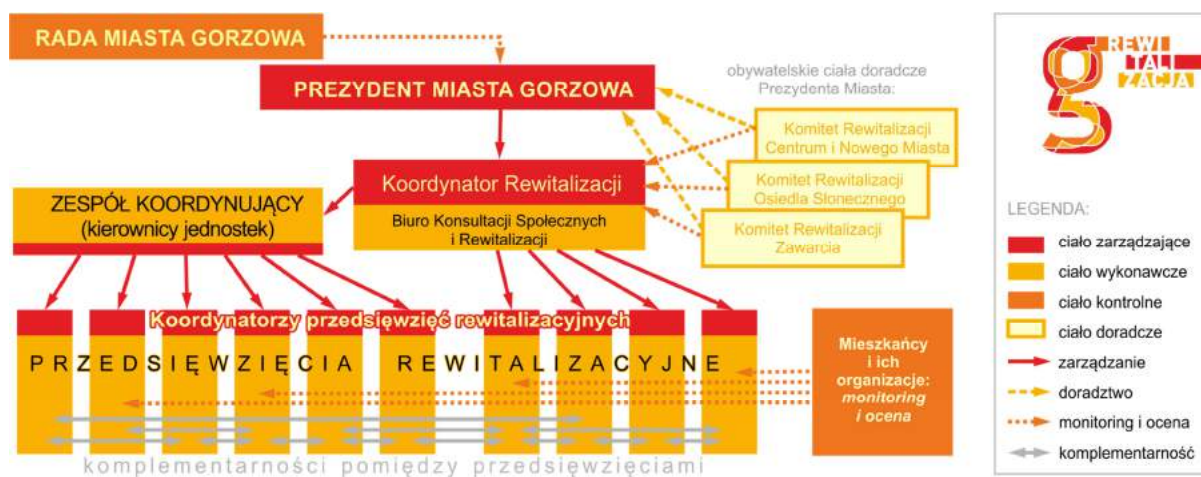
4 CZĘŚĆ ZARZĄDCZA

Rozwiązania zarządcze opisane w tej części Programu mają charakter wstępny i mogą ulec zmianom w wyniku doświadczeń pierwszego okresu wdrażania GPR (2017 – 2019). Jest to część zaplanowanej elastyczności zarządzania Programem i reagowania na zmiany w otoczeniu Programu.

4.1 Struktura zarządzania realizacją Programu

System zarządzania GPR obejmuje zarówno projekty realizowane przez samorząd miasta Gorzowa, jak i projekty innych interesariuszy: organizacji pozarządowych, wspólnot mieszkaniowych i podmiotów gospodarczych. Na samorządzie miasta Gorzowa spoczywa zadanie koordynacji całości procesu i dbania o jego spójność i komplementarność przedsięwzięć. Strukturę zarządzania wdrażaniem GPR przedstawia poniższy schemat.

Ryc. 49. Schemat zarządzania realizacją GPR

- Program uchwała i kontrolę nad jego realizacją sprawuje **Rada Miasta Gorzowa**.
- Strukturę zarządzania programem określi **Prezydenta Miasta w drodze** zarządzenia.
- Przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi wykonywanymi przez wydziały urzędu i inne jednostki podległe samorządowi miasta kieruje właściwy Zastępca Prezydenta Miasta za pośrednictwem i z pomocą **Zespołu Koordynującego**. W skład Zespołu Koordynującego Prezydent Miasta powołuje kierowników lub osoby przez nich wyznaczone ze wszystkich jednostek wykonujących zadania rewitalizacyjne. Pracami powołanego zespołu będzie kierował Koordynator Rewitalizacji. Zespół koordynujący spotyka się nie rzadziej, niż raz na dwa miesiące, a kontakty robocze mają charakter ciągły. Uzgodnienia w Zespole zapadają poprzez konsens a w sprawach spornych decyzję podejmuje Prezydent Miasta lub z jego upoważnienia Koordynator Rewitalizacji.
- Ciałoami doradczymi Prezydenta Miasta w sprawach rewitalizacji są trzy lokalne **Komitety Rewitalizacji**, powołane odrębnie dla podobszarów R1, R2, oraz wspólnie dla R3 i R4, złożone

z przedstawicieli mieszkańców podobszarów, ich organizacji i innych lokalnych interesariuszy. Komitety powołuje się w trybie przewidzianym w ustawie.

- Funkcje bieżącej koordynacji właściwy Zastępca Prezydenta Miasta sprawuje za pośrednictwem powołanego **Koordynatora Rewitalizacji**, którym jest Dyrektor Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji. Do zadań koordynatora należy bieżące kierowanie procesem rewitalizacji i monitorowanie jego przebiegu oraz składanie raportów i sprawozdań prezydentowi miasta.
- Koordynator Rewitalizacji kieruje częścią przedsięwzięć podległych mu bezpośrednio poprzez strukturę **Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji**.
- Niezależnie od wewnętrznej procedury monitoringu i oceny przewidzianej w systemie zarządzania, zewnętrznej oceny postępów procesu rewitalizacji dokonują mieszkańcy i ich organizacje poprzez mechanizmy właściwe dla społeczeństwa obywatelskiego.

4.2 Harmonogram realizacji procesu rewitalizacji

Okres realizacji procesu rewitalizacji objętego niniejszym GPR wynosi 9 lat (lata 2017 – 2025). Przewiduje się podział tego okresu na trzy podokresy trzyletnie pełnej funkcjonalności GPR poprzedzone rocznym okresem uruchamiania Programu.

Tab. 3. Ramowy harmonogram realizacji procesu rewitalizacji w Gorzowie Wlkp. 2016 – 2026

2016	2017 – 2019	2020 – 2022	2023 – 2025
<ul style="list-style-type: none"> • Uchwalenie GPR • Powołanie Koordynatora i Zespołu Koordynującego • Rozpoczęcie procedury powołania Komitetów Rewitalizacji • Przeszkolenie jednostek z zadań rewitalizacyjnych • Rozpoczęcie koncepcyjnych prac nad SSR i MPR 	<p>Pierwszy okres pełnej funkcjonalności GPR:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ewaluacja realizacji GPR w roku 2017, wnioski i poprawki • Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2017 - 2019 <p>W 2019 – opracowanie harmonogramu na lata 2020 – 2022.</p>	<p>Drugi okres pełnej funkcjonalności GPR:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ewaluacja realizacji GPR 2017 - 2019, wnioski i poprawki • Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2020 - 2022 <p>W 2023 – opracowanie harmonogramu na lata 2023 – 2025.</p>	<p>Trzeci okres pełnej funkcjonalności GPR:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ewaluacja realizacji GPR 2020 - 2022, wnioski i poprawki • Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2023 - 2025 <p>W 2026 – opracowanie GPR na kolejny okres (rekomendacja: 10 lat).</p>

Opracowanie własne

4.3 Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Integrowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych objętych niniejszym programem zostanie zrealizowane poprzez wpisanie w system realizacyjny Programu stałej dbałości o:

- Kompleksowość programu,
- Koncentrację przestrzenną programu,
- Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych (problemową, międzyokresową, źródeł finansowania, proceduralno-instytucjonalną),

- Realizację zasady partnerstwa i partycypacji.

4.3.1 Kompleksowość programu

Niniejszy GPR przygotowano z maksymalną dbałością o jego kompleksowy charakter. Program zawiera przedsięwzięcia rewitalizacyjne współfinansowane ze środków EFRR, EFS, FS, krajowych źródeł publicznych (Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwa Sportu i Turystyki, PFRON, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Funduszu Dopłat Banku Gospodarstwa Krajowego) oraz ze źródeł prywatnych. Uwzględniano aspekt społeczny, gospodarczy, przestrzenno-funkcjonalny, techniczny oraz środowiskowy w odniesieniu zarówno do samego obszaru rewitalizacji, jak i z jego otoczenia. Do Programu włączono tylko takie działania, które – bezpośrednio lub w skutek komplementarnego współdziaływania z innymi przedsięwzięciami – skutkują strukturalnym rozwiązywaniem zdiagnozowanych problemów obszaru. GPR został skonstruowany z maksymalną dbałością o powiązania i synergie pomiędzy przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi. Planowana jest też staranna synchronizacja w czasie realizacji komplementarnych przedsięwzięć tak, aby efekty ich oddziaływania na sytuację kryzysową wzmacniały się wzajemnie.

Powiązania synergiczne i odniesienie do konkretnych zdiagnozowanych problemów zostały opisane szczegółowo przy każdym przedsięwzięciu.

4.3.2 Koncentracja interwencji

Dla zapewnienia maksymalnej skuteczności przedsięwzięć rewitalizacyjnych skoncentrowano je na wyznaczonym obszarze szczególnego natężenia zjawisk kryzysowych. Dodatkowo zadbano, aby poszczególne przedsięwzięcia nie były rozpraszane przypadkowo po całym obszarze, lecz aby tworzyły przemyślane koncentracje przestrzenne i koncepcyjne, miejscowe zagęszczenia oddziaływań rewitalizacyjnych o uzupełniającym się charakterze. Obszarem maksymalnej koncentracji oddziaływań jest centralna część podobszaru R1, która zarazem została zdiagnozowana jako jedna z najbardziej wyrazistych koncentracji problemów społecznych.

Wszystkie przedsięwzięcia niniejszego programu są zlokalizowane w obszarze rewitalizacji (poza jednym z pięciu obiektów objętych przedsięwzięciem 2, który bezpośrednio przylega do granicy obszaru rewitalizacji w miejscu szczególnego natężenia problemów i będzie statutowo skierowany na pracę na obszarze rewitalizacji).

4.3.3 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Z wytycznych wynika, że wymogiem koniecznym dla wspierania przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzykresowej oraz źródeł finansowania.

4.3.3.1 Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna (rozumiana jako konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji GPR wzajemnych powiązań pomiędzy przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi) była brana pod uwagę przy planowaniu przedsięwzięć niniejszego Programu. W szczególności:

- Przedsięwzięcie nr 14.: *Rekreacyjna trasa pieszo-rowerowa wzdłuż Kłodawki* jest splecione przestrzennie z Przedsięwzięciem nr 41.: *Miasto odwraca się ku Kłodawce*, które polega na zagospodarowaniu i ożywieniu społecznym wszystkich podwórek wzdłuż ciągu spacerowego tworzonego w ramach Przedsięwzięcia 14.
- Przedsięwzięcia: 8: *Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta*, i 15.: *„Kwadrat” – wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna* stanowią powiązaną całość, która była objęta wspólnym procesem obywatelskiego wypracowywania koncepcji przestrzenno-funkcjonalnej.
- Z kolei przedsięwzięcia: nr 7.: *Stary Rynek – nowe serce Gorzowa*, nr 10.: *Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry*, nr 11.: *Nowa siedziba Urzędu Miasta* oraz nr 9.: *Głęboka modernizacja systemu tramwajowego w obszarze rewitalizacji* stanowią spójną całość funkcjonalno-przestrzenną, która odtwarza symboliczne centrum miasta (brak takiej przestrzeni, która byłaby powodem dumy mieszkańców, był zdiagnozowany, jako jeden z kluczowych problemów Gorzowa).
- Podobnie przedsięwzięcia: nr 49.: *MCK i MOS w sercu miasta* oraz nr 44.: *Rewaloryzacja plant wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką* stanowią całość funkcjonalno-przestrzenną.
- We wszystkich wymienionych obszarach komplementarnych przestrzennie przedsięwzięć inwestycyjnych oraz w ich otoczeniu planuje się zdecydowaną koncentrację działań miękkich: społecznych – w ramach przedsięwzięć nr: 18, 19, 20, 21, 22, 46, 24, 25, oraz gospodarczych – w ramach przedsięwzięć 27 i 28.

Ponieważ komplementarność przestrzenna przedsięwzięć rewitalizacyjnych ma służyć temu, by program rewitalizacji efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), wymienione przedsięwzięcia społeczne i gospodarcze będą realizowane szereżej i z dbałością o wzajemne dopełnianie się, a na wskazanych obszarach będą jedynie nasilone (ale nie – ograniczone do nich).

Aby zapobiec zjawisku przenoszenia problemów na inne obszary lub powstawania niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie, w procesie rewitalizacji w Gorzowie nie przewiduje się przekwaterowań ludności z obszaru rewitalizacji. Czasowe przekwaterowania związane z remontami będą miały charakter jednostkowy i każdorazowo będzie zapewnione prawo powrotu do wyremontowanego lokalu. Ponadto będzie prowadzona ciągła analiza następstw decyzji przestrzennych w skali miasta Gorzowa i MOF.

4.3.3.2 Komplementarność problemowa

Zgodnie z Wytycznymi *komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym)*. Wymóg ten został w niniejszym GPR spełniony z najwyższą starannością. W Programie stanowczo unikano przypadków odrębnej „rewitalizacji technicznej” czy „rewitalizacji społecznej” dbając o to, aby działania z zakresu interwencji społecznej, wsparcia lokalnej gospodarki, działań remontowych i zmian funkcjonalno-przestrzennych współwystępowały na tych samych obszarach w tym samym czasie i stanowiły jeden wielowątkowy, wzajemnie powiązany proces.

Określono precyzyjnie docelowy stan, do jakiego ma być doprowadzony obszar: ogólnie na poziomie wizji i szczegółowo na poziomie każdego przedsięwzięcia – poprzez precyzyjne wskazania oczekiwanych rezultatów, wskaźników ich pomiaru oraz wartości bazowej i referencyjnej (oczekiwanej) tych wskaźników.

Niniejszy Program jest ściśle powiązany z nowo przyjętą Polityką Społeczną miasta Gorzowa. Oba dokumenty odwołują się do siebie wzajemnie i mają część programów wspólnych.

4.3.3.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza *konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur*. W tym celu system zarządzania wdrażaniem procesu rewitalizacji w Gorzowie został zaprojektowany w sposób zapewniający z jednej strony wydolność decyzyjną a z drugiej strony – spójność i synergię pomiędzy działaniami.

Dla zapewnienia wydolności decyzyjnej procesem kieruje Prezydent Miasta, za pośrednictwem właściwego Zastępcy, działając w sprawach strategicznych osobiście, a w sprawach bieżących – poprzez powołanego przez siebie Koordynatora Rewitalizacji.

Dla zapewnienia spójności i synergii przedsięwzięć rewitalizacyjnych na poziomie ich wdrażania, w systemie instytucjonalnym wdrażania rewitalizacji przewidziano Zespół Koordynujący złożony z kierowników lub wyznaczonych pracowników wszystkich jednostek organizacyjnych samorządu Gorzowa zaangażowanych w proces rewitalizacji oraz przedstawicieli instytucjonalnych partnerów w poszczególnych przedsięwzięciach.

4.3.3.4 Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa dla poszczególnych przedsięwzięć (tych, w których ona występuje) została każdorazowo zaznaczona w opisie przedsięwzięcia, pod koniec punktu „Opis realizowanych zadań”, odrębnym akapitem tekstu podkreślonego (jeśli w opisie danego przedsięwzięcia akapit taki nie pojawia się, oznacza to, że dane przedsięwzięcie jest nowe i nie ma cech komplementarności międzyokresowej). W Programie występują zarówno przedsięwzięcia miękkie komplementarne do zrealizowanych wcześniej inwestycji, jak i przedsięwzięcia inwestycyjne komplementarne do zrealizowanych wcześniej przedsięwzięć miękkich (np. wykonanych diagnoz lub opracowanych strategii). Przy każdym przedsięwzięciu komplementarnym międzyokresowo wyjaśniono krótko, na czym polega w danym przypadku komplementarność.

4.3.3.5 Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że *projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania*.

Komplementarność finansowa, szczególnie w ramach EFS i EFRR jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji. W niniejszym programie – z uwagi na dużą ilość projektów inwestycyjnych, zaznacza się wyraźna przewaga finansowania z EFRR, jednak występuje także finansowanie z EFS i FS. Zasadę dodatkowości środków UE realizują w niniejszym programie nie tylko środki budżetu miasta, ale także środki innych krajowych źródeł publicznych: Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwa Sportu i Turystyki, PEFRON, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Funduszu Dopłat Banku Gospodarstwa Krajowego.

Komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, ponieważ pobudzanie miejscowych zdolności inwestycyjnych jest kluczem lokalnego rozwoju gospodarczego. W niniejszym Programie bezpośrednio inwestycje prywatne zaplanowano na poziomie 44 538 093,88 zł, co stanowi 10,8% całkowitej wartości programu. Wartość udziału środków prywatnych w GPR powinna wzrastać w kolejnych aktualizacjach Programu, wraz ze zwiększaniem się zaufania rynku do programu rewitalizacji i coraz większej wiary w jego sukces.

4.3.4 Realizacja zasady partnerstwa i partycypacji

Niniejszy GPR został wypracowywany przez samorząd gminny – wspólnotę wszystkich mieszkańców – w procesie partycypacyjnym, opisanym obszernie w rozdziale 3.4., na podstawie diagnozy problemów lokalnych, która posłużyła wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji i była także przygotowana partycypacyjnie, ze znaczącym udziałem środowisk społecznych i gospodarczych. Zakres partycypacji na tym etapie wyraźnie przekraczał przewidziane w ustawie minimum.

Niniejszy GPR jest oparty o zasadę, że **partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie)**. Uważany jest za warunek *sine qua non* sukcesu niniejszego Programu. Partycypacja w dotychczasowym procesie była – i nadal będzie – ukierunkowana na możliwie dojrzałe i zaawansowane formy uczestnictwa, a więc – przykładowo partycypacyjne projektowanie rozwiązań przestrzennych przez mieszkańców pod kierunkiem architektów, czy spacerów badawczych po obszarze rewitalizacji połączone z dyskusjami i zgłaszaniem wniosków, które w Gorzowie sprawdziły się znakomicie.

Zgodnie z wnioskami mieszkańców przewidywane jest utworzenie Komitetów Rewitalizacji odrębnie dla trzech podobszarów (jeden z komitetów objąłby dwa podobszary: R3 i R4). Takie zorganizowanie Komitetu powinno umożliwić faktyczną, bezpośrednią partycypację mieszkańców we wdrażaniu rewitalizacji.

4.4 Szacunkowe ramy finansowe Programu

Szacunkowe³³ ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji zostały zaplanowane na cały dziewięcioletni okres 2017 – 2025. Przedstawiają się one następująco:

1. Całkowita wartość przedsięwzięć rewitalizacyjnych Programu wyniesie **411 785 223,27 zł**.
2. W tej kwocie planowany wkład budżetu Gorzowa wyniesie **181 515 914,66 zł**.
3. Pozostały bezpośredni wkład (publiczny i prywatny razem) w przedsięwzięcia rewitalizacyjne wyniesie w tym czasie **223 356 368,98 zł**.
4. W ramach wkładu *pozostałego*, o którym mowa w p. 3, wkład środków prywatnych wyniesie około **44 538 093 zł**.
5. Nie ma obecnie podstaw do precyzyjnego oszacowania kosztów zarządzania programem.

4.5 Monitorowanie realizacji Programu

Monitorowanie programu będzie realizowane na dwóch poziomach:

- Na poziomie poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych
- Na poziomie całego programu.

4.5.1 Monitorowanie przedsięwzięć

Monitorowanie przedsięwzięć polega na bieżącym śledzeniu zgodności realizacji przedsięwzięcia z założonym harmonogramem (terminowości realizacji) oraz na odnotowywaniu powstawania założonych produktów. Monitorowanie na tym poziomie jest zadaniem koordynatorów przedsięwzięć i odbywa się w trybie ustalonym indywidualnie dla danego przedsięwzięcia, jednak nie rzadziej, niż raz na kwartał.

4.5.2 Monitorowanie realizacji całego GPR

Monitorowanie procesu realizacji GPR jest zadaniem Koordynatora Rewitalizacji, które realizuje on z pomocą Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji. Monitoring GPR polega przede wszystkim na badaniu procesu zmian w obszarze rewitalizacji, oraz – pomocniczo – na odnotowywaniu uzyskiwanych komplementarności, lub problemów z uzyskaniem komplementarności pomiędzy przedsięwzięciami. Do badania procesu zmian zachodzących w obszarze rewitalizacji zostanie zastosowany w całości ten sam zestaw narzędzi i metod badawczych, jaki posłużył do sporządzenia diagnozy w niniejszym Programie (w celu uzyskania porównywalności diagnoz), a dodatkowo zostaną zastosowane szerzej metody jakościowe badań społecznych.

³³ Szacunkowe ramy finansowe przedstawiono z dokładnością możliwą do oszacowania na koniec października 2016. Dokładność ta jest bardzo zróżnicowana dla poszczególnych przedsięwzięć: w odniesieniu do niektórych z nich kwoty są znane na poziomie kosztorysu wykonawczego, ale dla innych znane jest tylko oszacowanie.

Zbiornicze raporty z monitoringu GPR Koordynator sporządza i przedstawia Prezydentowi Miasta raz do roku. Etapowe skrócone raporty dla celów bieżącego zarządzania procesem sporządza się kwartalnie.

Ryc. 50. Wskaźniki i ich wartości dla Priorytetu 2.3. Rozwój obszarów zmarginalizowanych, Działania 2.3.1. (Poddziałanie SZOOP RPO Lubuskie 2020 – 9.2.2)

Wskaźnik	Rodzaj ³⁴	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło
Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją (ha)	P	0	9,74	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW
Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich (CI 38)(m ²)	P	0	59 390	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW
Liczba wspartych obiektów infrastruktury na rewitalizowanych obszarach (szt.)	P	0	1	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW
Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach (szt.)	RB	0	15	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW
Wzrost zatrudnienia we wspieranych podmiotach (innych niż przedsiębiorstwa)(EPC)	RB	0	60	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW
Liczba utrzymanych miejsc pracy (EPC)	RB	0	Wartość wg stanu 2017	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW
Liczba nowo utworzonych miejsc pracy – pozostałe formy (EPC)	RB	0	60.	Monitoring lokalnych planów rewitalizacji gmin MOF GW

Źródło: strategia ZIT

4.6 Ocena postępów osiągnięcia celów Programu

Ocena (ewaluacja) odnosi się do stopnia osiągnięcia celów rewitalizacji. Ocena osiągnięcia celów Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+ będzie dokonywana etapami rocznymi (ocena roczna), etapami trzyletnimi (ocena etapowa) oraz na koniec 2025 roku (ocena końcowa). Ocena stopnia realizacji poszczególnych celów rewitalizacji będzie dokonywana w oparciu o zsumowaną³⁵ ocenę wszystkich przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które realizują dany cel. Szczegółowy system sumowania ocen realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych dla celów ewaluacji zostanie zaproponowany przez Koordynatora Rewitalizacji we współpracy z Komitetem Rewitalizacji po jego powołaniu. **Z uwagi na zasadę uczestnictwa mieszkańców w procesie ewaluacji system ten nie może być narzucony arbitralnie przed powołaniem Komitetu.**

Ocena poziomu realizacji Programu nastąpi w oparciu o analizę stopnia osiągnięcia poszczególnych celów. Zbadany zostanie rozkład przestrzenny poszczególnych zjawisk kryzysowych w kontekście poziomu ich występowania na obszarze rewitalizacji w stosunku do wartości wskaźników zdiagnozowanych na etapie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

³⁴ P – wskaźnik produktu, RB – wskaźnik rezultatu bezpośredniego

³⁵ Będzie zastosowana suma ważona, tzn. różnym przedsięwzięciom można przypisać niejednakową wagę dla obliczenia stopnia realizacji danego celu.

4.7 System wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia

W razie nagromadzenia w ramach któregoś z celów operacyjnych przedsięwzięć wymagających korekty w liczbie ponad 20% całkowitej liczby przedsięwzięć danego celu operacyjnego – zostanie rozważona korekta sformułowania tego celu i ewentualnie – skorygowania przypisanych mu wskaźników.

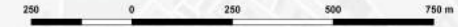
Na koniec 2019 i 2022 zaplanowano **ewaluacje etapowe**, w ramach których zostanie przeprowadzony przegląd uzasadnień dla korekt celów operacyjnych w reakcji na zmienność otoczenia Programu, a w przypadku uznania konieczności korekty co najmniej dwóch celów operacyjnych w ramach tego samego celu strategicznego – zostanie przeanalizowana także ewentualność korekty takiego celu strategicznego.

Zmiany misji nie przewiduje się w całym horyzoncie Programu.

PODSTAWOWE KIERUNKI ZMIAN FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNICH OBSZARU REWITALIZACJI

1:5000

OPRACOWANIE GRAFICZNE. REFERAT GEODEZJI I INFORMACJI PRZESTRZENNICH (WK6)

PRZEDSIĘWZIĘCIA OZNACZONE NA MAPIE

- PUNKTOWE**
 - 1) Umocnienie Centrum Usług Rehabilitacyjnych
 - 2) Poprawa warunków edukacji i opieki przez termomodernizację
 - 3) Poprawa warunków edukacji i opieki w OREW
 - 4) CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej
 - 10) Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry
 - 11) Nowa siedziba Urzędu Miasta
 - 12) Grekokatolickie Centrum Sportów
 - 13) Ogólnodostępny stadion lekkoatletyczno-piłkarski
 - 37) Wzrost intermodalny przy dworcu PKP
 - 40) Centrum Wspierania Kultury
 - 47) Wzmocnienie programu wyrównywania szans edukacyjnych
 - 48) Dom Dzierżego Pobyty Senior-WIGOR
 - 49) MCK i MGS w sercu miasta
 - LINIOWE**
 - 8) Dostępak Chrobrego – kregosłup Nowego Miasta
 - 9) Głęboka modernizacja systemu tramwajowego
 - OBZAROWE**
 - 7) Stary Rynek – nowe serce Gorzowa
 - 41) Miasto odwraca się ku Kłodawce
 - REKREACYJNE LINIOWE**
 - 14) Rekreacyjna trasa pieszo-rowerowa wzdłuż Kłodawki
 - 44) Rewaloryzacja plant murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką
 - 45) Rewaloryzacja zielonych bulwarów nadwarciańskich
 - 50) Ścieżka nad Wartą - przedłużenie Bulwaru Wschodniego
 - REKREACYJNE OBSZAROWE**
 - 15) „Kwadrat” – wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna
 - 16) Rewaloryzacja Parku Włoczy Ludów
 - 17) Rewaloryzacja Parku Siemiatyńskiego
 - 42) Rewaloryzacja parku przy ul. Wawrzyńsiaka
 - 43) Urządzenie zielonego terenu rekreacyjnego na Osiedlu Słonecznym
- granica obszaru rewitalizacji

